

ГЛОБАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СОЮЗНИЦЬКОГО ЛІДЕРСТВА
АКАДЕМІЯ БЕЗПЕКИ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
СТРАТКОМ

В. А. ЛІПКАН, Є. Ф. ЗБІНСЬКИЙ

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Монографія

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук В. А. Ліпкана*

Видавець В. А. Ліпкан
Київ — 2018

УДК 351.713:336.2:354.42/.44

ББК Х621

Л 613

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту стратегічних комунікацій Глобальної організації союзницького лідерства
(протокол № 13/2017-м від 14 лютого 2017 р.)*

Рецензенти:

- О. В. Кушнір** — кандидат юридичних наук, начальник відділу стратегічного планування в секторі оборони та безпеки Департаменту стратегічного розвитку сектору оборони та безпеки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
- Ю. Є. Максименко** — кандидат юридичних наук, доцент, голова Інституту інформаційно-го права Глобальної організації союзницького лідерства
- І. М. Рижов** — доктор юридичних наук, доцент, віце-президент Академії безпеки відкритого суспільства
- В.С. Цимбалюк** — доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри галузевих юридичних наук факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського

Ліпкан В.А.

- Л 613 Правовий режим податкової таємниці в Україні** : [монографія] / В. А. Ліпкан, Є. Ф. Збінський ; за заг. ред. доктора юридичних наук В. А. Ліпкана. — К. : ФОП В. А. Ліпкан, 2018. — 372 с.

ISBN 978-966-97758-0-1

Монографію присвячено теоретико-правовим засадам податкової таємниці в Україні. У роботі визначено такі поняття: «інформація», «податкова інформація», «податкова таємниця», «правовий режим податкової таємниці», «ефективність правового режиму податкової таємниці».

Проаналізовано стан вітчизняних нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини в податковій сфері. Визначено основні ознаки податкової таємниці та правового режиму податкової таємниці. Охарактеризовано складові правового режиму податкової таємниці в Україні, а також окреслено шляхи удосконалення правового режиму податкової інформації.

Враховуючи значну кількість аспектів, пов'язаних із підвищенням ефективності податкового законодавства України, інтеграції його до стандартів міжнародного права, у монографії детально розглянуто тенденції міжнародно-правового регулювання інформаційних відносин в податковій сфері; окреслено особливості правового режиму податкової таємниці в окремих країнах.

Монографія є логічним продовженням серії «ORDO ORDINANS» наукової школи доктора юридичних наук В.А. Ліпкана і стане в пригоді аспірантам, науково-практичним працівникам та усім, хто цікавиться питаннями правового режиму податкової інформації, правового регулювання державної інформаційної політики в податковій сфері, формування інформаційної держави і розвинутого інформаційного суспільства

УДК 351.713:336.2:354.42/.44

ББК Х621

ISBN 978-966-97758-0-1

© ФОП В.А. Ліпкан, 2018.

© В.А. Ліпкан, Є.Ф. Збінський, 2018.

GLOBAL ORGANIZATION OF ALLIED LEADERSHIP
ACADEMY OF SCIENCE OF HIGH EDUCATION
ACADEMY OF OPEN SOCIETY SECURITY
STRATCOM

V. A. LIPKAN, Y. F. ZBINSKIY

**LEGAL REGIME OF TAX SECRET
IN UKRAINE**

Monograph

Edited by Dr. V. A. Lipkan

Publisher V.A. Lipkan
Kyiv 2018

Publisher V. A. Lipkan

Legal regime of tax secret in Ukraine

V. A. Lipkan, Y. F. Zbinskiy

Development Editor: Mykola Shwetz
Assistant Editor: Olga Kushnir
Aditorial Assitant: Vitaliy Tsybalyuk
Technology Project Manager: Catrin Boyko
Marketing Manager: Irina Mychaylenko
Marketing Communication Manager: Olena Lipkan
Art Director: Olexander Novikov
Print Buyer: Dmytro Lepeshin

Permission Editor: Olga Mashkova
Text Designer: Volodymyr Lipkan
Photo researcher: Galina Lipkan
Copy Editor: Olena Lipkan
Illustrator: Olexander Novikov
Cover Printer: Dorado Druk
Printer: Dorado Druk
Pro Bono Advisor: Alexander Mitroff

© 2018, V. A. Lipkan.

© *V. A. Lipkan, Y. F. Zbinskiy*

ALL RIGHTS RESERVED. No part of this work covered by the copyright hereon may be reproduced or used in any form or my any means — graphic, electronic, or mechanical, including photocopying, recording, taping, Web distribution, information storage and retrieval systems, or in any other manner — without the written permission of publisher

Printed in Ukraine

ISBN 978-966-97758-0-1

For more information about our products, contact us at:

www.goal-int.org, www.lipkan.com

For permission to use material from this text or product, submit a request at:

wladademic@gmail.com

Any additional questions about permissions can be submitted by email to

goalleadership@gmail.com

Lipkan V. A.

L 613 Legal regime of tax secret in Ukraine : [monograph] / V. A. Lipkan, Y. F. Zbinskiy /

Edited by Dr. V. A. Lipkan. — K. : V. A. Lipkan, 2018. — 372 p.

ISBN 978-966-97758-0-1

The monograph is devoted to theoretical, methodological and legal problems of the legal regime of tax secret in Ukraine. The paper defines the term «tax secret», «secret tax legal regime», «the effectiveness of the legal regime of tax secrecy». The condition of the national normative legal acts that regulate the development of the information society and the international information legislation is analyzed.

The basic features of tax secrecy and legal regime of tax secrecy. The characteristic elements such legal regime for tax secrecy in Ukraine as the purpose, principles, subjects of the legal regime of tax information, liability for the breach, and especially the institutional mechanism for ensuring a functional legal regime for tax secrecy in Ukraine.

In order to further improve the legal regime for tax secrecy in Ukraine were asked to make appropriate amendments to the national tort laws, and to develop and approve the Regulations on the procedure of preparation, accounting, storage and destruction of documents, cases, publications and materials containing tax secret in tax authorities of Ukraine.

The monograph is a logical continuation of the series «ORDO ORDINANS» of Dr. V. Lipkan scientific school and will be useful for graduate students, researchers, practitioners and for everyone who interested in the systematization of information legislation.

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	8
PREFACE	11
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	14
ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. РІВЕНЬ РОЗРОБЛЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	21
1.1 Бібліографія за темою дослідження	23
1.1.1 Загальнотеоретичні роботи	25
1.1.2 Галузеві роботи	34
1.1.2.1 Конституційне право	35
1.1.2.2 Кримінальне право	48
1.1.2.3 Цивільне право	52
1.1.2.4 Адміністративне право	54
1.1.2.5 Інформаційне право	76
1.1.2.6 Роботи наукової школи доктора В.А.Ліпкана	78
1.1.3 Спеціально-правові роботи, присвячені різноманітним аспектам правового режиму податкової таємниці	87
1.2 Методологічні засади дослідження правового режиму податкової таємниці в Україні	100
1.2.1 Принципи наукового пізнання правового режиму захисту податкової таємниці	106
1.2.2 Методологічні підходи наукового пізнання правового режиму податкової таємниці	108
1.2.2.1 Системний підхід	109
1.2.2.2 Функціональний підхід	111
1.2.2.3 Інституційний підхід	112
1.2.2.4 Порівняльний підхід	112
1.2.2.5 Аксиологічний підхід	113

1.2.2.6 Комплексний підхід	113
1.2.3 Методи наукового пізнання правового режиму податкової таємниці	114
1.3 ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ	118
1.3.1 Поняття «інформація» у доктринальних дослідженнях	119
1.3.2 Поняття «інформація» у нормативно-правових актах	122
1.3.3 Поняття «податкова інформація» у доктринальних дослідженнях	123
1.3.4 Поняття «податкова інформація» у нормативно-правових актах	124
1.3.5 Поняття «податкова таємниця» у доктринальних дослідженнях	127
1.3.6 Місце податкової таємниці в системі інших видів податкової інформації	134

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

В УКРАЇНІ	149
2.1 Зміст правового режиму податкової таємниці	151
2.1.1 Поняття «правовий режим»	151
2.1.2 Поняття «правовий режим податкової таємниці»	156
2.2 Класифікація правових режимів	158
2.3 Структура правового режиму податкової таємниці	160
2.4 Характеристика елементів правового режиму податкової таємниці	164
2.4.1 Мета правового режиму податкової таємниці	166
2.4.2 Принципи правового режиму податкової таємниці	166
2.4.3 Правовий статус об'єкта правового режиму податкової таємниці	168
2.4.4 Правовий статус суб'єкта правового режиму податкової таємниці	168
2.4.4.1 Правовий статус платників податків як суб'єктів правового режиму податкової таємниці	170
2.4.4.2 Правовий статус ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці	173
2.4.5 Структурно-функціональна характеристика ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці	175

2.4.6 Відповідальність за порушення правового режиму
податкової таємниці 180

**РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ
ТАЄМНИЦІ 189**

3.1 Міжнародні податкові договори як нормативна основа
правового режиму податкової таємниці. 191

3.2 Міжнародні акти модельного законодавства як нормативна
основа правового режиму податкової таємниці. 195

3.3 Європейський досвід забезпечення правового режиму
податкової таємниці. 208

3.3.1 Велика Британія. 209

3.3.2 Швейцарія. 210

3.3.3 Німеччина. 210

3.3.4 Франція. 211

**РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ 213**

4.1 Недоліки правового режиму податкової таємниці в Україні 215

4.2 Напрями удосконалення правового режиму податкової
таємниці в Україні 218

4.3 Шляхи підвищення ефективності правового режиму
податкової таємниці в Україні 220

ВИСНОВКИ 236

ТЕЗАУРУС..... 244

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 305

КОРИСНА БІБЛІОГРАФІЯ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ..... 342

Праці наукової школи доктора юридичних наук Ліпкана В. А. 342

Монографії. 342

Підручники та навчальні посібники, словники, довідкові видання 343

Наукові статті, тези виступів 345

СЛОВА ДЯКИ..... 369

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Чому я вирішив започаткувати серію «**ORDO ORDINANS**»?

Передусім мене спонукало внутрішнє переконання у необхідності подолати той штучний бар'єр, за якого нинішнє покоління і прийдешня генерація втрачають свій іманентний докорінний глибинний зв'язок. Сучасні проблеми розвитку науки в Україні набули системного характеру, але до болю прикро, що нині бракує спорідненості між науковими поколіннями.

Здебільшого ті, хто вже здобув науковий ступінь, дуже прискіпливо й почасти суб'єктивно ставляться до здібного молодого покоління, а ще й намагаються нав'язати небезталанній молоді «своєрідну панщину» — безмежне удосконалення власних теоретичних досліджень, в рамках почасти застарілих епістемологічних та аксіологічних систем.

Такий інтелектуальний сепаратизм поінколи перетворюється на наукову «дідівщину», коли певні групи докторів наук унеможливають захист дисертацій, прикриваючись сумнівними гаслами про «необхідність удосконалення і глибшого вивчення предмета дослідження» або ж впливають на учнів щодо невикористання праць та наукових надбань тих чи інших дослідників.

Отже, нині в науці справжнісінька монополія на певні теми, напрями досліджень, що не лише негативно впливає на саму науку, а й призводить до сумнівів у світло науки, змушує молодь замислитись про здатність до самостійної роботи. Причому, нині в Україні поняття наукової школи чомусь опинилось майже поза законом, особливо це стосується правових наук. Роль держави — це окрема тема, на жаль, в Україні наука ледь животіє на маргінесі.

Ще хотів би привернути увагу до системи підготовки наукових кадрів, яка потребує докорінної зміни. Переконаний, що варто опанувувати досвід інших країн, особливо США, де мені пощастило навчатися. Зокрема, в університетах США підготовка наукових кадрів здійснюється за тими напрямками, за якими вже працюють провідні науковці. Таким чином, наявність наукової школи там

— це основний рушій подальшого розвитку науки. Саме тому, наприклад, у професора університету США, який присвятив свій науковий пошук проблемам міграції, немає учнів, які досліджували б проблеми реформування юстиції в США або питання розвитку системи стратегічних комунікацій.

Більш того, порядок унормування і формування аспірантського корпусу визначається не адміністрацією закладу, а самими професорами, які власноруч одбирають собі аспірантів. Кожен професор відповідає за наукове розроблення певної тематики, кожен рік на це затверджується бюджет, в рамках якого і здійснюється набір найбільш кмітливих та творчих, креативних аспірантів. Тому бажання недолугих спудеїв пересидіти в аспірантурі кілька років там нездійсненне. Тож ніколи не вирішить проблем жорсткий адміністративний контроль, яким хизуються українські ВНЗ, адже річ не в тім, аби ті, хто поступив, захистили дисертації. Питання у збереженні наукових традицій, розвитку наукових шкіл і наукового руху до нових горизонтів пізнання.

Хибне розуміння цього призвело до легітимації положення, закріпленого в настановах ВАК, про те, що тема докторської дисертації не може повторювати кандидатської. Утім, пробачте, про яку тоді наступність у науці може йтися, коли чиновники забороняють автору обрати напрям дослідження на все життя, щоб поступово, згідно з вимогами до оформлення робіт кандидатського і дисертаційного рівня досліджувати обрану проблему?

Кандидатська дисертація є початком наукового шляху, а докторська має слугувати його органічним продовженням. За таких умов можна буде говорити і про цілісність, і про системність дослідження, і про безперервність наукового зростання особистості, і про формування епістемологічних спільнот і про системний стратегічний розвиток науки як життєдайного рушія ефективного розвитку соціальної системи.

Переконали, що визначальна роль у підготовці фахового та компетентного науковця має належати науковому керівникові. Від його компетенції, педагогічної майстерності, особистісних якостей, вміння мотивувати та сприяти у подоланні фрустрацій на тернистому науковому шляху залежить якість кінцевого продукту — ступінь вартості наукового фахівця. Науковий керівник, наче батько, який, узявши за руку, веде крізь терни до зірок, буремним та складним світом науки, де чимало кліпнів, а головне — так важко повірити у власні сили, і так легко зневіритись у можливість наукових перемог. Тому керівник, на мою думку, виступає своєрідним

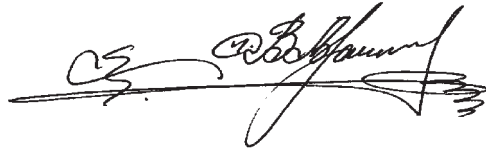
ordo ordinans — упорядковуючим началом. Не вдаючись у філософський зміст даного поняття, яке запропонував І. Г. Фіхте, я хотів би наголосити на директивному значенні керівника, на необхідності підвищення його відповідальності за формування наукових шкіл.

Саме тому я й вирішив започаткувати випуск серії монографічних видань, в яких знаходили б своє відлуння результат, квінтесенція спільної роботи наукового керівника і його учня. Причому одразу ж зауважу, що, як на мене, то уособлює обумовлений порядок єдине упорядковуюче начало для молодого науковця — його керівник. Тому братиму до уваги не тільки ті роботи, де я фактично виступав офіційно закріпленим науковим керівником, а й ті, де безпосередньо був тим упорядковуючим началом для аспіранта і сприяв його становленню як майбутнього науковця.

Разом із керівником і його учнем безпосередню участь в реалізації проголошеної мною концепції бере спеціалізована Вчена Рада, члени якої своїми порадами сприяють подальшому натхненню в удосконаленні роботи.

Відтак, серія „**ORDO ORDINANS**” — це моя наукова позиція і конкретний внесок у **пропаганду системної науки в Україні**, в якій наукове співтовариство, що складається із вчених, молодих дослідників і майбутніх науковців як найбільш фаховий, інтелігентний та обізнаний шар української історичної нації — являє собою єдиний, цілісний інтелектуальний континуум, епістемологічну спільноту — еліту, яка має формувати дороговкази майбуття, засади національної ідентичності та прогресивного розвитку нашої держави.

**З непохитною вірою
в переможну ходу науки**

В. А. Ліпкан

PREFACE

Why I decided to start this series «**ORDO ORDINANS**»?

First of all, I have led an inner conviction of the need to overcome that artificial barrier, in which the current generation and future generation lose their immanent radical connection. Modern development of science in Ukraine becomes systematic, but painfully sad that now lacks affinity between scientific generations.

In most cases those who have earned scientific degree, very meticulously and partly subjective treat themselves towards talented younger generation, but also are trying to impose on the not untalented youth such a thing like unlimited improvement of their own theoretical studies.

Such intellectual separatism is partly converted into scientific “bullying” when certain groups of doctors of sciences make it impossible to defend dissertations, hiding behind dubious slogans about “necessity of improvement and a deeper studying of the subject of research.”

So now in science is a real monopoly on certain topics, research areas that not only affects the science itself, but also leads to the doubts in the light of science, forcing young people to think about the ability to work independently. Moreover now in Ukraine the concept of scientific school has somehow ended up almost outlawed, especially it concerns legal sciences. The role of the state — is a separate issue, unfortunately, in Ukraine the science hardly exists at the margin.

And also I would like to draw attention to the system of training of scientific personnels, that needs radical change. I am convinced, it is necessary to learn the experience of other countries, especially the U.S., where I was fortunate to learn. In particular, at U.S. universities training of scientific personnel is carried out on those areas on which the leading scientists are already working, thus the presence of scientific school there is a key driver of further development of science. This is why, for example, professor of university in the USA, who has devoted his scientific research for problems of

migration, has not students who would studied the problem of reforming the justice system in the United States or the recovery of damages to participants of criminal proceedings through illegal actions of state authorities.

Moreover, the procedure of normalization and formation of postgraduate corps is determined not by the administration of the institution, but by the professors who personally select themselves postgraduates. Each professor is responsible for the scientific development of a certain topic, each year the budget is approved for that, within which the admission of the most clever and creative graduate students is carried out. Therefore the desire of mediocre students to overstay in graduate school a few years — there is impossible. So the hard administrative control, which boast Ukrainian universities, never resolve the problems because that is not the question that those who entered — defend their dissertations. The question is in preserving scientific traditions, the development of scientific schools and scientific movement to new horizons of knowledge.

Wrong comprehension of this questions has led to legitimation of provision fixed in the guidelines of HAC, that the theme of the doctoral thesis cannot repeat the Ph.D. thesis. However, I'm sorry, about what then continuity in science can we talk when officials prohibit the author to choose the direction of his research for a lifetime in order to research gradually selected problem, according to the requests to the works of candidate and dissertation—level?

Ph.D. thesis is the beginning of a scientific way, and doctoral thesis should serve the organic extension of Ph.D. thesis. Under such circumstances it will be possible to talk about integrity, and finally about the systematic research, and about the continuity of scientific and personal growth.

I am convinced that the determining role in the preparation of professional and competent scientist must belong to Scientific leader. From its competence, pedagogical skills, personal qualities, ability to motivate and assist in overcoming frustrations on thorny scientific way depends the quality of the final product — the value of the degree of scientific expert. Scientific leader, like a father, who taking by the hand leads through the thorns to the stars, through the stormy world of science, where are many difficulties, and most importantly — so hard to believe in your own strength, and so easy to despair of the possibility of scientific victories. Therefore the Scientific leader, in my opinion, in this case is unique **ordo ordinans** — the arranging beginning. Without going into the philosophical meaning of this con-

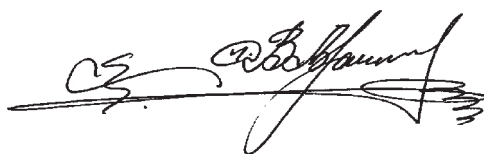
cept, which is proposed by I.H.Fihte, I would like to emphasize the directive sense of the Scientific leader, the need to increase its responsibility for the formation of scientific schools.

That's why I decided to start production of a series of books, in which the result, quintessential of teamwork of scientific leader and his disciple, would find its echo. At once I note that in my opinion, it represents due order, arranging beginning for the young scientist — his leader. Therefore I will take into account not only that works, where I actually was officially assigned as scientific leader, but also those where I directly was the arranging beginning for graduate and contributed to its establishment as a future scientist.

Together with the head and his student the Specialized Scientific Council, whose members contribute through their advice to further inspiration in the improvement of the work, directly participate in the implementation of the proclaimed concept.

Therefore, a series of «**ORDO ORDINANS**» — is my scientific position and concrete contribution to the **promotion of systemic conceptual science in Ukraine**, in which the scientific community, which consists of scientists, young researchers and future researchers as the most professional, intelligent and knowledgeable layer of Ukrainian historical nation — represents a single, holistic intellectual continuum, epistemological community — an elite, that has to establish ways to the future, the basis of national identity and progressive sustainable development of our country

*With steadfast faith in the
victorious course of science*

V.A. Lipkan

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ	Верховна Рада України;
ДФС	Державна фіскальна служба;
ІзОД	інформація з обмеженим доступом;
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення;
ККУ	Кримінальний кодекс України;
НЛП	Нейролінгвістичне програмування;
НПА	нормативно-правові акти;
ОДВ	органи державної влади;
ОЖЛ	особисте життя людини;
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку;
ООН	Організація Об'єднаних Націй;
ПДВ	податок на додану вартість;
ПКУ	Податковий кодекс України.

ВСТУП

У процесі нарахування, сплати та зарахування податків і інших податкових платежів, а також контролю за своєчасністю та повнотою їх надходження до бюджету платники податків зобов'язані надавати до податкових органів інформацію, що може містити відомості персонального характеру, комерційну таємницю чи іншу конфіденційну інформацію, розголошення, використання чи втрата якої може завдати значної шкоди їхнім інтересам.

Інститут податкової таємниці є новим та малодослідженим у вітчизняній юридичній доктрині. Тривалий час питання податкової таємниці розглядались винятково в контексті особливостей правового режиму публічної інформації та інформації з обмеженим доступом. Однак донині на законодавчому рівні не визначено суб'єктів, об'єкти податкової таємниці, юридичний та фактичний зміст правовідносин у цій сфері, правовий статус осіб, що мають доступ до податкової таємниці, механізм відшкодування збитку та юридичну відповідальність за завдання шкоди інтересам платників податків у разі неправомірних дій із такими відомостями тощо.

Труднощі адекватного правозастосування детерміновані не лише відсутністю уніфікованого законодавчого упорядкування суспільних відносин у цій сфері, а й недостатньою науковою розробленістю цієї проблематики фахівцями податкового права.

Більше того, кількість судових проваджень із розгляду спорів між платниками податків та податковими органами у цій сфері є незначною, що дає змогу стверджувати, що організаційно-правові механізми правового захисту прав платників податків є недосконалими, що платники податків не вірять у справедливий та об'єктивний розгляд конфлікту щодо відшкодування шкоди за порушення інформаційних прав і свобод у податковій сфері.

Глобалізація сучасних стратегічних комунікацій, нові виклики національній безпеці України зумовили виникнення нового формату війни,

заснованого на інформаційній складовій. Навіть часткове розголошення інформації, що має стратегічне значення для держави чи окремих громадян, або використання такої інформації може завдати шкоди здоров'ю, честі, гідності та правам і свободам громадян, а також національним інтересам держави. Отримання ж несанкціонованого доступу до інформації про фінансовий стан кожного громадянина та іншої конфіденційної інформації про платника податків за умов гібридної війни, перманентної нестабільності в Україні набуває ще більшої ваги.

У процесі написання монографії використано праці вітчизняних і зарубіжних фахівців інформаційного права, адміністративного права, податкового права, теорії держави та права, конституційного права, цивільного права зокрема: І. В. Арістової, Є. Є. Бамбізова, В. Ю. Баскакова, М. В. Гуцалюка, Я. А. Деркаченка, М. І. Дімчогло, І. В. Діордіци, В. А. Залізняка, Є. Ф. Збінського, Л. П. Коваленко, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюка, Б. А. Кормича, М. П. Кучерявенка, В. А. Ліпкана, О. В. Логінова, Ю. Є. Максименко, О. А. Мандзюка, А. І. Марущака, П. Є. Матвієнко, В. Я. Політило, І. М. Рижова, Л. І. Рудник, І. М. Сопілко, О. В. Стоєцького, К. Г. Татарникової, В. І. Теремецького, Р. А. Усенка, Л. С. Харченко, В. С. Цимбалюка, К. П. Череповського, М. Я. Швеця, Т. А. Шевцової, О. В. Шепети та ін.

Відсутність системного, концептуального і теоретико-методологічного розуміння та наукового опрацювання зазначених питань у вітчизняній правовій науці зумовлює **актуальну наукову проблему** — дослідження правового режиму податкової таємниці в Україні.

Мета роботи полягає у тому, щоб на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел визначити сутність правового режиму податкової таємниці в Україні, проблеми його нормативного визначення та практичної реалізації, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері і практики його застосування.

Вказана мета зумовила порушення та розв'язання таких *задач*:

- окреслити рівень наукової розробленості правового режиму податкової таємниці у вітчизняній правовій доктрині;
- надати авторське визначення понять «податкова таємниця», «правовий режим податкової таємниці», «ефективність правового режиму податкової таємниці»;

- виокремити основні ознаки податкової таємниці та правового режиму податкової таємниці;
- здійснити характеристику елементів правового режиму податкової таємниці;
- розкрити особливості правового статусу суб'єктів забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні;
- узагальнити зарубіжне законодавство у сфері правового режиму податкової таємниці;
- надати пропозиції щодо підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці.

Об'єктом дослідження виступають інформаційні відносини у податковій сфері.

Предметом дослідження є правовий режим податкової таємниці в Україні.

Методологічна основа дослідження складається з широкого спектра сучасних філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання державно-правових процесів та явищ. Застосування цих методів ґрунтується на системному, діяльнісному, функціональному та класифікаційному підходах, що дає змогу розглядати порушені проблеми різнобічно, виходячи зі специфіки предмета, поставленої мети та завдань дослідження.

У монографії використовуються як загальнонаукові методи пізнання об'єктивної дійсності, що базуються на діалектичному підході до об'єкта, який досліджується, так і окремі спеціальні методи наукового пізнання.

За допомогою *логіко-семантичного методу* й *методу сходження від абстрактного до конкретного* поглиблено понятійний апарат, а також визначено зміст правового режиму податкової таємниці.

Застосування *порівняльно-правового методу* дало змогу проаналізувати міжнародний досвід та зарубіжне законодавство у сфері податкової таємниці.

Методи класифікації й *групування* використовувалися для дослідження стану наукової розробленості правового режиму податкової таємниці.

Формально-правовий і *діалектичний методи* застосовані під час дослідження стану вітчизняного законодавства у цій сфері, а також напрямів підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці в Україні.

Структурно-функціональний метод сприяв виокремленню та характеристиці елементів правового режиму податкової таємниці та інституційно-функціонального механізму забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні.

За допомогою *методу документального аналізу* опрацьовано відповідні нормативно-правові акти та розроблено наукові рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці.

Окремо наголошуємо на спеціальних наукових методах інформаційного права:

1. Метод семантичної валентності було застосовано для формування несуперечливої системи категорійно-понятійних рядів, що надало можливість позбавитись термінологічної неточності, описовості та поверхневості при визначенні ключових категорій інформаційно-правових досліджень.

2. Метод кореляційного регресійного аналізу було застосовано при формулюванні положень стосовно розподілу інформації на певні види за критерієм доступу до неї.

3. Одним із ефективних методологічних прийомів став **метод апроксимації часових рядів юридичних даних за допомогою порівняння гармонічної та інших видів функцій (ряду Фур'є)**. Так, пропонується різними авторами структура Кодексу України про інформацію має містити спеціальну частину. Наприклад, в даній частині, за задумом В.С. Цимбалюка, інституційно комплексується специфіка правовідносин за об'єктною ознакою (основними видами діяльності, пов'язаною з інформацією). Однак надшвидкий розвиток інформаційного суспільства, розповсюдження концепції е-урядування, е-освіти, е-банкінгу, е-здоров'я, е-освіти тощо, створення в Україні першого технопарку Bionic Hill — є свідченням того, що спеціальна частина має виступати динамічним компонентом інформаційного законодавства, в якому мають бути враховані найновіші зміни суспільних інформаційних відносин.

Тож за підходу В. С. Цимбалюка, лінійна, або навіть поліноміальна апроксимуючі функції стають непридатними для отримання прийнятного результату у вигляді ефективного прогнозованого інформаційного розвитку держави та ефективного правового регулювання інформаційних правовідносин. Часовий ряд трансформації інформа-

ційного суспільства являє собою синусоїду, яка коливається близько певного середнього значення. Якщо не зважати на даний факт, то пропонувані кодекси може перетворитися на пам'ятку інформаційного права, джерело права — не більше. Адже ми будемо позбавлені можливості правильно розподілити ресурси на реалізацію державної інформаційної політики. Саме в таких випадках доцільно проводити гармонійний аналіз часового ряду (аналіз Фур'є), який надає можливість отримувати прогнозне рівняння, а за умови наявності трендової компоненти до рівняння доцільно додавати параболічну складову.

4. Застосування методу авторегресійних моделей юридичних процесів надало можливість значно посилити аргументаційну базу дослідження в частині імплементації адекватних моделей інформаційної політики відповідно до сучасних треднів розвитку інформаційного суспільства, а не лінійного світорозуміння, яке й надалі намагаються вставити дослідники радянської доби, нехтуючи динамічними кореляціями між індикаторами розвитку інформаційного суспільства та ефективністю державної інформаційної політики, передусім, правового регулювання суспільних інформаційних відносин.

5. Особливої ваги набуває застосування системного метаконцептуального моделювання матриць знань, за допомогою яких має вивчатися та досліджуватися інформаційна сфера. Отже, застосування корелятивно поєднаних **аксіологічних, онтологічних, феноменологічних, концептуально-методологічних, епістемологічних, ідеологічних (світоглядних), деонтологічних, аналітичних та антропологічних складових формування теорії інформаційної політики є обов'язковим для повноцінного всебічного й об'єктивного аналізу предмета дослідження.**

6. Майже атрибутивною для сучасних досліджень гуманітарних проблем правового розвитку інформаційного суспільства стало нехтування аксіологію, що унеможливорює розгляд та втілення нових методологічних підходів до вивчення різних просторів, у тому числі інформаційного. Нині вже поступово формуються нові підходи до опанування просторових концепцій; такі простори, як: геополітичний, геостратегічний, геоінформаційний і геоправовий фактично уконституйовані, натомість наукова рефлексія даних процесів поки відстає від реальних подій. Тому авторам доцільно було б дослідити теорію багатомірних оціночних просторів, теорію справедливості Роллза, функ-

цію свободи, а також імперативний антагонізм позитивного та природного права В. Ліпкана.

8. Для розуміння корелятивного поєднання та зв'язків між складовими правового режиму податкової інформації нами також було застосовано **закони нормального розподілення Гаса-Лапласа, Гуаса**, за допомогою яких описується широкий спектр соціальних і правових явищ в інформаційній сфері. Адже діяння суб'єктів інформаційних правовідносин в просторі юридичної відповідальності розподіляються саме за даними законами. Те саме стосується і **правила трьох сигм Б'єнаме-Чебишева**.

9. Також значний методологічний потенціал зберігається і при використанні **теорії юридичного прогнозування**, за допомогою якого уможлиблюється формування прогнозних моделей правового впливу на податкові відносини.

10. Значним посиленням інформаційно-правових досліджень, особливо присвячених аналізу різних аспектів інформаційно-правової відповідальності, є використання **положень інформаційної деліктології**, яку розвивають представники наукової школи В. А. Ліпкана, зокрема Ю. Є. Максименко. Адже за нинішніх умов, коли інформаційне право сформувалося як окрема галузь, деліктологічна його складова відіграє вирішальну роль і має бути обов'язково врахована при розробленні проектів Кодексу України про інформацію.

Розділ 1

РІВЕНЬ РОЗРОБЛЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

- 1.1 БІБЛІОГРАФІЯ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ
- 1.2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ
- 1.3 ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 БІБЛІОГРАФІЯ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Становлення вітчизняної податкової системи має тривалу та складну історію, в межах якої правовому режиму податкової інформації не приділялося адекватної уваги.

Забезпечення реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій держави неможливо без використання фінансових ресурсів. Саме за рахунок акумуляції коштів у власності держави, формування спеціальних фондів можливе існування держави [1, с. 5].

Здебільшого окремі аспекти цієї проблематики розглядалися вченими в контексті дослідження інформаційної проблематики, а саме: особливостей захисту інформаційної безпеки особи, суспільства та держави чи специфіки правового режиму окремих видів інформації.

Порушена проблематика є доволі новою і ще не розробленою у вітчизняній правовій доктрині. Наша монографія є продовженням дисертаційного дослідження «Правовий режим податкової таємниці в Україні» з врахуванням конструктивної критики та побажань, що пролунали під час захисту, а також серії монографічних видань «**ORDO ORDINANS**», в яких знаходять своє відлуння результат, квінтесенція спільної роботи наукового керівника і його учня.

Аналіз доктринальних досліджень, присвячених предмету даної роботи, надає можливість дійти висновку про обмаль наукових робіт у цій сфері.

Хоча, усвідомлюючи актуальність і багатогранність теми правового режиму податкової таємниці, дедалі більше вчених свої дослідження присвячують цій проблематиці та пов'язаним з нею питанням.

Вивченням загальних особливостей функціонування інформації, інформаційних відносин, інформаційної безпеки та інформаційної політики займалися такі науковці: І. В. Арістова, В. Ю. Баскаков, В. Д. Гавловський,

М. В. Гуцалюк, М. І. Дімчогло, В. А. Залізник, Б. А. Кормич, В. А. Ліпкан, О. В. Логінов, Ю. Є. Максименко, А. І. Марущак, П. Є. Матвієнко, В. Г. Поліщук, Л. І. Рудник, О. В. Стоєцький, К. Г. Татарникова, В. І. Теремецький, В. С. Цимбалюк, Л. С. Харченко, К. П. Череповський, М. Я. Швець, Т. А. Шевцова, О. В. Шепета; інформаційні відносини у сфері оподаткування розглядали М. В. Гринюк, М. М. Касьяненко, П. В. Цимбал.

Питанням правового режиму податкової таємниці свої монографічні праці присвятив О. А. Мандзюк.

Дослідження права доступу на податкову інформацію на рівні монографічних розвідок здійснювалось В. О. Політилом.

Генезис наукових праць у цій сфері має стихійний та фрагментарний характер, що, насамперед, обумовлений трансформацією концепції діяльності податкових органів, а також перманентним активним розвитком нормативно-правової бази, націленої на упорядкування інформаційних відносин в різних сферах життєдіяльності суспільства та функціонування органів державної влади. Не менш вагомим впливу на розвиток наукової думки у цій сфері мало ухвалення й низки нормативно-правових актів, що урегульовують податкові правовідносини: Закону України «Про систему оподаткування», Закону України «Про податок на додану вартість», Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», Закону України «Про державну податкову службу в Україні», Податкового кодексу України тощо.

Попри важливість і своєчасність окреслення особливостей правового режиму податкової таємниці, слід зауважити, що цей вид інформації є малодослідженим правовим феноменом у вітчизняній юридичній доктрині. При чому даному питанню не приділено достатньої уваги саме в наукових працях з податкової тематики.

Здебільшого окремі аспекти правового режиму податкової таємниці висвітлюються у контексті наукових розвідок з теорії держави та права, інформаційного, адміністративного, кримінального, цивільного права тощо.

Отже, об'єктивне та всебічне дослідження предмета даної роботи обумовлює необхідність синтезувати погляди науковців, присвячених як правовому режиму інформації в цілому, так й податкової таємниці зокрема.

У цьому підрозділі ми розглядаємо доктринальні праці на рівні монографій та дисертаційних досліджень в хронологічних межах від 1991-го до 2017 року.

Зважаючи на міждисциплінарний та міжгалузевий характер предмета дослідження, розгляд цих джерел буде здійснюватись за принципом дисциплінарності, а саме їх диференціації на:

- 1) загальнотеоретичні;
- 2) галузево-правові;
- 3) спеціально-правові дослідження.

1.1.1 Загальнотеоретичні роботи

Особливе місце серед наукових робіт займають загальнотеоретичні праці [2; 3; 4; 5; 6; 7]. Попри те, що в даних працях не порушуються питання правового режиму інформації чи податкової таємниці, вони є важливими через визначення поняття «правовий режим», його ознак, видів, структури та співвідношення з іншими суміжними поняттями: «механізм правового регулювання», «правова регламентація», «правове поле» тощо.

Тим більше, що саме цей термін дедалі частіше використовується у нормативно-правових актах України та доктринальних дослідженнях.

Так, *І. О. Соколова* у своєму дисертаційному дослідженні «**Правовий режим: поняття, особливості, різновиди**» зауважує: «В останній час правовий режим виступає однією з найбільш вживаних категорій юридичної науки. Вона широко використовується у законодавчих актах України та набуває через це нормативного значення. Наукові розробки, з'ясування особливостей юридичного регулювання певної діяльності, особливо за умов якщо ця діяльність має чітко визначений об'єкт, здійснюються у контексті вивчення правового режиму даного об'єкта чи виду діяльності» [2, с. 2].

Детермінантами актуальності дослідження такої тематики, на думку дослідниці, є «... процеси демократизації суспільного життя, удосконалення системи державного управління, посилення механізмів захисту прав громадян, необхідністю приведення законодавства відповідно до потреб міжнародних стандартів» [2, с. 2].

Дослідження правового режиму *І. О. Соколовою* здійснювалось крізь призму розкриття місця та ролі правового режиму в механізмі правового регулювання суспільних відносин, визначення загальнотеоретичного поняття правового режиму та характеристики його ознак, співвідношення категорії «правовий режим» із суміжними: «управ-

ління», «державна влада», «політичний режим», «соціальний режим», «механізм правового регулювання», «правовий стан», «система права», структури правового режиму. До того ж, авторка класифікувала види правового режиму та надала загальну характеристику публічно-правового режиму та приватноправового режиму. Так, на думку дослідниці, для правового режиму публічного права притаманні: (а) формування й використання владних відносин, коли правові акти та норми, інші рішення приймаються та реалізуються за принципом «команда-виконання»; (б) суб'єкт прийняття обов'язкових рішень не пов'язаний згодою зі стороною, якій вони адресовані; (в) сувора зв'язаність суб'єктів публічного права законами, коли сфера їх діяльності окреслена правовими межами; (г) для правового регулювання в публічній сфері характерно зобов'язування, яке може носити характер загальної нормативної орієнтації, коли затверджується положення про органи, або конкретного припису; (д) імперативний метод регулювання, який є характерною складовою публічно-правового режиму, нерідко виражається в забороні яких-небудь дій.

Характерними рисами приватноправового режиму є: (а) визнання пріоритетності інтересів окремої (приватної) особи; (б) юридична рівність учасників відповідних відносин; (в) ініціатива суб'єктів відносин стосовно встановлення правового зв'язку між собою; (г) «уповноважувальний» характер норм і правил; (д) переважно позовний порядок захисту інтересів суб'єктів таких відносин у суді [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14].

Серед робіт загальнотеоретичного спрямування слід виокремити дисертаційне дослідження російського науковця *О. С. Родіонова* «**Механізм встановлення правових режимів російським законодавством**» [5; 15], в якому автор розкрив поняття, ознаки, структуру, цілі, функції та види правових режимів, визначив співвідношення політичного, державного та правового режимів, а також намітив шляхи удосконалення правових режимів. Як слушно зауважив дослідник: «Правовой режим — самостоятельная правовая категория, смысловое содержание которой не поглощается другими, близкими к ней по смыслу правовыми понятиями и конструкциями: «механизм правового регулирования», «институт права», «юридический статус объекта», «правовое положение субъекта» и др. В понятие «правовой режим» необходимо включать не только совокупность норм права, регулирующих определенным порядком поведения, но и нормативные акты, со-

держашие эти нормы, информационно-психологический аспект, регулятивные элементы и механизмы правореализационной практики, разнообразные формы правомерного поведения и правореализационной деятельности субъектов» [5].

О. С. Родіонов також наголошує, що: «...уникальные свойства правовых режимов выступают факторами, которые напрямую влияют на характер правового регулирования, во многом определяя его результаты и степень эффективности. Основой мотивирующего воздействия правового режима выступает оптимальное сочетание правовых стимулов и ограничений, создающее для различных видов деятельности благоприятную либо неблагоприятную среду, что позволяет ориентировать субъектов права на социально полезные цели с учетом интересов самих субъектов. Указанное средство регулирования общественных отношений является в силу своей специфики наиболее перспективным. В связи с этим, роль правовых режимов в правовой политике приобретает огромное значение в качестве важнейшего условия совершенствования работы и повышения результативности правовых норм» [5].

Однією із загальнотеоретичних дисертаційних робіт в даному контексті є також праця російської дослідниці *Е. Ф. Шамсумової* «**Правові режими: теоретичний аспект**» [6]. *Е. Ф. Шамсумова* задекларувала ряд важливих завдань своєї розвідки, серед яких:

- «проанализировать истоки, методологические подходы к характеристике категории «режим» и проследить её развитие в юриспруденции;
- рассмотреть философские основания категории «правовой режим»;
- исследовать понятие и общую характеристику «правового режима»: признаки-свойства, принципы, функции, виды, соотношение со смежными категориями; дать методологическое обоснование основных направлений установление режима в процессе обеспечения и защиты конституционных прав и свобод российских граждан;
- обобщить имеющиеся в науке подходы к категории «правовой режим»; дать классификацию правовых режимов;
- показать место правовых режимов в правовом регулировании; выявить критерии режима как механизм особого правового ре-

гулирования, показать обоснованность, логику, сочетаемость избранных юридических средств (дозволений и запретов, стимулов и ограничений), проследить актуализацию данного направления в современных условиях;

- предложить некоторые рекомендации по проблемам совершенствования правовых режимов» [6].

Однак здебільшого авторка констатує зростання ролі правових режимів та наявність такого правового феномена, як «правовий режим», що обумовлено тим, що: «...с одной стороны всё больше и больше появляются такие объекты (территории), субъекты, деятельность, которые требуют именно установления определённого режима по отношению к себе для своего дальнейшего функционирования, а с другой, — он утверждает многоаспектное (интегративное) видение права, его деятельностьную природу и нерасторжимую генетическую связь с социальным субъектом, приоритетами и ценностями личности; позволяет комплексно оценить всё, что оказывает или может оказать воздействие на формирование права, его восприятие массовым и индивидуальным сознанием и осуществление в практических действиях стран, их организаций и государственных структур».

Цікавим є підхід *Е. Ф. Шамсумової* щодо ефективності правових режимів, згідно з яким: «...эффективность правовых режимов можно рассматривать как реализуемую социальную ценность, удовлетворяющую интересы людей. Критерий эффективности правовых режимов состоит в степени достижения соответствующих ценностей. В условиях становления рыночных отношений для человека и хозяйствующих структур важно создавать правовой режим общедозволительного профиля, открывающий простор их инициативе и творчеству; для государства же и государственных служащих — правовой режим разрешительного профиля, призванный сводить к минимуму злоупотребления властью, нарушения прав человека и гражданина, произвол и беззаконие. Особые специфические свойства правовых режимов в государственном управлении дают возможность организованного действия в нестандартных (чрезвычайных) ситуациях» [6].

Однією з останніх монографічних праць, присвячених дослідженню загальнотеоретичних аспектів правових режимів, є монографія російських дослідників *А. В. Малько та І. С. Барзилової* «Правові режими:

загальнотеоретичний та галузевий аспекти» [3], що була опублікована 2012 року.

Теоретичне обґрунтування концепції механізму реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади, розробка наукових рекомендацій щодо удосконалення чинного законодавства, що регламентує механізм реалізації цього права, репрезентовано *І. Й. Снігур* в дисертаційному дослідженні «**Механізм реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади**» [16].

Задля цього дослідницею було проведено теоретико-правовий аналіз права громадян на участь у здійсненні державної влади; визначено поняття механізму реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади; з'ясовано структуру механізму реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади; визначено місце і роль правової культури та правосвідомості в структурі механізму реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади; обґрунтовано місце юридичних гарантій в системі гарантій права громадян на участь у здійсненні державної влади; охарактеризовано нормативно-правові гарантії права громадян на участь у здійсненні державної влади; висвітлено організаційно-правові гарантії права громадян на участь у здійсненні державної влади; з'ясовано особливості юридичної відповідальності як гарантії права громадян на участь у здійсненні державної влади.

Особливою гарантією права громадян на участь у здійсненні державної влади є юридична відповідальність, яка проявляється у двох формах: 1) юридична відповідальність органів та посадових осіб за неналежне виконання покладених на них функцій та повноважень; 2) юридична відповідальність за протидію участі громадян у здійсненні державної влади [16].

Як слушно зауважує дослідниця: «Істотним недоліком чинного законодавства є те, що звернення до органів державної влади, які надсилаються з використанням новітніх інформаційних технологій, зокрема Інтернету (електронною поштою), не підпадають під дію Закону України «Про звернення громадян». Це стосується і відповідей на такі „електронні” звернення, які не можуть вважатися офіційними документами, оскільки не мають письмового вигляду, як того вимагає законодавство. Ця прогалина зумовлює необхідність внесення змін до чинного законодавства» [16].

Автор висуває ряд пропозицій щодо усунення прогалин чинного законодавства, яке регулює механізм реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади, в подальших своїх роботах [17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26].

Особливе місце в системі загальнотеоретичних робіт займають дисертаційні дослідження, присвячені теоретико-правовим засадам забезпечення інформаційної безпеки України [27] та забезпечення інформаційної безпеки як функції держави [28], в межах яких дослідники розкрили теоретико-методологічні засади інформаційної безпеки, зміст і різновиди загроз інформаційній безпеці України та запропонували шляхи удосконалення забезпечення інформаційної безпеки України в контексті інтеграції України у світовий та регіональний інформаційний простір.

Ю. Є. Максименко визначила основні методологічні підходи до визначення поняття «інформаційна безпека», сформулювала розуміння інформаційної безпеки як системи, що складається з інформаційної безпеки у сфері прав і свобод людини та громадянина, інформаційно-психологічної та інформаційно-технічної безпеки, обґрунтувала відмінність розуміння Європейським Союзом парадигми інформаційної безпеки щодо вітчизняної доктрини.

Зважаючи на закріплені Законом України «Про основи національної безпеки України» загрози національній безпеці в інформаційній сфері України, авторка розглядає інформаційну безпеку України як систему, що складається з певних структурних елементів:

- 1) *інформаційна безпека у сфері прав і свобод людини та громадянина*:
  - прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;
  - розголошення інформації, що становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- 2) *інформаційно-психологічна безпека* — управління реальними чи потенційними загрозами, що можуть завдати шкоди психіці людини, суспільству, державі (в особі її державних службовців чи посадових осіб):

- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
  - намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації;
- 3) *інформаційно-технічна безпека* — управління потенційними чи реальними загрозами з метою захисту інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, зокрема комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм [27].

Окреслення нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України та ЄС, а також виокремлення головних проблем у цій сфері надало можливість Ю. Є. Максименко дійти висновку: «Нормативно-правове регулювання інформаційно-психологічної безпеки та інформаційної безпеки у сфері прав і свобод людини та громадянина де-юре відповідає міжнародним і європейським стандартам, причому здійснюється за допомогою такого виду нормативно-правового акту, як закон України. Суспільні відносини у сфері інформаційно-технічної безпеки врегульовані переважно підзаконними нормативно-правовими актами і потребують узгодження з європейськими стандартами. Простежується кількісний пріоритет нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання суспільних відносин у сфері інформаційно-технічної безпеки щодо інформаційно-психологічної та інформаційної безпеки у сфері прав і свобод людини та громадянина» [29].

Інші важливі загальнотеоретичні аспекти забезпечення інформаційної безпеки було визначено дослідницею в численних статтях [30—48].

Осмислення особливостей державного забезпечення інформаційної безпеки, його правового регулювання та перспектив розвитку в контексті інтеграції України у світовий та регіональний інформаційний простір, рецепції відповідних міжнародних та європейських правових стандартів було здійснено О. О. Тихомировим у дисертаційному дослідженні «**Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави**» [28].

Висвітлення автором міжнародних, європейських та національних правових стандартів забезпечення інформаційної безпеки надало можливість виокремити фактори (тенденції), що зумовлюють сучасні трансформації суспільства і є визначальними для досягнення поняття інформаційна безпека: підвищення соціальної цінності «інформації»,

динамічність перетворень в інформаційній сфері, взаємозв'язок і взаємозумовленість інформаційного розвитку та розвитку громадянського суспільства, залежність від глобалізаційних та інтеграційних процесів, місце у геополітичному просторі, єдність і взаємодоповнюваність організаційно-правового матеріально-забезпечувального та технічного аспектів забезпечення інформаційної безпеки [28].

Подальше дослідження проблем інформаційної безпеки О. О. Тихомировим було здійснено в монографії «**Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави**» [49], де автор розкрив теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки як функції сучасної держави, а саме: сформував методологічний підхід, який дозволяє розглядати забезпечення інформаційної безпеки як своєрідну діяльність, одним з основних, але не єдиним суб'єктом якої є держава.

Конструктивними є погляди науковця щодо змісту та елементів цієї діяльності в контексті становлення інформаційного суспільства й розбудови правової держави, а також загальних гарантій її забезпечення в правовій сфері.

Автор зауважує: «Кожна державна організація в межах своєї діяльності, реалізуючи функції держави, тією чи іншою мірою виступає суб'єктом державного забезпечення інформаційної безпеки. При цьому є система державних органів, для яких окремі напрями забезпечення інформаційної безпеки є безпосередньою функцією. В Україні це Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Міністерство оборони України, Міністерство закордонних справ України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національна комісія з питань регулювання зв'язку України, Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, Державна адміністрація зв'язку Міністерства транспорту та зв'язку України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, а також Головне управління з питань безпекової та оборонної політики, Головне управління забезпечення доступу до публічної інформації, Управління з питань комунікацій Адміністрації Президента України та інші.

Серед міжнародних організацій, рішення яких відіграють важливу роль у формуванні системи забезпечення інформаційної безпеки як

регіонального та світового масштабу, так і окремих держав, доцільно виділити: Європейський Союз (ЄС); Організацію Об'єднаних Націй (ООН); Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); Шанхайську організацію співробітництва (ШОС); Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС); Північноатлантичний Альянс (НАТО).

Недержавне забезпечення інформаційної безпеки може здійснюватися численними недержавними інституціями, зокрема: засобами масової інформації; провайдерами телекомунікаційних послуг; комерційними підприємствами, які надають послуги з технічного захисту інформації; різноманітними об'єднаннями громадян, які здійснюють громадський контроль державного забезпечення інформаційної безпеки та сприяння йому тощо» [49, с. 76].

В. М. Супрун в дисертаційному дослідженні «**Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету**» [50] сформулював визначення дефініції «інформаційний суверенітет», розробив систему правових принципів інформаційного суверенітету, визначив основні напрями та механізм правового регулювання відносин у сфері інформаційного суверенітету; сформулював, обґрунтував авторські пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової основи інформаційного суверенітету.

Питання права доступу до інформації розглядається дослідником в контексті питання співвідношення категорій «свобода інформації» та «інформаційний суверенітет».

Автор зауважує: «...у здійсненні суспільного контролю за дотриманням всіх основних прав людини, закріплених міжнародними та державними правовими нормами право доступу до інформації та її розповсюдження відіграє виняткову роль», наголошуючи при цьому на необхідності формування такого рівня інформаційного суверенітету держави, інформаційного суспільства в Україні, які не применшували б і не обмежували б інформаційної приватності особи, не призводили б особу, суспільство і державу у прагненні створити інформаційно безпечні умови до інформаційної самоізоляції» [50].

Порівнюючи інформаційний суверенітет та свободу інформації автор визначає, що встановлення меж свободи інформації доцільно лише у площині забезпечення державних інтересів у інформаційній сфері.

В. М. Супрун зауважує, що інформаційний суверенітет та свобода інформації вирізняються тим, що: 1) інформаційний суверенітет пе-

редбачає захист інформаційних ресурсів та створення режиму доступу до інформаційних ресурсів України для іноземних держав, а свобода інформації передбачає накладення обов'язку на державу (її органи) інформувати про свою діяльність та прийняті рішення, а також створення відповідних інформаційних служб або систем, що забезпечували б доступ до інформації; 2) суб'єктом реалізації права інформаційного суверенітету є держава, або державні органи, перелік суб'єктів права на свободу інформації набагато ширший [50].

Ми підтримуємо висновок автора щодо того, що «...інформаційний суверенітет не повинен перетворюватися на самоціль, а його забезпечення не повинно впливати на звуження прав і свобод суб'єктів інформаційних відносин. Реалізація інформаційного суверенітету повинна ґрунтуватися на основі інформаційної свободи та рівноправності» [50].

Інші аспекти порушеної тематики дослідником розглянуто в низці подальших робіт [51; 52; 53; 54; 55; 56].

Аналіз стану загальнотеоретичних робіт, присвячених окремим аспектам правового режиму податкової таємниці, дозволяє дійти таких висновків.

1. Правовий режим податкової таємниці не був окремим предметом дослідження фахівців теорії держави та права.
2. У загальнотеоретичних роботах розкриваються поняття, структура, елементи та інші теоретико-методологічні аспекти правового режиму як юридичної категорії.
3. Окремі засади захисту податкової таємниці визначено в загальнотеоретичних розвідках крізь призму питань забезпечення інформаційної безпеки та інформаційного суверенітету.

1.1.2 Галузеві роботи

Аналіз доктринальних джерел у цій сфері надав можливість констатувати, що різні аспекти правового режиму податкової таємниці найбільш плюралістично репрезентовано в рамках галузевих робіт. Саме тому всі галузеві роботи буде класифіковано.

1.1.2.1 Конституційне право

Правовий режим податкової інформації діалектично взаємопов'язаний з такими інформаційними правами людини та громадянина, як права на інформацію, право на доступ до інформації. Тож вважаємо за необхідне зупинитися на розвідках конституційно-правового спрямування, де окреслено зміст, сутність, особливості цих інформаційних прав і свобод.

Так, поняття, зміст, генезис, гарантії реалізації і структура конституційного права на інформацію, його місце та роль в системі інших конституційних прав людини вперше окреслено *Н. В. Кушаковою* у дисертаційному дослідженні «**Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз)**» [57].

Як слушно зауважує *Н. В. Кушакова*: «Досвід демократичних західних країн свідчить про те, що відкритість — основа права на інформацію. За визначення відкритості інформації можна взяти таке: відкритість — відносна відсутність перешкод в отриманні інформації та можливості інформувати інших. Це — можливість людини отримувати інформацію не тільки про себе саму (якщо така інформація є у будь-яких організаціях чи установах), а також щодо соціальних, політичних, державних, релігійних та інших питань» [58].

Порівнюючи право на інформацію в країнах з англосаксонською та статутною системою права, дослідниця вважає, що напрям визначення вітчизняного правового регулювання права на інформацію передбачає інтеграцію і синтез надбань обох систем, а саме: приділення уваги соціальній та етичній стороні проблеми розвитку цього права (як це робить континентальна Європа), — з одного боку, і розвиток технологічної та законодавчої бази (на американський зразок), — з іншого [58].

Н. В. Кушакова наголошує, що актом найвищої юридичної сили, в якому передбачено обмеження права на інформацію, є Конституція України. Виділяють три види таких обмежень:

- що захищають суспільні інтереси;
- що захищають інші права особи;
- що є необхідними для забезпечення авторитету і безсторонності суду.

Інші аспекти досліджуваної тематики були розглянуті дослідницею в її подальших роботах [59; 60; 61; 62; 63; 64; 65; 66; 67; 68].

Зважаючи на транснаціональність інформаційної проблематики міжнародно-правовий досвід упорядкування інформаційних відносин є надзвичайно важливим для адаптації в українську правову систему. Однак гармонізація стандартів у цій сфері має ґрунтуватися не на пріоритеті прав і свобод людини щодо інтересів держави, а на їх паритеті. Саме тому кожна цивілізована держава має відповідний інститут таємниць, де визначено зміст і випадки обмеження права на доступ до інформації.

Правова природа, генезис, місце права на доступ до інформації в системі конституційних прав та свобод, підстави обмеження права на доступ до інформації, проблеми та шляхи вдосконалення правового регулювання права на доступ до інформації розкрито *О. В. Нестеренко* в дисертаційному дослідженні «**Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект**» [69].

Конструктивними для розкриття теми є виокремлені *О. В. Нестеренко* **причини порушення права на доступ до інформації в Україні**: 1) низький рівень фахової підготовки посадових та службових осіб, який виявляється у незнанні Конституції та законів України та нездатності тлумачити норми закону, що в кінцевому підсумку призводить до помилкового розуміння духу та букви закону; 2) відсутність культури інформаційної відкритості влади; 3) істотні недоліки та невідповідність міжнародним стандартам у сфері доступу і свободи інформації Закону «Про інформацію» та інших нормативно-правових актів, що регламентують реалізацію права на доступ до інформації в Україні; 4) матеріально-технічні причини [69, с. 9].

Було виокремлено такі *основні підходи щодо змісту та обсягу права на доступ до інформації*:

- 1) класичний підхід (право на доступ до інформації розглядається як право на одержання офіційних документів та інформації про діяльність органів виконавчої гілки влади або від усіх органів державної влади);
- 2) розширений підхід (право на доступ до інформації, окрім юридичних можливостей пошуку та одержання інформації від органів державної влади та органів місцевого самоврядування про їх діяльність та можливість ознайомлення з відомостями про себе в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, включає також отримання будь-якої

інформації із засобів масової інформації, можливість ознайомлення з літературними, науковими працями, перегляд фільмів, вистав, свободу доступу до джерел інформації (Інтернет, бібліотеки));

- 3) обмежений підхід (право на доступ до інформації — це право ознайомлюватися з відомостями про себе. Іноді право знати тлумачиться як можливість представників ЗМІ звертатися до органів влади з інформаційними запитом щодо надання інформації про їх діяльність);
- 4) комплексний підхід (право кожного отримувати безпосередньо від органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, а також організацій, підприємств, громадських об'єднань, що виконують специфічні функції та/або повністю чи частково фінансуються з бюджету, інформацію про їх діяльність, що включає право одержувати офіційні документи та ознайомлюватися з відомостями про себе) [69].

Право на доступ до інформації, на думку дослідниці, складається з правомочностей:

- права на доступ до інформації про діяльність органів державної влади, органів влади автономії та місцевого самоврядування;
- права на отримання відомостей про себе;
- права отримувати суспільно значущу інформацію про діяльність приватноправових юридичних осіб, якою є будь-яка інформація державно-політичного характеру, а також інформація, що належить приватноправовим юридичним особам, якщо це інформація про корупційні дії або інші зловживання посадових та службових осіб; використання бюджетних коштів; екологічна інформація; фінансова інформація, що здатна негативним чином вплинути на фінансовий стан та доходи громадян; інформація про військові угоди України з іншими країнами; інформація щодо охорони здоров'я населення, інформація про продукти харчування, косметологічну продукцію, інформація про засновників та власників засобів масової інформації та інша інформація, що становить суспільний інтерес [69].

Як не прикро, але дослідження стану забезпечення права на доступ до інформації органами державної влади та місцевого самоврядування через інформаційний запит надало можливість автору стверджува-

ти, що в Україні порушення права на доступ до інформації має системний характер, а надання запитованої інформації та офіційних документів у повному обсязі та у передбачений законом строк є винятком, а не правилом [69].

Отже, *О. В. Нестеренко*, досліджуючи конституційно-правове регулювання права на доступ до інформації, стан його забезпечення та захисту в Україні, визначила, що доступ до інформації є окремим суб'єктивним конституційним правом кожного та має системний характер порушень у цій сфері.

Також дослідниця розглядає положення про можливість обмеження права на доступ до інформації. Однак при цьому зазначає, що обмеження повинні встановлюватися винятково на підставі закону й мають бути прозорими, описуватися вузько і відповідати контролю згідно з трискладовим текстом, сутність якого полягає у такому: інформація повинна мати відношення до легітимної мети, передбаченої законом; оприлюднення інформації не повинно загрожувати спричиненням суттєвої шкоди вказаній легітимній меті; шкода, яка може бути заподіяна вказаній меті, має бути вагомішою за суспільний інтерес в отриманні інформації.

Інші аспекти цієї тематики *О. В. Нестеренко* виклала в чималій кількості наукових статей [70; 71; 72; 73; 74; 75; 76; 77; 78; 79; 80; 81].

Однією з дисертаційних робіт конституційно-правового спрямування, де порушуються окремі аспекти права на інформацію, є розвідка *Т. В. Чубарук* «**Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери**» [82].

Авторка дослідила правову природу, зміст і визначила конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери, розкрила міжнародні підходи та іноземний досвід конституційно-правового регулювання інформаційної сфери, а також зв'язок права на інформацію з конституційними засадами правового регулювання інформаційної сфери, визначила зміст поняття «інформаційна безпека» та стан конституційно-правового забезпечення інформаційної безпеки в Україні.

Особливе місце *Т. В. Чубарук* приділила **системі гарантій права на інформацію, що включає такі елементи**: збирання, зберігання, використання та поширення інформації про діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; доступ громадян до відомостей про себе в державних органах; можливість пе-

ревірки якості інформації та реалізації вимоги спростування інформації, яка не відповідає дійсності; отримання необхідної достовірної інформації через засоби масової інформації; доступ до правової інформації у встановленому законом порядку; захист права на інформацію в суді тощо [82].

Зокрема дослідниця зауважує: «...в системі гарантій права на інформацію норми, які обмежують свавілля державних органів та інших зобов'язаних осіб в інформаційній сфері, становлять лише незначну частину. Водночас спостерігається тенденція встановлення необґрунтованих обмежень щодо доступу до відомчих документів, архівів, актів органів місцевого самоврядування тощо» [82].

Поряд з необґрунтованими обмеженнями права на доступ до інформації *Т. В. Чубарук* виокремлює **випадки, коли запровадження обмежень права на інформацію видаються виправданими, доцільними та необхідними**, а саме: «віднесення інформації до державної таємниці, захист комерційної та іншої таємниці, конфіденційної інформації, розголошення якої може негативно вплинути на законні інтереси особи» [82].

Певні тези дослідниці є близькими нашому баченню:

1. Право на інформацію є комплексним, включає правові можливості громадян, юридичних осіб і державних органів збирати, зберігати, використовувати, поширювати інформацію (про особу, про діяльність органів державної влади, адміністративну, масову, правову, екологічну тощо), що є необхідною для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, дотримуючись взаємобалансу приватного-суспільного-державного інтересів.
2. Конституційна засада гарантування права на інформацію виявляється у формі встановленого Конституцією та законами України позитивного обов'язку уповноважених та відповідальних за реалізацію цього права осіб. Зокрема, утвердження та забезпечення права на інформацію є прямим обов'язком держави та її органів за змістом ст. 3 Конституції України. Право на доступ до інформації, що є складовою права на інформацію, гарантує реалізацію останнього шляхом забезпечення можливості ознайомлення з офіційними документам, у чому простежується зв'язок права на інформацію з правом на звернення (ст. 40 Конституції України).

3. Право на інформацію включає за класифікаційними ознаками позитивні права, котрі полягають у можливості збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, та негативні права, що полягають у можливості відмови у наданні певної інформації (ч. 1 ст. 63 Конституції України).
4. Визнання та встановлення гарантій права на інформацію в державі відображають рівень дотримання нею вимог міжнародних принципів і стандартів прав людини, розвитку й утвердження демократичних і правових цінностей.

Важливі аспекти порушеної проблематики, зокрема питання інформаційної безпеки в контексті права на інформацію, висвітлено в інших наукових роботах *Т. В. Чубарук* [83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 90; 91].

На рівні конституційного права питання права доступу на інформацію розглядає американський професор *Р. Смолла*, який у своєму дослідженні «**Право громадян на отримання інформації: «прозорість» діяльності державних органів**» звертає увагу, що право на доступ до інформації можливо реалізувати лише в разі, якщо доступ буде забезпечений по трьох напрямках:

- 1) доступ до державних матеріалів та документів, у яких знаходяться «справи народу»;
- 2) доступ до дорадчих органів влади, наприклад на засідання та конференції, на яких обговорюються та вирішуються державні питання;
- 3) доступ до установ, що здійснюють щоденну діяльність, не пов'язану з дорадчим процесом (тюрми, лікарні, навчальні заклади) [92].

Отже, право на доступ до інформації багато в чому залежить від способів її отримання. Для всебічної поінформованості недостатньо мати можливість отримувати інформацію лише за інформаційним запитом або тільки знайомитися з потрібною інформацією на сайті органу державної влади — лише гарантування всіх можливих способів отримання інформації здатне забезпечити право на доступ до інформації. Втім, враховуючи, що традиційно право на доступ до інформації розглядається як право на доступ до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, в літературі розглядаються саме форми реалізації права на доступ до інформації про ці органи.

Визначено, що більшість фахівців у сфері доступу до інформації розрізняють «активний» та «пасивний» спосіб права на доступ до інформації. Проте автори по-різному визначають, які форми доступу до інформації треба відносити до пасивного способу, а які — до активного.

Зокрема Є. К. Волчинська, Л. К. Терещенко, М. В. Якушев у спільній роботі «**Інтернет і гласність**» під активним способом доступу до інформації розуміють повідомлення необмеженої кількості осіб незалежно від їх запитів на отримання такої інформації. Це характерно для надзвичайних ситуацій, виборів, а також для встановлених видів інформації (наприклад нормативно-правової інформації), а пасивний, коли інформація надається за інформаційним запитом [93, с. 28—29].

Є. Захаров, І. Рапп, аналізуючи доповіді правозахисних організацій від 2004 року, дотримуються протилежної точки зору. Зокрема пасивний спосіб отримання інформації вони визначають як одержання інформації через створені органами державної влади та органами місцевого самоврядування канали комунікації, а активний — як одержання інформації шляхом інформаційних запитів щодо отримання відомостей або про доступ до матеріалів [94, с. 122]. Такої позиції також дотримується і М. С. Демкова у роботі «**Доступ до інформації та електронне урядування**» [95, с. 66].

Але в цілому даний поділ є доволі умовним, оскільки реалізація права на доступ до інформації в будь-якому випадку передбачає активні дії з боку особи, яка намагається отримати інформацію.

Т. С. Швердяєв виокремлює такі способи безпосереднього здійснення права на доступ до інформації про діяльність органів державної влади:

- 1) спрямування особою запиту до органів влади про надання інформації;
- 2) відвідування відкритих робочих засідань органів влади;
- 3) допуск до відкритих архівів офіційної інформації органів влади [96, с. 19].

Однією з форм реалізації права на доступ до інформації є звернення. Конституційне право людини і громадянина на звернення, закріплене у ст. 40 Основного Закону, є не тільки можливістю людини і громадянина висувати пропозиції та зауваження, а й засобом забезпечити реалізацію своїх прав шляхом заяв і клопотань та вимагати поновлення порушеного права шляхом скарги.

Саме тому у 2010–2011 роках значну увагу конституціоналістів було приділено праву громадян на звернення. Уперше комплексний аналіз поняття, видів, змісту конституційного права людини і громадянина на звернення та забезпечення його органами держави і суб'єктами громадянського суспільства в Україні було здійснено *Л. А. Лазаренко*, яка дослідила доктринальні та нормативно-правові джерела конституційного права на звернення людини і громадянина; з'ясувала поняття і ознаки конституційного права на звернення людини і громадянина; сформулювала критерії класифікації та види цього права; визначила зміст конституційного права на звернення людини і громадянина та дослідила зміст його забезпечення; проаналізувала діяльність органів і посадових осіб держави щодо забезпечення конституційного права людини і громадянина на звернення, суб'єктами громадянського суспільства; сформулювала конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства і практики забезпечення конституційного права людини і громадянина на звернення.

Дослідниця зауважує: «Від звернення, як конкретної дії (юридичного факту), слід відрізнити право на звернення. Воно може розглядатися як загальнотеоретичне і конституційне явище. Його слід розглядати у об'єктивному і суб'єктивному значенні. У об'єктивному значенні право на звернення є системою конституційних норм та норм законів України щодо порядку звернення, розгляду звернень, прийняття рішень по зверненнях та направлення відповідей особам, що звертаються, відповідальності осіб, винуватих у порушенні законодавства про звернення. Об'єктивне право на звернення — це система норм та принципів Конституції і законів України, підзаконних нормативно-правових актів, що забороняють певні дії, зобов'язують особу діяти відповідним чином чи уповноважують особу обирати варіант поведінки на власний розсуд. Отже, об'єктивне розуміння права на звернення — це юридична модель фактичної дії чи бездіяльності суб'єкта права, який прийняв рішення реалізувати своє суб'єктивне право на звернення. У суб'єктивному розумінні конституційне право на звернення може бути схарактеризоване як можливість особи (громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, біженця) звертатися до органів держави та суб'єктів громадянського суспільства з пропозиціями, зауваженнями, заявами, клопотаннями та скаргами в письмовій та усній формах. Воно характеризується об'єктами і суб'єктами. Суб'єктивне право на звернення — це закріплена нормами об'єктивного права можли-

вість суб'єкта права обирати форму і вид звернення, здійснювати такі дії (звернення) чи утримуватися від них» [97].

Характерними ознаками суб'єктивного права людини і громадянина на звернення є: 1) наявність норми об'єктивного права, що закріплює можливість подавати пропозиції, зауваження, заяви, клопотання, скарги; 2) можливість обирати усну чи письмову форму звернення; 3) здатність бути суб'єктом звернення, тобто бути: а) громадянином України; б) іноземцем; в) особою без громадянства; г) особою з подвійним громадянством; ґ) біженцем; 4) можливість направляти звернення до: а) органів державної влади; б) органів місцевого самоврядування; в) керівників підприємств, установ, організацій різних форм власності; г) об'єднань громадян; ґ) засобів масової інформації; д) їх посадових і службових осіб тощо; 5) можливість звертатися з приводу дотримання суб'єктами їх функціональних обов'язків статутної діяльності та забезпечення людині і громадянину їх прав, свобод і гарантій, непорушення названих суб'єктивних прав та незаважання щодо виконання юридичних обов'язків; 6) можливість вимагати розглянути звернення; 7) гарантії отримувати обґрунтовану відповідь на своє звернення у встановлений законом строк [97].

Не менш важливими для дослідження є запропоновані авторкою дефініції низки понять:

- «конституційне право людини і громадянина на звернення» — це закріплені нормами Конституції та законів України можливості громадян України, іноземців і осіб без громадянства та біженців подавати до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, їх службових і посадових осіб зауваження та пропозиції, що стосуються їх статутної діяльності, заяви або клопотання щодо реалізації громадянських, політичних, соціальних, економічних, культурних прав і законних інтересів та скарги про їх порушення і отримувати обґрунтовані відповіді у встановленому законом порядку та визначені строки;
- «забезпечення конституційного права на звернення людини і громадянина» — це діяльність державних організацій, їх посадових і службових осіб, суб'єктів громадянського суспільства зі створення людині і громадянину сприятливих умов стосовно їх

можливостей викласти письмово пропозицію чи зауваження, заяву чи клопотання, а також скаргу або особисто в усній формі звернутися до відповідних суб'єктів та здійснення зобов'язаними суб'єктами охорони і захисту таких можливостей від ймовірного правопорушення, використанню ними засобів щодо відновлення порушеного права та відшкодування матеріальних і моральних збитків, завданих правопорушенням [97].

Удосконалення нормативно-правового регулювання конституційного права на звернення, забезпечення конституційного права на звернення громадян парламентом України та суб'єктами громадянського суспільства детально розглянуто *Л. А. Лазаренко* в інших її роботах [98; 99; 100; 101; 102; 103; 104; 105].

Теоретичні та прикладні питання правового регулювання звернень громадян України до органів влади, шляхи і напрями вдосконалення законодавства в цій сфері правовідносин стало предметом дослідження *Г. М. Котляревської*.

Як слушно зауважує авторка: «Однією з головних методологічних проблем є та, що в законодавстві про звернення громадян не проведено різницю між зверненнями їх до органів влади та зверненнями до інших суб'єктів (громадських організацій, установ тощо). Такий підхід не враховує особливостей цих суб'єктів. Розширення складу суб'єктів, яким адресують звернення, пояснюється відсутністю чіткого закріплення поняття «звернення громадян» і досконалої класифікації звернень, недостатнім врахуванням специфіки різних суб'єктів. Структура законодавства про звернення громадян має включати загальні норми, що регулюють усі звернення осіб до різних суб'єктів, і спеціальні норми, що регулюють специфічні відносини у цій сфері. Такий поділ дасть змогу чіткіше визначити юридичний механізм здійснення конституційного права на звернення, зробити більш упорядкованим і системним його законодавче забезпечення» [106]

Актуальним, на думку *Г. М. Котляревської*, залишається питання закріплення юридичних гарантій права на звернення до органів влади в законодавстві України. «Слід не лише чітко визначити й закріпити це право, його суб'єктів і сфери правового регулювання, а й встановити чіткий порядок роботи із зверненнями громадян та систему відповідальності за його дотримання. Ці загальні юридичні гарантії повинні доповнюватися спеціальними гарантіями, закріпленими, зокрема,

як норми юридичної відповідальності за порушення цього права у кримінальному, цивільному та адміністративному законодавстві» [106].

Вагому роль у своєму дисертаційному дослідженні авторка приділила питанням удосконалення законодавства про звернення громадян як-от: систематизація законодавства, закріплення гарантій цього права, вдосконалення порядку звернень громадян і порядку роботи владних суб'єктів із зверненнями, врегулювання практики колективних звернень (петицій), законодавче закріплення реалізації громадянами права на звернення до органів влади шляхом подання звернень із використанням Інтернету, вироблення єдиної методики роботи із зверненнями, вдосконалення класифікатора звернень громадян, обліку, контролю роботи зі зверненнями; у здійсненні моніторингу виконання законодавства та нагляду за законністю у даній сфері відносин, а також інформуванні населення й органів влади про стан роботи із зверненнями.

Однак дані пропозиції мають занадто абстрактний характер.

Інші важливі аспекти порушеної тематики як-от: конституційне і законодавче регулювання звернень громадян у країнах СНД Г. М. *Котляревська* окреслила в подальших свої роботах [107; 108; 109; 110; 111; 112; 113; 114; 115; 116].

Звернення як форма участі громадян України в управлінні державними справами досліджена також й такими конституціоналістами, як О. О. *Чуб* «Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами» [117], А. В. *Грабильніков* «Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами: проблеми теорії і практики» [118].

Зокрема, О. О. *Чуб*, розглядаючи форми участі громадян в управлінні державними справами виокремлює звернення громадян, класифікуючи їх залежно від предмета: а) із суспільно значущих, публічних питань; б) з особистих питань.

При чому зауважує: «З точки зору участі громадян в управлінні державними справами, вирішальними є звернення, що мають суспільне значення чи принаймні претендують на таке. Право громадян на звернення може бути реалізоване тільки в ініціативному порядку. Стверджується, що його реалізація передбачає прояв особистої зацікавленості громадян при вирішенні питань державницького характеру. У деяких конституціях європейських держав встановлено, що з ко-

лективними петиціями можуть звертатися тільки «законно створені організації» або їх «установчі органи» (Австрія, Бельгія, Румунія тощо). Законодавство України не висуває такої вимоги, тому невизначеною залишається процедура складання і підписання колективних письмових звернень. Для того, щоб забезпечити її результативність, пропонується на законодавчому рівні закріпити вимоги до колективного звернення [117, с. 13]».

Інші важливі аспекти участі громадян в управлінні державними справами розглянуто автором у подальших його роботах [119; 120; 121; 122; 123; 124; 125; 126; 127].

Не менш важливим для ознайомлення є дисертаційне дослідження *В. О. Серьогіна «Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України»* [128].

В. О. Серьогін дослідив еволюцію принципу гласності в історії вітчизняної політико-правовій думки і державного будівництва, сформулював визначення принципу гласності, узагальнивши сутність всіх його проявів; обґрунтував місце і роль принципу гласності в конституційному праві України; проаналізував особливості правового закріплення принципу гласності у чинному законодавстві і визначив шляхи його оптимізації; розкрив зміст принципу гласності та особливості його прояву в діяльності органів державної влади України відповідно до їх функціонального призначення та компетенції; висвітлив основні проблеми реалізації принципу гласності у діяльності органів державної влади України і запропонував нормативно-правові та організаційні шляхи їх вирішення.

Як зауважує автор: «Гласність виконавчих органів влади завжди була і залишається найбільш гострою проблемою, оскільки вони найбільш схильні до надмірної закритості, бюрократизації та відриву від потреб населення. У сучасних демократичних державах доступ громадськості до інформації державного значення забезпечується у два способи: заборною цензури і створенням механізму отримання офіційних документів. Інформування широкого загалу про діяльність Кабінету Міністрів і прийняті ним рішення забезпечуються: 1) через Верховну Раду України (звіти, відповіді на депутатські запити та ін.); 2) через засоби масової інформації (тексти правових актів, статті, інтерв'ю, прес-релізи та ін.); 3) безпосереднім спілкуванням з громадянами (відповіді на інформаційні запити, бесіди з громадянами під час робочих по-

їздок Прем'єр-міністра по країні та ін.). Саме поєднання всіх трьох шляхів дає змогу налагодити постійний інформаційний зв'язок між урядом і громадянами. Провідна роль у забезпеченні поінформованості населення про діяльність урядових структур належить відповідним прес-службам, які мають забезпечувати прямі та зворотні інформаційні потоки між виконавчою владою і громадянами. Однак на сьогодні належний зв'язок прес-служб міністерств і відомств з Прес-службою Кабінету Міністрів України майже повністю відсутній, а координація їх діяльності, незважаючи на відповідне розпорядження Президента України, не здійснюється. Головне завдання у цій сфері полягає в належній правовій регламентації статусу прес-служб на основі Типового положення, а також у структурній їх перебудові з урахуванням зарубіжного досвіду» [128].

Щодо діяльності правоохоронних органів, то *В. О. Серьогін* стверджує, що простежується зворотня тенденція: «...гласність їх роботи значно зростає і набуває нових форм. Значний досвід забезпечення гласності правоохоронної діяльності накопичений підрозділами МВС та СБУ, де традиційна робота із зверненнями громадян доповнюється соціологічними дослідженнями громадської думки, тісною співпрацею з друкованими та електронними засобами масової інформації та іншими формами зв'язків з громадськістю. Основний тягар відповідальності за налагодження співпраці із ЗМІ несуть прес-служби правоохоронних органів, які з'явилися раніше, ніж у багатьох інших органах влади. Найбільш «потужними» прес-посередницькими підрозділами є центри громадських зв'язків, що функціонують в системі МВС. За роки їх діяльності накопичений значний досвід використання різних форм «публік релейшнз», серед яких найбільш вдалими виявились спільні проекти з місцевими телекомпаніями щодо створення інформаційно-аналітичних програм. Репортажі з місця подій та оперативна статистична інформація про злочини та дорожньо-транспортні пригоди, коментарі працівників правоохоронних органів привертають увагу глядацької аудиторії, відіграють значну попереджувальну і виховну роль, переконують громадськість у дієвості правоохоронних органів. Водночас з метою розповсюдження передового досвіду слід вдосконалювати координацію і співпрацю між інформаційно-аналітичними службами правоохоронних органів» [128].

Конституційний принцип гласності як гарантія основних прав і свобод громадян, гласність роботи українського парламенту з точки зору стандартів Ради Європи досліджуються автором у подальших його розвідках [129; 130; 131; 132; 133; 134; 135].

Отже, в межах конституційно-правових розвідок не знайшло свого відображення дослідження правового режиму податкової таємниці. Однак окремі аспекти досліджуваної тематики репрезентовано в контексті розкриття конституційних засад права на інформацію, права на доступ до інформації, структури цих прав, особливостей звернень громадян до органів публічної влади.

1.1.2.2 Кримінальне право

Розгляд вітчизняних кримінально-правових досліджень надав можливість дійти висновку, що податкова таємниця не стала предметом уваги фахівців кримінального права, на відміну від інших видів таємниць [136].

Однак дослідниками окреслюються кримінально-правові засади окремих інформаційних правопорушень, а саме: незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом, незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж чи передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави тощо [137; 138; 139; 140; 141; 142].

Так, *М. В. Рудик* у дисертаційному дослідженні «**Незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом**» розкрив законодавче регулювання різних видів таємниць, закріплених у вітчизняному та зарубіжному кримінальному законодавстві, класифікував окремі види таємниць, здійснив порівняльний аналіз складів злочинів, які передбачають відповідальність за посягання на таємницю: приватного життя, комерційну, банківську, державну; розглянув дискусійні питання кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним збутом, розповсюдженням комп'ютерної інформації з обмеженим доступом [143, с. 6].

Предметом уваги дисертанта стали лише такі групи таємниць: 1) таємниця приватного життя; 2) комерційна та банківська таємниця; 3) державна таємниця.

Квінтесенцією дослідження стала теза дослідника щодо наявних у сфері таємниць деяких проблем: знаходження балансу між забезпеченням таємниці й забезпеченням права на інформацію; проблема правової охорони відомостей, що становлять таємницю й відповідальності за посягання на таємницю; проблема розголошення конфіденційних відомостей і відомостей, що становлять державну таємницю; погодженість правового регулювання охорони таємниці в різних галузях законодавства. Розв'язання цих проблем деякою мірою пов'язане з чітким визначенням загального поняття таємниці та винайдення класифікаційних критеріїв, за допомогою яких можна об'єднати ті чи інші таємниці в групи з метою подальшого їх вивчення [143, с. 46].

О. С. *Самойлова* здійснила комплексний теоретичний аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 330 КК України (передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави) та внесла пропозиції щодо вдосконалення законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за цей злочин [144].

Попри те, що нині до цієї статті вже внесено зміни, відповідно до яких передбачено кримінальну відповідальність за передачу або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни [145] дана розвідка є надзвичайно актуальною, адже дослідниця:

- провела історико-правовий аналіз розвитку законодавства, що регулює відносини в галузі інформації з обмеженим доступом;
- дослідила міжнародно-правові норми й закони іноземних держав щодо встановлення обмежень права на інформацію та здійснила порівняльний аналіз законодавства щодо охорони інформації з обмеженим доступом кримінально-правовими засобами;
- проаналізувала та розкрила зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 330 КК України;
- розробила пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення кримінального законодавства з охорони конфіденційної інформації, яка є власністю держави, та інших нормативно-правових актів України в інформаційній сфері [144, с. 18].

Зокрема з метою встановлення чітких визначень понять «таємна інформація» і «конфіденційна інформація» та їх співвідношення О. С. *Са-*

мойлова запропонувала класифікацію інформації з обмеженим доступом залежно від власника інформації, її змісту, ступеня обмеження доступу, суб'єкта, на який покладений обов'язок захищати інформацію, та моменту виникнення обов'язку на охорону інформації [144, с. 18].

Крім того, дослідницею розроблено основні критерії віднесення інформації до категорії таємної та конфіденційної за такими ознаками, як: суб'єкт, що має право власності на інформацію; суб'єкт, що має свій інтерес щодо утримання цієї інформації в таємниці; зміст відомостей, які можуть бути визнані таємницею; суспільна небезпека розголошення інформації [144, 18].

Як слушно зауважує О. С. Самойлова: «...основною характеристикою конфіденційної інформації, що є власністю держави, є не зміст відомостей, що становлять інформацію, а її правовий режим» [144, с. 18].

На відміну від вітчизняних кримінально-правових досліджень, російськими фахівцями питання податкової таємниці досліджуються доволі активно на рівні дисертаційних досліджень. Так, варті уваги праці В. В. Артемова «Незаконне отримання і розголошення відомостей, що складають комерційну, податкову чи банківську таємницю в кримінальному праві» [146], Ю. В. Дубровського «Комерційна, податкова і банківська таємниця: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти» [147], Р. Б. Іванченка «Кримінально-правовий захист комерційної, податкової і банківської таємниць» [148] тощо.

Так, Р. Б. Іванченко дослідив юридичну природу податкової таємниці і фактори, що обумовлюють встановлення кримінальної відповідальності за незаконне отримання і розголошення відомостей, що її складають, а також кримінально-правові заходи захисту податкової таємниці тощо. Дослідник стверджує: «Наявність у чинному законодавстві самостійного інституту податкової таємниці недоцільно» [148]. Відомості, що її складають, на думку автора, слід розглядати в контексті питань службової таємниці податкових органів.

Р. Б. Іванченко визначає службову таємницю податкових органів як будь-які отримані податковим органом, органом державного позабюджетного фонду і митним органом відомості про платника податків, за винятком відомостей:

- 1) розголошених платником податку самостійно або за його згодою;
- 2) про ідентифікаційний номер платника податків;

- 3) про порушення законодавства про податки і збори і заходи відповідальності за ці порушення;
- 4) надаваних податковим (митним) або правоохоронним органам інших держав відповідно до міжнародних договорів (угод), однією зі сторін яких є Російська Федерація, про взаємне співробітництво між податковими (митними) або правоохоронними органами (у частині відомостей, наданих цим органам) [148].

Доволі цікавими є соціологічні дослідження автора, відповідно до яких висновується про позитивну динаміку злочинів, пов'язаних з незаконним отриманням та розголошенням відомостей, що складають податкову таємницю.

Ю. В. Дубровський звернув увагу на дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак незаконного отримання та розголошення відомостей, що складають податкову таємницю, проблем кваліфікації даного злочину, розмежування з суміжними складами злочинів тощо.

Статистичний аналіз, проведений дослідником, також надав йому можливість висновувати про стійку тенденцію зростання злочинів такого виду. При чому, як зауважує автор, «...кількість офіційно зареєстрованих злочинів даного виду явно неадекватно їх фактичної поширеності» [147].

Ю. В. Дубровський виокремив і ряд криміногенних детермінант даних злочинів. Зважаючи на них, конструктивними вбачаються запропоновані дослідником організаційно-правові та інші запобіжні заходи мінімізації ризику витоку інформації, що складає податкову таємницю. «До них віднесені заходи обмежувального характеру, що зводяться в основному до локальної регламентації доступу та використання технічних засобів забезпечення виробничої та трудової діяльності та обробки конфіденційної інформації у традиційних чи автоматизованих режимах; реалізація дозвільної системи допуску виконавців (користувачів); встановлення і підтримання порядку проведення закритих нарад і переговорів, організація належного архівного зберігання конфіденційних документів, організація документообігу в поточному режимі; перевірка потенційних партнерів по бізнесу, договори з якими припускають передачу їм хоча б частини відомостей, що утворюють комерційну, податкову або банківську таємницю; превентивно-контрольна робота з персоналом компанії (підприємства); правова регламентація інсайдерської інформації» [147].

В. В. Артемов здійснив історико-правове дослідження становлення та формування російського кримінального законодавства про відповідальність за злочини, що посягають на комерційну, податкову або банківську таємницю; розкрив поняття відомостей, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю; здійснив кримінально-правову характеристику незаконного збирання відомостей, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю; встановив особливості кримінально-правової характеристики незаконних розголошення та використання відомостей, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю; проаналізував ознаки кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів досліджуваних злочинів; дослідив найбільш складні питання правозастосування, що виникають при кваліфікації зазначених діянь за допомогою вивчення слідчо-судової практики; дослідив кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за злочини, що посягають на комерційну, податкову або банківську таємницю; підготував рекомендації, спрямовані на вдосконалення судової практики та чинного кримінального законодавства про відповідальність за злочини, що посягають на комерційну, податкову або банківську таємницю [146] тощо.

Дослідник також дотримується позиції, згідно з якою «Відомості, що містять податкову або банківську таємницю, належить розглядати як різновид відомостей конфіденційного характеру, пов'язаних з професійною діяльністю податкових органів, органів внутрішніх справ, органів державного позабюджетного фонду та митних органів або, відповідно, банків та інших кредитних організацій. Персональні дані, які містяться у відомостях, що складають податкову або банківську таємницю, також відносяться до даного виду конфіденційних відомостей» [146].

1.1.2.3 Цивільне право

У дисертаційних дослідженнях цивільно-правового спрямування акцентується увага, насамперед, на цивільно-правовій охороні та реалізації авторського права на певних інформаційних технологіях чи засобах зв'язку; особливостях інформації як об'єкта цивільно-правових відносин [149; 150; 151; 152; 153; 154; 155; 156; 157; 158].

Попри це, цивілістами було розглянуто особливості цивільно-правового режиму конфіденційної інформації, а також інформації з об-

меженим доступом як об'єкта цивільних прав, зокрема це науковці: А. Г. Дідук «Правовий режим конфіденційної інформації: цивільно-правовий аспект» та О. О. Кулініч «Інформація з обмеженим доступом як об'єкт цивільних прав».

Так, А. Г. Дідук з'ясувала фізичну природу, поняття і зміст інформації як такої (*per se*) необхідної і достатньої для науки цивільного права; виявила властивості, об'єктивно притаманні інформації як такій (*per se*) на підставі даних точних наук, правову природу, поняття і зміст інформації (конфіденційної інформації) як об'єкта цивільного права та ознаки комерційної таємниці і ноу-хау; дослідила зміст «права доступу» до інформації, конфіденційної інформації з огляду на фізичну природу інформації як такої (*per se*); визначила специфіку способів захисту конфіденційної інформації як нетипового об'єкта цивільного права; окреслила правові завдання, пов'язані з інтеграцією національного законодавства в галузі охорони конфіденційної інформації до міжнародних стандартів [159, с. 6].

Дослідниця порушує важливе питання: чи може бути єдиний правовий режим для інформації і її різновидів (відкрита інформація та інформація з обмеженим доступом)? Ми підтримуємо позицію А. В. Дідук, що правовий режим можна визначити тільки для інформації з обмеженим доступом, а загальновідома інформація не має чітко визначеного правового режиму в силу її «...відкритості, доступності та свободи обміну інформацією (ст. 5 Закону України «Про інформацію»), що ускладнює встановлення її правового режиму. Що ж стосується конфіденційної інформації (комерційної таємниці і ноу-хау), вона характеризується незагальновідомістю та нелегкодоступністю, комерційною цінністю або значущістю і т.д., а як наслідок, необхідністю збереження в секреті. Відповідно особа, яка фактично контролює таку інформацію, може надати до неї доступ, або обмежити неправомірний доступ третіх осіб. З цими та іншими ознаками закон і пов'язує правові наслідки» [159, с. 16].

Зважаючи на обраний предмет дослідження, авторка зосередила увагу винятково на таких видах інформації з обмеженим доступом, як комерційна таємниця та ноу-хау.

Більш широке коло інформації з обмеженим доступом було досліджено О. О. Кулініч. Так, дослідниця окреслила особливості цивільно-правового регулювання інформації, що становить таємницю при-

ватного життя, комерційної таємниці, професійної та службової таємниці.

Слушною вбачається позиція авторки, відповідно до якої необхідно вирізняти таємницю як змістову характеристику інформації, яка охороняється, (таємниця усиновлення, особиста таємниця) від таємниці як правового режиму інформації з обмеженим доступом [160, с. 10].

Не менш конструктивними вбачаються й інші висновки *О. О. Кулініч*:

- 1) цивільно-правовий режим інформації з обмеженим доступом — це режим таємниці, який встановлюється власником інформації та припускає певний, визначений ним порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації, за винятком випадків, визначених чинним законодавством;
- 2) інформація з обмеженим доступом має особливу соціальну цінність в силу її недоступності та потенційної невідомості третім особам;
- 3) режим таємниці поширюється на інформацію з обмеженим доступом, що належить фізичним та юридичним особам та стосується обставин життя фізичних осіб або діяльності як юридичних, так і фізичних осіб та полягає у забороні доступу до цих відомостей за винятком випадків, коли володільцями виявлена згода на доступ до цієї інформації;
- 4) режим загального доступу та використання поширюється на інформацію, що є загальновідомою та доступною та полягає у рівному доступі осіб до можливості використання цієї інформації [160, с. 10—11].

Слід зауважити, що в межах цивільно-правових досліджень здебільшого розглядаються особливості цивільно-правового регулювання такого виду інформації з обмеженим доступом, як комерційна таємниця та ноу-хау [161; 162].

1.1.2.4 Адміністративне право

Аналіз галузевих досліджень, присвячених окремим аспектам правового режиму податкової інформації, надає можливість констатувати, що дана проблематика особливо інтенсивно розглядається в рамках наукової спеціальності — 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Логіко-семантичне дослідження наукових розвідок цієї спеціальності надає можливість класифікувати їх таким чином:

- 1) де визначено загальні засади правового регулювання права громадян на інформацію у сфері державного управління;
- 2) де окреслюються питання інформаційної безпеки людини, суспільства та держави;
- 3) присвячені окремим видам інформації з обмеженим доступом.

Міжнародно-правова регламентація права людини і громадянина на інформацію, правовий досвід у цій сфері найбільш розвинених держав світу та стан вітчизняного правового регулювання права громадян на інформацію у сфері державного управління вперше розглянуто *Л. В. Кузенко* в дисертаційному дослідженні «**Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління**» [163].

Близьке нашому баченню окреслення умов належної реалізації права громадян на інформацію, де зокрема зауважується: «Належна реалізація права громадян на інформацію пов'язана з діями таких правових презумпцій, як презумпція відкритості інформації і презумпція імовірності (вірогідності) інформації. Суть першої з них полягає в тому, що будь-яка інформація повинна вважатися відкритою, доки не будуть доведені законні підстави для її закриття. Презумпція імовірності (вірогідності) інформації повинна розповсюджуватися як на громадян, так і на органи управління. Це означає, що інформація, яка надається громадянами до органів управління, повинна вважатися імовірною (вірогідною) доки не будуть встановлені факти, що свідчать про протилежне. Інформація, яка надається громадянам, також повинна вважатися імовірною доки не буде встановлене протилежне. У випадках, коли інформація надається громадянином до відповідного органу, посадової особи, обов'язок з встановлення її вірогідності повинен покладатися на цей орган та його посадових осіб. При отриманні інформації від органів управління, такого роду обов'язок має бути покладений на громадянина. Однак, при цьому необхідно враховувати той важливий факт, що з певних обставин (вік, стан здоров'я, та ін.) можливості громадян можуть бути обмежені. Ось чому органи управління, їх посадові особи повинні всебічно сприяти громадянам в їх діяльності з оцінювання вірогідності наданої їм інформації» [164, с. 15—16].

Акти управління як носії інформації, інформація як необхідна умова державного управління, класифікація інформації для її органі-

зації в системі органів внутрішніх справ, питання інформаційної політики з висвітлення роботи органів державної влади, організація та використання технічного забезпечення в державному управлінні, інформаційна обумовленість державного управління, адміністративна відповідальність за порушення прав громадян на інформацію тощо досліджувались авторкою в інших її роботах [165; 166; 167; 168; 169; 170; 171; 172; 173].

Питання доступу до інформації доволі поверхнево розглядаються *Л. В. Кузенко* в контексті інформації про громадян. Дослідниця пропонує: «З урахуванням тих обставин, що деяка інформація про громадян може збиратися та зберігатися в період до введення в дію Закону, доцільним буде розширення змісту ст. 31 Закону, щодо включення до неї права громадян знати про наявність в державних органах, установах і організаціях, інформації, що може їх стосуватися. Звертається увага на необхідність чіткого тлумачення окремих термінів, що містяться в Законі, усунення обмежень, пов'язаних з отриманням інформації в процесі прийняття рішення в окремих справах щодо реалізації чи захисту окремих прав та свобод громадян. Своє чітке законодавче закріплення потребують і питання, пов'язані з оплатою послуг за надання інформації» [164, с. 15—16].

Не менш конструктивними є пропозиції *Л. В. Кузенко* щодо законодавчого закріплення адміністративної відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади, підприємств та установ в сфері забезпечення прав громадян на інформацію за такі протиправні дії: «Порушення права громадян та інших суб'єктів інформаційних відношень на інформацію»; «Порушення порядку використання і поширення інформації»; «Порушення порядку доступу до інформації»; «Порушення порядку зберігання інформації і забезпечення її збереження».

О. Г. Марценюк у дисертаційному дослідженні «**Теоретико-методологічні засади інформаційного права: реалізація права на інформацію**» [174] окреслив вітчизняний та іноземний досвід реалізації права на інформацію, законодавчі режими використання інформації та їх вплив на забезпечення прав людини, проблемні питання отримання та використання інформації з відкритим доступом, відкритість інформації про діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування як фактор демократизації суспільства, право засобів масової інформації на доступ до інформації з відкритим доступом, забезпечення прав

людини, суспільства, держави при отриманні доступу до екологічної інформації, права на інформацію з обмеженим доступом як субінститут права власності, забезпечення права людини на особисту таємницю, пріоритет прав людини при збиранні та використанні інформації про громадянина, основні положення інформаційно-правових відносин в інституті комерційної таємниці, загальні правила встановлення та зберігання банківської таємниці, проблеми дотримання прав автора та власника у виключних правах, пов'язаних з інтелектуальною власністю, захист пріоритету при здійсненні права громадян на таємну інформацію, проблемні питання реалізації права на інформацію в правовій системі України тощо.

Особливо цінними для розкриття теми дисертаційної розвідки є проведені автором опитування середньої ланки працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо рівня відкритості нормотворчості органів виконавчої влади. Згідно з даними цей рівень задовольняє лише 13 % респондентів, а якість отриманої інформації від органів державної влади повністю задовольняє 16 % учасників опитування, що дало змогу висновувати: «...неотримання громадянами повної інформації призводить до відповідного скорочення інформації від громадян, що надається для прийняття управлінських рішень і, як наслідок, прийняття органами державної влади хибних рішень» [174, с. 4].

Даний висновок є особливо важливим, оскільки здебільшого громадянська зворотність звертає увагу на недостатню прозорість органів державної влади та місцевого самоврядування. Однак ще раз наголошуємо, що національні інтереси в інформаційній сфері є синтезом інтересів не лише окремих громадян чи суспільства, а й держави в цілому. Саме тому є необхідність не лише удосконалювати у даному контексті діяльність державних інституцій, а й збільшувати можливості отримувати ту інформацію, яка є необхідною для реалізації покладених на них функцій та завдань.

Інші важливі аспекти порушеної проблематики знайшли своє відображення в подальших наукових дослідженнях *О. Г. Марценюка* [175; 176; 177; 178; 179; 180; 181].

Зважаючи на зазначене вище, не менш актуальною роботою є дисертаційне дослідження *І. М. Сопілко* «**Правове регулювання відносин щодо отримання органами державної влади України інформації**» [182], де авторка окреслює правовий статус органів державної влади

України як суб'єктів правовідносин щодо отримання інформації, види інформації, що можуть отримувати органи державної влади України, правові підстави для отримання органами державної влади України інформації, зарубіжний досвід отримання інформації органами державної влади [182] тощо.

Як слушно зауважує *І. М. Сопілко*: «ОДВ як учасники інформаційних відносин на законних підставах мають право на отримання інформації, можуть володіти інформацією, що не є їх власністю задля виконання передбачених законом завдань і функцій. Таке право зумовлюється специфікою виконуваних завдань відповідним органом у межах здійснення адміністративної, контрольно-наглядової, кримінально-процесуальної та іншої діяльності. Для обліку платників податку, для цілей попередження і припинення злочинів, для здійснення контролю за окремими сферами суспільних відносин (наприклад, володіння засобами підвищеної небезпеки), органи влади повноважні створювати спеціальні інформаційні масиви (бази даних), які формуються переважно з ІзОД, отриманих від фізичних та юридичних осіб. Крім того, для виконання правоохоронних функцій органи державної влади наділені повноваженнями щодо отримання комерційної таємниці суб'єктів господарювання, банківської таємниці, інших видів ІзОД» [182, с. 165].

Особливо цінними для розкриття теми нашої роботи є окреслення *І. М. Сопілко* **напрямів оптимізації інформаційної правосуб'єктності органів державної влади України:**

- прийняття нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері отримання ОДВ інформації, зокрема закріплення відповідальності за ненадання інформації на законний запит ОДВ;
- створення правової бази для використання електронних інформаційних засобів отримання ОДВ інформації;
- адаптація вітчизняного законодавства до загальноприйнятих міжнародних стандартів з питань отримання інформації у національне законодавство шляхом підписання і ратифікації відповідних договорів та угод;
- уніфікація правозастосування щодо отримання ОДВ інформації, зокрема здійснення правосуддя з відповідних питань [182, с. 161].

Чинне законодавство визначає **основні принципи інформаційних відносин**, серед яких: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [183], а також принципи забезпечення доступу до публічної інформації: прозорість та відкритість діяльності суб'єктів владних повноважень, вільне отримання, поширення та будь-якого іншого використання інформації, що була надана або оприлюднена відповідно до цього Закону, крім обмежень, встановлених законом; рівноправність, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак [145].

Однак принципи правового регулювання відносин щодо отримання ОДВ інформації на законодавчому рівні не визначено. Саме тому слухними вбачаються думки авторки щодо необхідності законодавчого закріплення таких принципів:

- достовірність і повнота інформації, яка надається органам державної влади;
- своєчасність отримання ОДВ інформації;
- отримання ОДВ інформації про особисте життя за згодою фізичної особи (за винятком випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини);
- рівності прав ОДВ та інших учасників інформаційних відносин на отримання відкритої інформації;
- закріплення юридичної відповідальності за порушення права ОДВ отримувати інформацію;
- використання ОДВ законних засобів отримання інформації;
- законодавчого закріплення обов'язку фізичних і юридичних осіб надавати інформацію органам державної влади на їх законний запит;
- погодження з власником інформації питання про передачу стороннім суб'єктам отриманих від нього цінних відомостей (об'єктів права інтелектуальної власності, ІзОД, недоторканність якої охороняється законом);

- встановлення плати за надання органу державної влади інформації при переході до держави майнових прав на таку інформацію [182, с. 162].

Комплексне дослідження й теоретичне усвідомлення загальних закономірностей та особливостей адміністративно-правових відносин, що виникають у процесі забезпечення права громадян на інформацію, стало предметом дисертаційного дослідження *С. І. Лопатіна «Адміністративно-правові відносини у сфері права громадян на інформацію»* [184].

На думку автора, *адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення права громадян на інформацію* — це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, які виникають в інформаційній сфері у процесі здійснення державної влади у зв'язку з реалізацією інформаційних прав і свобод та забезпеченням інформаційних процесів.

Конструктивною є позиція автора щодо того, що «реформування законодавства в сфері реалізації права на інформацію має відбуватися поетапно. Спочатку необхідно визначити загальну концепцію реформування законодавства в інформаційній сфері, визначити її основні та пріоритетні завдання. Далі потрібно прийняти нову редакцію базового Закону України «Про інформацію» та внести відповідні зміни до законодавства в цій сфері. Лише після цього можна проводити систематизацію шляхом прийняття Інформаційного кодексу, який врегулював би основні питання доступу до інформації та реалізації інформаційних прав. Концепція реформування законодавства в інформаційній сфері повинна відображати цілісне, системне бачення нашого інформаційного простору в єдності всіх його елементів» [184].

С. І. Лопатін також пропонує у новій редакції Закону України «Про інформацію» детальніше регламентувати класифікацію типів інформації, в якій буде враховано зміст інформації, її цільове призначення, наслідки її доступності або обмеження допуску до неї. Крім того, визначити чіткі критерії віднесення інформації до конфіденційної та вичерпний перелік відомостей, які можуть бути обмежені. Також потрібно вдосконалити норми Закону України «Про інформацію», які стосуються інформаційних запитів. Найбільш цінними є пропозиції автора щодо необхідності визначення в Законі України «Про інформацію», нарівні з конфіденційною та таємною інформацією, правового режиму

інформації «для службового користування», поняття такої інформації, які відомості можуть становити її зміст, режим доступу до неї. Загалом, *С. І. Лопатін* за доцільне вважає уніфікацію в одному нормативному акті всіх видів обмежень щодо доступу до інформації. Така уніфікація можлива як шляхом ухвалення окремого закону, що регламентуватиме правовий режим інформації з обмеженим доступом, так і шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про інформацію».

Як і більшість дослідників цієї тематики, автор вважає за необхідне вдосконалити інформаційну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, щоб їх робота стала максимально прозорою для громадян через її інформаційне висвітлення, зокрема створення інформаційної бази, у якій містилися б рішення органів державної влади, а також, що особливо важливо, органів місцевого самоврядування.

Ми підтримуємо позицію дослідника, що «для вдосконалення управлінської діяльності органів державної влади щодо забезпечення права на інформацію потрібно провести ряд реформ та змін. По-перше, у системі органів державної влади повинна бути сформована єдина структура, функцією якої є проведення державної інформаційної політики. По-друге, проведення державної інформаційної політики має координуватися з єдиного центру на рівні вищого керівництва країни. По-третє, державне управління інформаційною сферою повинно бути планомірно забезпечене фінансовими і матеріальними ресурсами за рахунок бюджетного фінансування, беручи до уваги реальні можливості держави за статтею витрат на державне управління» [184].

С. І. Лопатін також пропонує законодавчо конкретизувати обов'язок органів влади щодо надання інформації громадянам, встановивши норму про те, що таке зобов'язання поширюється і на надання інформації щодо вирішення індивідуальних справ. З метою убезпечення громадян від зловживань щодо оплатного надання інформаційних послуг доцільно чітко визначити перелік інформаційних документів, які повинні надаватися громадянам безоплатно (зокрема, це стосується інформації з питань екології, забезпечення санітарно-епідеміологічного добробуту громадян; технічний стан будинків і споруд, що розташовані в місцях проживання громадян, правової інформації тощо). «На сьогодні потрібним є створення додаткової системи державних органів для реалізації інформаційної політики в окремих сферах. Так, необхідним є створення спеціально уповноважених органів централь-

ної влади у сфері охорони інформації з обмеженим доступом, що не становить державної таємниці, та у сфері захисту особи, суспільства, держави від недостовірної, недоброякісної інформації; органу, який би забезпечував інформаційний обмін між центральними і місцевими органами влади; органу для вироблення та реалізації політики розвитку національної системи Інтернет; єдиного координуючого органу, який би займався загальнодержавною політикою в сфері формування інформаційної культури» [184].

Особливу увагу автор приділив питанням інформаційно-правової культури як історично сформованої й закріпленої в нормах права сукупності знань, які відображуються в інформації, правомірній діяльності або поведінці.

Чинники, які впливають на стан забезпечення права на інформацію, стали предметом дослідження науковцем в інших його роботах [185; 186; 187; 188; 189; 190].

Одним з останніх адміністративно-правових дисертаційних досліджень, присвячених окресленню правової природи права громадян на інформацію, його місця в адміністративно-правовому статусі громадянина, особливостям становлення та сучасному стану нормативного забезпечення права громадян на інформацію, гарантіям реалізації права громадян на інформацію є наукова розвідка *С. В. Петрова «Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на інформацію»* [191].

Автор констатує: «...чинне законодавство України спрямоване на впровадження ефективних механізмів забезпечення реалізації прав громадян, зокрема права громадян на інформацію, та зорієнтоване на забезпечення високого рівня демократії в державі. Це знайшло підтвердження в новій редакції Закону України «Про інформацію» та в Законі України «Про доступ до публічної інформації». Але, незважаючи на позитивні зміни, законодавство в інформаційній сфері не повною мірою забезпечує реалізацію права громадян на інформацію» [191, с. 13].

Зокрема дослідником запропоновано удосконалити механізм притягнення до дисциплінарної та адміністративної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації за порушення законодавства про доступ громадян до інформації, враховуючи: а) правовий статус особи — посадова чи службова; б) характер правопорушення, залежно від якого настає дисциплінарна чи адміністративна відповідальність [191, с. 13].

Інші важливі аспекти адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян на інформацію розкрито автором в інших його роботах [192; 193; 194; 195; 196; 197; 198; 199; 200].

Окремі аспекти питання захисту інформації з обмеженим доступом межують із проблематикою права доступу до інформації, що стали предметом розгляду *І. В. Арістової*. Так, у дисертаційному дослідженні авторка зазначає, що «...ключовою проблемою є створення відкритого інформаційного простору (національної інформаційної сфери), що сприяє забезпеченню інформаційної прозорості державної влади, необхідної для формування громадянського суспільства, інформаційної держави і досягнення ефективної взаємодії між суспільством та владою на принципах довіри, порозуміння і ділового партнерства» шляхом «механізму практичної реалізації конституційного права громадян на свободу одержання інформації», в основі якого «повинні стати законодавчо закріплені чіткі правила, умови та порядок одержання громадянами та інституціональними структурами суспільства інформації в органах державної влади і місцевого самоврядування, від інших державних і недержавних юридичних осіб, а також прямий доступ до державних і недержавних інформаційних ресурсів» [201, с. 181]. Також у роботі автор зауважує: «...при цьому тільки в рамках законодавства доступ до деяких видів інформації повинен бути обмеженим з метою захисту особистих прав і свобод громадян, інтересів економічних та інших структур суспільства, держави і національної безпеки. Особливо збалансований підхід потрібний під час роботи з персональними даними і шифруванням інформації, тому що саме в цих сферах найбільш можливе виникнення загроз недоторканності особистого життя й обмеження прав на особисту, сімейну і комерційну таємницю як при надмірному втручанні держави, так і у разі несанкціонованої діяльності недержавних структур» [201, с. 182].

В умовах істотного оновлення інформаційного законодавства України в правозастосовній практиці виникає цілий ряд перешкод для реалізації громадянами, юридичними особами права на інформацію. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність вжиття державою належних заходів реагування, врахування сучасних безпекових трендів в інформаційній політиці держави.

Саме тому вироблення адекватних і ефективних механізмів правового захисту права на інформацію, зокрема засобами адміністративної

відповідальності (допоки не буде вироблено інституту інформаційно-правової відповідальності в межах інформаційної деліктології), є одним із пріоритетних напрямів діяльності державних органів.

Зважаючи на зазначене вище, актуальним є дисертаційне дослідження *О. В. Чуприни* «Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію» [202].

Порушена проблематика комплексно не досліджувалася, а розроблялась переважно на рівні коментарів до ст. 212-3 КУпАП, висвітлювалася у деяких підручниках з адміністративного чи інформаційного права, у відповідних методичних рекомендаціях. При цьому в зазначених джерелах міститься чимало суперечливих висновків і рекомендацій, що негативно впливає на стан захисту права на інформацію адміністративно-правовими засобами та на діяльність відповідальних посадових осіб державних органів України. Разом з тим відсутнє чітке розмежування понять «права на інформацію», «інформаційні права» та «права доступу до інформації», що сприяє використанню дослідниками їх як синонімів, а отже, значно ускладнює правореалізаційний та правозахисний процес у цій сфері.

Слід також відзначити положення дисертаційного дослідження, які присвячені з'ясуванню поняття «право на інформацію» та його структурних елементів, що надало можливість автору в подальшому встановити невідповідність Конституції України та Закону України «Про інформацію», означеного в ст. 212-3 КУпАП, права на інформацію, звуження його змісту.

У зв'язку з цим достатньо аргументованою є пропозиція щодо зміни назви ст. 212-3 КУпАП «Порушення права на інформацію» на «Порушення права на збирання інформації», яка більше відповідала б змісту зазначеної статті.

Крім того, проведений аналіз легальних дефініцій права на інформацію надав підстави вказати на невідповідність змісту цього права, визначеного Законом України «Про інформацію» в новій редакції, відповідним положенням Конституції України, і аргументовано вважати недоречними нові зміни в згаданому Законі, відповідно до яких право на інформацію — це можливість одержання, використання, поширення, зберігання і захист інформації.

Слушною є пропозиція автора щодо необхідності виділення в Кодексі України про адміністративні правопорушення окремої глави, що

передбачає адміністративну відповідальність за правопорушення інформаційного характеру.

У межах адміністративно-правових розвідок, присвячених інформаційній проблематиці, лівову частку складають ті, де розкриваються різні аспекти інформаційної безпеки людини, суспільства та держави.

Передусім це пов'язано з тим, що в ХХІ ст. інформація використовується як новітній та ефективний засіб ведення війни. Отже, може бути як засобом забезпечення безпеки, так й джерелом загроз та небезпеки національній безпеці особи, суспільства та держави. Саме тому в ст. 17 Конституції України визначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [203].

Однією з перших дисертаційних робіт такого спрямування є наукова розвідка *О. В. Логінова «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади»*, де автор на основі всебічного вивчення стану адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади вперше сформулював визначення поняття «внутрішня інформаційна безпека органів виконавчої влади», здійснив якісну характеристику та класифікацію загроз інформаційній безпеці органів виконавчої влади [204].

Дослідник стверджує: «Найбільшу загрозу інформаційним ресурсам органів виконавчої влади, які можуть спричинити небажаний вплив на інформаційну систему, а також на інформацію, яка зберігається в ній представляють: розкриття інформаційних ресурсів; порушення їх цілісності; збій в роботі самого обладнання» [205, с. 13]. Виходячи зі змісту дослідження об'єктами впливу інформаційної зброї можуть бути: інформаційно-аналітичні системи, інформаційно-технічні системи, які включають канали та засоби зв'язку органів виконавчої влади; інформаційні ресурси; державні засоби масової інформації, а також психіка конкретного співробітника органу [205].

Задля управління зазначеними загрозами пропонуються такі заходи: «...кожний орган держави здійснює власну діяльність на базі використання інформаційної інфраструктури суспільства, виробляє і споживає інформаційні ресурси, має певні відносини із громадянами і як власник інформаційних ресурсів і тих, що складають інформаційну інфраструктуру, має вживати певні дії по забезпеченню збереження

ресурсів і безпеки функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, мереж зв'язку, систем управління» [205].

На жаль, які саме дії має вживати по забезпеченню збереження ресурсів і безпеки функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, мереж зв'язку, систем управління конкретний орган автором чітко не визначено.

Не менш важливого значення має й адміністративно-правова розвідка Г. М. Линника «**Адміністративно-правове регулювання інформаційної безпеки України**», де визначено місце та роль інформаційної безпеки в системі національної безпеки України та особливості адміністративних правовідносин в інформаційній сфері; досліджено джерела та систему адміністративного законодавства у сфері інформаційної безпеки України; окреслено міжнародний досвід забезпечення інформаційної безпеки з метою імплементації у вітчизняне законодавство; виокремлено принципи та напрями адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України [206].

Особливо цінними вбачаються запропоновані автором **шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України**:

«1. Удосконалити адміністративно-деліктне законодавство в сфері інформаційної безпеки України шляхом:

- виокремлення в межах КУпАП окремого розділу, об'єктом адмінправопорушень яких є інформаційна безпека людини (громадянина), суспільства та держави;
- посилення адмінвідповідальності за правопорушення інформаційного характеру;
- доповнення КУпАП статтею, що передбачає відповідальність за курси нейролінгвістичного програмування (НЛП), що завдають шкоду психіці людини (громадянина) та статтею, що передбачає відповідальність за порушення правил збирання, розголошення та використання комерційної таємниці;
- внесення змін до Закону України «Про інформацію» та «Про державну таємницю» щодо уніфікації переліку відомостей, що не можуть бути віднесені до конфіденційної інформації;
- узгодження ст. 212-3 «Неправомірна відмова в наданні інформації, несвоечасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності» КУпАП з нормами Закону

України «Про інформації», де зазначається про відповідальність за необґрунтовану відмову в наданні інформації;

- усунення конкуренції статей Кримінального Кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, що закріплюють відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь інформаційного характеру.

2. Забезпечити громадський (суспільний) контроль за діяльністю органів державної влади шляхом більш якісного та повного висвітлення їх діяльності в ЗМІ, а також надання можливості безкоштовного доступу громадян до інформації та отримання правової допомоги в роз'ясненні змісту конкретних норм права. За доцільне також проведення безкоштовних курсів громадянам щодо оволодіння навичками користування інформаційними технологіями.

3. Створити спеціалізовані служби, основним завданням яких було б координація дій державних та недержавних інституцій у сфері забезпечення інформаційної безпеки України, а також чітке визначення їх завдань, функцій, повноважень в цій сфері» [206].

Комплексне вивчення сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових концепцій, національного й міжнародного законодавства та відповідних підзаконних нормативно-правових актів, узагальнення практики їх реалізації та правоохоронного досвіду у сфері забезпечення інформаційної безпеки людини як споживача телекомунікаційних послуг в умовах інтеграції України до глобального інформаційного суспільства здійснено *Д. В. Сулацьким* в дисертаційному дослідженні «**Організаційно-правові засади забезпечення інформаційної безпеки людини як споживача телекомунікаційних послуг**» [207].

Вивчення інформаційних правовідносин у сфері обігу відомостей надало можливість автору виокремити два **способи доступу оперативних підрозділів до них**: «1) гласний доступ, реалізовуваний шляхом вилучення деталізацій і моніторингів у оператора на підставі відповідного судового припису. Він спирається на вищевказане дискусійне трактування чинного законодавства України; на необхідному рівні не забезпечує безпеку, а також не дозволяє дієво протидіяти злочинності в умовах інтенсифікації та глобалізації телекомунікацій; 2) негласний доступ, здійснюваний шляхом відбору службових і розрахункових даних за допомогою системи перехоплення. Цей спосіб не отримав належного законодавчого врегулювання в частині забезпечення

безпеки; унеможливує на практиці використання вказаних результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів у кримінальних справах; викликає наявність фактично неочевидного для громадськості обігу службових і розрахункових даних поза системами операторів» [207].

Зважаючи на «...наявність колізій та конкуренції нормативно-правових актів (НПА), що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері; фрагментарність та ситуативність правового регулювання; неузгодженість понятійно-категоріального апарату (інформаційної термінології), що закріплено в НПА; чисельність та розгалуженість НПА, що ускладнює їх правореалізацію та контроль за виконанням; неузгодженість ряду НПА, що були прийняті до 1996 року, з Конституцією України; домінування підзаконних НПА щодо законів» [208], актуальним вбачається дисертаційне дослідження *О. В. Стоєцького «Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України»* [208], де набув системного розгляду зміст адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційної безпеки України, склад адміністративних правопорушень у сфері інформаційної безпеки, тенденції адміністративної відповідальності у сфері інформаційної безпеки України.

Попри комплексність дослідження порушеної проблематики, автор зосереджує увагу винятково на особливостях адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері захисту державної таємниці і сфері конфіденційної інформації. Специфіка адміністративно-правового забезпечення інших видів інформації з обмеженим доступом, в тому числі податкова таємниця автором не окреслена.

І. Р. Березовська у дисертаційному дослідженні «**Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки в Україні**» [209] визначила сутність адміністративно-правових засобів і системи забезпечення інформаційної безпеки України та їх функції; зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правових засобів забезпечення інформаційної безпеки, суб'єктів у сфері забезпечення інформаційної безпеки в Україні; місця та значення дозвільних і реєстраційних засобів у забезпеченні інформаційної безпеки в діяльності органів державної влади України, адміністративно-правової відповідальності у сфері забезпечення інформаційної безпеки тощо.

З метою удосконалення механізму застосування адміністративно-правових засобів забезпечення інформаційної безпеки дослідниця

пропонує увести до Указу Президента України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» спеціальний розділ «Стан інформаційної безпеки», в якому слід чітко визначити актуальні проблеми державної політики забезпечення інформаційної безпеки та зосередити увагу на необхідності їх розв'язання. Не менш актуальним є розроблений нею проект Положення про єдину систему міжвідомчої електронної взаємодії.

Окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки визначено в численних роботах монографічного характеру [210; 211; 212; 213]. Однак поза увагою дослідників донині залишаються питання гібридних війн, попри активне ведення Російською Федерацією такої війни проти України.

Не менш вагомими є наукові розвідки, в яких окреслюється специфіка окремих видів інформації з обмеженим доступом та особливості їх адміністративного забезпечення. Тим більше, що податкова таємниця діалектично пов'язана з цілою низкою інших таємниць: державною, комерційною, службовою таємницями, таємницею персональних даних тощо.

Одним з перших в такому контексті є дисертаційне дослідження *А. М. Благодарного* «Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю» [214], присвячене комплексному розгляду особливостей адміністративної відповідальності за порушення державної таємниці.

Дослідник стверджує: «...основними причинами вчинення адміністративних порушень законодавства про державну таємницю є недостатнє знання деякими особами, що мають допуск та доступ до державної таємниці, норм чинного законодавства про державну таємницю, а також нехтування зазначеними особами нормами чинного законодавства. Порушення законодавства про державну таємницю може бути зумовлене недостатнім фінансуванням заходів, спрямованих на захист державної таємниці» [214, с. 173].

Зважаючи на це, *А. М. Благодарний* пропонує: «...на законодавчому рівні передбачити обов'язкове проведення перевірок знання норм законодавства про державну таємницю та правил секретного діловодства особами, яким надається допуск до державної таємниці» [215, с. 16].

Визначення службової таємниці в органах внутрішніх справ України, її ознак та місця в системі інформації з обмеженим доступом,

з'ясування змісту режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ України та встановлення його місця в системі адміністративно-правових режимів, окреслення ефективності організаційних та правових засобів забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ, дослідження наявного стану забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України, виявлення його недоліків, механізму адміністративно-правового забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ та виокремлення його елементів, з'ясування змісту інформаційної безпеки органів внутрішніх справ та його співвідношення з режимом службової таємниці здійснено Г. О. Шлома у дисертаційній роботі «**Адміністративно-правове забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України**» [216].

Серед **основних причин та умов порушення режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ** було виокремлено такі: недостатнє правове регулювання; нерозуміння працівниками необхідності зберігати конфіденційність службової інформації; відсутність відповідальності за порушення режиму службової таємниці; спілкування зі службових питань зі знайомими та родичами; недбалість у поводженні з носіями службової таємниці тощо [215, с. 16].

Беручи до уваги той факт, що причини вчинення правопорушень у сфері службової таємниці в ОВС мають як правовий, так й організаційний характер, цінними є запропоновані Г. А. Шломою напрями оптимізації організаційного забезпечення режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ та шляхи вдосконалення правового забезпечення режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ.

Так, дослідниця стверджує: «...зادля оптимізації організаційного забезпечення режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ України необхідно: 1) передбачити окремий напрям діяльності режимних підрозділів органів внутрішніх справ України щодо забезпечення режиму службової таємниці та затвердити відповідні функціональні обов'язки його працівників; 2) надати можливість працівникам органів внутрішніх справ України — основним користувачам відомостей, що становлять службову таємницю, приймати рішення щодо передавання цієї інформації іншим особам; 3) встановити єдині вимоги до виготовлення, користування, передання, копіювання, обліку, збереження, знищення носіїв службової таємниці в системі органів внутрішніх справ України та затвердити нові форми документів; 4) встановити ме-

ханізм затвердження переліку відомостей, що становлять службову таємницю, порядок його оприлюднення, оскарження та зняття цього адміністративно-правового режиму з відомостей; 5) розробити посадові інструкції з переліком повноважень працівників органів внутрішніх справ України щодо дотримання режиму службової таємниці; 6) встановити дисциплінарну відповідальність за порушення режиму службової таємниці працівниками міліції; 7) запровадити статистичну звітність, яка відображатиме стан забезпечення режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ» [215, с. 12].

Серед шляхів вдосконалення правового забезпечення службової таємниці в діяльності органів внутрішніх справ було запропоновано: «...доповнити ст. 1 Закону України «Про інформацію» такими визначеннями, як: інформація з обмеженим доступом, таємниця, режим таємниці; ст. 30 — критеріями поділу інформації на конфіденційну і таємну, а також переліком відомостей, доступ до яких не може бути обмеженим; внести статтю 30¹ «Конфіденційна інформація», статтю 30² «Таємна інформація», статтю 30³ «Види таємниць за законодавством України», в якій викласти визначення та основні ознаки існуючих на сьогодні таємниць, у тому числі і службової таємниці; ст. 10 Закону України «Про міліцію» та статтю 7 Закону України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» доповнити обов'язком працівників міліції дотримуватись режиму службової таємниці; змінити редакцію п. 17 ст. 11 Закону України «Про міліцію», передбачивши право на отримання від фізичних і юридичних осіб конфіденційної інформації, та доповнити цю статтю п. 22 щодо надання права працівникам міліції вимагати додержання конфіденційності відомостей, що становлять службову таємницю в органах внутрішніх справ, при переданні їх у законне користування фізичним та юридичним особам; ст. 2 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України доповнити переліком порушень режиму службової таємниці; розробити та прийняти Закон України «Про службову таємницю», Інструкцію про забезпечення службової таємниці в органах державної влади та внутрівідомчу інструкцію, де буде здійснено деталізацію положень зазначеного підзаконного акта для Міністерства внутрішніх справ України» [215, с. 18].

Адміністративно-правовий захист комерційної таємниці став предметом дослідження П. Є. Матвієнко у дисертаційному досліджен-

ні «Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю» [217].

Дослідниця звернула увагу на правовий досвід охорони комерційної таємниці у законодавстві України, соціальну обумовленість незаконних дій з відомостями, що становлять комерційну таємницю, об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу незаконного збирання, використання та розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця, відмежування незаконного збирання, використання та розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця від суміжних деліктів, розробленню пропозицій з удосконалення нормативної складової охорони комерційної таємниці в Україні.

Конструктивною є запропонована автором класифікація організаційно-правових механізмів захисту комерційної таємниці з метою запобігання адміністративним порушенням законодавства про комерційну таємницю у внутрішній діяльності суб'єктів господарювання, а також розроблені проекти внутрішніх документів щодо організації роботи з комерційною таємницею на підприємстві: Орієнтовний перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю та проект Положення про порядок надання та скасування працівникам допуску до комерційної таємниці.

Особливостям адміністративно-правового забезпечення лікарської таємниці присвячено дисертаційне дослідження *І. В. Шатковської* «Адміністративно-правове забезпечення лікарської таємниці в Україні» [218]. Задля цього дослідницею проаналізовано лікарську таємницю як елемент системи професійної таємниці, здійснено загальну характеристику інституту лікарської таємниці як об'єкта правового регулювання, досліджено сучасний стан та шляхи удосконалення нормативно-правового забезпечення лікарської таємниці в Україні, розкрито сутність, класифікацію та адміністративно-правовий статус суб'єктів збереження лікарської таємниці, розглянуто критерії припустимості та адміністративно-правові засоби забезпечення правомірного розголошення лікарської таємниці, а також сформульовано ключові засади адміністративно-правової характеристики обмеження лікарської таємниці.

Конструктивними вбачаються міркування дослідниці щодо правомірного розголошення медичної таємниці як права суб'єкта збереження лікарської таємниці розголошувати конфіденційну медичну інформацію без узгодження з особою, якої вказана інформація безпосередньо стосується [218].

Як слушно зауважує *І. В. Шатковська*, **випадки правомірного розголошення медичної таємниці мають відповідати певним параметрам:**

- 1) винятки повинні міститися лише у законах;
- 2) як перспективу необхідно розглядати необхідність систематизації цих винятків в єдиному нормативно-правовому акті (наприклад, в Основах законодавства України про охорону здоров'я громадян);
- 3) сутність винятків має базуватися на переважанні загальносупільних інтересів над приватними і в можливішому використанні інституту крайньої необхідності [219, с. 16].

На особливу увагу заслуговує дисертаційне дослідження *В. Ю. Баскакова* «**Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом**» [219], де комплексно розглядається інститут інформації з обмеженим доступом.

Автор здійснив класифікацію інформації з обмеженим доступом, охарактеризував елементи адміністративно-правового режиму інформації з обмеженим доступом, визначив недоліки адміністративно-правового регулювання інформації з обмеженим доступом та надав пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового режиму державної таємниці та персональних даних тощо.

Зокрема дослідником пропонується задля удосконалення захисту й охорони інформації з обмеженим доступом в Україні підвищити ефективність функціонування державних органів шляхом корекції їхньої компетенції та повноважень, оптимізації організаційно-функціональної структури, а також створення спеціалізованого центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у цій сфері, беручи до уваги законодавчо закріплені види інформації з обмеженим доступом [219]. Тож виникає питання: чи потрібно створювати додаткові органи, коли в Україні є ряд інституцій, наприклад, Державна служба України з питань захисту персональних даних; Дер-

жавна служба інтелектуальної власності України, діяльність яких націлена на реалізацію державної політики у цій сфері тощо.

До того ж особливості адміністративно-правового режиму інших видів інформації з обмеженим доступом, в тому числі податкової таємниці не знайшли свого відображення у цій розвідці.

Однією з перших робіт такого спрямування було дисертаційне дослідження *В. М. Брижка* «**Організаційно-правові питання захисту персональних даних**», де автором вперше на основі аналізу положень міжнародних стандартів, вітчизняного законодавства та організаційної практики в інформаційній сфері розроблено проект базового (рамкового) Закону України «Про захист персональних даних», запропоновано створити єдину систему організаційно-правового упорядкування суспільних інформаційних відносин шляхом формування в країні уповноваженого органу з питань захисту персональних даних, а також розроблено структуру, документацію щодо функціонування, включаючи перелік документів, які визначають порядок захисту, тобто систему юридичних та організаційних засобів, що забезпечують практичне упорядкування суспільних інформаційних відносин та діяльність уповноваженого органу у сфері захисту персональних даних [220].

Подальше вивчення інституту персональних даних знайшло своє відображення в дисертаційному дослідженні *А. В. Туніка* «**Правові основи захисту персональних даних**» [221], де автор розкрив особливості персональних даних як виду інформації та співвідношення понять «персональні дані», «конфіденційна інформація про особу», «інформація про особу», охарактеризував європейські стандарти захисту персональних даних та правові засади захисту персональних даних в СНД, розглянув стан вітчизняного законодавства у сфері захисту персональних даних, виділив основні недоліки у цій сфері та запропонував напрями удосконалення захисту персональних даних в Україні тощо.

Попри ухвалення довгоочікуваного Закону України «Про захист персональних даних», все одно залишається потреба удосконалення сучасного нормативно-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з таємницею особистого життя людини.

Наприклад, недостатність наукової розробленості та законодавчого закріплення інформаційно-правових гарантій таємниці особистого життя людини спричинило чимало недоліків і колізій практичного характеру.

Саме тому актуальною дисертаційною розвідкою є робота Ю. О. Гелич «Інформаційно-правові гарантії таємниці особистого життя людини», де вперше визначено інформаційно-правові гарантії таємниці особистого життя людини (ОЖЛ) як систему юридично закріплених умов і заходів, спрямованих на визначення порядку збирання, зберігання, використання, поширення, охорони (захисту) відомостей, що становлять таємницю ОЖЛ, доведено належність інституту таємниці ОЖЛ до інформаційного права України і обґрунтовано, що охорона інформації про особисте життя людини має формуватися у сфері інформаційного права шляхом закріплення трьох положень: віднесення відомостей про особисте життя людини до таємної інформації; максимального розширення обсягу таємниці особистого життя людини; встановлення інформаційно-правових гарантій нерозголошення таємниці особистого життя людини у процесі діяльності органів державної влади та інших учасників інформаційних відносин, сформульовано критерії для класифікації інформаційно-правових гарантій таємниці особистого життя людини та види таких гарантій, визначено виключні підстави для розкриття таємниці особистого життя людини [222].

Ю. О. Гелич висновує: «Конфіденційна інформація про особу і таємниця особистого життя людини — це самостійні види інформації з обмеженим доступом, які відрізняються за рівнем їх цінності. Конфіденційна інформація про особу має бути чітко визначеним переліком інформації про особу, обіг якої є обмеженим: відомості про освіту, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан, інша інформація, що дає можливість ідентифікувати фізичну особу. При розголошенні такої інформації не завжди настає шкода інтересам людини. Для таємниці ОЖЛ визначальними є дві ознаки: 1) визначення її обсягу за бажанням самої людини; 2) обов'язкове настання шкоди інтересам людини у разі розголошення такої інформації. Охорона таємниці ОЖЛ спрямовується на постійне недопущення несанкціонованого розкриття або поширення відповідної інформації, а захист таємниці ОЖЛ застосовується у випадках, коли вже допущено порушення права людини на таємницю її особистого життя» [222, с. 16].

Конструктивним є твердження дослідниці про те, що захист інформації про особисте життя людини має формуватися, насамперед, у сфері інформаційного права шляхом закріплення трьох положень:

- віднесення відомостей про особисте життя людини до таємної інформації;
- максимального розширення обсягу таємниці особистого життя людини;
- встановлення інформаційно-правових гарантій нерозголошення таємниці особистого життя людини у процесі діяльності органів державної влади та інших учасників інформаційних відносин [222, с. 16].

Отже, в межах адміністративно-правових розвідок правовий режим податкової таємниці безпосередньо не досліджувався. Однак окремі аспекти даної проблематики репрезентовано в контексті адміністративно-правових засад права на доступ до інформації та адміністративної відповідальності за порушення права на доступ до інформації.

1.1.2.5 Інформаційне право

Однією із перших вітчизняних робіт з інформаційного права була праця А. А. *Письменицького*, який до сфери інформаційного права України зарахував загальне інформаційне законодавство, Закон України «Про інформацію»; законодавче регулювання у сфері засобів масової інформації (законодавство України про друковані засоби масової інформації (пресу), про телебачення і радіомовлення, про інформаційні агентства); правове регулювання режиму інформації (законодавство України про державну таємницю, про захист інформації в автоматизованих системах; законодавство України у сфері науково-технічної інформації, автоматизованих систем інформації, бібліотечної справи) [223].

Важливими роботами саме в ракурсі розкриття предмета дослідження є науково-практичні посібники А. І. *Марущака*, зокрема «**Правомірні засоби доступу громадян до інформації**», що був опублікований у 2006 році.

У цій науковій праці автор розглядає теоретичні основи та практичні засади реалізації права громадян на доступ до інформації, досліджує національно-правові та міжнародно-правові гарантії реалізації права громадян на доступ до інформації, визначає особливості правової регламентації різноманітних засобів та процедур отримання громадянами інформації, зокрема доступу до інформації про діяльність орга-

нів державної влади, приватної інформації про фізичну особу, інформації про суб'єктів господарювання та їх діяльність, розкриває правові основи отримання відкритої інформації через ЗМІ, доступу громадян до інформації через Інтернет, доступу до інформації в архівах, окреслює види юридичної відповідальності за порушення права на доступ до інформації [224, с. 3].

У навчальному посібнику «**Інформаційне право: доступ до інформації**», виданому в 2007 році, автор системно розглядає сутність, зміст і структуру саме доступу до інформації в контексті інформаційного права [225, с. 16].

У навчальному посібнику «**Інформаційне право: доступ до інформації**», підготовленому в 2008 році автор виділяє підрозділ «Доступ до статистичної інформації», де зокрема зазначено, що «...первинні дані, отримані органами державної статистики від респондентів під час проведення статистичних спостережень, а також адміністративні дані щодо респондентів, отримані органами державної статистики від органів, що займаються діяльністю, пов'язаною зі збиранням та використанням адміністративних даних, є конфіденційною інформацією, яка охороняється Законом і використовується виключно для статистичних цілей у зведеному знеособленому вигляді» [225, с. 242]. Також у цьому посібнику розкривається поняття та види інформаційної діяльності в Україні, особливості нормативно-правового регулювання процесу розвитку інформаційного суспільства в Україні, поняття та основні напрями інформатизації в Україні. Водночас у цій роботі визначено правовий статус таких суб'єктів інформаційної діяльності, як: друковані засоби масової інформації (преси) в Україні, інформаційні агентства та бібліотеки, архівні установи, телерадіоорганізації, суб'єкти кінематографії, видавничої справи, державної статистики і рекламної діяльності.

Нам імпонує думка автора, що «...для простих громадян право на інформацію і, зокрема, його складова — доступ до інформації — є важливим чинником реалізації особистих майнових і немайнових прав, участі у громадському житті, в управлінні державними справами тощо. Для державних службовців розуміння особливостей права на доступ до інформації — це, по-перше, можливість реалізувати передбачені законом владні повноваження, а, по-друге, запорука ефективної реалізації громадянами їх права «знати.»... Однак нерідко дана сфера суспільних відносин характеризується проблемними випадками і конфлік-

тністю інтересів відповідних учасників. Зокрема, громадяни не знають механізмів доступу до інформації, меж реалізації власних прав на ту чи іншу інформацію. Це спричиняє негативні наслідки для них як мінімум у вигляді витраченого часу на безрезультатні інформаційні пошуки, і, як максимум, у вигляді юридичної відповідальності» [225, с. 6].

У монографії В. С. Цимбалюка «Інформаційне право (основи теорії і практики)» [226] порушуються важливі аспекти становлення інформаційної галузі права. Розглядаються історичні джерела інформаційного права, формування його методології і структури, законодавче забезпечення формування та розвитку єдиного інформаційного простору України, міжнародне інформаційне право, проблеми міжнародного співробітництва в правовому регулюванні та розвитку глобального інформаційного простору, удосконалення правової основи інформаційного простору й інформаційних ресурсів України.

Отже, аналіз стану зазначених наукових розвідок, присвячених предмету нашого дослідження, надав можливість визначити, що вони носять поодинокий і фрагментарний характер.

1.1.2.6 Роботи наукової школи доктора В.А.Ліпкана

Зважаючи на те, що дана монографія є органічним продовженням системної серії «**ORDO ORDINANS**» як наукової позиції і конкретно-го внеску дослідників у **пропаганду системної та ефективної науки в Україні**, в якій наукове співтовариство вчених, молодих дослідників і майбутніх науковців як найбільш фаховий, інтелігентний та обізнаний прошарок української історичної нації — являє собою єдиний, цілісний, стратегічно споріднений інтелектуальний континуум, епістемологічну спільноту — еліту, яка має формувати дороговкази майбуття та прогресивного розвитку нашої держави [227], особливо **актуальним вбачається дослідження робіт цієї серії, оскільки вони становлять органічно поєднану спільною метою роботами, що ґрунтуються на єдиних методологічних засадах і несуперечливій, сильній та ефективній ідеології.**

Першою роботою серед інших робіт [228; 229], де приділена увага удосконаленню інформаційного законодавства є монографія за редакцією В. А. Ліпкана та В. А. Залізняка «**Систематизація інформаційного законодавства України**» [227].

У цій роботі автори ґрунтовно розглянули зміст понять «інформація», «правове регулювання інформаційних відносин в Україні», «інформаційне законодавство», «систематизація інформаційного законодавства», «ефективність законодавства», «уніфікація законодавства», «розвиток законодавства» та відмежували поняття «систематизація інформаційного законодавства» від інших споріднених понять, визначили правові передумови систематизації інформаційного законодавства та виокремили основні недоліки національного інформаційного законодавства, охарактеризували міжнародно-правові стандарти регулювання інформаційних відносин, намітили основні етапи систематизації вітчизняного інформаційного законодавства та концептуальні засади створення Інформаційного кодексу України, визначили основні форми систематизації інформаційного законодавства та надали їм характеристику, а також надали пропозиції до проекту Інформаційного кодексу України та обґрунтували роль доктрини інформаційної безпеки як дороговказу до систематизації інформаційного законодавства України.

Більш детально розглянуто різні проекти Інформаційного кодексу України, визначено їх позитивні та негативні риси. Зважаючи на важливість забезпечення інформаційної безпеки, окрему увагу було приділено Доктрині інформаційної безпеки України, а саме її сутності, призначенню, ролі у систематизаційній діяльності.

Особливо цінними, з наукової точки зору, є запропонована авторами систематизація літератури за предметом дослідження та тезаурус.

Ґрунтовність розгляду різних наукових підходів щодо порушеної проблематики, конструктивність та інноваційність поглядів і пропозицій авторів надає можливість констатувати, що це перше видання, де чітко простежується початок формування наукової школи В. А. Ліпкана.

Розуміючи взаємопов'язаність різних форм систематизації інформаційного законодавства задля підвищення його ефективності, В. А. Ліпкан ініціював дослідження консолідації як передумови кодифікації інформаційного законодавства України. Інноваційні та креативні ідеї і погляди знайшли своє відображення у ще одній монографії цієї серії за редакцією В. А. Ліпкана та М. І. Дімчогло «**Консолідація інформаційного законодавства України**» [230].

Ураховуючи значну кількість аспектів, пов'язаних із підвищенням ефективності інформаційного законодавства України, інтеграції його

до стандартів міжнародного права, у монографії детально розглянуто консолідацію конституційних положень щодо інформаційних правовідносин у законодавстві; особливості застосування консолідації при кодифікації інформаційного законодавства України тощо. Акцентовано увагу на питанні консолідації не тільки як на етапі систематизації інформаційного законодавства, але і як на процесі, методології, методичі, методах, способах, засобах уніфікації, інтеграції, гармонізації його у загальній системі законодавства України як важливої складової системи національного права.

Логічним продовженням низки монографій серії «**ORDO ORDINANS**» стала ще одна монографія за співавторства *В. А. Ліпкана* та *К. П. Череповського* «**Інкорпорація інформаційного законодавства України**», яку присвячено теоретичним і правовим засадам інкорпорації інформаційного законодавства України, де визначаються загальні методологічні положення інкорпорації як складового елементу систематизації інформаційного законодавства України та концептуальні підходи до проведення інкорпорації інформаційного законодавства України, обґрунтовано необхідність проведення інкорпорації міжнародного інформаційного права як передумови гармонізації з ним інформаційного законодавства України, охарактеризовано процеси здійснення інкорпорації інформаційного законодавства в окремих країнах, надано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні, обґрунтовано необхідність інкорпорації як етапу, що передує кодифікації інформаційного законодавства України та запропоновано структуру проекту Кодексу України про інформацію на основі досліджень інкорпорації інформаційного законодавства.

Слід зауважити, що низка ідей, висвітлених в попередніх монографіях, корелюються з ідеями та міркуваннями цієї наукової роботи. Взаємозв'язок і взаємодоповнюваність поглядів ще раз підкреслює наявність наукової школи *В. А. Ліпкана*, розвиток ідей та пастулатів якої знаходить своє відображення у наукових позиціях інших фахівців інформаційної проблематики [231; 226; 232; 233; 234; 235; 236; 237; 238; 239; 240; 241; 242; 243; 244].

Саме тому вельми актуальна монографія *В. А. Ліпкана* та *В. Ю. Баскакова* «**Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні**» [228], де більш ґрунтовно розкриваються питання,

порушені в дисертаційному дослідженні, а також звертається увага на особливості адміністративно-правового режиму службової інформації.

Дана монографія стала продовженням серії «ORDO ORDINANS», започаткованої доктором юридичних наук *В. А. Ліпканом* як фундатором наукової школи інформаційного права.

Крім питань, що порушувались у дисертаційному дослідженні *В. Ю. Баскакова*, в монографії особливу вагу було приділено інституту службової інформації, зокрема таким питанням, як:

- історія становлення інституту службової інформації;
- сучасний стан нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері службової інформації;
- перелік відомостей, що становлять службову інформацію;
- поняття «службова інформація» у доктринальних джерелах та у нормативно-правових актах;
- ознаки службової інформації;
- співвідношення понять «службова таємниця», «державна таємниця» та «професійна таємниця» тощо.

Авторами також детально розкрито питання систематизації інформаційного законодавства та запропоновано авторське бачення проекту Інформаційного кодексу України.

До податкової таємниці належать і відомості, що складають інформацію персонального характеру. Саме тому важливими для розкриття теми нашої дисертаційної роботи є наукові розвідки, присвячені інституту персональних даних.

Тим більше, неодноразово серед невідкладних заходів забезпечення інформаційної безпеки України виокремлювались ті, що націлені на покращення стану захисту персональних даних. Зокрема ще в Рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України» було наголошено на обов'язковому віднесенні до інформації з обмеженим доступом персональних даних, а також відомостей, що надаються фізичними особами органам державної влади, підприємствам і організаціям у зв'язку з виконанням їхніх повноважень та розголошення яких може завдати шкоди зазначеним особам [245].

Зауважимо і на роботу *О.А.Мандзюка* «**Правовий режим податкової інформації в Україні**» [246].

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, що мають важливе теоретичне й практичне значення і були запропоновані авторами дослідження. Основні з них такі:

вперше:

- уведено в науковий обіг поняття «правовий режим податкової інформації», під яким слід розуміти передбачений чинним законодавством особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи спеціальних юридичних засобів у сфері суспільно значимих відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, що створені чи одержані податковими органами в межах повноважень, передбачених законодавством, з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування;
- сформульовано ознаки правового режиму податкової інформації, а саме: особливий порядок правового регулювання суспільних відносин у сфері оподаткування (податкових відносин) щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації; здійснюється за допомогою системи різноманітних спеціальних засобів; цей порядок закріплений у чинному законодавстві України; має міжгалузевий характер; метою такої діяльності є забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування шляхом реалізації інформаційних прав і свобод людини та громадянина у сфері оподаткування, а також інформаційної діяльності податкових органів;
- виокремлено загальні та спеціальні ознаки податкової інформації, до яких належать: 1) загальні: відносна самостійність щодо свого носія; здатність до кількісного та якісного накопичення; можливість багаторазового використання та невичерпність після цього; збереженість після передачі у суб'єкта, що її передає, тощо; 2) спеціальні (особливі): суспільна значимість, цінність; створення чи одержання податковими органами з метою реалізації повноважень, передбачених законодавством; основною метою її створення чи одержання податковими органами є забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування;

- системний зв'язок з іншими видами інформації (інформація про особу, банківська таємниця, адвокатська таємниця тощо); наявність законодавчо визначеної процедури захисту з метою унеможливлення доступу сторонніх суб'єктів; законодавчо визначена процедура її надання податковими органами іншим особам; особливий правовий режим доступу, захисту, функціонування тощо; забезпеченість заходами державного примусу, в тому числі різними видами юридичної відповідальності, у разі порушення її правового режиму тощо;
- надано класифікацію правового режиму податкової інформації за різними критеріями: залежно від суб'єктів (правовий режим податкової інформації фізичних осіб, правовий режим податкової інформації юридичних осіб); за територією розповсюдження (загальнодержавний; регіональний; місцевий); залежно від змісту податку (правовий режим податкової інформації щодо податків на доходи; правовий режим податкової інформації щодо податків на споживання; правовий режим податкової інформації щодо податків на майно тощо); залежно від функцій права (регулятивний, охоронний); залежно від сфер використання (внутрішній (правовий режим податкової інформації, що діє у сфері функціонування податкових органів) і зовнішній (правовий режим податкової інформації, що діє між податковими органами та іншими учасниками податкових відносин)); залежно від сфери життєдіяльності (правовий режим податкової інформації в культурній сфері, правовий режим податкової інформації в економічній сфері, правовий режим податкової інформації в політичній сфері тощо); залежно від джерел (правовий режим податкової інформації, отриманої із зовнішніх джерел (податкова інформація, надана платниками податків; з банківських чи правоохоронних установ тощо), правовий режим податкової інформації, отриманої з внутрішніх джерел (податкова інформація, що отримана податковими органами шляхом самостійного пошуку); залежно від рівня збору інформації (правовий режим вхідної податкової інформації і правовий режим вихідної податкової інформації); за часом дії (постійні і тимчасові); залежно від форми закріплення (правовий режим публічно оголошеної податкової інформації, правовий режим документованої податко-

вої інформації, правовий режим податкової інформації, що міститься в інформаційно-телекомунікаційних системах); залежно від порядку доступу (відкрита податкова інформація і податкова інформація з обмеженим доступом);

удосконалено:

- визначення таких понять, як: «податкова інформація», «відкрита податкова інформація», «податкова інформація з обмеженим доступом», «службова податкова інформація», «податкова таємниця»;
- аргументацію положень стосовно розуміння податкової інформації як важливого виду інформації за змістом;
- теоретичне обґрунтування положення про те, що податкова таємниця належить до такого виду інформації з обмеженим доступом, як таємна інформація, зокрема як різновид професійної таємниці;
- низку пропозицій щодо вдосконалення правового режиму податкової інформації в Україні, серед яких — необхідність розроблення та ухвалення Програми захисту податкової інформації в Україні;
- визначення тенденцій розвитку правового режиму податкової інформації в Україні: збільшення інформаційних прав і свобод людини та громадянина в податковій сфері, а також посилені увага органів державної податкової служби до забезпечення інформаційної безпеки за підтримки міжнародного співтовариства;

набули подальшого розвитку:

- класифікація податкової інформації за різними критеріями: за належністю (суб'єктами володіння), за походженням, за способом отримання, за часом отримання, за режимом доступу, за змістом тощо, та аргументація положення про те, що саме режим доступу впливає на правовий режим забезпечення конкретної податкової інформації, у зв'язку з чим слід виокремлювати відкриту податкову інформацію та податкову інформацію з обмеженим доступом, остання з яких поділяється на податкову таємницю та службову податкову інформацію;
- характеристика елементів правового режиму податкової інформації: мети, принципів, «режимних правил», правового статусу (права та обов'язки) суб'єктів правового режиму та відповідаль-

ності за його порушення [247; 248; 249; 250; 251; 252; 253; 254; 255; 256; 257; 258; 259; 260; 261].

У рамках інформаційного права слід акцентувати увагу й на дисертаційному дослідженні *Л. І. Рудник (Капінус) «Право на доступ до інформації»*, де здійснено історіографічний аналіз досліджень права на доступ до інформації, визначено методологічні засади права на доступ до інформації, проаналізовано поняття та зміст права на доступ до інформації, уточнено право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини і громадянина, охарактеризовано порядок доступу до інформації з обмеженим доступом, прослідковано сучасні тенденції розвитку інформаційних відносин у сфері доступу людини та громадянина до інформації, здійснено аналіз міжнародного досвіду правового регулювання права на доступ до інформації, а також запропоновано шляхи підвищення ефективності правового регулювання права на доступ до інформації в Україні.

Удосконалення інформаційного законодавства, на думку дослідниці, доцільно здійснити за такими напрямками: правового визначення уніфікованого переліку підстав для обмеження прав на доступ до інформації з обмеженим доступом; внесення змін і доповнень до чинного законодавства України щодо регулювання відносин стосовно збирання, зберігання, поширення, використання інформації обмеженого доступу; конкретизація правових норм щодо підстав відповідальності за порушення законодавства з питань безпеки інформації; створення системи страхування інформаційних ризиків тощо.

На основі дослідження національного інформаційного законодавства окремих зарубіжних країн та нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини, прийняті міжнародними інституціями, авторкою було виділено *основні засади міжнародно-правового регулювання інформаційних відносин*: розвиток інформаційних відносин обумовлює дедалі більшу увагу міжнародних інституцій; міжнародне інформаційне законодавство має значний вплив на національне інформаційне законодавство та характеризується дедалі більшою взаємозалежністю; міжнародні норми, що приймаються Організацією Об'єднаних Націй та Радою Європи щодо міжнародних норм інших інституцій, набувають вирішального значення при формуванні національного інформаційного законодавства; здебільшого національне інформаційне законодавство корелюється із загальними світовими тенденціями розвитку міжнародних пра-

вових норм та стандартів у цій галузі; у багатьох країнах світу розроблено спеціальні програми розбудови інформаційної інфраструктури, спрямовані на об'єднання в єдиний інформаційний простір та створення уніфікованої законодавчої бази, але, зважаючи на потенціал конкретної країни; національне інформаційне законодавство має розгалужений характер, що потребує його систематизації; найбільш уніфікованим з міжнародними стандартами є та частина національного інформаційного законодавства, що закріплює правові засади права на інформацію; серед основних міжнародних тенденцій є створення етичних кодексів у конкретних галузях інформаційної сфери. Міжнародна спільнота приділяє значну увагу правовому регулюванню інформаційних відносин. Як самостійний учасник міжнародних відносин Україна має урахувати міжнародні тенденції у цьому контексті та запозичувати позитивний досвід встановлення правових стандартів у цій сфері відповідно до власних національних інтересів.

Важливим, на нашу думку, є таке посилення дослідницькі: для забезпечення повної реалізації права на доступ до інформації необхідно вичерпно визначити обсяг правомочностей та коло осіб, на яких воно розповсюджується. Незважаючи на те, що основні інформаційні права та свободи людини і громадянина закріплені низкою нормативно-правових актів, однак підстави їх можливого обмеження і прями обмеження, що визначені там же, найчастіше не збігаються, варто підготувати уніфікований перелік засад для обмежень і випадків прямого обмеження прав і свобод із подальшим внесенням змін у Конституцію України та при розробленні проекту і ухваленні Інформаційного кодексу України. До квінтесенції інформації також слід віднести всебічність та об'єктивність; окрім неправомірного обмеження права на доступ до інформації, також слід зазначити і про «спіраль мовчання».

Цікавою є позиція авторки про необхідність створення інформаційних ресурсів для осіб з обмеженими можливостями як повноцінних суб'єктів права на доступ до інформації [262; 263; 264; 265; 266; 267; 268; 269; 270; 271; 272].

Отже, в рамках інформаційного права правовий режим податкової таємниці не став предметом уваги дослідників. Водночас деякі аспекти порушеної проблематики розглядалися фахівцями інформаційного права в контексті питань систематизації інформаційного законодавства та окремих інформаційних прав.

1.1.3 Спеціально-правові роботи, присвячені різноманітним аспектам правового режиму податкової таємниці

Дослідження доктринальної літератури з податкового права [273; 274; 275; 276; 277; 278; 279; 280] та фінансового права [281; 282; 283; 284; 285; 286; 287; 288; 289; 290; 291] дозволяє дійти висновку, що інформаційна тематика загалом та правовий режим податкової таємниці зокрема не стали окремим предметом розгляду фахівців у цій сфері.

Попри незначну кількість *спеціально-правових досліджень*, слід викремити ряд дисертаційних робіт, в межах яких поверхнево розкриваються особливості порушеної проблематики в контексті дослідження стану та перспектив використання інформаційного ресурсу підрозділами податкової міліції для прийняття управлінського рішення, інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України, правових засад управління інформаційними ресурсами органів державної податкової служби України [292; 293; 294; 295].

Так, однією із перших робіт була праця В. Я. Мацюка «**Використання інформаційного ресурсу підрозділами податкової міліції для прийняття управлінського рішення**» [292], де було доведено нерозривний зв'язок ефективності діяльності органів податкової міліції з цілеспрямованим процесом доступу, фіксації та правового оформлення інформації.

Автор стверджує: «Розкриття податкових злочинів — одне з головних завдань, покладених на податкову міліцію відповідно до діючих законів України. Швидкість, об'єктивність розкриття цих злочинів залежить від повноти, достовірності, оперативності отримання саме корисної інформації, що відноситься до такої функції, як управління «інформацією» [292, с. 13].

Однак «Існуюча система управління в органах податкової міліції неспроможна усунути недоліки, а саме: дублювання процедур, повторюваність запитів, отримання зайвої інформації, неодноразовість погодження, а також: реалізувати вимоги нормативних актів в частині здійснення ефективного оперативного управління; своєчасно задекларувати про невідповідність методів і технологій управління умовам, що випереджають зміни системи управління і складаються в процесі реформи; забезпечити систему контролю щодо проходження ідентичних даних шляхами руху інформації, що значно знижує ефек-

тивність управління, потребує додаткових затрат часу, людських ресурсів» [292, с. 13].

Правовий режим податкової інформації, особливості та механізм його забезпечення не стали безпосередньо предметом уваги в цій та інших роботах В. Я. Мацюка [296; 297; 298; 299; 300; 301].

Водночас вважаємо конструктивними пропозиції дослідника щодо необхідності законодавчого закріплення відповідальності керівників органів податкової міліції за забезпечення захисту інформації щодо податкової злочинності, захисту та безпеки інформації на всіх технологічних етапах: збирання, накопичення, обробки та передачі інформації на всіх рівнях органів податкової міліції, а також відповідальності осіб за дії, які сприяли несанкціонованому доступу до інформації, щодо податкової злочинності та механізм реалізації цих норм.

Особливе місце в системі спеціально-правових досліджень займає дисертаційна розвідка Т. В. Субіної «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах державної податкової служби України» [295], що присвячена особливостям адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки в органах ДПС України.

Так, дослідниця пропонує такі **заходи забезпечення інформаційної безпеки в органах ДПС України:**

- узгодити наявні нормативно-правові акти у сфері забезпечення інформаційної безпеки шляхом їх систематизації;
- врегулювати положення щодо отримання та надання інформації у сфері оподаткування;
- удосконалити нормативно-правову базу щодо забезпечення охорони, захисту та обігу інформації в органах ДПС України;
- розробити методичні рекомендації щодо нейтралізації вчинених протиправних дій відповідно до обігу податкової інформації в мережі Інтернет [295, с. 14].

Особливу увагу Т. В. Субіна приділила **удосконаленню організаційного забезпечення інформаційної безпеки в органах ДПС України:**

- створити Центр криптографічного захисту інформації в структурі Управління захисту інформації ДПА України;
- створити відділ з питань архівування та збереження електронної документації в структурі Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення процесів оподаткування ДПА України,

до функцій якого входить робота з інформаційними базами даних та аналітична діяльність у сфері оподаткування [295, с. 14].

На основі проведеного аналізу застосування адміністративної відповідальності за правопорушення, вчинені у сфері забезпечення інформаційної безпеки в діяльності державних органів України і, зокрема, в діяльності органів ДПС України, дисертантка дійшла висновку: «...на сьогодні взагалі не врегульовано питання про притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб за неналежне виконання своїх посадових обов'язків чи навмисні або необережні дії щодо інформації, яка циркулює в державних органах і може призвести до негативних наслідків, зокрема знищення, порушення цілісності та доступності державної таємниці або іншої» [295, с. 15].

У зв'язку з чим було запропоновано зміни та доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб, зокрема за порушення порядку вимог щодо отримання, використання, поширення, обліку та зберігання інформації, документів на паперових та інших носіях, розголошення посадовими особами інформації про особу, незаконне, в тому числі шахрайським шляхом отримання інформації з обмеженим доступом, а також інформації про особу.

Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів державної податкової служби України розглянула *Т. О. Рекуненко* в дисертаційному дослідженні «**Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів державної податкової служби України**» [294].

Оскільки тема нашої наукової роботи потребує з'ясування інституційно-функціональної системи забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні, то зацікавлення викликає перелік питань, порушених *Т. О. Рекуненко*:

- комплексний аналіз інформаційних ресурсів органів Державної податкової служби України;
- нове бачення організаційної структури суб'єктів управління інформаційними ресурсами органів ДПС України;
- сутність адміністративно-правових відносин у сфері управління інформаційними ресурсами органів ДПС України;
- особливості управління інформаційними ресурсами органів ДПС України на адміністративних рівнях;

- адміністративно-правові методи управління інформаційними ресурсами органів ДПС України;
- напрями інтеграції інформаційних ресурсів ДПС України у систему державних інформаційних ресурсів та можливості їх використання в діяльності інших органів державної влади, установ, організацій та громадян;
- напрями забезпечення інформаційної безпеки діяльності органів ДПС України;
- удосконалення адміністративно-правового забезпечення управління інформаційними ресурсами органів ДПС України тощо.

Дослідниця висновує: «...нині відсутня єдина Концепція використання інформаційних технологій у діяльності органів ДПС України, яка б у комплексі узагальнювала особливості використання різних інформаційних ресурсів, управління інформаційними процесами, рівні інформаційно-ресурсного забезпечення; ...сучасне управління за допомогою інформаційних ресурсів вимагає компетентного підходу з боку безпосередніх співробітників, які беруть участь у діяльності, пов'язаної з інформацією» [294, с. 14].

Саме тому цінними є виокремлені дослідницею заходи, які слід здійснити при побудові системи захисту інформації (за пріоритетністю) У ДФС України:

- забезпечити право користувачів на доступ до роботи з корпоративною інформацією за допомогою системи паролів та ідентифікації користувачів;
- забезпечити заходи щодо регулярного резервування інформації корпоративних файл-серверів, за допомогою регулярного копіювання інформації на магнітні носії;
- створити ефективну антивірусну систему захисту інформаційних ресурсів, використовуючи новітні розробки антивірусних програм;
- захистити від викрадення інформацію з використанням віддаленого доступу, використовуючи систему паролів на кожному конкретному комп'ютері і в кожній конкретній локальній мережі;
- забезпечити режим підвищеного захисту серверного приміщення і резервних копій інформації файл-серверів, через створення режиму обмеженого доступу в ці приміщення третіх осіб;
- здійснювати постійний контроль за Інтернет-трафіком;

- впровадити систему контролю за місцезнаходженням персоналу в приміщеннях, де є доступ до інформаційних ресурсів, використовуючи при цьому складну систему доступу в ці приміщення, наприклад, за магнітною карткою [294, с. 14].

Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України досліджено в дисертаційній розвідці *І. С. Стаценко-Сургушової «Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України»* [293].

У роботі розкрито сутність, зміст, основні ознаки поняття «інформаційно-аналітична робота в органах державної податкової служби» як різновиду інформаційно-правових відносин; визначено правове оформлення інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України, обґрунтовано важливість досліджень сутності даного явища та запропоновано виокремити його як самостійну проблемну галузь знань у структурі науки інформаційного права; доведено, що захист інформаційних ресурсів в органах державної податкової служби України є складовою більш широкого поняття інформаційної безпеки та умовою для її забезпечення, на підставі чого розроблено класифікацію податкової інформації за режимом доступу до неї; класифіковано напрями інформаційної безпеки в органах податкової служби України відповідно до завдань щодо забезпечення і підтримки на належному рівні інформаційної безпеки, та рівнів її забезпечення.

Так, можемо погодитись з думкою автора, що система органів державної фіскальної служби України спирається на інтелектуальну інформацію, до якої можна віднести економічну, правову, соціальну, статистичну та інші види інформації. Особливо важливо для предмета нашого дослідження є визначення специфіки інформації та її особливостей в органах ДФС. До таких особливостей інформації можна віднести наявність суб'єктів та об'єктів інформаційних відносин. Суб'єктами інформаційних відносин у процесі діяльності податкової служби є співробітники податкової служби, уповноважені на ведення цієї діяльності, а також юридичні та фізичні особи, об'єднання громадян, міжнародні організації, релігійні організації, суб'єкти владних повноважень. Об'єктами інформаційних відносин є документована або публічно оголошувана інформація про події та явища в галузях економіки, міжнародній, соціальній та інших сферах. Ефективне інфор-

маційне забезпечення залежить від відповідної інформаційної системи органів державної фіскальної служби України. Таким чином, у межах нашого дослідження, на основі даних тверджень ми визначимо вид доступу до податкової інформації залежно від суб'єкта, який отримує інформацію (доступ фізичної особи, доступ юридичної особи).

Особливу увагу автор приділяє інформаційному забезпеченню органів державної фіскальної служби, визначаючи ці поняття як діяльність органів державної фіскальної служби у встановленому законом порядку із застосуванням принципів, методів, способів, правил, схем та алгоритмів, за якими здійснюється пошук даних, їх збір, обробка, накопичення та зберігання тощо, спрямована на надання своїм підрозділам необхідних для розв'язання такої ситуації даних у обсязі, достатньому для функціонування системи. Органи державної фіскальної служби отримують інформацію із зовнішніх і внутрішніх джерел, а також забезпечують право доступу до податкової інформації. Отримана інформація в більшості випадків підлягає процесу обробки (переробки). Обробка інформації уособлює аналітико-синтетичний процес, під час якого з первинної (елементарної) інформації виділяються необхідні дані, здійснюється її стиснення при відносному збереженні обсягів інформації, і дані надаються в найбільш раціональній для зберігання та сприйняття формі, що дає змогу забезпечити право доступу до інформації. Щодо зберігання інформації, то це є процес передачі інформації в часі, пов'язаний із забезпеченням незмінності її змісту.

Дослідниця зауважує, що захист інформаційних ресурсів в органах податкової служби України є складовою більш широкого поняття інформаційної безпеки та умовою для її забезпечення, на підставі чого розроблено класифікацію податкової інформації за режимом доступу до неї.

Аналіз запропонованої класифікації надає можливість дійти висновку про дискусійність ряду положень, зокрема хибним вбачається диференціація інформації з обмеженим доступом на персональні дані, службову інформацію та податкову таємницю. Тим більше, що дослідниця в подальшому оперує таким поняттям, як «конфіденційна інформація» та пропонує «...законодавчо закріпити єдиний перелік видів такої інформації, визначивши їх співвідношення, механізм реалізації та встановлення відповідальності за порушення режиму обмеження доступу до неї» [293, с. 16].

Водночас конструктивними є виокремлення авторкою **заходів щодо забезпечення захисту в інформаційних системах податкової служби**, а саме:

- засоби фізичного захисту;
- програмні засоби (антивірусні програми, системи розмежування повноважень, програмні засоби контролю доступу);
- адміністративні заходи захисту (доступ до приміщення, розробка стратегій безпеки організації та ін.) [293, с. 16].

Окрім того, *І. С. Стаценко-Сургунова* стверджує: «Сертифікація та ліцензування програмних продуктів є одними з основних умов забезпечення захисту інформації в органах податкової служби України» [293, с. 16].

Дослідниця зазначає, що на сучасному етапі, коли Україна стикнулася з проблемами глибокого реформування соціально-політичної, економічної систем є необхідність пошуків оптимальних шляхів розвитку країни, які ускладнюють суперечності в суспільній свідомості, відсутність єдності в поглядах на пріоритетні вектори розвитку, а також намагання створити в Україні кодифіковану та зрозумілу нормативно-правову базу для регулювання відносин у сфері оподаткування, відображаються на податковій системі [293].

У роботі *В. І. Теремецького* «**Основні напрями модернізації взаємодії структурних підрозділів ДФС в інформаційній сфері**» автор розглядає теоретичні та адміністративно-правові проблеми технічного доступу до податкової інформації в Україні. Особливо корисними для розкриття нашого предмета дослідження є такі питання: інформаційне забезпечення ДФС України відбувається через доступ до електронної бази нормативних документів, електронного документообігу, розміщення та збереження податкової інформації, що здійснюється на принципах достовірності та повноти податкової інформації; об'єктом інформаційних відносин за участю органів ДФС є публічна та службова інформація про податкову політику, документовані відомості про податки та збори, відомості про податкові правопорушення; інформаційні відносини у сфері діяльності ДФС за суб'єктивним складом поділяються на внутрішні, інформаційні відносини з іншими органами державної влади, інформаційні відносини з громадськістю.

Окремим напрямом модернізації взаємодії структурних підрозділів ДПС в інформаційній сфері автор вважає посилення захисту інформації, а саме розроблення інституту податкової таємниці.

Однак тривалий час питання правового режиму податкової інформації та податкової таємниці не ставали предметом розгляду фахівців податкового права.

Лише у 2014 році О. А. Мандзюк здійснив дисертаційне дослідження «**Правовий режим податкової інформації в Україні**», де, як ми зауважували раніше, було з'ясовано правову природу, зміст і сутність правового режиму податкової інформації в Україні та розроблено пропозиції щодо подальшого його удосконалення [302; 303].

Зокрема дослідником було надано авторське визначення понять «податкова інформація», «правовий режим податкової інформації» та виокремлено основні їх ознаки, здійснено класифікацію податкової інформації, надано характеристику елементів правового режиму податкової інформації, визначено основні тенденції розвитку правового режиму податкової інформації.

Серед напрямів удосконалення правового режиму податкової інформації було виокремлено такі: формування інформаційного поля про діяльність податкових органів через ініціативу пропаганди впровадження ефективних інформаційних інструментів комунікації з громадянами та бізнесом і розробки та реалізації законодавчих ініціатив у тісному діалозі з платниками податків; забезпечення єдиного підходу до застосування законодавства у галузі податкової інформації, тобто удосконалення податкового законодавства може здійснюватись відповідно до розробки нових законодавчих ініціатив у тісному діалозі з платниками податків і водночас за допомогою удосконалення механізму застосування апеляційних процедур, що базуються на неупередженому та справедливому застосуванні законодавства; затвердження єдиних правил та критеріїв підготовки відповідей на запитання платників податків за допомогою спрощення форм декларацій та зменшення обсягу інформації, що подається платниками, яка може здійснюватись також іншими державними органами та органами місцевого самоврядування щодо обміну інформацією про платників податків, зборів; розвиток наявних і впровадження інноваційних електронних сервісів для збирання, обробки і передачі інформації за допомогою створення «єдиного вікна» для подання звітності в електронній формі; побудова сучасної динамічної ІТ-функції, що полягає у запровадженні ефективного процесу управління інформаційними технологіями через максимальну централізацію ІТ-функції та модернізації ІТ-інфраструктури

і створення централізованого управління нею; забезпечення високого рівня продуктивності, надійності та безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем за допомогою запровадження ефективної комплексної системи захисту податкової інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах і утворення основного та резервного центрів для обробки даних відповідно до сучасних умов [303, с. 181].

Зважаючи на те, що це перша вітчизняна комплексна монографічна робота, присвячена правовому режиму податкової інформації, ряд висновків та положень автора будуть проаналізовані нами в подальших підрозділах.

Подальше висвітлення порушеної проблематики було здійснено автором в межах кількох робіт монографічного характеру [246; 304; 305] та численних статтях [247; 248; 249; 250; 251; 252; 253; 254; 255; 306; 307; 308; 309; 310; 311].

З'ясування правової природи, змісту та сутності права людини, громадянина на доступ до податкової інформації в Україні та надання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо шляхів підвищення ефективності його правового регулювання в Україні вперше було визначено *В. Я. Політилом* в дисертаційному дослідженні «**Право людини та громадянина на доступ до податкової інформації в Україні**» [312].

Задля цього автором було поставлено такі завдання:

- окреслити стан наукових досліджень, що присвячені праву на доступ до податкової інформації та виокремити основні стадії формування права на доступ до податкової інформації у сучасній юридичній доктрині;
- визначити методологічні засади дослідження;
- сформулювати авторське визначення понять «податкова інформація» та «доступ до податкової інформації»;
- здійснити класифікацію видів доступу до податкової інформації;
- визначити співвідношення понять «податкова інформація» та «податкова таємниця»;
- розкрити особливості інституційного забезпечення права на доступ до податкової інформації;
- проаналізувати міжнародні стандарти правового регулювання права на доступ до податкової інформації;
- з'ясувати тенденції подальшого розвитку законодавства України у сфері доступу до податкової інформації;

- запропонувати шляхи підвищення ефективності правового регулювання права на доступ до податкової інформації в Україні.

Попри безперечну актуальність розкритих питань, на деякі важливі моменти автор не зважив, а саме: не з'ясовано структуру права на доступ до податкової інформації, не визначено інституційно-функціонального механізму реалізації права на доступ до інформації, бракує соціологічних досліджень, або принаймні, посилання на дослідження інших науковців відповідно до теми дослідження тощо.

Одним із перших системних досліджень, що присвячене визначенню і розв'язанню проблем правового режиму податкової таємниці в Україні, стала дисертаційна робота Є. Ф. Збінського **«Правовий режим податкової таємниці в Україні»**.

Дослідник не лише розкрив важливі теоретичні аспекти порушеної проблематики, зокрема надав авторське визначення понять «податкова таємниця», «правовий режим податкової таємниці», «ефективність правового режиму податкової таємниці», виокремив основні ознаки податкової таємниці та правового режиму податкової таємниці, охарактеризував елементи правового режиму податкової таємниці, розкрив особливості інституційно-функціонального механізму забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні та зарубіжне законодавство у сфері правового режиму податкової таємниці, а й надав пропозиції щодо підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці, що мають важливе практичне значення.

Зокрема підтримано пропозицію тих дослідників, які вказують на необхідність закріплення в межах Податкового кодексу України поняття «податкова інформація» як комплексної категорії, що охоплює відкриту податкову інформацію та податкову інформацію з обмеженим доступом; системи податкової інформації; особливостей правового режиму відкритої податкової інформації та податкової інформації з обмеженим доступом, а також аргументовано доцільність визначення в межах даного нормативно-правового акта поняття «податкова таємниця», переліку інформації, що становить такий вид інформації; правомірних випадків розголошення податкової таємниці, а також переліку правопорушень у цій сфері; прав, обов'язків суб'єктів забезпечення правового режиму податкової таємниці; видів юридичної відповідальності за порушення суб'єктами забезпечення правового режиму податкової таємниці тощо.

Важливим напрямом підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці в Україні, на думку дослідника, є доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею «Порушення порядку отримання, зберігання і використання податкової таємниці, що призвело до її розголошення», а також розроблення та ухвалення Інструкції про порядок підготовки, обліку, зберігання та знищення документів, справ, видань і матеріалів, що містять податкову таємницю, в податкових органах, де визначалися б концептуальні засади нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці: обов'язки співробітників податкових органів із забезпечення податкової таємниці; порядок розробки, реєстрації, приймання, передачі, оформлення, адресування, пересилання та доставки, знищення документів та матеріалів, що містять податкову таємницю; режим зберігання документів і матеріалів, що містять податкову таємницю; особливості захисту інформації, що містить податкову таємницю, під час використання електронних засобів її обробки, передавання і зберігання та інших матеріальних носіїв інформації; підстави та зміст відповідальності за втрату чи розголошення документів та матеріалів, що містять податкову таємницю тощо.

Є. Ф. Збінський акцентує, що з метою підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці особливу увагу слід приділити вдосконаленню кадрової політики шляхом ревізії знань співробітників Державної фіскальної служби України норм законодавства про податкову таємницю та правил поведіння з нею з метою недопущення її розголошення чи інших порушень у цій сфері.

Як ми зауважували раніше, дана монографічна робота є логічним продовженням думок, ідей та пропозицій, висловлених в цьому дисертаційному дослідженні з урахуванням тих конструктивних зауважень, що були висловлені під час захисту, та подальшим особистим науковим пошуком, а також беручи до уваги концептуальні принципи наукової школи інформаційного права В. А. Ліпкана.

Слід зауважити, що даній темі приділено особливу увагу й у російській юридичній доктрині.

Ще у 2002 році М. Ю. Костенко було проведено дисертаційне дослідження «**Правові проблеми податкової таємниці**» [313], де автор визначив поняття та значення податкової таємниці в російському податковому праві, а також сфери дії положень про податкову таємницю;

дослідив правовідносини, що виникають з приводу податкової таємниці, вивчив об'єкт, суб'єктний склад та юридичний зміст зазначених правовідносин; визначив поняття «розголошення», «використання» і «втрата» податкової таємниці, а також провів аналіз чинного законодавства, яке має значення для розголошення податкової таємниці, з позиції захисту прав уповноважених на податкову таємницю осіб; розглянув види і підстави відповідальності податкових органів (посадових осіб) за порушення податкової таємниці; виявив проблеми правового регулювання інституту податкової таємниці та надав конкретні науково-правові рекомендації щодо їх усунення.

Деякі думки та пропозиції будуть проаналізовані нами в наступних розділах.

У подальшому дана проблематика знайшла своє відображення в дисертаційному дослідженні А. В. Торшина «**Правовий режим інформації, що складає податкову таємницю**» [314], де було запропоновано авторське бачення поняття податкової таємниці та її місця в системі конфіденційної інформації, встановлено співвідношення податкової, державної, службової, комерційної, банківської, аудиторської та інших таємниць; визначено склад інформації, яка охороняється в режимі податкової таємниці, і відомостей, що до неї не відносяться; встановлено порядок документування матеріальних об'єктів, що є носіями податкової таємниці; визначено склад і компетенцію конфідентів податкової таємниці; проведено аналіз правового режиму захисту конфіденційної інформації, що становить податкову таємницю, і доступу до неї; з'ясовано порядок надання відомостей, що становлять податкову таємницю контролюючим і правоохоронним органам інших держав тощо.

Аналіз наукової розробленості правового режиму податкової таємниці, дозволив дійти таких висновків:

1. Попри законодавчу закріпленість такого виду інформації, податкова таємниця є малодослідженим правовим феноменом на рівні комплексного, системного дослідження.
2. Генезис наукових досліджень у цій сфері є доволі дискретним, що унеможлиблює здійснити періодизацію становлення та розвитку у даному контексті наукової думки з окресленням її змістовної характеристики.

3. Окремі аспекти предмета цієї монографії розглядаються в межах теорії держави та права (теоретико-методологічні засади правового режиму), а також різних галузево-правових досліджень.
4. У конституційно-правових розвідках розкривається здебільшого зміст та особливості права на інформацію та права на доступ до інформацію. У межах цивільно-правових досліджень — особливості цивільно-правового регулювання такого виду інформації з обмеженим доступом як комерційна таємниця та ноу-хау. Кримінально-правові роботи присвячено окремим інформаційним правопорушенням у сфері інформації з обмеженим доступом. Найбільш детально та плюралістично інформаційна проблематика розглядається в рамках наукової спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право в контексті наукових розвідок, присвячених загальним засадам правового регулювання права громадян на інформацію у сфері державного управління, інформаційній безпеці людини, суспільства та держави та окремим видам інформації з обмеженим доступом (державна таємниця, таємниця персональних даних тощо).
5. Здебільшого окремі засади правового режиму податкової інформації окреслюються на рівні поодиноких наукових статей. Лише у 2015 році побачили світ комплексні монографічні дослідження, присвячені правовому режиму податкової інформації в Україні, де приділялася певна увага питанням нашої роботи.
6. Поза увагою дослідників залишилися питання визначення змісту, структури правового режиму податкової таємниці, розмежуванню понять «податкова таємниця», «податкова інформація», співвідношення понять «службова таємниця», «професійна таємниця», «податкова таємниця», «державна таємниця», «організаційно-правовий механізм захисту податкової таємниці» тощо.
7. В зарубіжній науковій доктрині є низка дисертаційних досліджень, присвячених податковій таємниці. Найбільше приділено увагу кримінально-правовим аспектам податкової таємниці, а саме незаконному отриманню і розголошенню відомостей, що складають податкову таємницю, кримінально-правовій і кримінологічній характеристиці податкової таємниці, кримінально-правовому захисту податкової таємниці. Не менш активно

розглядаються й адміністративно-правові засади забезпечення податкової таємниці, зокрема особливості правового режиму податкової таємниці в Російській Федерації.

1.2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Актуальним елементом пізнання будь-якого предмета наукового вивчення є методологічна основа, адже правильне її визначення забезпечує об'єктивність, цілісність та комплексність дослідження аспектів порушеної проблематики відповідно до поставленій наукової мети та завдань.

Нині визначення методологічних засад сучасної вітчизняної юридичної науки визнаються науковцями як одні з найважливіших [315; 316; 317; 318; 319; 320; 321; 322].

На дану обставину звертає увагу також й *Д. А. Керимов*: «У наш динамічний час, в умовах процесів суспільного розвитку, що все більш ускладнюються, переплетення матеріальних і духовних, економічних та соціальних, політичних і правових чинників, необхідно з винятковою увагою підходити до вивчення відповідних об'єктів, явищ і процесів, мати чітке уявлення про напрям дослідницького пошуку. Тому необхідний критичний аналіз наявних поглядів на поняття методології, її статус і функції. Це зіграє позитивну роль у подальшому розвитку всіх природних, технічних і суспільних наук» [323, с. 21].

Зважаючи на складний та міждисциплінарний характер нашого предмета дослідження, окреслення методологічних засад здійснюватиметься шляхом застосування різних принципів, методологічних підходів та методів дослідження, що обумовлює істинність одержаних знань.

Адже «...правильний вибір методології дослідження не гарантує, але значною мірою зумовлює належний результат» [324, с. 127].

Тим більше правовий режим податкової таємниці діалектично взаємопов'язаний з іншими новими та нерозробленими юридичними феноменами. Це, своєю чергою, детермінує відсутність усталених знань та традицій пізнання у цій сфері.

Отже, визначення методологічних засад правового режиму податкової таємниці здійснюється, беручи до уваги особливості предмета дослідження, його гносеологічний потенціал для пізнання, а також спе-

цифіку та призначення спеціальності, в межах якої здійснюється спроба розкриття функціональних можливостей методологічних підходів та методів при його пізнанні та висвітлення перспектив розвитку.

«Сучасний дослідник не може успішно рухатися до наукового відкриття, не знаючи загальногносеологічних закономірностей, без свідомого використання тих наукових методів і прийомів, які виробила наукова думка. Таким чином, орієнтація науки на вивчення все нових типів об'єктів і передбачення можливих форм їх майбутнього практичного використання призводить до вже зазначеної вище особливості наукового дослідження — появи спеціально вироблених засобів пізнавальної діяльності, відмінних від засобів буденного пізнання» [235].

Однак і донині питання методології наукового дослідження залишаються доволі дискусійними у вітчизняній юридичній доктрині.

Адже донедавна юридичні дослідження, як правило, обмежувалися формально-логічними операціями, покликаними провести максимально глибокий аналіз юридичного матеріалу на основі позитивістського (нормативістського) підходу до розуміння права. Водночас, як слушно зауважує А. Кучук: «...юридичний позитивізм не ставить завданням встановлення глибинних зв'язків і взаємодій елементів соціально-правової системи, які виявляються складнішими, ніж формально-правовий аналіз, способами. Тому сучасна юридична практика вимагає від теорії права постійного вдосконалення методології. Очевидно, що для правничої науки необхідно оновлення інструментарію дослідження. Юриспруденції, як і іншим гуманітарним наукам, на новому етапі розвитку в умовах лібералізації суспільних відносин необхідним є врахування новітніх досягнень гносеології, зокрема положень синергетичної теорії, компаративістичних досліджень тощо» [326].

Отже, окреслення методологічних засад правового режиму податкової таємниці здійснюватиметься з урахуванням таких засад.

По-перше, нині спостерігається плюралізм наукових поглядів щодо визначення понятійно-категоріального апарату у цій сфері, зокрема щодо понять «метод», «методологія», «методологічний підхід» тощо, а також різноманітність підходів щодо структурних елементів методології та методів пізнання.

По-друге, розвиток юридичних знань, а також поява нових явищ правової реальності обумовлює виникнення «нових», раніше невідомо-

мих методів пізнання, конвергенцію методів різних суспільних та технічних наук, а також удосконалення «старих».

Зокрема на цю обставину також вказував А. М. Кучук: «...сучасна юридична практика вимагає від теорії права постійного вдосконалення методології. Очевидно, що для юридичної науки необхідно оновлення інструментарію дослідження. Юриспруденція, як і будь-яка інша гуманітарна наука, на новому етапі розвитку в умовах лібералізації суспільних відносин потребує врахування новітніх досягнень гносеології, зокрема положень синергетичної теорії, компаративістичних досліджень тощо. Таким чином, можна стверджувати, що питання методологічних засад дослідження держави і права набуває особливої актуальності та потребує негайного вирішення. Наука здобуває об'єктивні знання про явища та процеси тоді, коли має належну методологічну основу» [327, с. 34].

По-третє, відсутність усталених знань у цій сфері сприяє подекуди необґрунтованому застосуванню методів та методологічних підходів під час проведеного дослідження, на чому неоднаразово акцентували увагу науковці: «...загальний стан розробки методологічних проблем українського правознавства відстає від сучасних потреб, хвибує відчутними недоліками. Поширення набули методологічна невизначеність, еклектизм, некритичне запозичення певних методів та методичних засобів інших наук поза межами їх можливого використання у дослідженнях соціально-правових проблем. Мають місце непоодинокі прояви абстрактного соціально-беззмістовного визначення державно-правових явищ, нерозбірливого застосування концепцій та норм, що належать до різних, нерідко протилежних зарубіжних правових систем, недооцінки правових принципів...» [316, с. 151].

Зважаючи на те, що розрізнення таких понять, як: «методологія», «метод», «принцип», «методика» не є завданням нашої роботи, а можуть бути окремим напрямом наукового пошуку для загальнотеоретичних досліджень, вважаємо аргументованою позицію з цього приводу В. А. Ліпкана та В. А. Залізняка, викладену в першій книзі з серії «**ORDO ORDINANS**» — монографії «**Систематизація інформаційного законодавства**» [227].

Метод: 1) спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність; 2) спосіб дослідження конкретної сфери об'єктивної реальності, який надає загальнометодологічним засадам предметної визна-

ченості. Метод як засіб пізнання являє собою спосіб відтворення в розумовій діяльності досліджуваного предмета.

Методологія: 1) сукупність принципів, прийомів і методів дослідження будь-якого об'єкта; 2) певним чином сформована ідеологія науково-аналітичної роботи, що базується на певних припущеннях, ідейно-теоретичних засадах, ціннісних настановах, які загалом задають науково-пізнавальний горизонт ставлення людини до світу, суб'єкта до об'єкта, що вивчається та змінюється в процесі людської діяльності; 3) наука про методи пізнання й перетворення світу.

Отже, поняття «методологія» та «метод» співвідносяться між собою як загальне та часткове, де методологія — це вчення про методи пізнання дійсності або система принципів, на основі яких ґрунтується дослідження та здійснюється обрання конкретних методів, а метод — це важлива складова методології, за допомогою якого пізнається дійсність (спосіб пізнання дійсності).

Саме таке бачення цих юридичних категорій міститься у наукових працях багатьох вітчизняних науковців.

Метод юриспруденції як засіб юридичного пізнання й створення, а також організації юридичного знання визначає *О. Ф. Скакун*. За допомогою юридичного методу предмет юриспруденції конкретизується і оформлюється у відповідну юридичну теорію (юридичну науку) як єдину систему знань про державу та право, висловлену в поняттях [328, с. 5].

Методологію як науку про методи, складне утворення, що характеризує систему різних методологічних рівнів і методів пізнання предмета детермінують такі вітчизняні вчені, як *С. Д. Гусарев*, *А. Ю. Олійник*, *О. Л. Слюсаренко* [329, с. 21]. У механізмі юридичного пізнання вони розглядають методологію як вихідну категорію, а метод — як вихідну, базову категорію методології. Оскільки методологія є не що інше, як теорія методів [329, с. 21].

В. М. Шейко методологію визначає як концептуальний виклад мети, змісту та методів дослідження, що забезпечують отримання максимально об'єктивної, а також точної та систематизованої інформації про досліджувані процеси та явища навколишньої дійсності [330, с. 56].

Поняття «метод» та «методологія» розрізняє науковець *С. Л. Лисенков*. Він зазначає, що конкретні прийоми і способи наукового дослі-

дження називаються методами науки [331, с. 13]. Сукупність усіх методів будь-якої науки становить її методологію [331, с. 13].

Відмінне від наведених інтерпретацій визначення надано в новій філософській енциклопедії: «Методологія — тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, вдосконалення та конструювання методів у різних сферах духовної і практичної діяльності» [332].

О. М. Новіков і Д. О. Новіков: «Методологія — це учення про організацію діяльності» [333, с. 76]. Автори вказують, що «в цьому випадку методологію можна розглядати дуже широко — як учення про організацію будь-якої людської діяльності: і наукової, і будь-якої практичної професійної діяльності, і художньої, і ігрової і т.д., — з одного боку. З іншого боку, — й індивідуальної, й колективної діяльності. Якщо виходити з класифікації діяльності за цільовою спрямованістю «гравчання-праця», то можна говорити про: 1) методологію ігрової діяльності; 2) методологію навчальної діяльності; 3) методологію трудової, професійної діяльності» [333, с. 76].

Слід зауважити, що в згаданих науковців доволі неординарний підхід до розуміння методології, які акцентують «...на невідповідності сучасним умовам розуміння цього поняття як учення про методи діяльності, за якого воно охоплює переважно наукову сферу діяльності, а отже, виправдане в умовах класового суспільства і поділу праці на фізичну і розумову (за К. Марксом), коли відносно невелика група людей «розумової праці» визначала мету діяльності, а люди «фізичної праці» мали цю мету досягати. В епоху ж інформаційного суспільства серед програмістів набув поширення термін «методологія», який розуміли як той чи інший тип стратегії, тобто той чи інший метод створення комп'ютерних програм» [333, с. 76]. При цьому вони запитують: «А чим принципово методологія науки (методологія наукової діяльності, методологія наукового дослідження — синоніми) відрізняється від методології будь-якої іншої людської діяльності? І чим, зокрема, якщо говорити про методологію науки, методологія, наприклад, педагогіки як науки відрізняється від методології науки психології? Або методології фізики?» [333, с. 17–18].

Більш того, розглядаючи місце методології серед наук, *О. М. Новіков і Д. О. Новіков* вказують: «Традиційно прийнято методологію відносити до філософії або, принаймні, поміщати її як би поруч із філософією. Так, у бібліотечних класифікаторах відповідний розділ називається «філософія і методологія». Але чи так це? Дійсно, філософія є

підґрунтям методології, так само, як і інші науки, які вивчають діяльність: психологія, системний аналіз і т.д. Але в той же час, очевидно, методологія — це самостійна наука» [333, с. 17–18].

Однак ми дотримуємося позиції *М. В. Костицького*, про те, що «...методологія правознавства донедавна розвивалась у межах загальнотеоретичної юридичної науки — теорії держави і права і лише нещодавно — у межах філософії права. При цьому правник наголошує, що намагання окремих науковців розглядати останню як методологію не лише правознавства, а й окремих галузей юридичної науки, є помилковим, адже, хоча в межах філософії права і розглядається питання методології права, але вона (філософія права) має свою структуру, зміст і завдання. На думку академіка, «..можна стверджувати, що викристалізовується, поки що як навчальна дисципліна (а в перспективі, можливо, як окрема юридична наука), методологія права. Її розвиток залежить не тільки від «замовлення» юриспруденції, потреб юридичної науки в зрозумілій і доступній методології (за наявності поліметодологічної парадигми пізнання в юриспруденції), але й від розвитку досліджень методології взагалі (хоча б у рамках філософії науки, наукознавства)» [334, с. 5–6].

Як ми зауважували раніше, не менш дискусійним в наукових колах є й питання структури методології. Однак здебільшого методологічну основу наукового пізнання розглядають не лише крізь призму окремих методів, що згруповані на філософські, загальнонаукові, приватно наукові, дисциплінарні та міждисциплінарні [335; 336; 337], чи методологічних підходів, чи принципів пізнання, а як систему, що складається з діалектично взаємопов'язаних між собою принципів, методологічних підходів та методів наукового дослідження. Саме такий підхід буде застосований нами в цій монографічній праці.

Отже, **структуру методологічної основи правового режиму податкової таємниці** складають:

1) принципи наукового пізнання як система основоположних ідей, на яких ґрунтується наукове дослідження та визначається генеральна ідеологія, концепція наукового пізнання;

2) методологічні підходи як сукупність взаємозалежних і споріднених методів дослідження, що об'єднані домінуючим методом [338, с. 17], що відображають загальний напрям наукового пізнання та стратегію дослідження;

3) **методи наукового пізнання** як конкретні прийоми, способи та засоби наукового дослідження, що обираються дослідником відповідно до мети та специфіки предмета пізнання у межах методологічного підходу.

Адекватне застосування методології дослідження можливе винятково, беручи до уваги, насамперед, особливості предмета пізнання. У зв'язку з чим перед безпосереднім окресленням методологічних засад правового режиму податкової таємниці зауважимо, що на вибір методологічного інструментарію впливами такі характеристики предмета пізнання як його міждисциплінарний та багатоаспектний характер, малодослідженість у вітчизняній юридичній науці та перманентний динамічний генезис тощо.

Крім того, становлення інститута податкової таємниці здійснюється в умовах трансформації державоцентристської моделі державного управління на людиноцентристську, а отже, переосмисленню змісту, функцій, повноважень, завдань, принципів діяльності ДФС України як сервісної інституції.

1.2.1 Принципи наукового пізнання правового режиму захисту податкової таємниці

Враховуючи зазначені вище особливості предмета дослідження, а також плюралізм принципів наукового пізнання, вважаємо за доцільне зупинитись на найбільш концептуальних.

Одним з найбільш важливих принципів наукового пізнання є **принцип об'єктивності**, що зумовлює неупереджено оцінити актуальність виокремлення в системі податкової інформації податкову таємницю, підстави обмеження та наслідки порушення правового режиму захисту податкової таємниці, а також співвідношення з іними видами таємниць.

Об'єктивність пізнання досягається через дослідження достатньої та різнобічної інформації про предмет дослідження шляхом неупередженого ставлення до неї, опрацювання плюралістичних джерел. Даний принцип також передбачає розгляд податкової таємниці як об'єктивно зумовлене та необхідне явище.

Зважаючи на багатоаспектність предмета розгляду, не менш актуальним принципом його наукового пізнання є **принцип всебічності**.

ті, що забезпечує розгляд податкової таємниці як складного правового феномена, що має різнобічні сторони, та характеризується низкою різноманітних якостей, ознак, властивостей, особливостей. Вказаний принцип забезпечує повноту та комплексність пізнання податкової таємниці як виду податкової інформації з обмеженим доступом.

Фрагментарність, одноаспектність, дискретність розгляду призводить до викривлених висновків та недостовірності одержаних результатів.

Вагоме значення у реалізації принципу всебічності має застосування різних методів, методологічний плюралізм.

«Нині в юриспруденції взяв гору методологічний плюралізм у результаті демонополізації методології. Визнаються можливості використання різних методів, що дозволяють знайти загальний знаменник, наявність якого і забезпечує прогрес наукового знання за рахунок вибирання їх сильних сторін» [339, с. 23].

Важливу роль у пізнанні правового режиму податкової таємниці відіграє **принцип обґрунтованості**, на основі якого обирається та застосовується адекватний конкретний метод чи методологічний підхід, ураховуючи специфіку предмета пізнання та мету дослідження.

Правовий режим податкової таємниці є тематикою новою та нерозробленою. Еволюція даного інституту в податковій галузі права має тривалу та складну історію. В різні історичні часи поняття «податкова таємниця», зміст та обсяг інформації, що становить таку таємницю, правила поводження з таким видом інформації, взаємозв'язок з іншими видами інформації та таємницями мали значні розбіжності.

Однак не слід забувати і про історично зумовлений характер вітчизняного інституту податкової таємниці, про певні історичні закономірності його становлення та фактори впливу на нього. Саме тому є потреба у застосуванні **принципу історизму**.

Як слушно зазначає *О. А. Неприцький*: «...принцип історичності доповнює загальну методологію дослідження як інструмент, що дає змогу розглянути факти, події, явища і процеси в їх історичній ретроспективі та послідовності появи і розвитку. Всі вони існували у жорсткій прив'язці до тих історичних умов, що їх створили. І вивчатися вони мають у відповідності зі своїми хронологічними, причинно-наслідковими зв'язками у поєднанні з тогочасними об'єктивними умовами» [340, с. 40].

Отже, принцип історизму сприяє окресленню генезису інститута податкової таємниці, історичні умови та фактори впливу, а також низку проблем його становлення в різні періоди формування вітчизняної правової системи.

Особливе місце в системі принципів наукового пізнання займає **принцип системності**, що зумовлює розгляд податкової таємниці як системного феномена, що складається з сукупності взаємопов'язаних елементів, а також становить самостійний елемент більш значних явищ державно-правової реальності.

1.2.2 Методологічні підходи наукового пізнання правового режиму податкової таємниці

Важливу роль у дослідженні правового режиму податкової таємниці відіграють методологічні підходи. Гносеологічне значення методологічних підходів виявляється у їх здатності «...забезпечити формування цілі і стратегії науково-дослідної діяльності» [341, с. 27], «... сформувати, обґрунтувати і застосувати необхідні інтелектуальні технології, необхідні для вивчення того або іншого правового феномену» [342, с. 97—98], «...забезпечити системність і послідовність застосування методів наукового пізнання» [343, с. 45—46].

Цінність категорії «підхід» в методологічній рефлексії правознавства пояснюється наступним:

- а) «відтинається» емпіричний базис науки;
- б) поліморфізм теоретичного знання зводиться до «фундаментальних ідей» та базисних онтологічних постулатів, системно осмислюючи їх як «наукову картину правової реальності»;
- в) розмаїтість методів, методик, технік дослідження зводиться до найбільш істотних та іманентних для цього способу пізнання, з виключенням чисто технічних прийомів та засобів;
- г) визначаються вихідні філософські та світоглядні принципи, що забезпечують цілісність підходу та його функціонування як специфічного способу пізнання права [344].

З огляду на особливості предмета та поставленої мети дослідження найважливішими є такі методологічні підходи: *системний, функціональний, інституційний, порівняльний, аксіологічний, комплексний*.

1.2.2.1 Системний підхід

Застосування системного підходу при дослідженні державно-правових явищ розпочалось у 70 — 80-ті рр. ХХ ст. У радянській науці розвиток системного методу здійснювався в умовах значної ідеологізації та догматизації теоретичної думки, абсолютизації діалектичного методу у пізнанні, насамперед суспільних явищ. Системний підхід навіть у скрутні для науки часи знаходив прихильників серед науковців юридичної галузі пізнання. Так, першим розпочав його застосування у державно-правових дослідженнях *Е. Маркаряна* «**Питання системного дослідження суспільства**» (1972 р.) [345], *С. Алексєєв* «**Структура радянського права**» (1975 р.) [346], *Л. Тіунова* «**Про системний підхід до права**» (1986 р.) [347]. Ці дослідження ґрунтувались на фундаментальних працях таких вчених, як *В. Г. Афанасьєв* «**Системність і суспільство**» [348], *І. Блауберг*, *Є. Г. Юдін* «**Становлення і сутність системного підходу**» [349], *Л. А. Петрушенко* «**Єдність системності, організованості та постійного руху**» [350], *В. Н. Садовський* «**Основи загальної теорії систем**» [351] та ін.

Деякі наукові праці щодо застосування системного підходу в галузі суспільних наук написані у середині 70 — 80-х рр. Однак зрозуміло, що жодна з них не порушувала проблеми цілісного системного дослідження демократичної, соціальної і правової держави. З часом ідеологічні та політичні зміни, що сталися в нашому суспільстві, призвели до того, що увага до цього методу відчутно послабилася. Поступові позитивні кроки із застосування системного підходу в державно-правових дослідженнях відбулися у 90-ті, після проголошення Україною незалежного шляху розвитку.

Складність природи системного підходу визначається тим, що він пов'язаний з різними дисциплінами. Цей підхід виступає засобом формування цілісного світогляду, оскільки є методом дослідження об'єкта як цілого. Тобто сукупності елементів, що перебувають у взаємодії та породжують цілісні властивості. На сьогоднішній день системний підхід широко використовується у різних галузях знань, що дає підставу говорити про його універсальність [352; 353; 354]. Ефективність застосування цього методу пов'язана з визначенням і закінченням процесом формування системного підходу як цілісної методології. Наприклад, такий підхід допомагає науковцю розробити понятійний та категоріальний апарат наукового дослідження.

Системний підхід є такою основою дослідження, в якій передбачається розгляд об'єкта як складного, багатогранного явища з різними якостями, що складаються з окремих елементів. Зв'язки між складовими цього явища утворюють його відносно незмінну структуру та забезпечують цілісність.

Використання системного підходу у юридичних дослідженнях допомагає розглянути державні та правові явища як цілісні сукупності різноманітних елементів, що взаємодіють між собою і навколишнім середовищем.

До головних положень при застосуванні цього підходу слід віднести державно-правові явища, що проектується на зовнішній світ, у якому процеси та предмети пізнання мають цілісний характер. Це обумовлює наявність у них таких властивих тільки їм рис, які не зводяться до суми властивостей їх складових. Вони взаємопов'язані між собою так само, як і кожне явище з множиною інших систем. Інтерпритованість у визначенні властивостей елементів чи систем залежить від властивостей системного цілого, частину якого вони становлять. Будь-яке державно-правове явище має динамічну природу, тобто йому властиві процеси виникнення і становлення, розвитку і зміни до моменту припинення свого існування. Функціонування та розвиток цих явищ здійснюється в результаті взаємодії з зовнішнім середовищем при здійсненні домінування внутрішніх закономірностей над зовнішніми чинниками та закономірностями. Інколи цей процес пов'язаний із саморозвитком нової системи.

Системний підхід надав нам можливість досягнути взаємодію держави і права як комплексний процес з усіма його проявами, простежити зв'язки між причиною і наслідком у державно-правових явищах.

Отже, системний підхід є важливим методологічним підходом у межах нашого наукового дослідження, адже, з одного боку, дозволяє розглядати податкову таємницю як систему, що має чітко визначені та взаємопов'язані структурні елементи, а з іншого — як складову (підсистему) системи податкової інформації, що сприяє постійній взаємодії та взаємовпливу.

Перевагами застосування системного підходу при пізнанні податкової таємниці є можливість встановлення системоутворювальних закономірностей лише через визначення діалектичного взаємозв'язку з іншими видами інформації.

1.2.2.2 Функціональний підхід

Функціональний методологічний підхід є одним з найважливіших у юриспруденції, сутність якого полягає у дослідженні взаємозалежностей державно-правових явищ, їх взаємодії, виокремленні їх місця та функцій.

Основні положення функціонального підходу було окреслено Р. Мертоном:

- 1) функціональна єдність цілого, що означає узгодження функцій всіх його частин;
- 2) універсальність функціоналізму — функціональність притаманна всім соціальним явищам і віддзеркалює їх корисність;
- 3) функціональна необхідність — будь-яке явище існує, коли функціонує, взаємодіє [355, с. 78—79].

«Для сучасної юридичної науки в Україні функціональний підхід зберігає своє значення як одна з принципово важливих теоретичних моделей включення правових феноменів у загально соціальний контекст. Такий підхід дозволяє вирішувати одне з основних завдань соціологічної інтерпретації суспільних феноменів — пояснення тих механізмів, що забезпечують інтеграцію суспільства, створення «суспільного порядку». Тому функціональн пояснення виявляється виключно важливим при аналізі правових феноменів. Існує кілька проблем, що повинні бути вирішені для адекватного застосування даного підходу. По-перше, функціоналізм передбачає «ціннісно-нейтральний підхід», що приводить до об'єктивного виправдання існуючого правового порядку, ослабленню критичної функції правової науки. По-друге, виникають проблеми в тлумачення цільової природи права. По-третє, у вітчизняних дослідженнях зберігається вплив марксистської теорії «надбудовної природи» права, яка суперечить принципу автономності інститутів в рамках функціонального аналізу» [356].

У межах пізнання предмета дослідження застосування функціонального підходу зумовлене необхідністю визначення мети існування інституту податкової таємниці, детермінантів виокремлення з-поміж інших видів інформації з обмеженим доступом, функцій суб'єктів забезпечення податкової таємниці.

Окрім того, функціональний підхід був використаний для обґрунтування перспектив удосконалення діяльності суб'єктів забезпечення податкової таємниці у даній сфері.

1.2.2.3 Інституційний підхід

Порівняно з іншими методологічними підходами інституційний підхід є доволі новим та замало розробленим. Згідно з основними положеннями інституційного підходу державно-правові явища слід розглядати крізь призму соціальних інститутів, що створені спеціально для задоволення конкретних соціальних потреб.

Зважаючи на те, що виокремлення інституту податкової таємниці зумовлено соціальними потребами, інституціональний підхід надає нові евристичні можливості для розкриття практичної доцільності такого виокремлення та ефективності органів, що забезпечують захист цього інституту.

Отже, інститут податкової таємниці є важливим, адже виступає інструментом реалізації цілей, завдань і функцій держави у сфері забезпечення національних інтересів, а також створений задля задоволення певних потреб окремої людини та суспільства в межах системи соціальних нормативів і інститутів.

1.2.2.4 Порівняльний підхід

Особливе місце в системі педологічних підходів займає порівняльний підхід, що спрямований на виявлення подібних і відмінних ознак між різними явищами правової реальності, а також їх елементів чи загальних і відмінних закономірностей їх виникнення, розвитку, функціонування.

За допомогою порівняльного підходу виявляється загальне й особливе в певних юридичних феноменах, пізнаються особливості виникнення, становлення та розвитку того самого явища або різних співіснуючих явищ, визначаються тенденції генезису.

Так, правові режими податкової таємниці у різних державах мають значні розбіжності. Однак деякі засади механізму забезпечення податкової таємниці є однаковими порівняно з іншими державами, що обумовлено адаптацією міжнародних стандартів у цій сфері у вітчизняну правову систему.

1.2.2.5 Аксіологічний підхід

Аксіологія (від грецького — «ахіа»– цінність) — це філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності і структурі ціннісного світу.

Згідно з аксіологічним підходом, людські діяння можуть бути осмислені лише у співвіднесенні з цінностями (благами), якими визначаються норми і цілі поведінки людей.

У правознавстві цей підхід використовується при дослідженнях цінності права, правової культури, суспільної значущості (суспільної користі і суспільної небезпеки) діянь у сфері дії права. Аксіологія у вивченні права має важливе наукове, практичне та моральне значення.

У кожному суспільстві правова система має низку різних цінностей, оціночних критеріїв, норм тощо.

Цей підхід є особливо важливим, адже й донині неоднозначну рефлексію в суспільстві викликає питання співвідношення інтересів суспільства, людини та держави, а також принцип публічності та безпеки.

З одного боку, громадяни України мають право на доступ до будь-якої інформації, з іншого, — розголошення певної інформації може завдати шкоди як окремій людині, так й державі чи суспільству в цілому.

Отже, застосування аксіологічного підходу сприяло визначенню інституту податкової таємниці як важливого інституту податкового права, що виступає певною цінністю в конкретному суспільстві.

1.2.2.6 Комплексний підхід

Зважаючи на багатогранність податкової таємниці важливе методологічне значення має застосування комплексного (інтегративного) підходу.

Методологічні підходи не ізольовані один від одного і можуть мати взаємообумовлений (інтегративний) характер, що викликає появу похідних (повторних, синтезованих) підходів. Саме до таких відноситься комплексний підхід, за допомогою якого окреслюється:

- відповідність і узгодженість динаміки (зміни) державно-правового явища з загальною перспективою розвитку суспільства;
- роль і місце даного явища в існуючій системі;
- зв'язок даного явища з конкретною сферою громадського життя, видом соціальної діяльності, а також регіоном, визначеними територіально-економічними умовами, їх взаємозалежність та обумовленість;
- соціальна характеристика державно-правового явища, вплив на нього етнічного і національного чинників;

- політичний характер і політична форма даного явища;
- особливості конкретно-історичних умов існування явища (сформовані норми, ціннісні орієнтації, думки, традиції і т.п.);
- структура, рівень організації, ступінь усталеності, розвиненості суб'єктів, пов'язаних із даним явищем.

Комплексний підхід сприяв виявленню всіх взаємодій податкової таємниці як правового феномена, з іншими правовими феноменами, а також детермінанти її інтегрованості та сучасного стану.

Отже, застосування охарактеризованих методологічних підходів забезпечує пізнання правового режиму податкової таємниці як об'єктивно сформованого явища, що зумовлено соціальними потребами, а також перебуває в тісному взаємозв'язку з іншими державно-правовими явищами, змінюючись та розвиваючись під цим взаємним впливом та взаємодією.

1.2.3 Методи наукового пізнання правового режиму податкової таємниці

Ефективна реалізація методологічних підходів неможлива без застосування конкретних методів наукового пізнання, що відіграють доповнюючу та допоміжну роль.

Чим складнішим є предмет науки, чим багатограннішими є форми його прояву в реальній дійсності, тим більша кількість методів (приймів, способів) використовується при його дослідженні [331, с. 13].

Саме цей елемент методологічної основи наукового пізнання є найбільш плюралістичним та динамічним.

Так, *М. І. Козюбра* зауважує: «...нові методологічні прийоми сьогодні здатні забезпечити отримання принципово нових знань» [357, с. 11—12].

Аналіз наукових джерел у цій сфері [358] надає можливість дійти висновку, що здебільшого основні методи дослідження класифікують на загальні (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, моделювання тощо), філософські (діалектичний і матеріалістичний), загальнонаукові (універсальні) (історичний, порівняльний, системно-структурний, функціональний, синергетичний, інституційний) та конкретно-наукові (частково-наукові, спеціально-наукові) методи (статистичні, математичні, конкретно-соціологічні, психологічні тощо).

Отже, за допомогою загальних методів здійснювалось узагальнення наукового, емпіричного та нормативно-правового матеріалу, що присвячений дослідженню правового режиму податкової таємниці.

Застосування філософських методів сприяло розкриттю виникнення, розвитку, становлення та удосконалення податкової таємниці як безперервного процесу під дією різноманітних факторів та детермінант впливу на цей процес.

Однак особливе значення для розкриття досліджуваної тематики мають загально-наукові методи.

Історичний метод забезпечив виявлення причин появи та виокремлення різних видів інформації, що має статус «податкової таємниці», а також дозволив виокремити певні періоди її розвитку, сприяв визначенню стану наукової розробленості та наукознавчого потенціалу предмета дослідження.

Застосування історичного методу пізнання предмета дослідження дозволило також встановити трансформацію розуміння змісту цього інститута на різних етапах становлення державно-правової дійсності.

Порівняльний метод забезпечив виявлення спільних та відмінних рис, особливостей вітчизняної системи захисту податкової таємниці щодо ідентичних зарубіжних інститутів, а також надав можливість дослідити міжнародний досвід та іноземне законодавство, що визначає правові засади забезпечення податкової таємниці.

Системно-структурний метод визначив податкову таємницю та правовий режим її забезпечення як складні та структуровані системи, що складаються з низки взаємопов'язаних елементів, з одного боку, та є частиною, структурним елементом системи більш широкого характеру, — з іншого.

Функціональний метод сприяв з'ясуванню функцій суб'єктів забезпечення правового режиму податкової таємниці, місця та значення податкової таємниці в структурі податкової інформації. За допомогою цього методу було простежено діяльність окремих суб'єктів забезпечення правового режиму податкової таємниці, їх зв'язок та залежність, а також визначено дієвість та недосконалість діяльності у цій сфері.

За допомогою **синергетичною методу** податкова таємниця розглядається як складна, самоорганізована система, зміни в якій зумовлені ступенем задоволення соціальних потреб, а розвиток відбувається відповідно до закономірностей генезису суспільних відносин.

Першим, хто застосував і методологічно обґрунтував застосування синергетики до права у сфері безпеки був В. А. Ліпкан. Адже нині чимало дослідників-компіляторів, які, переписуючи один в одного, геть забувають звернутися до першоджерела, в якому була викладена синергетична парадигма безпекознавства, детально розписано та науково обґрунтовано застосування синергетики до формування правових систем [359; 360; 361; 362]. Саме роботи *В. А. Ліпкана*, його активна наукова та життєва позиція, наукова пропаганда синергетики сприяли усвідомленню молодим поколінням науковців її можливостей, необхідності поглиблювати власний методологічний інструментарій, не занурюючись лише в площину системного або діалектичного методів.

Інституціональний метод сприяв вивченню податкової таємниці як соціального інституту, що перебуває у тісному зв'язку із системою соціальних нормативів та іншими інститутами, які забезпечують впорядкування та організацію діяльності соціальних суб'єктів.

Застосування конкретно-наукових методів пізнання сприяє конкретизації тих чи інших аспектів досліджуваного явища. Серед низки конкретно-наукових методів особливо важливе значення для пізнання предмета дослідження має **соціолого-правовий метод**, за допомогою якого було розкрито соціально зумовлений характер податкової таємниці.

Соціологізація правознавства створювала умови для перенесення у сферу правопізнання нових (некласичних) фундаментальних світоглядних принципів, що були спільними для гуманітарних наук в цілому, і визнання яких у якості принципів теоретичного право пізнання означало прийняття правознавством некласичних стандартів гуманітарного знання [344].

До того ж : «Застосування соціологічних понять і категорій у юридичній науці та юридичній практиці є формою «проникнення» теоретичного соціологічного знання, оскільки головним в даному випадку є не механічне термінологічне запозичення, а прийняття схем пояснення, що ґрунтуються на цих поняттях. Це пояснюється прагматизмом правового дискурсу, який керується не стільки пошуком істини в її класичному розумінні, скільки пошуком оптимального вирішення певних правових ситуацій, що примушує у ситуаціях з соціологічними поняттями такі тлумачення виводити за межі суто формально-логічних процедур в площину встановлення змісту цих понять в певному

соціальному контексті, імпліцитно орієнтуючись на пізнавальні процедури соціального конструктивізму. Доктринальним закріпленням цих процедур стає обґрунтування принципів автономності понять, функціональності норми та принципу контекстуальності. Їх гносеологічним механізмом є конвенційність соціального пізнання, що засвідчує аналогію механізмів правопізнання та інших видів соціального пізнання» [344].

Даний метод також дозволив визначити ефективність правового режиму податкової таємниці, виявити протиріччя між чинним нормативно-правовим забезпеченням у цій сфері та потребами його розвитку.

Цей метод включає такі прийоми, як анкетування, опитування, інтерв'ювання, соціальний експеримент, аналіз документів, вивчення та збирання статистичних даних [358, с. 19].

«Отримані за допомогою соціологічних методів емпіричні дані не лише інтегруються в емпіричний базис правової науки, але й формують певні аспекти праворозуміння та спеціально-наукової картини (образу) правової реальності. Принципове значення має визначення природи таких емпіричних даних та вибір адекватних засобів їх отримання. Однак існують перешкоди для застосування соціологічних методів в емпіричному дослідженні правових феноменів, які мають принципові обмеження стосовно можливостей їх формалізації та квантифікації (тобто використання традиційних методів кількісного аналізу). Подолання таких обмежень стає можливим на основі створення методологічно обґрунтованих дослідницьких процедур, що дозволяють поєднувати кількісні та якісні методи» [344].

Прогностичний метод був застосований з метою визначення перспектив розвитку інституту податкової таємниці та напрямів удосконалення правового режиму його забезпечення.

Отже, **окреслення методологічних засад дослідження правового режиму податкової таємниці надало можливість дійти таких висновків:**

- 1) від методологічного інструментарію залежить як широта когнітивних можливостей для видобування нового знання про предмет вивчення, так і відповідність одержаних результатів;
- 2) предмет нашого дослідження потребує використання широкого спектра сучасних філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання державно-правових процесів та явищ;

- 3) застосування цих методів ґрунтується на різних методологічних підходах, що дає змогу досліджувати порушені проблеми різнобічно, виходячи зі специфіки предмета дослідження, поставленої мети та його задач;
- 4) комплексне використання методологічних підходів та методів дослідження сприятиме об'єктивному, всебічному, повному розкриттю предмета вивчення даної монографічної роботи.

1.3 ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інститут податкової таємниці є новим та малодослідженим фахівцями податкового права. Попри те, що до податкових органів постійно надсилається інформація, необхідна для моніторингу за правильністю, своєчасністю та повнотою виплати платником податків, ще й донині правовий режим такої інформації не має адекватного нормативно-правового забезпечення.

Більше того, дослідниками порушеної проблематики часто-густо ототожнюються відомості, що становлять податкову інформацію та відомості, що складають податкову таємницю.

Саме тому зміст правового режиму податкової таємниці варто дослідити через алгоритмічну складову термінів: «інформація» — «податкова інформація» — «податкова таємниця».

1.3.1 Поняття «інформація» у доктринальних дослідженнях

Інформація походить від латинського слова *informatio*, що означає викладення, тлумачення, уявлення, повідомлення. Генезис поняття «інформація», починаючи з визначень окремих філософів, було детально розглянуто в монографії *I. В. Арістової* [363, с. 8—25]. Лише зауважимо, що приблизно до 40-х рр. ХХ століття інформація ототожнювалась з поняттями «дані», «відомості», «повідомлення», «сукупність знань про навколишній світ» та була предметом дослідження технічних наук. З кінця 40-х — початку 50-х рр. це поняття стало активно збагачуватися і розвиватися та поступово перетворилось на загальнонаукову категорію, що методологічно впливає на розвиток різноманіт-

них наук, в тому числі й на право [364, с. 382]. Нині поняття «інформація» активно застосовується у численних нормативно-правових актах та є важливим напрямом дослідження юридичних наук.

Щодо плюралізму визначень поняття «інформація» в правничих дослідженнях, то, як слушно зауважує *Н. В. Кушакова*, «багатоманітність поглядів на інформацію сьогодні неможливо вважати невиправданою чи серйозним недоліком, зокрема, правничих досліджень. Феномен інформації завдяки її розвитку має проблемний характер. Поняття інформації чітко ніким ще не визначено і через це не є загальноприйнятим, тому будь-яка дефініція виглядає поки що як гіпотеза чи свідома редукація. В цій ситуації остаточна згода з однією думкою означала б ні що інше, як неправомірну монополізацію тієї чи іншої концепції» [58, с. 4].

Складність та багатоаспектність цього феномена сприяє появі складних визначень, що не можуть бути пристосовані до потреб юридичної науки та юридичної діяльності. Зокрема на цю обставину вказує *О. Кохановська*: «... не всі галузеві теорії та визначення інформації на сьогодні проаналізовані з точки зору їх глибинного змісту і можливостей використання при розробленні інформаційного законодавства, більшість ідей, викладених у спеціальних наукових джерелах не знайшли свого відображення у доктрині інформаційного права» [365, с. 144].

Наприклад, *В. Тронь* визначає **інформацію** як «спонуку (стимул, ініціалізація) ситуаційно-функціональної активності будь-якої структури, ситуаційне реагування структури на зовнішню (внутрішню) ініціалізацію, яку завжди можна виміряти незалежно від її природи, морфології і джерела» [366, с. 203].

Не менш складним для розуміння та застосування в юридичній науці є визначення поняття «інформація», запропоноване *І. Юзвішиним*: «**інформація** — це генералізаційно єдина первинна субстанція Всесвіту» [366, с. 206].

В. Г. Лукашевич пропонує під **інформацією** у широкому значенні цього слова розуміти різні відомості про навколишній світ, які одержує матеріальна підсистема під час її взаємодії з навколишнім середовищем [367, с. 265].

І. Колодій зауважує, що **інформація** — це відомості (сукупність відомостей, повідомлення, дані), які зменшують невизначеність знань про будь-яке явище, подію у їх користувача у сфері, до якої вони відносяться [368, с. 83].

На формі передачі інформації акцентує увагу *Б. А. Кормич*, пропонуючи таке визначення **інформації**, як дані, що були організовані в такій формі та документовані або передані таким чином, що можуть бути сприйнятими іншою особою [369, с. 45].

В. О. Голубєв визначає **інформацію** як результат відображення та обробки в людській свідомості різноманіття навколишнього світу, відомості про оточуючі людину предмети, явища природи, діяльність інших людей та ін. [370, с. 19].

Відомий російський фахівець інформаційного права *В. А. Копилов* визначає **інформацію** через категорію відомостей: інформація — це відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси незалежно від форми їх представлення [371, с. 3].

Інший російський вчений *В. А. Дозорцев* вважає, що **інформація** є відомостями, які передає одна особа іншій; про неї можна говорити і як про процес повідомлення цих відомостей [372, с. 27].

У вітчизняній монографії, присвяченій комп'ютерній злочинності, авторихарактеризують **інформацію** як «...сукупність взаємопов'язаних процесів, що спрямовані на задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства» [373, с. 10].

А. А. Антопольський ще у 1999 році визначив **інформацію** через поняття результату інтелектуальної діяльності [374, с. 51].

Нині його підхід застосовується і іншими дослідниками, зокрема *В. А. Залізник* та *В. А. Ліпкан* у своїй монографії визначають **інформацію** як формально визначені результати інтелектуальної діяльності людини, що урегульовані вітчизняним законодавством [227, с. 96].

Є. В. Петров на підставі всебічного аналізу природи інформації надав таке авторське визначення **інформації**: це завжди результат, продукт діяльності людини, орієнтований на створення нових відомостей або зняття відомостей з інших об'єктів матеріального або духовного світу, для об'єднання цих відомостей у певний продукт та товар, необхідний для суспільства [157]. Автор також зауважує, що **інформація** — це насамперед відомості (а не дані) про події та явища, які можуть бути пізнані особою та передані іншій особі у вигляді, придатному для сприйняття [375].

У юридичній енциклопедії також міститься визначення поняття «**інформація**» як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві й державі та навколиш-

ньому середовищі [376, с. 717]. Таке трактування дублюється з нормами попередньої редакції Закону України «Про інформацію».

Утопічність ідеї розроблення «ідеального» поняття «інформація», яке могло б розкрити різні його аспекти та складну природу, надає можливість погодитись із *Н. В. Кушаковою*, яка зауважувала, що: «Поряд з подальшою поглибленою розробкою вузьких тем у проблемі інформації виникає необхідність створення цілісного чи в усякому випадку ширшого погляду на цю проблему, який би враховував як єдність, так і багатоманітність проявів феномена інформації. Найімовірніше, вирішення цієї проблеми має починатися з загальнонаукових досліджень питання інформації в сучасній науці (тобто таких досліджень, що інтегрують в собі досягнення різних наукових дисциплін). Отже, є сенс говорити не так про поняття, як про проблему інформації, причому мати на увазі й те, що визначення інформації, в усякому випадку загальне, — це теж проблема» [57, с. 24].

Конструктивною є позиція *Р. С. Белкіна*: «...загальне визначення інформації може мати лише гносеологічний чи науковий характер. Будь-яке визначення має відображати функціональне призначення інформації» [377, с. 270].

Отже, здебільшого в науковій літературі поняття «інформація» визначається як певні дані, знання чи відомості. Хоча представники різних галузей права та науки по-різному сприймають та трактують це поняття, що зумовлено специфікою їх об'єкта, предмета та методології.

1.3.2 Поняття «інформація» у нормативно-правових актах

Дефініція поняття «інформація» міститься в низці нормативно-правових актів, зокрема в законах України «Про інформацію», «Про телекомунікації» [378], «Про науково-технічну інформацію» [379], а також в Цивільному кодексі України [380] тощо.

Згідно із Законом України «Про телекомунікації» **інформація** — відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб.

У Законі України «Про науково-технічну інформацію» міститься дефініція **«науково-технічна інформація»** як будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструктор-

ської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [379].

У ч. 1 ст. 200 ЦК України визначається, що **інформацією** є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [380].

Як слушно зауважив В. А. Залізник: «...всі легальні дефініції мають суттєві розбіжності, хоча і ґрунтуються на концепції «інформація — відомості». Дана концепція має ряд недоліків. По-перше, інформація обмежується лише відомостями про події та явища. Водночас виникає питання: чи не буде інформацією відомості про осіб, предмети, факти тощо. Крім того, у зв'язку з динамічністю інформаційних відносин закріплення вичерпного переліку відомостей про що-небудь є недоречним. По-друге, законодавець визначив, що події та явища відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Та чи не буде інформацією відомості, що відбулися чи лише відбудуться? По-третє, законодавець використовує термінологію: «документовані чи публічно оголошені». Але документ є не лише матеріальною формою відображення, оскільки має мати відповідні реквізити. Щодо публічно оголошених, то на сьогодні відсутнє однозначне розуміння даного словосполучення. У юридичній науці використовується інша термінологія: обнародування, опублікування тощо. Виникає питання: яка кількість людей обумовлює публічність?» [381, с. 53]

1.3.3 Поняття «податкова інформація» у доктринальних дослідженнях

Попри важливість визначення поняття «податкова інформація» та виокремленість такого виду інформації як «податкова інформація» в Законі України «Про інформацію» та Податковому кодексі України, визначення цього поняття не стало предметом уваги науковців.

Прикро, що навіть у спеціалізованій словниковій та енциклопедичній літературі [382; 383; 384] відсутнє будь-яке визначення цього виду інформації.

Це поняття можна віднайти лише у кількох роботах, де воно майже тотожне нормативно закріпленій дефініції.

Так, в одному з навчальних посібників з податкового менеджменту визначено, що **податкова інформація** — це сукупність відомостей та даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності й необхідні для реалізації покладених на органи податкової служби завдань та функцій [385].

Т. В. Субіна пропонує таке визначення поняття «**податкова інформація**»: інформація, що пов'язана з об'єктом і суб'єктом оподаткування і використовується податковими органами для здійснення адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів [295, с. 14]. Однак це визначення потребує додаткового з'ясування що є «об'єктом та суб'єктом оподаткування», які «інші обов'язкові платежі» тощо.

Близьке нашому баченню є визначення, запропоноване О. Долгим, який зауважує: «...відповідно до нормативних актів ДПА України під **податковою інформацією** розуміють інформацію у сфері оподаткування, що є у розпорядженні посадових осіб контролюючих органів або стала їм відома у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків» [386, с. 75].

Дещо звужене бачення поняття «податкова інформація» пропонує Е. С. Дмитренко: «це сукупність відомостей і даних щодо обчислення та сплати податків і зборів, що створені, надані, зібрані, одержані, збережені, накопичені, оброблені, передані, використані, поширені, оприлюднені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які підлягають аналізу, охороні та захисту» [387, с. 42]. Нам здається воно вузьким, оскільки податкова інформація ототожнюється винятково з податковою таємницею та відкритою податковою інформацією. Наприклад, службова податкова інформація цим визначенням не охоплюється, оскільки вона здебільшого не стосується «обчислення та сплати податків і зборів». Тим більше, автор не розрізняє і іншої термінології, що застосовує, наприклад співвідношення понять «захист» та «охорона».

Ряд інших фахівців податкового права визначають податкову інформацію як сукупність відомостей та даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності й необхідні для реалізації покладених на органи податкової служби завдань та функцій [385].

Зважаючи на те, що вперше комплексне дослідження правового режиму податкової інформації в Україні було здійснено О. А. Мандзю-

ком, особливо актуальними для ознайомлення є висновки та пропозиції цього дослідника. Так, автор визначає податкову інформацію як суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством, з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування [302].

Таке саме визначення міститься й у його монографії [246].

1.3.4 Поняття «податкова інформація» у нормативно-правових актах

Тривалий час в концептуальних інформаційних нормативно-правових актах не було виокремлено такого виду інформації, як податкова інформація, а тим більше — податкова таємниця.

Негативно на забезпечення інформаційних прав і свобод платників податків впливала десятирічна історія ухвалення Податкового кодексу України.

Не лише тому, що був «...необхідний правовий акт, який би чітко визначав статус платника податків з певними правами, обов'язками, відповідальністю, права і обов'язки суб'єктів адміністрування податків» [388] чи тому, що «Податковий кодекс України передбачає глибоке перетворення багатьох аспектів економічного життя: структури виробництва, галузевої і професійної структури зайнятості, структури доходу з точки зору факторів виробництва, чисельність, віковий склад і територіальний розподіл населення, міждержавні потоки товарів, капіталу, робочої сили та знань, організації промисловості і державного регулювання» [389, с. 148], а передусім тому, що «Головною ціллю прийняття Податкового кодексу була побудова сучасної, справедливої податкової політики, що забезпечила б стабільність оподаткування, рівність усіх платників податків перед законом, досягнення стратегічних цілей сталого розвитку в оновленій системі державного регулювання економіки» [390]. Та чи можливо врегулювати відносини оподаткування, визначити принципи побудови податкової системи, систему та механізм сплати податків та інших зборів, правовий стан платників податків, порядок адміністрування податків чи застосування фінансових санкцій до платників податків за порушення податкового законодав-

ства, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, без закріплення правового режиму циркулювання та захисту податкової інформації в цілому та податкової таємниці зокрема? Адже діяльність податкових органів має чітко виражений інформаційний характер, в XXI ст. інформація є одним з найбільш важливих стратегічних ресурсів будь-якої розвиненої країни.

Безперечно, позитивним кроком на шляху упорядкування інформаційних відносин у податковій сфері стало закріплення в новій редакції Закону України «Про інформацію» поряд з інформацією про фізичну особу, довідково-енциклопедичного характеру, про стан довкілля (екологічна інформація), про товар (роботу, послугу), науково-технічної, правової, статистичної, соціологічної ще й податкової інформації [183].

Уперше в ст. 16 цього нормативно-правового акта надавалась така дефініція поняття «*податкова інформація*» — це сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності та необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України [183].

Однак, як слушно зауважує **О. А. Мандзюк**: «Навіть побіжний аналіз цього визначення дає змогу дійти висновку про його розмитість та неконкретизованість законодавцем, оскільки підходить до будь-якого контролюючого органу, що існує в Україні. Лише прив'язка про «порядок, встановлений Податковим кодексом України» унеможлиблює ідентифікувати «певну сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності та необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій» як податкову інформацію» [255].

Ми підтримуємо аргументацію дослідника, що «по-перше, контролюючими органами є усі органи доходів і зборів, які забезпечують не лише формування єдиної державної податкової, а й державну митну політику. По-друге, завдання і функції контролюючих органів закріплені не лише Податковим кодексом України, а й Митним кодексом України, іншими нормативно-правовими актами. По-третє, інформація є поняттям більш широким, отже, має бути загальним щодо інших родових понять... По-четверте, згідно зі ст. 5 Закону України «Про інформацію» кожен має право на інформацію, що передбачає можли-

вість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Отже, чітко визначені такі структурні елементи права на інформацію: «одержання», «використання», «поширення», «зберігання» та «захист». У ст. 9 Закону України «Про інформацію» зазначається також, що основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації. Отож, виникає питання: чи буде сукупність відомостей і даних, що, наприклад, зберігаються суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності? У суб'єктів інформаційних відносин у процесі поточної діяльності може виникати різна інформація, в тому числі така, що має конфіденційний, таємний характер. У такому разі, чи мають доступ контролюючі органи до такої інформації, аргументуючи необхідність виконувати покладені на них завдання і функції у порядку, встановленому Податковим кодексом України? Адже поширення такої інформації може бути лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за її відсутності — лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [303]?

Вартий уваги і такий висновок **О. А. Мандзюка**: «...розмитість та незмістовність законодавчої дефініції поняття «податкова інформація» уможливорює зловживання контролюючими органами, аргументуючи необхідністю виконання покладених завдань і функцій. Тим більше, нині відсутнє чітке законодавче розмежування видів податкової інформації, кожна з яких має особливості правового режиму» [255].

Отже, в основі більшості наукових підходів щодо визначення поняття «податкова інформація» лежать законодавчі дефініції понять «податкова інформація» та «інформація», недоліки якої неодноразово порушувались численними науковцями [365; 366; 367; 375].

1.3.5 Поняття «податкова таємниця» у доктринальних дослідженнях

Зважаючи на це, вважаємо за необхідне розглянути наукові погляди щодо даного питання. Слід зауважити, що лише незначне коло науковців цікавилися питанням визначення цього поняття.

Г. О. Шлома визначає поняття «податкова таємниця» як конфіденційні відомості персоналізованого характеру, необхідні для нараху-

вання та сплати обов'язкових платежів (податків і зборів) платниками податків [216].

А. В. Перов, А. В. Толкушкін зауважують: «Податкову таємницю становлять будь-які отримані податковим органом, органами внутрішніх справ, органом державного позабюджетного фонду і митним органом відомості про платника податків» [391; 392; 393].

Підтримує цю позицію **Н. Нелюбина**, визначаючи *податкову таємницю* як будь-які отримані податковим органом (посадовими особами) відомості про платника податків [394, с. 86] та **В. Ф. Коваль, В. І. Теремецький**, пропонуючи таке визначення поняття: «*податкова таємниця*» як інформація, що недоступна загальному колу осіб, про платників податків, податкові правопорушення, податкові інформаційні системи, відомості з цих систем, відомі працівникам ДПС України та іншим органам виконавчої влади [395].

Дане визначення кореспондує з визначенням, запропонованим **Т. Рекуненко**: *податкову таємницю* складають будь-які відомості, отримані податковим органом, а також відомості про платника податку або за його згодою [294, с. 14].

І. Бабін при цьому наголошує: «...інформація про платника податків, отримана посадовою особою не у зв'язку із здійсненням своїх повноважень, не є податковою таємницею. У цьому випадку відсутні підстави віднесення інформації до податкової таємниці, оскільки будь-яка третя особа може тим же способом отримати дану інформацію про платника податків без будь-яких перешкод. Отримання податковим органом інформації про платника податків здійснюється в рамках правовідносин, які виникають у силу Податкового кодексу України, мають публічно-правовий характер та засновані на владному підпорядкуванні однієї сторони іншій. У даних правовідносинах податковому органу, який діє від імені держави, належить владне повноваження вимагати необхідну інформацію, а платнику податків — обов'язок її надати. Недотримання платником податків такого обов'язку тягне застосування до нього заходів відповідальності встановлених главою 11 розділу II Податкового кодексу України.

Водночас будь який із способів здійснення податкового контролю, перерахованих в статті 62 Податкового кодексу України, — ведення обліку платників податків, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної податкової служби, перевірки та звір-

ки, — передбачає отримання податковими органами різної інформації про платника податків, джерелом якої не обов'язково є сам платник податків. Але будь-які відомості, отримані посадовими особами податкових органів в рамках реалізації повноважень по податковому контролю, повинні виступати об'єктом податкової таємниці» [396].

Отже, на думку багатьох дослідників, податкова таємниця обмежується винятково відомостями про платників податків. При чому ці відомості мають бути отримані посадовою особою ДФС України обов'язково у зв'язку зі здійсненням своїх повноважень відповідно до норм Податкового кодексу України.

Однак податкові органи отримують під час виконання службових обов'язків й інші види інформації з обмеженим доступом. Як слушно зауважує **І. І. Бабін**: «Аналіз національного законодавства України, яким забезпечується охорона та захист інформації показує, що режим податкової таємниці має поширюватись на інформацію, яка становить державну, службову, комерційну, банківську, нотаріальну, аудиторську, адвокатську, страхування та інші визначені законодавством України таємниці» [396].

Це підтверджується ст. 17 Податкового кодексу України, де закріплено, що платник податків має право на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю, що стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законами [397].

Тим більше, не уся інформація про платника податків має конфіденційний характер та обмежений доступ. Наприклад, певна інформація про платника податків, який є підприємцем, попри конфіденціальність, є загальнодоступною як у зв'язку з необхідністю функціонування, так і відповідно до чинного законодавства. Зокрема більшість таких юридичних та фізичних осіб розкривають такі дані: повне найменування (прізвище, ім'я, по батькові) платника податків згідно з реєстраційними документами, код платника податків згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України або податковий номер, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серію та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової

картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті); місцезнаходження (місце проживання) платника податків тощо.

Більше того, згідно з ч. 2 ст. 7 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 5 травня 2003 року Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, забезпечує на своєму офіційному сайті безоплатний доступ до відомостей з Єдиного державного реєстру, затверджує перелік таких відомостей, що необхідні для видачі документів дозвільного характеру та ліцензій, для укладення цивільно-правових договорів, у тому числі щодо наявності запису про державну реєстрацію припинення або перебування юридичної особи у стані припинення, державну реєстрацію припинення чи перебування у процесі припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, про місцезнаходження або місце проживання, види діяльності, центральний чи місцевий орган виконавчої влади, до сфери управління якого належить державне підприємство або частка держави у статутному капіталі юридичної особи, якщо така частка становить не менше 25 відсотків, про юридичних осіб, правонаступником яких є зареєстрована юридична особа, про юридичних осіб- правонаступників, про відокремлені підрозділи юридичної особи, про осіб, які можуть вчиняти дії від імені особи, у тому числі відомості про розпорядника майна, санатора, голову комісії з припинення, ліквідатора, управителя майна, наявність обмежень щодо представництва, про відкриття виконавчого провадження, та забезпечує можливість пошуку відомостей щодо всіх зареєстрованих осіб, зокрема, за повним чи скороченим найменуванням, іменем, ідентифікаційним кодом, реєстраційним номером облікової картки платника податків, серією та номером паспорта (для осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків у передбаченому законодавством порядку), копіювання та роздрукування таких відомостей [398].

Отже, значна кількість інформації про платника податків, яка начебто становлять таємницю персональних даних, є публічною.

Більш широкого погляду щодо визначення поняття «податкова таємниця» притримується **О. А. Мандзюк**: *податкова таємниця* — це суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на

матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів [303].

До *податкової таємниці* дослідник відносить таку інформацію:

- 1) про платників податків — фізичних та юридичних осіб, яка одержана контролюючими органами у зв'язку з виконанням покладених на них функцій, крім інформації про невиконання ними податкових зобов'язань та вчинення інших правопорушень у сфері оподаткування;
- 2) про зовнішньоекономічну діяльність, фінансування валютних, експортно-імпортних операцій, одержана контролюючими органами згідно із законодавством України;
- 3) про підготовку та укладення міжнародних договорів України з питань оподаткування;
- 4) про діяльність контролюючих органів, у тому числі щодо стягнення податків;
- 5) інша податкова інформація, що є власністю держави та включена до переліку таємної інформації ДФС України [307; 250; 255].

Автор синтезує норми законів України «Про інформацію» та Податкового кодексу України. Однак окреслення цієї таємниці через концепцію «доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів» вважаємо недостатнім, адже будь-яка конфіденційна інформація має особливу цінність для їх власників.

Не менш дискусійним є також внесення до податкової інформації таких відомостей про зовнішньоекономічну діяльність, фінансування валютних, експортно-імпортних операцій, одержаних контролюючими органами згідно із законодавством України, про підготовку та укладення міжнародних договорів України з питань оподаткування, про діяльність контролюючих органів, у тому числі щодо стягнення податків. Зокрема на сайті Верховної Ради України можна ознайомитись з підготовкою та укладенням будь-яких міжнародних договорів України, в тому числі у сфері оподаткування. Відверто публічною є інформація про діяльність контролюючих органів, у тому числі щодо стягнення податків.

На думку російської дослідниці **М. Ю. Костенко**, під *податковою таємницею* слід розуміти охоронювану федеральним законом незалежнодоступну інформацію про платника податків та іншої особи, що стала відомою податковому й іншому органу державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовим особам, а також будь-якій іншій особі, в силу виконання прав і обов'язків, встановлених податковим законодавством [313].

Інший російський фахівець **А. В. Торшин** пропонує визначення поняття «*податкова таємниця*» як інформації про платників податків та платників зборів, що надається ними самими, податковими агентами, органами реєстрації та банками податковим органам, митним органам, органам державних позабюджетних фондів та органам податкової поліції відповідно до законодавства про податки і збори. Крім того, до неї відноситься інформація, одержана цими органами у процесі здійснення податкового контролю, оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності та складає їх професійну таємницю, а також — передана їм у рамках інформаційного обміну, у тому числі міжнародного, контролюючими та правоохоронними органами інших країн [314].

Отже, автор доволі вичерпно визначив усіх суб'єктів, що можуть отримати різного роду податкову інформацію.

Аналіз зазначених вище думок фахівців податкового права надає можливість виокремити **два основні підходи щодо визначення поняття «податкова таємниця»**.

Згідно з *першим підходом (вузький)* податкову таємницю складають винятково конфіденційна інформація про платника податків (*Н. Нелюбіна, А. Перов, А. Толкушкін, Т. Рекуненко*).

Відповідно до *другого (широкого) підходу* до податкової таємниці належить будь-яка податкова інформація з обмеженим доступом (*О. Мандзюк, А. Торшин*).

Отже, в наукових колах спостерігається плюралізм поглядів щодо визначення поняття «податкова таємниця», а також змісту відомостей, що ним охоплюється.

Виходячи з цього, конструктивною вбачається пропозиція **О. Мандзюка**: «... є вкрай необхідним законодавчо закріпити вичерпний перелік видів інформації, що становить «іншу, передбачену законом таємницю», або перелік засад віднесення інформації до категорії таємної. До того ж, з метою уникнення зловживань з боку податкових органів

вбачається за необхідне чітко визначити перелік інформації, що становить собою податкову інформацію (таємницю)» [303].

Ми підтримуємо також думку **О. Ю. Тімарцева**: «...хоча інститут податкової таємниці є комплексним правовим інститутом і містить норми не тільки податкового, але й інформаційного, адміністративного, кримінального та інших галузей права, однак саме в Податковому кодексі України доцільно було б визначити чіткий перелік податкової інформації, яка є інформацією з обмеженим доступом і на яку поширюється режим податкової таємниці» [399].

Синтезуючи зазначені вище наукові підходи щодо визначення поняття «податкова таємниця», а також окремі норми зарубіжного та вітчизняного законодавства, вважаємо за необхідне висловити авторську позицію з цього приводу на основі таких концептуальних засад.

1. Податкова таємниця за режимом доступу належить до інформації з обмеженим доступом.
2. У межах інформації з обмеженим доступом податкова таємниця є таємною інформацією, зокрема різновидом службової таємниці.
3. Відомості, які містить податкова таємниця, мають дійсну чи потенційну цінність для платника податків у силу її невідомості іншим особам та не загальнодоступності.
4. Обмежений доступ до податкової таємниці здійснюється винятково на законних підставах згідно з чинним законодавством, тобто передбачена чітка процедура надання такої інформації статусу податкової таємниці.
5. Податковою таємницею не можуть бути відомості, яким відповідно до чинного законодавства не може надаватись обмежений доступ.
6. Податкову таємницю складають різні види інформації з обмеженим доступом платника податків як таємного, так й конфіденційного характеру.
7. Податкові органи отримали доступ до певної інформації з обмеженим доступом платника податків винятково у зв'язку з необхідністю реалізації норм податкового законодавства та в силу необхідності виконання покладених на них службових обов'язків.
8. Податкові органи зобов'язані вжити необхідних адекватних заходів з метою недопущення розголошення податкової таємниці чи доступу до неї сторонніх осіб.

9. Податкові органи можуть поширювати інформацію про платника податків лише за його згодою, а за відсутності згоди — лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. За незаконне розголошення податкової таємниці посадові особи податкових органів несуть юридичну відповідальність.
10. Податкова таємниця містить відомості, що надаються платником податків добровільно. Коли ж певні відомості про платника податків зібрані в процесі оперативно-розшукової діяльності податкових органів, то така інформація належить до службової податкової інформації.
11. Конфіденційна інформація платника податків може надаватись як безпосередньо платником податків, так його законними чи уповноваженими представниками у випадках, передбачених податковим законодавством.

Отже, податкова таємниця — це сукупність конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків, що стали відомі співробітнику податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на нього службових обов'язків, передбачених податковим законодавством.

1.3.6 Місце податкової таємниці в системі інших видів податкової інформації

Не менш дискусійним є питання визначення місця податкової таємниці в системі інших видів податкової інформації, що обумовлено, насамперед, неуніфікованістю системи класифікації інформації залежно від правового режиму.

Згідно з *Законом України «Про інформацію»* в новій редакції законодавцем запропоновано щонайменше два критерії для диференціації інформації: за змістом та за порядком доступу. Так, у ст. 10 зазначеного Закону було визначено такі **види інформації за змістом**:

- інформація про фізичну особу;
- інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- інформація про стан довкілля (екологічна інформація);
- інформація про товар (роботу, послугу);
- науково-технічна інформація;

- *податкова інформація;*
- *правова інформація;*
- *статистична інформація;*
- *соціологічна інформація;*
- *інші види інформації* [183].

Отже, даний перелік інформації є невичерпним, що обумовлено появою нових видів інформації, а також неможливістю визначити усі види інформації за змістом у силу їх плюралістичності.

Наприклад, попри відсутність у даному переліку геологічної інформації, концептуальні засади її правового обігу унормовано Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок розпорядження геологічною інформацією» від 21 червня 2004 року [400].

Навіть у попередній редакції Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року було визначено ще деякі види інформації: адміністративна, масова інформація, інформація про діяльність державних органів місцевого і регіонального самоврядування тощо [183].

Актуальним залишається визначення правового режиму медичної, банківської тощо інформації.

Ухвалення Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року, в якому визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес також окреслює новий вид інформації такий, як публічна інформація. Однак в концептуальному нормативно-правовому акті, який регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації — Законі України «Про інформацію», цей вид інформації не закріплений.

Хоча у статтях 20-21 виокремлюється інший критерій для класифікації інформації — доступ до інформації, згідно з яким за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, яка, своєю чергою, диференціюється на конфіденційну, таємну та службову інформацію [183].

Та чи можливо ототожнювати публічну з відкритою інформацію? Більше того, ряд науковців виокремлюють також офіційну інформацію [401; 402; 402; 404] як документовану інформацію, надану і/або ство-

рену у процесі діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування посадовими чи службовими особами при виконанні поставлених перед ними завдань та функцій за рахунок державного бюджету [405] чи як відомості, що створені, підписані, зареєстровані і мають порядкові номери; створюються особами, які мають офіційний статус; розповсюджуються органами державної влади та місцевого самоврядування, судовими органами і суспільними об'єднаннями для виконання їх функцій [406, с. 12].

Отже, у чинному вітчизняному інформаційному законодавстві незгоджені питання системи інформації, критеріїв її диференціації, визначення особливостей правового режиму окремих видів інформації, в тому числі податкової таємниці.

Попри відсутність у зазначеному вище переліку інформації за змістом, податкова таємниця має своєрідний правовий режим циркулювання та захисту, а також займає особливе місце в системі інформації з обмеженим доступом.

Аналіз наукових позицій у цій сфері також не надає можливості однозначно визначити місце податкової таємниці в системі інформації з обмеженим доступом. Адже класифікація такої інформації, як і визначення цього поняття має надто дискусійний характер.

Так, **Л. Кураков** і **С. Смірнов** поділяють *інформацію за її доступністю* на чотири класи: загальнодоступна інформація; інформація, доступ до якої не може бути обмежений; інформація з обмеженим доступом; інформація, яка не підлягає поширенню [407, с. 7]. Однак виникає запитання: чим вирізняється інформація з обмеженим доступом від інформації, яка не підлягає поширенню? Адже обидва види інформації мають правовий режим, що ґрунтується на однакових принципах і має одну мету. Деяко сумнівним вбачається й виокремлення інформації, доступ до якої не може бути обмежений поряд із загальнодоступною інформацією, адже, якщо доступ до інформації не може бути обмежений, то інформація є публічною, загальнодоступною.

Більш розповсюджений підхід щодо розмежування *інформації за доступом* представлений науковою позицією **В. А. Копилова**, який пропонує вирізнити відкриту інформацію, яка вільно розповсюджується в інформаційній сфері, і інформацію обмеженого доступу, розповсюдження якої можливе лише на умовах конфіденційності або таємності [408, с. 35—36].

Не погоджується з зазначеною вище думкою **Б. А. Кормич**, аргументуючи це тим, що: «Схема «відкритої та закритої інформації» не може до кінця розкрити особливості існуючих її винятків та обмежень. Так, наприклад, подібна схема не робить різниці між інформацією, яка містить державну таємницю і доступ до якої може бути наданий лише обмеженому колу осіб, та інформацією, яка може бути передана будь-яким зацікавленим особам за відповідну винагороду (ті ж самі ноу-хау). Причому це може бути як передача копії цієї інформації, так і повна передача усіх прав на подібну інформацію» [212, с. 274]. Натомість стверджує: «Два правові методи регулювання створюють три можливі види правового обігу інформації: відкритий, що регулюються виключно цивільно-правовими нормами, закритий, що регулюються адміністративно-правовими нормами, і нарешті обмежений, до якого застосовуються обидва види правового регулювання. До них також долучається вільний обіг інформації, який правом не врегульований взагалі» [213, с. 337].

О. Долгий виокремлює відкриту податкову інформацію та податкову інформацію з обмеженим доступом, стверджуючи при цьому, що «у системі ДПС до відкритої податкової інформації належить офіційна інформація, що може поширюватися через засоби масової інформації або іншим шляхом, власниками якої є платники податків або органи державної податкової служби. Відкритою може бути лише та податкова інформація, яка одержана в установленому законодавством України порядку і не належить до податкової інформації з обмеженим доступом, а також інформація про платників податків, на поширення якої такі платники надали дозвіл» [386, с. 77]. «До *податкової інформації з обмеженим доступом* належить податкова інформація, яка становить державну таємницю, та конфіденційна податкова інформація» [386, с. 77]. «*Конфіденційна податкова інформація* — це інформація обмеженого доступу, яка перебуває у володінні, користуванні або розпорядженні органів ДПС, крім інформації, що становить державну таємницю» [386, с. 77]. Такої самої позиції дотримується й **І. Бабін**, який поділяє податкову інформацію на два види: відкриту податкову інформацію та податкову інформацію з обмеженим доступом [396, с. 99].

Слід зауважити, що дана позиція відповідає законодавчо закріпленій класифікації інформації за таким критерієм, як доступ до інформації відповідно до Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Схожої позиції дотримуються й інші дослідники цієї тематики, пропонуючи вирізнити в системі податкової інформації відкриту інформацію, до якої відносять «...загальну інформацію, що створюється в процесі діяльності, податкову інформацію, яка надається та розповсюджується ЗМІ, офіційні документи та інформацію з обмеженим доступом, яку складають персональні дані, службова інформація та податкова таємниця» [409, с. 75].

Запропоновані дослідниками визначення понять «відкрита податкова інформація» та «податкова інформація з обмеженим доступом» також не надають можливості погодитись із запропонованою класифікацією:

- «...*відкрита податкова інформація* — це уся агрегована або знеособлена інформація, крім тієї, що використовується для цілей внутрішнього контролю та відбору платників податків для аудиту»;
- «...*податкова інформація з обмеженим доступом* — це уся персоніфікована інформація, а також та, що є винятком у визначенні відкритої податкової інформації» [409, с. 74].

Адже службова податкова інформація використовується «для цілей внутрішнього контролю та відбору платників податків для аудиту», а також може становити податкову інформацію з обмеженим доступом. Не меншу дискусію викликає й визначення податкової інформації з обмеженим доступом як персоніфікованої інформації, оскільки податкові органи часто-густо мають справу з іншими видами інформації з обмеженим доступом, зокрема банківською таємницею, комерційною таємницею, медичною таємницею тощо.

Д. Г. Мулявка та **А. О. Максютя** пропонують таку *систему податкової інформації*:

- загальна інформація;
- персональні дані;
- інформація з обмеженим доступом;
- службова інформація;
- податкова таємниця [410, с. 169].

Навіть побіжний аналіз цієї позиції викликає більше запитань, ніж надає відповідей. Адже потребує уточнення: що саме являє собою загальна інформація, як співвідносяться службова інформація, персональні дані та податкова таємниця з інформацією з обмеженим досту-

пом, чи належить банківська та комерційна таємниця до системи податкової інформації?

Більш конструктивною вбачається позиція **О. Мандзюка**, який пропонує *податкову інформацію* класифікувати на:

1) *відкриту інформацію* — інформацію податкових органів, а також їх структурних одиниць, яка має довідково-інформаційний характер з метою покращення реалізації їх сервісних функцій, яка створюється в процесі діяльності податкових органів, їх посадових осіб чи платників податків (та її частина, яка не належить до службової інформації), надається та розповсюджується ЗМІ, а також інша публічна інформація;

2) *податкову інформацію з обмеженим доступом* як суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів або у зв'язку з службовою необхідністю, що охоплює:

2.1) *таємну податкову інформацію (податкову таємницю)* як суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів;

2.2) *службову податкову інформацію* як суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з службовою необхідністю [303].

Отже, аналіз наукових позицій щодо визначення системи податкової інформації дозволяє виокремити щонайменше два основні підходи.

Згідно з *першим підходом* система податкової інформації складається з відкритої податкової інформації та податкової інформації з обмеженим доступом (І. Бабін, О. Долгий, О. Мандзюк тощо).

Відповідно до *другого підходу* система податкової інформації охоплює відкриту податкову інформацію, податкову інформацію з обмеженим доступом та закриту податкову інформацію (Б. А. Кормич).

Найбільш поширеним в наукових колах є саме перший підхід, що ґрунтується на положеннях ряду інформаційних нормативно-правових актах — Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Попри це, серед науковців більш дискусійним залишається визначення переліку інформації, що складає безпосередньо той чи інший вид податкової інформації з обмеженим доступом, співвідношення податкової таємниці з іншими видами таємниць, а також зі службовою інформацією та державною таємницею.

Можливо це пов'язано з тим, що у Законі України «Про доступ до публічної інформації» визначено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес, зокрема шляхом закріплення:

- гарантій забезпечення права на доступ до публічної інформації;
- принципів забезпечення доступу до публічної інформації;
- кола суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації, а також їх повноважень тощо.

У ст. 15 цього нормативно-правового акта визначено, що **розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати:**

- 1) інформацію про організаційну структуру, місію, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси (структуру та обсяг бюджетних коштів, порядок та механізм їх витрачання тощо);
- 2) нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньоорганізаційних), прийняті розпорядником, проекти рішень, що підлягають обговоренню, інформацію про нормативно-правові засади діяльності;
- 3) перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами, форми і зразки документів, правила їх заповнення;

- 4) порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, дій чи бездіяльності;
- 5) інформацію про систему обліку, види інформації, яку зберігає розпорядник;
- 5-¹) перелік наборів даних, що оприлюднюються у формі відкритих даних;
- 6) інформацію про механізми чи процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси або в інший спосіб впливати на реалізацію повноважень розпорядника інформації;
- 7) плани проведення та порядок денний своїх відкритих засідань;
- 8) розташування місць, де надаються необхідні запитувачам форми і бланки установи;
- 9) загальні правила роботи установи, правила внутрішнього трудового розпорядку;
- 10) звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію;
- 11) інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, а саме про:
  - їхнє місцезнаходження, поштову адресу, номери засобів зв'язку, адреси офіційного веб-сайту та електронної пошти;
  - прізвище, ім'я та по батькові, службові номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти керівника органу та його заступників, а також керівників структурних та регіональних підрозділів, основні функції структурних та регіональних підрозділів, крім випадків, коли ці відомості належать до інформації з обмеженим доступом;
  - розклад роботи та графік прийому громадян;
  - вакансії, порядок та умови проходження конкурсу на заміщення вакантних посад;
  - перелік та умови надання послуг, форми і зразки документів, необхідних для надання послуг, правила їх оформлення;
  - перелік і службові номери засобів зв'язку підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління та їх керівників, крім підприємств, установ та організацій, створених з метою конспірації, оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності;
  - порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень суб'єктів владних повноважень, їх дій чи бездіяльності;

- систему обліку, види інформації, якою володіє суб'єкт владних повноважень;
- 12) іншу інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, порядок обов'язкового оприлюднення якої встановлений законом [145].

Отже, **відкрита податкова інформація** — це така інформація, доступ до якої забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах та будь-яким іншим способом, а також за запитом чи зверненнями на інформацію.

«Відповідно до пункту 183.13 статті 183 Податкового кодексу України для інформування платників ПДВ центральний орган державної податкової служби щодаки оприлюднює на своєму веб-сайті дані з реєстру платників ПДВ. Інформацію про анульовані свідоцтва легко отримати, скориставшись меню «Анульовані свідоцтва платників ПДВ». Для перевірки надійності ділових партнерів можна використувати сервіс «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера». Для цього достатньо знати його код ЄДРПОУ або ж точну назву підприємства» [399, с. 67].

Відповідно до Закону України «Про звернення громадян» та Указу Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» від 7 лютого 2008 року було затверджено порядок розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній фіскальній службі України та її територіальних органах [411].

Не менш важливу роль в забезпеченні права на доступ до податкової інформації має Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку планування та моніторингу реалізації органами виконавчої влади Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 25 грудня 2013 року, відповідно до якої щомісяця в рамках ДФС України здійснюються різні заходи з метою налагодження діалогу з громадськістю. Наприклад, за підсумками діяльності у 2014 році із інститутами громадянського суспільства та громадськістю проведено 19910 заходів, зокрема: «круглих столів» — 7374; зборів, зустрічей з громадськістю — 11838; конференцій — 381;

форумів — 69; громадських слухань — 248. Крім того, представники підвідомчих підрозділів територіальних органів ДФС України брали участь у 3263 заходах, ініційованих та проведених інститутами громадянського суспільства [412].

Здебільшого порушення у сфері доступу до відкритої податкової інформації не мають серйозної суспільної небезпечності порівняно з порушеннями у сфері податкової інформації з обмеженим доступом.

До таких порушень належить:

- 1) ненадання відповіді на запит;
- 2) ненадання інформації на запит;
- 3) безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію;
- 4) неоприлюднення інформації;
- 5) надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;
- 6) несвоєчасне надання інформації;
- 7) необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;
- 8) нездійснення реєстрації документів;
- 9) навмисне приховування або знищення інформації чи документів [145].

Кількість таких правопорушень щороку зменшується, про що свідчать звіти щодо задоволення запитів, підготовлених Державною фіскальною службою України. Так, станом на 1 жовтня 2015 року до Державної фіскальної служби України поштою, електронною поштою, факсом, телефоном надійшло 1789 таких документів, за результатами розгляду яких задоволено 1183 запити (або 86 % від загальної кількості) [413].

На відміну від правового режиму відкритої податкової інформації, правовий режим податкової інформації з обмеженим доступом є майже не врегульованим у вітчизняному законодавстві.

Згідно з законами України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» інформацію з обмеженим доступом класифіковано на конфіденційну, таємну та службову.

Однак визначення поняття «конфіденційна інформація» має деякі відмінності. Відповідно до п. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» **«конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою,**

крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом» [183].

У ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» **конфіденційна інформація** визначається як інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [145].

Зважаючи на предмет дослідження, особливо важливими є інші види інформації з обмеженим доступом: «службова інформація» та «таємна інформація».

Неоднозначним вбачається нормативно-правове впорядкування суспільних відносин у сфері службової інформації. Адже у вітчизняних нормативно-правових актах відсутня дефініція цього поняття. Натомість закріплюється у ч. 1 ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації», що «...до **службової** може належати така інформація: 1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці» [145].

Конкретизація цих положень знайшла своє відображення відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року, на виконання п. 9 ст. 2 Указу Президента України від 5 травня 2011 року «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» та п. 1 Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 27 листопада 1998 року в Наказі Міндоходів від 14.01.14 № 14 «Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах Міндоходів», де визначено, що до переліку відомостей, які містять службо-

ву інформацію в органах Міндоходів належить: податкова інформація та перевірна робота, інформація з питань охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації, з питань інформатизації, роботи з особовим складом, з правоохоронної діяльності, мобілізаційної роботи та цивільного захисту, несекретного діловодства та митних питань[414].

У ч. 3 ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» закріплено також: «Перелік відомостей, що становлять службову інформацію, який складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, не може бути обмеженим у доступі» [145].

Отже, не всі відомості, що становлять службову інформацію, мають обмежений доступ. Зокрема та інформація, яку суб'єкти владних повноважень зобов'язані оприлюднювати, попри те, що вона є службовою, оскільки отримана ними в зв'язку з виконанням службових повноважень.

Саме тому дискусійним вбачається інтерпретувати поняття «*службова податкова інформація*» як суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку зі службовою необхідністю [303].

У ст. 21 Закону України «Про інформацію» дефініція поняття «**таємна інформація**» має такий зміст: «...це інформація, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю» [183].

Відтак у вітчизняному законодавстві відсутній чіткий перелік таємної інформації. Однією з вимог, що ставиться до такої інформації, є можливість завдання шкоди особі, суспільству і державі у разі її розголошення. Та чи не завдає шкоди особі, суспільству і державі розголошення інших видів інформації з обмеженим доступом? Звичайно завдає. Саме тому поняття, зміст, види, особливості правового

режиму таємної інформації потребують більш чіткого законодавчого врегулювання.

Позитивним є той факт, що законодавець чітко визначив ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», що обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [145].

Однак знову виникає запитання: як визначати, коли шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні; чи що є істотною шкодою цим інтересам?

Попри те, що термін «таємниця» є доволі вживаним у вітчизняному законодавстві, зокрема є чимала низка нормативно-правових актів, що визначають особливості правового режиму окремих видів таємниць [415; 416].

Крім того, законодавець зазначає медичну, військову таємницю, а також таємницю нарадчої кімнати, страхування, вчинюваних нотаріальних дій, усиновлення, листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо.

Аналіз чинних нормативно-правових актів дозволяє констатувати, що нині відсутня законодавча дефініція поняття «податкова таємниця». Як ми зауважували раніше, в податковому законодавстві застосовується термін «податкова інформація».

Отже, як слушно зауважують **В. А. Ліпкан** та **В. Ю. Баскаков**: «Це доводить, що термін «таємниця» не є визначальним при віднесенні певної інформації до такого виду інформації з обмеженим доступом як таємна інформація» [227, с. 230].

На відміну від українського законодавства, російське та білоруське законодавство містить норми, де визначена дана дефініція.

Так, законодавчо закріплена дефініція поняття «податкова таємниця» міститься у ст. 102 Податкового кодексу Російської Федерації, згідно з якою:

«1. **Податкову таємницю** становлять будь-які отримані податковим органом, органами внутрішніх справ, слідчими органами, органом державного позабюджетного фонду і митним органом відомості про платника податків, за винятком відомостей:

1) є загальнодоступними, в тому числі стали такими за згодою їх володільця — платника податків;

2) про ідентифікаційний номер платника податків;

3) про порушення законодавства про податки і збори і заходи відповідальності за ці порушення;

4) надаваних податковим (митним) або правоохоронним органам інших держав відповідно до міжнародних договорів (угод), однією зі сторін яких є Російська Федерація, про взаємне співробітництво між податковими (митними) або правоохоронними органами (у частині відомостей, наданих цим органам);

5) надаваних виборчим комісіям відповідно до законодавства про вибори за результатами перевірок податковим органом відомостей про розмір і про джерела доходів кандидата і його дружини, а також про майно, що належить кандидату і його дружині на праві власності;

6) надаються в Державну інформаційну систему про державних і муніципальних платіжках, передбачену Федеральним законом від 27 липня 2010 року N 210-ФЗ «Про організацію надання державних і муніципальних послуг»;

7) про спеціальні податкові режими, що застосовуються платниками податків, а також про участь платника податків у консолідованій групі платників податків;

8) надаваних органам місцевого самоврядування з метою здійснення контролю за повнотою та достовірністю інформації, представленій платниками місцевих зборів, для розрахунку зборів, а також про суми недоїмки по таких зборах» [417].

Як слушно зауважує **О. Ю. Тімарцев**: «Режими захисту таємної та конфіденційної інформації про платників податків, отриманої працівниками податкових і митних органів, передбачені в податкових кодексах РФ та України, але ґрунтуються на різних принципах. У ПК РФ інститут податкової таємниці є комплексним, таким, що містить норми не лише податкового, а й інформаційного, адміністративного, карного та інших галузей права. Він базується на заборонному принципі у частині відкритості й загальнодоступності відомостей, однак

розвиток функцій податкових органів у контексті демократичних реформ потребує переходу до дозвільного принципу надання відомостей, які мають податкову таємницю. У ПК України відомості, що становлять податкову таємницю, віднесено до професійної таємниці посадовців податкових і митних органів. Саме такий режим оптимально сприяє вирішенню двох завдань: з одного боку, захищає відомості про платника податків, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю; з другого боку, узгоджується з концепцією адміністративних послуг, які надаються податковими та митними органами платникам податків і сприяє розширенню їх спектра за рахунок інформаційних, консультаційних, сервісних послуг» [399].

Схожу концепцію інституту податкової таємниці має Республіка Беларусь, у Податковому кодексі якої міститься доволі схоже визначення поняття «**податкова таємниця**»: як «...будь-які відомості, отримані органами...про платників (інших зобов'язаних осіб), за винятком відомостей:

1.1. про прізвище, ім'я, по батькові платника (іншої зобов'язаної особи) — фізичної особи, найменування платника (іншої зобов'язаної особи) — організації;

1.2. розголошених платником (іншою зобов'язаною особою) самостійно або за його згодою;

1.3. про обліковий номер платника, у тому числі про дату його присвоєння;

1.3-1. про дату першої сплати особами, які здійснюють ремісничу діяльність, діяльність у сфері агроекотуризму, відповідно до збору за провадження ремісничої діяльності та збору за провадження діяльності з надання послуг у сфері агроекотуризму;

1.3-2. про найменування податкового органу за місцем взяття на облік платника;

1.4. про статутний фонд (капітал) організації;

1.5. про порушення податкового та іншого законодавства і заходи відповідальності за ці порушення;

1.6. надаваних податковим або правоохоронним органам інших держав відповідно до міжнародних договорів Республіки Білорусь;

1.7. надаваних державним органам, іншим державним організаціям з метою вчинення адміністративних процедур (крім даних про за-

снівників (учасників, власників майна) юридичних осіб та відомостей про відкриття (закриття) рахунків з банків);

1.8. надаваних контролюючим (наглядовим) органам з єдиної інформаційної бази даних контролюючих (наглядових) органів» [418].

Перелік же відомостей, які не можуть становити податкову таємницю, значно ширший за російський.

Розділ 2

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

- 2.1 ЗМІСТ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ
- 2.2 КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ
- 2.3 СТРУКТУРА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ
ТАЄМНИЦІ
- 2.4 ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

2.1 ЗМІСТ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

Важливою умовою забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, а також національних інтересів будь-якої держави є правове регулювання суспільних відносин незалежно від сфери, де вони виникають, змінюються чи припиняються.

Одним зі способів правового регулювання виступає правовий режим як певна системою координат, в межах яких задовольняються інтереси суб'єктів права, заради яких вони вступають в ці відносини.

Правові режими є з'єднувальною ланкою між нормативним актом і правозастосовчою практикою, і від якості їх використання в обох сферах, належного закріплення в законодавстві залежить успіх управлінського процесу [15].

2.1.1 Поняття «правовий режим»

Попри загальноживаність як в науковій літературі, так в вітчизняних та зарубіжних нормативно-правових актах категорії «правовий режим», визначення цього поняття є доволі дискусійним серед дослідників. При чому трактування в галузевих дослідженнях має подекуди діаметрально протилежний характер. У вітчизняній правовій системі можна виокремити чимало галузей права, де в упорядкуванні суспільних відносин застосовуються різні правові режими, вказуючи таким чином на певну специфічність та особливість правового регулювання. Хоча інтенсивність застосування цього поняття в різних галузях права є нерівномірною: в адміністративному та фінансовому — часто, в цивільному та сімейному — рідко, в кримінальній галузі права взагалі не застосовується.

У межах адміністративного права досліджуються концептуальні засади правового режиму надзвичайного чи воєнного стану; земельного права — правовий режим земельної ділянки, правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів, правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів; фінансового права — правовий режим певного майна суб'єктів господарської діяльності; цивільного права — правовий режим самочинного будівництва тощо.

Не менш інтенсивно дане поняття застосовується й у Податковому кодексі: «податковий режим», «режим оподаткування», «загальний режим оподаткування», «спеціальний податковий режим», «спеціальний режим оподаткування», «режим податкової застави», «режими розстрочення і відстрочення сплати податкових платежів», «спеціальний режим оподаткування» тощо.

Однак у кожному з цих актів по-різному визначається зміст правового режиму. Наприклад, у законах України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим надзвичайного стану» під ними розуміється «певний порядок введення, припинення, дії, особливості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, специфіка додержання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб і відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму».

У законах України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» визначається особливий статус того чи того об'єкта.

У ст. 11 Податкового кодексу України зауважується, що «Спеціальний податковий режим — система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів. Спеціальний податковий режим може передбачати особливий порядок визначення елементів податку та збору, звільнення від сплати окремих податків та зборів» [397].

Ще більший плюралізм трактування змісту поняття «правовий режим» спостерігається в підзаконних нормативно-правових актах: Постанові Кабінету Міністрів України «Про порядок здійснення Аграрним фондом закупівель зерна, переданого у заставу за надану бюджетну позику в межах режиму державних заставних закупівель» [419], Постанові Кабінету Міністрів України «Про прикордонний режим»

[420], Наказі Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з організації охорони та забезпечення пропускового режиму до адміністративної будівлі Державної служби України з надзвичайних ситуацій» [421], Наказі Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Інструкції із санітарно-епідеміологічного режиму аптечних закладів» [422], Указі Президента України «Про питання безвізового режиму для громадян Турецької Республіки» [423], Наказі Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Положення про порядок зарахування дохідних надходжень з поточних рахунків зі спеціальним режимом використання залізниць і підприємств, підпорядкованих Державній адміністрації залізничного транспорту України, на єдиний поточний рахунок зі спеціальним режимом використання Державної адміністрації залізничного транспорту України» [424] тощо.

Як слушно зауважує **О. С. Родіонов**: «...режимне регулювання перейшло з рівня переважно відомчого нормотворення на законодавчий, у зв'язку з чим проблема правових режимів стає однією з найбільш значущих в теорії права» [15].

Останнім часом це поняття доволі динамічно застосовується фахівцями інформаційного права, розкриваючи зміст і специфіку правового регулювання окремих видів інформації: правовий режим персональних даних [221; 220; 425; 426; 427;], правовий режим податкової інформації [302; 303; 247; 258; 259; 260], правовий режим інформації з обмеженим доступом [428; 228] тощо.

Попри це, а також наявність значного кола інформаційних нормативно-правових актів, де застосовується цей термін на рівні окремих статей чи навіть розділів, зокрема: «правовий режим інформації довідково-енциклопедичного характеру (ст. 12 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим інформації про стан довкілля (екологічної інформації) (ст. 13 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим інформації про товар (роботу, послугу) (ст. 14 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим науково-технічної інформації» (ст. 15 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим податкової інформації (ст. 16 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим державної статистичної інформації (ст. 18 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим соціологічної інформації (ст. 19 Закону України «Про інформацію»), «правовий режим конфіденційної інформації (ст. 21 Закону України «Про інформацію»), розділ 2 Закону

України «Про науково-технічну інформацію»), «правовий режим наукового і науково-технічного результату» (ст. 22 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [429; 430]) тощо, упорядкування суспільних відносин за допомогою правового режиму є недосконалим.

Не менш плюралістичною є доктринальна термінологія. Так, **І. Л. Бачило** оперує поняттям «правовий режим інформаційних ресурсів» [431, с. 99] та «правовий режим інформаційних технологій, інформаційних систем і мереж»; **О. О. Городов** — «правовий режим інформації» та види режимів залежно від доступу інформації [432, с. 74]; **Б. А. Кормич** — «правовий режим державної таємниці», «правовий режим інформації з обмеженим доступом», «режими доступу до інформації» [212]; **А. І. Марущак** — «правовий статус інформації» [225].

«Перехід даної категорії в іншу якість пов'язано з її недостатньою пропрацьованістю на загальнотеоретичному рівні при різноманітті вузькогалузевих підходів. При цьому слід зазначити непідготовленість законодавця до змін підходів у правовому регулюванні. Правові режими, встановлювані нормативно-правовими актами різного рівня, найчастіше не діють в силу недостатньої чіткості тексту закону, відсутності необхідних елементів, що забезпечують безперебійну роботу режиму, низького рівня юридичної техніки, як наслідку неопрацьованою теоретичної основи» [15].

Відсутність легальної дефініції та узгодженої наукової думки щодо визначення поняття «правовий режим», особливостей його структури, а головне специфіки нормативно-правового оформлення потребує додаткового теоретичного осмислення.

Уперше категорію «правовий режим» до наукового обігу було введено **С.С. Алексеєвим**, пропонуючи таке визначення цього поняття, як порядок регулювання, який виражений у комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів та заборон, а також позитивних зобов'язань, які утворюють особливу направленість регулювання [433, с. 185].

Кореспондує зазначеному визначенню трактування цього поняття **Н. І. Матузовим** та **А. В. Мальком**: *правовий режим* як особливий порядок правового регулювання, який виражається у певному поєднанні юридичних засобів і який створює бажаний соціальний стан і конкретний ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення

інтересів суб'єкта права [434, с. 17—18]. Позицію щодо цього вони не змінили й у подальших своїх роботах [3, с. 8].

Слід зауважити, що зазначене вище визначення набуло популярності серед сучасних дослідників цієї тематики. Зокрема **І. О. Соколова** під *правовим режимом* також розуміє засновану на загальних засадах регулювання сукупність взаємопов'язаних правових засобів, які забезпечують стійке нормативне впорядкування певної сфери суспільних відносин, виражають ступінь жорсткості юридичного регулювання, сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права, припустимий рівень їх активності [2, с. 9].

Інший ракурс цього поняття було запропоновано **Є. Ф. Шамсумовою**: *правовий режим* — особливий порядок законодавчого регулювання діяльності суб'єктів права у різноманітних сферах суспільних відносин або на певних об'єктах, який складається з встановлення механізму забезпечення фактичної реалізації системи стимулів, нормативів, гарантій, заборон, зобов'язань, обмежень, а також їх виконання, застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності [435, с. 71—72].

Занадто широкими вбачаються визначення цього поняття **В. Б. Ісаковим**, а саме: як соціальний режим певного об'єкта (явища, процесу, соціальної підсистеми), закріплений нормами права й забезпечений сукупністю юридичних засобів [436, с. 34–39] та **В. М. Корельським**, **В. Д. Переваловим**, які під правовим режимом розуміють специфіку юридичного регулювання певної сфери суспільних відносин за допомогою різних юридичних засобів [437, с. 265].

Не менш лаконічним є визначення цього поняття, запропоноване **Д. В. Лук'яновим**, **С. П. Погребняком** та **В. С. Смородинським**: *правовий режим* — сукупність характерних за природою і специфічних за юридичним змістом правових засобів [438, с. 95].

Отже, **аналіз доктринальних джерел у цій сфері надає можливість дійти таких висновків.**

1. Правовий режим — самостійна правова категорія.
2. Близькі, але не тотожні за змістом із поняттям «правовий режим» є поняття «механізм правового регулювання», «інститут права», «правовий статус», «правове становище» тощо.
3. Правовий режим є однією з детермінант, що визначає характер, результат і ступінь ефективності правового регулювання.

4. Правовий режим — це система умов здійснення правового регулювання.
5. Правовий режим у правовій політиці виступає найважливішою умовою вдосконалення дієвості правових норм.
6. Правовий режим — складний феномен правового життя, що охоплює різноманітні варіативно поєднані правові засоби.
7. Правовий режим є складовим елементом управлінського процесу.
8. Правовий режим має певну специфіку в різних галузях права.
9. Правовий режим визначається в нормативно-правових актах та забезпечується державним примусом.
10. Встановлення правового режиму має за мету упорядкування специфічного кола суспільних відносин шляхом чіткого визначення мети, просторово-часових меж, суб'єктів, об'єктів тощо.

Таким чином, **правовий режим — це особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів для задоволення інтересів суб'єкта права.**

2.1.2 Поняття «правовий режим податкової таємниці»

Доволі неоднозначною є ситуація при визначенні правового режиму податкової таємниці. Адже вперше дефініцію цього поняття було запропоновано **Є. Ф. Збінським** у дисертаційному дослідженні «**Правовий режим податкової таємниці в Україні**».

Більше того, ряд дослідників скептично ставляться до можливості визначення не лише правового режиму податкової таємниці, а й правового режиму інформації загалом.

Наша позиція кореспондує з думками інших дослідників інформаційної проблематики, які зауважили: «...визначити правовий режим інформації дуже складно, а іноді й зовсім неможливо» [439, с.19], «... не може існувати єдиного правового режиму для різних видів інформації» [440, с. 32].

Аналіз доктринальних праць у цій сфері дозволив дійти висновку, що дослідники недостатньо звертали свою увагу на визначення поняття «правовий режим інформації», попри його широку вживаність у наукових розвідках. Лише в кількох роботах міститься авторська позиція

щодо цього. Так, **Т. В. Чернишова** пропонує під поняттям «*правовий режим інформації*» розуміти передбачений нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами особливий порядок створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації з метою забезпечення прав та інтересів суб'єктів інформаційних правових відносин [441, с. 99].

Л. К. Терещенко надає таке визначення поняття «*правовий режим інформації*»: це об'єктний режим, що вводитьься законодавчим актом і дозволяє забезпечити комплексність впливу шляхом сукупності регулятивних, охоронних, процесуально-процедурних засобів, що характеризуються особливим поєднанням дозволів, заборон і зобов'язань, а також гарантій щодо його забезпечення [442, с. 197].

О. А. Мандзюк пропонує визначення поняття «**правовий режим податкової інформації**» як передбачений чинним законодавством особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи спеціальних юридичних засобів у сфері суспільно значимих відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, що створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування [302].

Отже, здебільшого дослідники при визначенні поняття «правовий режим інформації» загалом чи «правовий режим податкової інформації» синтезують окремі норми законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», Податкового кодексу України тощо.

Отже, **правовий режим податкової таємниці** — це особливий порядок правового регулювання суспільних відносин за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків, що стала відома співробітникам податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на них службових обов'язків, передбачених чинним законодавством.

Беручи до уваги запропоноване нами визначення поняття «податкова таємниця», вважаємо за необхідне виокремити такі **основні ознаки правового режиму податкової таємниці**:

- 1) це особливий порядок правового регулювання податкових відносин;
- 2) обмежується сферою створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків;
- 3) здійснюється за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів;
- 4) має чітко визначені часово-просторові межі, організаційно-функціональний механізм забезпечення;
- 5) формальна визначеність у низці нормативно-правових актів різної юридичної сили;
- 6) закріпленість як податковим, так й інформаційним законодавством;
- 7) метою є ефективне функціонування вітчизняної податкової системи.

2.2 КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Одним з найбільш поширеним критеріїв класифікації правового режиму серед науковців є особливості тієї чи іншої галузі (інституту) права. «Галузеві відрізняються специфікою прийомів регулювання, дією власних принципів, характером виникнення, формування й реалізації галузевих прав і свобод, специфікою санкцій, інституційною ознакою — наявністю галузі законодавства на чолі з кодифікованим актом» [2, с. 12].

Поряд з цим диференціація правових режимів здійснюється й за іншими критеріями:

- залежно від предмета правового регулювання виділяють конституційний, адміністративний, земельний, фінансовий, податковий режими тощо;
- залежно від змісту — валютний, митний тощо;
- залежно від суб'єктів, щодо яких він встановлюється — режим біженців, вимушених переселенців, осіб без громадянства тощо;
- залежно від функцій права — режим особливого регулювання та особливої охорони;
- залежно від форми виразу — законний та договірний;
- залежно від рівня нормативних актів, в яких вони встановлені, — загальнофедеративні, регіональні, муніципальні та локальні;

- залежно від сфер використання — внутрішньодержавні і між-державні (режими територіальних вод, економічних санкцій тощо) [3, с. 12].

Не менш плюралістичними є критерії класифікації правового режиму інформації. Так, **Т. В. Чернишова** пропонує виокремлювати види правового режиму інформації залежно від виду інформації, зауважуючи при цьому, що «правовий режим конкретного виду інформації відрізняється особливостями залежно від правил створення, збирання, зберігання, використання, розповсюдження та захисту відомостей» [441, с. 100]. До того ж, дослідниця пропонує й інші критерії класифікації правового режиму інформації: за порядком доступу (на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом), залежно від джерела інформації: на правовий режим публічно оголошеної інформації, правовий режим документованої інформації, правовий режим інформації в інформаційно-автоматизованих системах [441, с. 100].

Л. К. Терещенко пропонує класифікувати правові режими інформації на дві великі групи: загальний та спеціальний, при чому «... загальним правовим режимом інформації є режим відкритої інформації, що характеризується відкритістю, доступністю інформації як для фізичних, так і для юридичних осіб. Спеціальні правові режими інформації направлені на охорону відомостей, вільне розповсюдження яких порушує права і законні інтереси суспільства, держави, особистості» [442, с. 197].

Новаторським є підхід щодо цього питання **О. А. Мандзюка**, який здійснив класифікацію правового режиму податкової інформації залежно від суб'єктів (правовий режим податкової інформації фізичних осіб, правовий режим податкової інформації юридичних осіб); за територією розповсюдження (загальнодержавний; регіональний; місцевий); залежно від змісту податку (правовий режим податкової інформації щодо податків на доходи; правовий режим податкової інформації щодо податків на споживання; правовий режим податкової інформації щодо податків на майно тощо); залежно від функцій права (регулятивний, охоронний); залежно від сфер використання (внутрішній (правовий режим податкової інформації, що діє у сфері функціонування податкових органів) і зовнішній (правовий режим податкової інформації, що діє між податковими органами та іншими учасниками податкових відносин)); залежно від сфери життєдіяльності (правовий режим податкової інформації в культур-

ній сфері, правовий режим податкової інформації в економічній сфері, правовий режим податкової інформації в політичній сфері тощо); залежно від джерел (правовий режим податкової інформації, отриманої з зовнішніх джерел (податкова інформація, надана платниками податків; з банківських чи правоохоронних установ тощо); правовий режим податкової інформації, отриманої з внутрішніх джерел (податкова інформація, що отримана податковими органами шляхом самостійного пошуку); залежно від рівня збору інформації (правовий режим вхідної податкової інформації і правовий режим вихідної податкової інформації); за часом дії (постійні і тимчасові); залежно від форми закріплення (правовий режим публічно оголошеної податкової інформації, правовий режим документованої податкової інформації, правовий режим податкової інформації, що міститься в інформаційно-телекомунікаційних системах); залежно від порядку доступу (відкрита податкова інформація і податкова інформація з обмеженим доступом) [302, с. 6—7].

Отже, зважаючи на те, які саме юридичні засоби домінують при регулюванні тих чи інших суспільних відносин, можна виокремлювати різні правові режими ідентичних суспільних відносин. Наприклад, суспільні відносин у сфері податкової таємниці можуть бути урегульовані цивільно-правовими, адміністративно-правовими, кримінально-правовими юридичними засобами. У зв'язку з чим слід вирізняти цивільно-правовий режим податкової таємниці, адміністративно-правовий режим податкової таємниці чи кримінально-правовий режим податкової таємниці.

Окреслити зміст правового режиму тих чи інших суспільних відносин іноді дуже складно, що підтверджується наявністю широкої інтерпретації визначення поняття того чи іншого галузевого режиму серед фахівців різних галузей права [159; 443; 444; 445; 446].

2.3 СТРУКТУРА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

Особливості того чи іншого правового режиму можна розкрити винятково через окреслення його структурних елементів. Здебільшого науковці стверджують, що базисом будь-якого режиму є юридичні засоби, що застосовуються при упорядкуванні певних суспільних відносин.

Так, **І. О. Соколова** створеджує: «ключовим для розгляду структури правового режиму є поняття правових засобів. У широкому розумінні останні об'єднують у собі всі структурні елементи механізму правового регулювання: дозволи, рекомендації, норми, договори, правосуб'єктність, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, правові заохочення та обмеження, юридичну відповідальність тощо» [2, с. 9—10].

Ю. А. Тихомиров також зауважує, що основу будь-якого режиму складає система спеціальних засобів, до яких належить:

- 1) правові акти та норми, що встановлюють особливий порядок діяльності у тих або інших сферах;
- 2) уповноважені державні органи, що спеціально створені або наділені повноваженнями формувати та підтримувати відповідний режим;
- 3) детальну, «операційну» регламентацію дій суб'єктів права та їх взаємовідносин;
- 4) систему контролю та відповідальності за діяльністю у межах адміністративно-правового режиму;
- 5) більш широке використання обмежено-дозвільних та заборонних методів, які за необхідності поєднуються з чітко визначеним цільовим стимулюванням суб'єктів права;
- 6) наявність спеціальних організаційних, технічних, матеріальних та фінансових засобів (техніки, ресурсів тощо) [447, с. 401—402].

Кореспондує із зазначеною позицією й позиція **В. Ю. Баскакова**, який стверджує: «...здебільшого певний правовий режим розкривається через визначення мети, правових основ, організаційно-функціональної структури органів державної влади, інших інституцій, а також правового статусу громадян в умовах цього режиму, відповідальності за порушення «режимних норм», просторово-часових меж дії правового режиму» [219, с. 73].

Щодо структури правового режиму інформації, то лише декілька дослідників приділили увагу цьому питанню. Так, **Т. В. Чернишова** виокремлює такі елементи правового режиму інформації: 1) порядок створення (або збирання) відповідної інформації; 2) право власності на інформацію; 3) порядок збереження, розповсюдження та використання інформації; 4) порядок доступу до інформації; 5) порядок правового захисту інформації [441, с. 100].

Ширший підхід застосовує **Л. К. Терещенко**, виокремлюючи такі *елементи правового режиму інформації*, як його цільове призначення, об'єкти правового регулювання, правове становище суб'єктів правового режиму, комплекс способів правового регулювання і засобів юридичного впливу [442, с. 188].

Інші *складові правового режиму такої інформації*, як податкова виокремив **О. А. Мандзюк**: мета правового режиму; принципи правового режиму; «режимні правила» правового режиму; правовий статус (права та обов'язки) суб'єктів правового режиму; відповідальність за порушення правового режиму [302].

У цілому, погоджуючись з позицією **О. А. Мандзюка**, вважаємо, що «режимні правила» правового режиму та правовий статус (права та обов'язки) суб'єктів правового режиму є ідентичними елементами правового режиму.

Так, **С. О. Магда** визначає «режимні правила» як встановлену в законодавчому порядку сукупність правил діяльності, дій або поведінки громадян, юридичних осіб, а також державних органів, їх посадових осіб та реалізацію ними своїх прав у певних ситуаціях (умовах) [448, с. 111]. Дане визначення кореспондує з позицією **В. Ю. Баскакова**, який під ними також розуміє встановлену в законодавчому порядку сукупність правил діяльності юридичних осіб або поведінки фізичних осіб, а також державних органів, їх посадових чи службових осіб та реалізацію ними своїх прав, свобод та обов'язків у чітко визначених ситуаціях (умовах) [219, с. 82].

Щодо вітчизняного законодавства в даному контексті, то аналіз низки нормативно-правових актів, що визначають окремі види правового режиму, дозволив виокремити **декілька підходів щодо структури правового режиму**.

Згідно з першим — правовий режим репрезентується крізь призму окреслення правового статусу об'єкта та суб'єктів правового режиму, а також юридичної відповідальності за порушення режимних правил (закони України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [449], «Про правовий режим воєнного стану» [450; 451], «Про правовий режим надзвичайного стану» [452], «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [453], «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» [454]).

Відповідно до другого підходу правовий режим охоплює мету, завдання, сферу дії, принципи, права та обов'язки суб'єктів, правовий статус об'єкта, відповідальність за порушення режимних правил (закони України «Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів» [455], «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [456], Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [457]).

Аналіз інформаційних нормативно-правових актів у цій сфері також унеможлиблює надати однозначну відповідь щодо цього.

Так, у Законі України «Про державну таємницю» [458] визначається порядок віднесення інформації до державної таємниці, засекречування, розсекречування її матеріальних носіїв, основні організаційно-правові заходи щодо охорони державної таємниці, зокрема повноваження режимно-секретних органів, обов'язки громадянина щодо збереження державної таємниці, особливості здійснення державними органами функцій щодо державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею, а також контроль за забезпеченням охорони державної таємниці, відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю тощо.

У Законі України «Про захист персональних даних» [459] закріплено мету і сферу дії Закону, правовий статус суб'єктів та об'єктів режиму, контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних, відповідальність за порушення законодавства про захист персональних даних та міжнародне співробітництво та передачу персональних даних.

У Законі України «Про доступ до публічної інформації» правовий режим публічної інформації репрезентується крізь окреслення таких складових: мета і сфера дії Закону, гарантії, принципи забезпечення доступу до публічної інформації, порядок доступу до публічної інформації, права та обов'язки суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації, контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації, відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації тощо [145].

Зважаючи на законодавчу ентропію, а також неуніфіковане доктринальне бачення порушеного питання, характеристика правового режи-

му податкової таємниці здійснюватиметься шляхом визначення змісту таких **основних структурних елементів цього правового режиму**:

- 1) *мета*;
- 2) *принципи*;
- 3) *правовий статус об'єкта*;
- 4) *правовий статус (права та обов'язки, повноваження) суб'єктів*;
- 5) *відповідальність за порушення правового режиму податкової таємниці* тощо.

Слід зауважити, що зазначені вище елементи правового режиму є діалектично взаємопов'язаними: трансформації в одному з них детермінують зміни в іншому, або системні зміни.

2.4 ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

Окремі аспекти правового режиму податкової таємниці визначено в Податковому кодексі в значній кількості глав, а саме:

- 1) *Глава 2 «Податкова звітність»*, де окреслюються принципи, механізм та суб'єкти складання, подання, внесення змін до податкової звітності, а також концептуальні засади подання відомостей про суми визначених доходів платників податків-фізичним особам;
- 2) *Глава 3 «Податкові консультації»*, де визначається порядок надання контролюючими органами податкових консультацій за зверненнями платників податків, а також наслідки застосування податкових консультацій;
- 3) *Глава 4 «Визначення суми податкових та/або грошових зобов'язань платника податків, порядок їх сплати та оскарження рішень контролюючих органів»*, де розкрито зміст визначення сум податкових та грошових зобов'язань, скасування та оскарження рішень контролюючих органів, строки сплати податкового зобов'язання, особливості порядку подання та відкликання податкового повідомлення-рішення та податкової вимоги;
- 4) *Глава 5 «Податковий контроль»* містить інформацію про специфіку визначення податкового контролю та повноваження органів державної влади щодо його здійснення та способи здійснення податкового контролю;

- 5) Глава 7 «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів» розкриває зміст комплексу заходів зі збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання органами державної податкової служби покладених на них функцій та завдань;
- 6) Глава 8 «Перевірки», де міститься інформація про порядок надання платниками податків документів тощо.

Отже, щонайменше в шести главах фрагментарно розглядається правовий режим податкової таємниці зокрема. Не дивно, що аналіз правозастосовчої практики податкових органів свідчить про хибне тлумачення та застосування в ряді випадків податковими органами положень ПК України, що визначають принципи функціонування та захисту інформації, що становить податкову таємницю. Така ситуація негативно впливає на реалізацію інформаційних прав і свобод платників податків.

Зважаючи на те, що в процесі проведення податкових перевірок чи контролю фіскальних органів платники податків зобов'язані надавати інформацію, що може містити відомості персонального характеру чи комерційну таємницю, неправомірне розголошення, використання чи втрата податковими органами отриманої інформації може завдати значної шкоди інтересам платників податків.

Труднощі адекватного правозастосування детерміновані не лише відсутністю уніфікованого законодавчого упорядкування суспільних відносин у цій сфері, а й недостатньою науковою розробленістю цієї проблематики серед фахівців податкового права.

Тривалий час питання податкової таємниці розглядалися винятково в контексті особливостей правового режиму відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом. Інститут податкової таємниці є новим, а тому й донині дискусійним. Нині відсутнє комплексне наукове дослідження, де чітко визначалися б суб'єкти, об'єкти податкової таємниці, юридичний та фактичний зміст правовідносин у цій сфері, правовий статус осіб, пов'язаних з податковою таємницею, механізм відшкодування збитку за завдання шкоди інтересам платників податків тощо.

2.4.1 Мета правового режиму податкової таємниці

Одним із найбільш важливих структурних елементів правового режиму загалом та правового режиму податкової таємниці зокрема є мета. Адже від визначення мети залежить зміст інших структурних елементів конкретного правового режиму. Окреслення мети є першим етапом ухвалення будь-якого нормативно-правового акта. Тим більше, досягнення чи навпаки не досягнення поставленої мети може скасувати чи змінити зміст інших структурних елементів.

Здебільшого мету визначають як бажані результати чого-небудь, те, заради чого чи до чого прагнуть при певній діяльності.

Зрозуміло, що мета встановлення правового режиму це є, насамперед, упорядкування певних суспільних відносин. При чому мета може бути як найближчою (прямою, короткостроковою), так й перспективною (довгостроковою). Ідентична ситуація при окресленні мети правового режиму податкової таємниці.

Отже, метою правового режиму податкової таємниці є упорядкування суспільних відносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної незагальнодоступної інформації платника податків, що стала відома співробітникам податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на них службових обов'язків. Таке упорядкування впроваджено задля забезпечення ефективного функціонування вітчизняної податкової системи та інформаційної безпеки України.

Ми погоджуємось також з **О. А. Мандзюком**, який визначив мету встановлення правового режиму відкритої податкової інформації та правового режиму податкової інформації з обмеженим доступом як «...забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства та держави у податковій сфері» [303, с. 124].

2.4.2 Принципи правового режиму податкової таємниці

Не менш важливим елементом правового режиму податкової таємниці є принципи, адже вони визначають концептуальні засади.

Аналіз чинного інформаційного та податкового законодавства України надає можливість дійти висновку про відсутність легального закріплення цього структурного елемента. Зважаючи на те, що податкова таємниця це вид інформації, то важливою для дослідження є ст. 2

Закону України «Про інформацію», де закріплено **основні принципи інформаційних відносин**, а саме:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [183].

Однак принципи правового режиму публічної інформації та інформації з обмеженим доступом здебільшого є діаметрально протилежними. Це підтверджується нормами Закону України «Про доступ до публічної інформації», в ст. 4 якого затверджено, що **доступ до публічної інформації здійснюється на принципах:**

- 1) прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- 2) вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом;
- 3) рівноправності, незалежно від раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак [145].

Якщо правовий режим публічної інформації ґрунтується на засадах прозорості, відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень та вільного отримання чи поширення публічної інформації, то задля забезпечення правового режиму податкової таємниці податкові органи зобов'язані зробити все необхідне для унеможливлення доступу, передачі чи розповсюдження отриманої конфіденційної інформації платника податків третім особам. Однак рівноправність як третій принцип доступу до публічної інформації, що визначено Законом України «Про доступ до публічної інформації», є також актуальним принципом й для правового режиму податкової таємниці. Адже забезпечення конфіденційності отриманої інформації податковими органами має здійснюватись незалежно від раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак платника податків.

Екстраполюючи зазначені вище принципи, вважаємо, що **правовий режим податкової таємниці ґрунтується на таких принципах, як:**

- обмежений доступ до податкової таємниці;
- захищеність податковими органами податкової таємниці;
- своєчасність і адекватність заходів захисту податкової таємниці;
- рівноправність захисту податкової таємниці;
- відповідальність службових осіб за порушення захисту та охорони податкової таємниці;
- відшкодування збитків за порушення захисту та охорони податкової таємниці;
- неможливість передачі чи розповсюдження третім особам податкової таємниці без згоди платника податків;
- не віднесеність до податкової таємниці інформації, яка становить державну таємницю, чи інформації, доступ до якої не може бути обмежений;
- обґрунтованість віднесення податкової інформації до податкової таємниці тощо.

2.4.3 Правовий статус об'єкта правового режиму податкової таємниці

Третім елементом правового режиму податкової таємниці є об'єкт, тобто те, з приводу чого виникають, змінюються чи припиняються відносини між службовою особою податкових органів та платником податків. Таким **об'єктом** безпосередньо виступає податкова таємниця.

Відомості, що становлять податкову таємницю, відносяться лише до конкретної особи, тобто платника податків, тому об'єктом податкової таємниці виступає лише так звана «своя» таємниця [394, с. 88].

2.4.4 Правовий статус суб'єкта правового режиму податкової таємниці

Проведення податкової реформи в Україні сприяє трансформації діяльності фіскальних органів від суто фіскальних до інформаційно-консультаційних функцій.

Як ми зауважували, виконання покладених на фіскальні органи завдань неможливе без збору інформації про платників податків, її зберігання, перевірки, аналізу і передачі іншим користувачам.

Здебільшого така інформація є конфіденційною, розголошення чи інше незаконне використання якої може завдати шкоди інтересам платників податків.

Саме тому актуалізується необхідність визначення оптимального режиму захисту конфіденційної інформації платників податків, отриманої працівниками фіскальних органів. Тим більше, зазначене питання має подвійну природу, оскільки режим розкриття податкової таємниці має, по-перше, забезпечити безпеку держави та платників податків у юридичній та економічній сферах, по-друге — створити сприятливі умови для виконання останніми обов'язків зі сплати податків.

Забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні — це один із пріоритетних напрямів державної фіскальної політики. Держава формує політику забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні та забезпечує її реалізацію. Метою державної політики у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні є реалізація положень Конституції України та законів України щодо забезпечення правового режиму податкової таємниці для кожного громадянина України, запровадження ефективних механізмів фінансування та управління у цій сфері.

Аналізуючи чинне законодавство у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці, слід зауважити, що **суб'єктами правового режиму податкової таємниці** є ціла низка органів державної влади: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони, інші органи виконавчої влади.

Спеціально уповноваженим державним органом у сфері забезпечення податкової таємниці є Служба безпеки України.

Усі органи виконавчої влади, що здійснюють державне управління у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці, можна поділити на дві групи:

- органи виконавчої влади загальної компетенції;
- органи виконавчої влади спеціальної компетенції.

До першої — належать Кабінет Міністрів України, обласні та районні державні адміністрації, міські державні адміністрації. Зрозуміло, що метою діяльності органів виконавчої влади загальної компетенції

є здійснення в країні державного управління не лише у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці, а й у всіх сферах, галузях і комплексах. Вони керують усіма процесами суспільного і державного життя.

До другої групи відносимо Державну фіскальну службу України, фіскальні управління, їх структурні підрозділи (Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації та Департамент інфраструктури).

В основі побудови системи органів виконавчої влади спеціальної (галузевої) компетенції, що здійснюють державне управління у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці, лежить адміністративно-територіальний поділ держави.

Ця система також включає змістовний принцип, основою якого є діяльність того чи того органу виконавчої влади. Зміст визначається завданнями та функціями цього органу, а також впливає на формування його внутрішньої структури.

Формування політичних і нормативно-правових засад політики у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці, насамперед, визначає необхідність практичної реалізації завдань, пов'язаних із правовим режимом податкової таємниці, координації між усіма гілками влади у цій сфері.

Особливе місце в системі суб'єктів правового режиму податкової таємниці займають як платники податків, так й ДФС в особі відповідних структурних підрозділів, або конкретних посадових чи службових осіб, які отримали доступ до їх конфіденційної інформації у зв'язку з необхідністю виконання покладених на них обов'язків.

2.4.4.1 Правовий статус платників податків як суб'єктів правового режиму податкової таємниці

Згідно зі ст. 15 Податкового кодексу України **платниками податків** є фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з цим Кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів згідно з цим Кодексом [397].

Повноваження платників податків передбачено у статтях 16-17 Податкового кодексу України. При чому, якщо перелік обов'язків платника податків є вичерпним, то перелік прав — ні.

Аналіз обов'язків та прав платників податків дозволяє констатувати, що здебільшого вони мають інформаційний характер, адже так чи інакше пов'язані зі створенням, збиранням, одержанням, зберіганням, використанням, поширенням, охороною та захистом інформації.

Зважаючи на те, що законодавчо не визначено правового статусу платників податків як суб'єктів правового режиму податкової таємниці, однак закріпленість обов'язків платників податків загалом, вважаємо за можливе екстраполювати зазначені вище норми Податкового кодексу на предмет дослідження.

Отже, платники податків як суб'єкти правового режиму податкової таємниці мають такі обов'язки:

- вести в установленому порядку облік доходів і витрат, складати звітність, що стосується обчислення і сплати податків та зборів;
- подавати до контролюючих органів у порядку, встановленому податковим та митним законодавством, декларації, звітність та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів;
- подавати належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків і зборів;
- подавати контролюючим органам інформацію, відомості про суми коштів, не сплачених до бюджету в зв'язку з отриманням податкових пільг (суми отриманих пільг) та напрями їх використання (щодо умовних податкових пільг — пільг, що надаються за умови використання коштів, вивільнених у суб'єкта господарювання внаслідок надання пільги, у визначеному державою порядку);
- подавати контролюючим органам інформацію в порядку, у строки та в обсягах, встановлених податковим законодавством;

- повідомляти контролюючим органам за місцем обліку такого платника про його ліквідацію або реорганізацію протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення (крім випадків, коли обов'язок здійснювати таке повідомлення покладено законом на орган державної реєстрації);
- повідомляти контролюючі органи про зміну місцезнаходження юридичної особи та зміну місця проживання фізичної особи-підприємця;
- забезпечувати збереження документів, пов'язаних з виконанням податкового обов'язку, протягом установлених податковим законодавством строків.

Платники податків як суб'єкти правового режиму податкової таємниці мають такі права:

- безоплатно отримувати в контролюючих органах, у тому числі через Інтернет інформацію про податки та збори і нормативно-правові акти, що їх регулюють, порядок обліку та сплати податків та зборів, права та обов'язки платників податків, повноваження контролюючих органів та їх посадових осіб щодо здійснення податкового контролю;
- бути присутнім під час проведення перевірок та надавати пояснення з питань, що виникають під час таких перевірок, ознайомлюватися та отримувати акти (довідки) перевірок, проведених контролюючими органами, перед підписанням актів (довідок) про проведення перевірки, у разі наявності зауважень щодо змісту (тексту) складених актів (довідок) підписувати їх із застереженням та подавати контролюючому органу письмові заперечення в порядку, встановленому цим Кодексом;
- вимагати від контролюючих органів проведення перевірки відомостей та фактів, що можуть свідчити на користь платника податків;
- право на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю та стали відомі під час виконання посадовими особами службових обов'язків, крім випадків, коли це прямо передбачено законодавством;

- право на повне відшкодування збитків (шкоди), заподіяних незаконними діями (бездіяльністю) контролюючих органів (їх посадових осіб), у встановленому законом порядку;
- право за методикою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, вести облік тимчасових та постійних податкових різниць, та використовувати дані такого обліку для складання декларації з податку на прибуток тощо.

2.4.4.2 Правовий статус ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці

Податковий кодекс України містить ряд статей, що визначає правовий статус ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці, а саме функції, права та обов'язки (статті 19-21 Податкового кодексу України).

Аналіз, передбачених прав контролюючих органів, дозволяє виокремити такі **основні права ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці**:

- запрошувати платників податків, зборів, платежів або їх представників для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати податків, зборів, платежів, дотримання вимог іншого законодавства, у тому числі законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;
- отримувати безоплатно від платників податків, у тому числі благодійних та інших неприбуткових організацій усіх форм власності у порядку, визначеному законодавством, довідки, копії документів, засвідчені підписом платника або його посадовою особою та скріплені печаткою (за наявності), про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки платників податків та іншу інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, про дотримання вимог законодавства, здійснення контролю за яким покладено на контролюючі органи, а також фінансову і статистичну звітність;
- отримувати безоплатно від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх

- форм власності та їх посадових осіб, у тому числі від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів), інформацію, документи і матеріали;
- проводити відповідно до законодавства перевірки і звірки платників податків (крім Національного банку України), у тому числі після проведення процедур митного контролю та/або митного оформлення;
  - отримувати безоплатно від платників податків, а також від установ Національного банку України, банків та інших фінансових установ довідки та/або копії документів про наявність банківських рахунків, а на підставі рішення суду — інформацію про обсяг та обіг коштів на рахунках, у тому числі про ненадходження в установлені строки валютного виторгу від суб'єктів господарювання;
  - запитувати та вивчати під час проведення перевірок первинні документи, що використовуються в бухгалтерському обліку, реєстри, фінансову, статистичну та іншу звітність, пов'язану з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів, виконанням вимог законодавства, контроль за додержанням якого покладено на контролюючі органи;
  - отримувати від платників податків, платників єдиного внеску та надавати у межах, передбачених законом, документи в електронному вигляді;
  - під час проведення перевірок у платників податків-фізичних осіб, а також у посадових осіб платників податків-юридичних осіб та платників єдиного внеску перевіряти документи, що посвідчують особу, а також документи, що підтверджують посаду посадових осіб та/або осіб, які фактично здійснюють розрахункові операції тощо.

У ст. 21 Податкового кодексу України закріплено обов'язки контролюючих органів, аналіз яких дозволяє виокремити такі **основні обов'язки ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці**:

- дотримуватися Конституції України та діяти виключно у відповідності з цим Кодексом та іншими законами України, іншими нормативними актами;
- забезпечувати сумлінне виконання покладених на контролюючі органи функцій;

- забезпечувати ефективну роботу та виконання завдань контролюючих органів відповідно до їх повноважень;
- не допускати порушень прав та охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ, організацій;
- коректно та уважно ставитися до платників податків, їх представників та інших учасників відносин, що виникають під час реалізації норм цього Кодексу та інших законів, не принижувати їх честі та гідності;
- не допускати розголошення інформації з обмеженим доступом, що одержується, використовується, зберігається, під час реалізації функцій, покладених на контролюючі органи;
- надавати органам державної влади та органам місцевого самоврядування на їх письмовий запит відкрити податкову інформацію в порядку, встановленому законом [397].

Отже, ДФС в особі відповідних структурних підрозділів або конкретних посадових чи службових осіб мають право на доступ до конфіденційної інформації платника податків, однак зобов'язані зробити все необхідне задля збереження її конфіденційності.

2.4.5 Структурно-функціональна характеристика ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці

ДФС України має розгалужену систему структурних підрозділів, що забезпечують правовий режим податкової таємниці в Україні.

Так, окремі напрями захисту податкової таємниці забезпечуються такими структурними підрозділами, як **Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації та Департамент матеріального забезпечення та розвитку інфраструктури.**

Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації складається з режимно-секретного відділу, відділу спеціального зв'язку та криптографічного захисту інформації, відділу забезпечення технічного захисту інформації та контролю, відділу захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, відділу моніторингу та антивірусного захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах.

Основним завданням Департаменту охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації є організація, здійснення та контроль заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації в апараті Державної фіскальної служби України та її територіальних органів.

Задля реалізації цього завдання передбачено такі **функції Департаменту охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації**:

- забезпечення охорони державної таємниці в Державній фіскальній службі України та її територіальних органів;
- забезпечення технічного захисту інформації та контролю за його станом;
- організація криптографічного захисту інформації з обмеженим доступом та контроль його стану;
- організаційне забезпечення завдань керування комплексною системою захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах (автоматизованих системах) та здійснення контролю за її функціонуванням;
- організація моніторингу захищеності інформації та антивірусного захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах [460].

Зважаючи на те, що забезпечення загального діловодства, електронного обміну службовими документами, укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів є **основним завданням Департаменту матеріального забезпечення та розвитку інфраструктури**, вважаємо, що він також є структурним підрозділом ДФС України як суб'єкта правового режиму податкової таємниці.

Задля реалізації цього завдання передбачено такі **функції Департаменту Департаменту матеріального забезпечення та розвитку інфраструктури**:

- 1) документальне забезпечення діяльності апарату ДФС, встановлення єдиного порядку документування управлінської інформації і роботи з документами із застосуванням сучасних автоматизованих систем, методичне керівництво і контроль за дотриманням встановленого порядку роботи з документами у структурних підрозділах ДФС, у територіальних органах, на підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

- 2) організація роботи з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів;
- 3) організація та здійснення заходів із розвитку інфраструктури;
- 4) управління технічними системами контролю тощо.

Окремі засади забезпечення правового режиму податкової таємниці здійснюється й **Департаментом інформаційних технологій, основними завданнями** якого є:

- реалізація в органах ДФС державної політики у сфері інформаційних технологій;
- забезпечення розвитку, впровадження і технічного супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій в державній митній та податковій справі, у межах компетенції автоматизація митних та податкових процедур, контроль за повнотою та правильністю виконання митних формальностей, впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання;
- забезпечення формування та ведення реєстрів, банків та баз даних;
- забезпечення обміну документами та інформацією з органами державної влади, державними органами іноземних держав, зокрема, митними та правоохоронними, міжнародними договорами України;
- інформаційно-аналітичне забезпечення ДФС та автоматизація її діяльності.

Задля реалізації зазначених завдань **Департамент інформаційних технологій як суб'єкт правового режиму податкової таємниці** має такі **функції**:

- інформаційно-аналітичне забезпечення;
- забезпечення функціонування та ведення Єдиного банку даних про платників податків–юридичних осіб та інших реєстрів, ведення яких покладено законодавством на ДФС та її територіальні органи;
- адміністрування баз даних інформаційно-телекомунікаційних систем центрального рівня;
- забезпечення функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС) у ДФС;
- організація розробки програмного забезпечення інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС) у ДФС;

- забезпечення інформаційно-телекомунікаційної системи ДФС комп'ютерною технікою, системним та офісним програмним забезпеченням, а також їх облік, адміністрування і технічна підтримка;
- адміністрування телекомунікаційних систем та мережевих сервісів;
- адміністрування та супроводження роботи серверного приміщення ДФС;
- інформаційний обмін із зовнішніми організаціями та інформаційне забезпечення ДФС та її територіальних органів;
- організація інформаційної взаємодії з органами виконавчої влади, іноземними митними адміністраціями, міжнародними організаціями та сторонніми організаціями з питань державної митної справи;
- організація та контроль за проведенням робіт із забезпечення функціонування електронних сервісів і їх технічної підтримки;
- моніторинг функціонування елементів Єдиної автоматизованої інформаційної системи (далі – ЄАІС) митного блоку ДФС;
- забезпечення застосування електронного цифрового підпису в ДФС та її територіальних органах;
- організація та координація робіт щодо інформаційно-технічної підтримки користувачів, функціонування технічних та системних програмних засобів, інформаційних систем на автоматизованих робочих місцях ДФС;
- організація функціонування системи електронного адміністрування податку на додану вартість;
- організація і контроль за реєстрацією та обліком платників податків;
- організація реєстрації платників ПДВ;
- організація реєстрації платників акцизного податку з реалізації пального;
- організація міжвідомчої взаємодії із суб'єктами інформаційних відносин щодо інформації про платників податків, об'єкти оподаткування та об'єкти, пов'язані з оподаткуванням;
- організація та контроль за обліком рахунків платників податків;
- організація і контроль за реєстрацією та обліком реєстраторів розрахункових операцій, книг обліку розрахункових операцій та розрахункових книжок;

- організація обліку платників єдиного внеску;
- організація робіт із приймання та комп'ютерної обробки податкової та іншої звітності;
- приймання податкової, фінансової та іншої звітності засобами телекомунікацій;
- ведення реєстру страхувальників;
- ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції;
- організація роботи, пов'язаної із захистом персональних даних при їх обробці, відповідно до законодавства;
- організація та контроль за правомірністю бюджетного відшкодування ПДВ;
- організація функціонування системи електронного адміністрування реалізації пального;
- організація та контроль за дотриманням чинного законодавства при застосуванні спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності;
- підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабміну та розробка проектів законів України, актів Президента України, Кабміну, що належать до сфери діяльності ДФС;
- підготовка пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових актів міністерств, розробка проектів наказів Мінфіну щодо затвердження порядків, інструкцій, положень, форм розрахунків, звітів, декларацій, інших документів з питань, що належать до компетенції ДФС (далі – проекти наказів Мінфіну), та проектів наказів ДФС;
- забезпечення розгляду запитів та звернень народних депутатів України;
- забезпечення застосування митних режимів, здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, поміщених у відповідні митні режими;
- співпраця з іноземними донорськими і виконавськими організаціями та Мінекономрозвитку щодо залучення та використання міжнародної технічної та фінансової допомоги.

Слід зауважити, що *територіальні органи ДФС України також мають в своєму складі підрозділи, що забезпечують правовий режим податкової таємниці.*

Попри розгалужену систему структурних підрозділів ДФС України, що забезпечують правовий режим податкової таємниці в Україні, захист податкової таємниці не є їх основною функцією. Саме тому ефективно забезпечення правового режиму податкової таємниці **неможливе без координації та співробітництва з іншими органами державної влади:** Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби України з питань захисту персональних даних тощо. Не менш вагомого значення має співробітництво з розгалуженою банківською, нотаріальною системами в Україні.

Водночас дублювання функцій, нечіткість визначення мети, завдань, повноважень структурних підрозділів у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці детермінує необхідність модернізації та реорганізації структури ДФС України.

Особливо вагоме значення має при цьому професіоналізм кадрів цих підрозділів, що потребують не лише відповідних юридичних, а й технічних знань. Адже ефективна кадрова політика є одним із найголовніших інструментів для розвитку забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні. Саме від наявності кадрів, їх професіоналізму залежить якість забезпечення правового режиму податкової таємниці, його успішного функціонування та впровадження задекларованих реформ.

2.4.6 Відповідальність за порушення правового режиму податкової таємниці

«Юридична відповідальність є важливим елементом механізму забезпечення режиму інформації з обмеженим доступом, оскільки виступає своєрідним гарантом. Від якості правових норм, що передбачають відповідальність за порушення режиму інформації з обмеженим доступом, їх відповідності реаліям життя та потребам сучасності залежить інформаційна безпека особи, громади, суспільства та держави» [461].

У главі 11 Податкового кодексу України закріплено дефініцію та перелік податкових правопорушень, коло осіб, які притягаються до відповідальності за вчинення правопорушень, види відповідальності за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи тощо.

Так, за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі **види юридичної відповідальності**:

- 111.1.1. фінансова;
- 111.1.2. адміністративна;
- 111.1.3. кримінальна [397].

Зважаючи на те, що порушення правового режиму податкової таємниці є правопорушеннями інформаційного характеру, не менш важливого значення для визначення концептуальних засад юридичної відповідальності у даному контексті мають норми ряду інформаційних нормативно-правових актів. Так, у Законі України «Про інформацію» закріплено, що порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність [183]. Однак видів інформаційних правопорушень, на жаль, не визначено.

На відміну від цього, у ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» закріплено, що **відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень**:

- 1) ненадання відповіді на запит;
- 2) ненадання інформації на запит;
- 3) безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію;
- 4) неоприлюднення інформації;
- 5) надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;
- 6) несвоєчасне надання інформації;
- 7) необгрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;
- 8) нездійснення реєстрації документів;
- 9) навмисне приховування або знищення інформації чи документів [145].

Не менш вагомого значення має й ст. 39 Закону України «Про державну таємницю», де визначено **види відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю та основні правопорушення у цій сфері**:

- розголошення державної таємниці;
- втрата документів та інших матеріальних носіїв секретної інформації;

- недодержання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;
- засекречування інформації;
- навмисне невіднесення до державної таємниці інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам національної безпеки України, а також необґрунтоване заниження ступеня секретності або необґрунтоване розсекречування секретної інформації;
- безпідставне засекречування інформації, у тому числі з порушенням вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації»;
- надання грифа секретності матеріальним носіям інформації, яка не становить державної таємниці, або ненадання грифа секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а також безпідставне скасування чи зниження грифа секретності матеріальних носіїв секретної інформації;
- порушення встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці;
- порушення встановленого законодавством режиму секретності та невиконання обов'язків щодо збереження державної таємниці;
- нежиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці;
- провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без одержання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності, а також розміщення державних замовлень на виконання робіт, доведення мобілізаційних завдань, пов'язаних з державною таємницею, в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, яким не надано спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;
- недодержання вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства і проведення роботи з ними;
- невиконання норм і вимог технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає реальна загроза порушення цілісності цієї інформації або просочення її технічними каналами тощо [458].

Конкретні ж склади правопорушень інформаційного характеру містяться як в Кримінальному кодексі України, так і в Кодексі України про адміністративні правопорушення. Однак в жодному з них не передбачено відповідальності за порушення правового режиму податкової таємниці.

Аналіз передбачених у Податковому кодексу України складів податкових правопорушень дозволяє зауважити, що платники податків несуть фінансову відповідальність за порушення встановленого порядку взяття на облік (реєстрації) у контролюючих органах (ст. 117 Податкового кодексу України), за порушення строку та порядку подання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків (ст. 118 Податкового кодексу України), порушення платником податків порядку подання інформації про фізичних осіб — платників податків (ст. 119 Податкового кодексу України), неподання або несвоєчасне подання податкової звітності або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності (ст. 120 Податкового кодексу України) тощо.

Зважаючи на те, що податкову таємницю складають конфіденційні відомості, то платники податків несуть відповідальність винятково за ненадання інформації, що складає податкову таємницю.

Це підтверджується нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. Наприклад, *платники податків несуть адміністративну відповідальність за недотримання встановленого законом порядку ведення податкового обліку (ст. 163-1 КУпАП), неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) (ст. 163-2 КУпАП), невиконання законних вимог посадових осіб органів державної податкової служби (ст. 163-3 КУпАП), порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи стаття (ст. 163-4 КУпАП), за неподання декларації про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, не ведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку (ст. 164-1 КУпАП), порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи (ст. 166-6 КУпАП)* тощо.

Кримінальна відповідальність за злочини, що вчиняються шляхом невиконання або неналежного виконання вимог законів з питань опо-

даткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, передбачена, зокрема, такими статтями Кримінального кодексу України:

- *фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України);*
- *ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України);*
- *незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (ст. 216 КК України);*
- *фіктивне банкрутство (ст. 218 КК України);*
- *незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221 КК України);*
- *шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України).*

Щодо порушення правового режиму податкової таємниці посадовими особами ДФС України, то Податковий кодекс України містить декілька статей з цього приводу:

- 1) «За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків посадові особи контролюючих органів несуть відповідальність згідно із законом» (ст. 21.1 Податкового кодексу України);
- 2) «Шкода, завдана неправомірними діями посадових осіб контролюючих органів, підлягає відшкодуванню за рахунок коштів державного бюджету, передбачених таким контролюючим органом» (ст. 21.2 Податкового кодексу України);
- 3) «...вчинення ... посадовими особами контролюючих органів порушень законів з питань оподаткування та порушень вимог, встановлених іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, тягне за собою відповідальність, передбачену цим Кодексом та іншими законами України (ст. 109. 2 Податкового кодексу України).

На відміну від юридичної відповідальності платників податків за неподання або несвоечасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) чи невиконання керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій, включаючи установи Національного банку України, комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи, законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів, **ані Податковий кодекс України, ані Кримінальний кодекс України, ані Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить статей, відпо-**

відно до яких передбачено юридичну відповідальність посадових осіб ДФС України чи її територіальних органів за порушення правового режиму податкової таємниці.

Ряд складів злочинів, передбачених КК України, опосередковано пов'язані з порушенням правового режиму податкової таємниці. Так, дії службових осіб органів ДФС у випадку виконання ними своїх обов'язків всупереч інтересам служби можуть утворювати склади злочинів у сфері службової діяльності — зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК), службова недбалість (ст. 367 КК України) тощо.

Проте якщо як у кримінальному, так й в адміністративному законодавстві бракує складів правопорушень, що передбачають відповідальність за порушення податкової таємниці, відповідальність за порушення інших видів таємниць знайшла своє відображення в цих нормативно-правових актах. Так, у Кримінальному кодексі України передбачено кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України), втрату документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України), державну зраду (ст. 111 КК України), шпигунство (ст. 114 КК України) тощо.

Поряд з державною таємницею в Кримінальному кодексі України передбачено відповідальність за незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК України), розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК України), порушення недоторканності приватного життя (незаконне збирання, зберігання, використання або поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди або поширення цієї інформації у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації (ст. 182 КК України), розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю (ст. 232 КК України) тощо.

В адміністративно-деліктному законодавстві також міститься ряд статей, що передбачають, адміністративну відповідальність за порушення окремих видів таємниць. Так, Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю», ухваленого Верховною Радою України 21 вересня

1999 року, була встановлена адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю, а саме:

- 1) недодержання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;
- 2) засекречування інформації:
  - про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;
  - про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися та загрожують безпеці громадян;
  - про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально демографічні показники, стан правопорядку, освіти та культури населення;
  - про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;
  - про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
  - іншої інформації, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена;
- 3) безпідставне засекречування інформації;
- 4) надання грифа секретності матеріальним носіям конфіденційної або іншої таємної інформації, яка не становить державної таємниці, або ненадання грифа секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а також безпідставне скасування чи зниження грифа секретності матеріальних носіїв секретної інформації;
- 5) порушення встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці;
- 6) невжиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці;
- 7) провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без отримання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності, а також розміщення державних замовлень на виконання робіт, доведення мобілізаційних завдань, пов'язаних з державною таємницею, в органах держав-

- ної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, яким не надано спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;
- 8) недодержання вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства та проведення роботи з ними;
  - 9) невиконання норм і вимог криптографічного та технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає реальна загроза порушення її конфіденційності, цілісності і доступності [462].

У Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачено також адміністративну відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних (ст. 188³⁹ КУпАП). Тривалий час даний нормативно-правовий акт містив також норму, що передбачала відповідальність за незаконне розголошення або використання інформації, що становить банківську таємницю, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків (ст. 164-11 КУпАП). Однак Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять банківську таємницю, та за розголошення банківської таємниці» [463] дану статтю було скасовано.

Нині майже за усі порушення у сфері конфіденційної інформації представниками органів державної влади настає адміністративна відповідальність за ст. 172⁸ КУпАП «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень» чи ст. 212⁵ КУпАП «Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію».

Та чи можна ставити на один щабель рівень суспільної небезпечності правопорушень у сфері розголошення різних видів конфіденційної інформації: податкової, лікарської, банківської, комерційної, усиновлення, дорадчої кімнати тощо? Вважаємо, ні. Саме тому варто дослухатися до пропозицій дослідників про необхідність встановити адміністративну й кримінальну відповідальність за розголошення податкової таємниці у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України [395].

Введення спеціальної норми, що передбачає і кримінальну, і адміністративну відповідальність за розголошення податкової таємниці, втрату документів та інших матеріальних носіїв, що містять податкову таємницю, невиконання обов'язків щодо збереження податкової таємниці, невжиття заходів щодо забезпечення охорони податкової таємниці та незабезпечення контролю за охороною податкової таємниці тощо. Адже юридична відповідальність є ефективним заходом захисту та охорони правового режиму податкової таємниці.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

- 3.1 МІЖНАРОДНІ ПОДАТКОВІ ДОГОВОРИ ЯК НОРМАТИВНА ОСНОВА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ
- 3.2 МІЖНАРОДНІ АКТИ МОДЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НОРМАТИВНА ОСНОВА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ
- 3.3 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

3.1 МІЖНАРОДНІ ПОДАТКОВІ ДОГОВОРИ ЯК НОРМАТИВНА ОСНОВА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

Поширення нових інтеграційних процесів, глобалізація усіх сфер суспільного життя зумовили необхідність перегляду категоріальних підходів до розуміння змісту податкового права. Новітній суспільний розвиток призвів до визнання ефективних засобів правового впорядкування суспільних відносин у сфері податкових взаємовідносин.

Податкове законодавство інших країн по-різному розв'язує цю проблему впорядкування суспільних відносин у сфері податкових взаємовідносин. У деяких державах взагалі відсутня податкова таємниця, в інших діє принцип податкової публічності, яким суттєво обмежується дія інституту податкової таємниці; десь навпаки, — визначають інститут податкової таємниці, діяльність якого поширюється практично на всю податкову інформацію.

Аналіз світового досвіду свідчить, що найбільш розвинені країни світу та країни, близькі до них, останнім часом приділяли увагу саме формуванню та розвитку інститутів, притаманних інформаційному суспільству [464, с. 31].

Окремі аспекти питання міжнародно-правових засад податкового режиму податкової таємниці розглядалися у роботах таких вітчизняних вчених, як *С. Боровик* [465], *Є. Зверев* [466], *К. Кузнєцов* [467], *С. Морозов* [468], *І. Петраш* [469], *П. Селезень* [470]. Ці роботи переважно орієнтовані на аналіз договірних норм для розв'язання проблеми подвійного оподаткування або ж вдосконалення правових засад імплементації основних податкових норм в національне законодавство.

В інших країнах це питання в різних аспектах детально розглядали такі вчені, як *Р. Берд* [471], *Д. Вард* [472], *К. Вогель* [473], *Ф. Енгелен* [474], *А. Перов* [475] тощо. Так, *Р. Берд* присвятив свої розвідки впливу інформаційних технологій на податкову політику, інформаційним новаціям в податковому середовищі.

Переважно міжнародно-правові засади правового режиму податкової таємниці розглядались науковцями у контексті поняття «система податкового права».

М. Кучерявенко під поняттям «система податкового права» розглядає об'єктивну внутрішню єдність податково-правових норм, що виникла історично, та поділ таких норм на окремі інститути. Така норма визначається єдністю податкових відносин, на регулювання яких і спрямовано вплив податково-правових приписів. Система податкового права складається із взаємопов'язаних базових податково-правових інститутів, що охоплюють сукупність податково-правових норм, які регулюють певні податкові відносини, що утворюють відокремлену групу. Система податкового права значною мірою орієнтована на визначення способу, закону зв'язку як між окремими податково-правовими нормами, так і між окремими інститутами.

У цьому контексті автор вступає у гостру полеміку з прихильниками необхідності виділення міжнародного податкового права в окрему галузь або інститут права та наполягають на тому, що міжнародні договори з питань оподаткування утворюють основу відповідної системи норм і є специфічним джерелом правового регулювання податкових відносин [476].

М. Кучерявенко зазначає, що основним гарантом загальнообов'язкового правила поведінки, закріпленого в нормах податкового права, є держава. Ця думка також поширюється на міжнародно-правові засади податкового режиму податкової таємниці. Важливою особливістю цього питання є складність обґрунтування однорідності характеру міжнародно-правових засад податкового режиму податкової таємниці.

І. Кучеров звертає увагу на те, що міжнародно-правові засади податкового режиму податкової таємниці відносяться до системи міжнародного публічного права. Він також пропонує розглядати це питання в межах міжнародного фінансового права [477].

А. Шахмат'єв зазначає, що визначати режим податкової таємниці у міжнародному контексті слід відповідно до сукупних норм

національних податкових законодавств, що регулюють відносини з суб'єктами [478].

І. Ларютина пов'язує з міжнародно-правовими засадами правового режиму податкової таємниці міжнародне право, що є цілісною, міжсистемною сукупністю правових норм. Поняття «податкова таємниця» діалектично розвивається, володіє власними ознаками, спрямованими на певні суспільні відносини, пов'язані, в першу чергу, з оподаткуванням і може зачіпати інтереси двох і більше держав [479].

Водночас у доктринальних джерелах виокремлюють багато різних підходів щодо розуміння цілей укладення міжнародних податкових договорів. Так, *К. Борисов* вирізняє такі **основні цілі міжнародних податкових договорів**:

- 1) врегулювання подвійного оподаткування;
- 2) захист інтересів вітчизняних господарюючих суб'єктів власності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність в інших державах;
- 3) боротьба з ухиленням від оподаткування;
- 4) розробка процедур врегулювання спірних питань [480].

Інший перелік цілей порівняно з попереднім наводить *Ж. Мелдешов*:

- 1) вирішення проблеми подвійного оподаткування;
- 2) захист власних платників податків в інших державах від збільшеного, у порівнянні з місцевими платниками, оподаткування — податкової дискримінації;
- 3) створення спеціального регламенту для спірних ситуацій, які виникають між платником податків і іншою державою [481].

Автори Типової конвенції ОЕСР під основними цілями укладення міжнародних податкових договорів розуміють сприяння обміну товарами та послугами, руху капіталів і переміщенню осіб шляхом ліквідації подвійного оподаткування, захисту інтересів суб'єктів оподаткування, забезпечення податкового режиму податкової таємниці. Звичайно, що іншою метою, за визнанням у міжнародних договорах, є попередження ухилення й уникнення від оподаткування.

Водночас наявність багатьох підходів до поняття «податкова таємниця» певною мірою зумовлене різним авторським баченням, а також визначенням місця міжнародних податкових документів у системі джерел національного податкового права, що є наслідком складної юридичної правової природи та її нормативної бази. Міжнародні по-

даткові договори навіть у випадку визнання їх частиною національного законодавства не втрачають своєї міжнародно-правової природи [482]. А це означає необхідність специфічного механізму забезпечення дії та тлумачення норм міжнародних податкових договорів. Говорячи про міжнародні податкові договори, необхідно чітко визначити ті види договорів, які слід віднести до названої групи.

У юридичній науці є кілька підходів до класифікації міжнародних договорів у сфері оподаткування. *В. Кашин* виокремлює дві **групи договорів, в яких у тій чи іншій формі вирішуються податкові питання:**

- 1) власне податкові договори;
- 2) інші міжнародні угоди та договори, в яких поряд з іншими вирішуються і податкові питання.

До першої групи належать угоди про надання адміністративної допомоги, обмежені податкові угоди, загальні податкові договори, угоди про податки на спадщину, угоди про податки з соціального страхування.

Друга група включає в себе договори про основи взаємовідносин між державами, договори про встановлення дипломатичних і консульських відносин, торгові договори й угоди. Вони визначають надання режиму найбільшого сприяння щодо товарів і послуг, що імпортуються з держави-партнера. Ці договори можуть визначати принципи взаємовідносин міжнародних організацій з країнами їх базування [483].

О. Фоміна вибудовує схожу класифікацію, при цьому вона не включає угоди про надання адміністративної допомоги, угоди про податки на спадщину, угоди про податки із соціального страхування, угоди про податкову таємницю до складу групи власне податкових угод як окремих видів. *О. Фоміна* також зауважує, що виходячи з предмета регулювання, зазначені види угод потрібно розглядати як обмежені податкові угоди [484]. Незважаючи на наявність розбіжностей, спільним у підході більшості представників юридичної науки до класифікації міжнародних договорів з питань правових засад податкового режиму податкової таємниці можна виділити дві групи міжнародних договорів:

- 1) власне податкові договори;
- 2) договори, що розглядають податкові питання опосередковано.

До першої групи включають ті міжнародні договори, відповідно до яких визначені взаємні права й обов'язки у сфері оподаткування для

суб'єктів міжнародного права, що є учасниками міжнародних податкових відносин.

До другої — угоди, в яких питання щодо оподаткування регулюються поряд з іншими, що не розглядаються як предмет податкового чи фінансового права. Договорів, що регулюють відносини у сфері оподаткування між міжнародними організаціями та їх державами перебування в якості окремих груп. Хоча такий поділ видається доволі суперечливим, оскільки у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначені міжнародно-правові зобов'язання держави стосовно встановлення балансу між публічним і приватним інтересом у податковій сфері.

3.2 МІЖНАРОДНІ АКТИ МОДЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НОРМАТИВНА ОСНОВА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

Особливе місце в системі міжнародного нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці посідають акти модельного законодавства як гнучкі механізми правового регулювання, що були неодноразово перевірені світовою практикою у правозастосуванні.

Міжнародно-правові засади правового режиму податкової таємниці нині набувають якісного і нового оформлення думки світових держав. Такий підхід пояснюється кардинальними змінами як у теорії, так і у практиці правового регулювання режиму податкової таємниці. Протягом останнього десятиліття зафіксовано та різною мірою проаналізовано нові правові феномени, яким науковці не приділяли такої уваги. На особливу увагу щодо формування і функціонування міжнародно-правових засад правового режиму податкової таємниці у світовому контексті заслуговує модельне право.

Зрозуміло, що поширення загальних моделей, що організують ту чи іншу діяльність у світовому контексті, стає важливим показником глобалізації. Загальні моделі соціального порядку стають визначальними у різних соціальних умовах. На зміст правових норм дедалі більше впливає воля світового співтовариства, що визначається світовими інститутами. Світові інститути можуть суттєво обмежувати або розширювати податковий суверенітет і правотворчий розсуд держав у сфе-

рі податкової таємниці. Самообмеження державою свого суверенітету у визначенні та реалізації поняття «податкова таємниця» пов'язане з посиленням міждержавних інтеграційних процесів, що виявляється в передачі окремих податкових повноважень наднаціональним структурам. Реформа права, яка здійснюється у багатьох країнах світу, а також у межах міжнародних організацій, зачіпає глибинні прошарки правової дійсності, правового регулювання і правової свідомості та спричиняє пізнання однієї з таких нових форм права, як модельне законодавство у сфері розвитку або обмеження поняття «податкова таємниця». Саме в останні десятиліття на міжнародній правовій арені відбувся значний розвиток нового і малодосліджуваного питання щодо міжнародно-правових засад правового режиму податкової таємниці у ракурсі самостійної міжнародної нормативної системи. Нами розглянуто норми, що служать цілям правової уніфікації поняття «податкова таємниця» і визначені у міжнародному праві.

Так, визначення основних модельних норм, що координують функціонування поняття «податкова таємниця» і виступають невід'ємною частиною і внутрішньодержавного законодавства багатьох держав, має надзвичайно важливе значення у податковій сфері, зокрема — у сфері регулювання податків та захисту інтересів платників податків. Такий підхід пояснюється доволі складною структурою поняття «податкова таємниця» як із теоретичної, так і практичної сторони. Особливо важливим розгляд цього питання стає у зв'язку із загальним спрямуванням нашої держави до інтеграції у світове співтовариство. У положеннях модельного права нормативність визначається не тільки джерелами походження, а й авторитетом суб'єктів, які їх приймають та являють собою самостійний феномен. Цей факт у світовому законодавстві прямо не визначений системою міжнародного податкового права, але тісно з нею пов'язаний.

Розгляд питання модельних законів потребує звернення до визначення поняття «модель».

Слово «модель» — з лат. *modulus*, що у перекладі означає «міра», «зразок». Модель — це певний образ, аналог (уявний чи умовний: зображення, опис, схема, креслення, графік, план, карта тощо) будь-якого об'єкта, процесу або явища, що може використовуватись з метою його заміни [485]. З точки зору законів логіки, поняття «модель» визначається як «будь-який знаковий образ модульованого об'єкта, те, що слу-

жить зразком для відтворення, натура, виступає своєрідним прикладом для повторення, нормою» [486, с. 752]. З огляду на предмет нашого дослідження поняття «міжнародна модельна норма» визначається як норма, що регламентує або зобов'язує держави чи суб'єктів розробити та прийняти правовий акт і окрему його норму, будь-то міжнародна чи внутрішньодержавна. Основою нормою модельного визначення є модельна норма змісту [487].

На думку дослідника Ю. Безбородова, міжнародна модельна норма включає два елементи: право чи обов'язок прийняти правовий акт чи норму і модель (моделі) цих актів або норм. Учений зазначає, що моделлю по своїй суті, є тільки частина норми, яка визначає зміст майбутніх норм. Саме цю частину норми — модель доволі часто називають модельним актом або модельною нормою. У такому значенні вживання терміна «модельна норма» припустима, якщо це не призводить до підміни понять, а її зміст зрозумілий із контексту ситуації. *Такі правила-моделі, що входять до змісту модельних норм, можна поділити:*

- 1) правила, що визначають майбутні норми,
- 2) приблизні правила,
- 3) абсолютні правила.

До прикладу, в рамкових конвенціях, що не містять конкретизованих модельних норм (конкретної правової моделі), рівень моделювання визначається як загальний, концептуальний або ж абстрактний. Рамковий характер визначено доволі загальним характером положень документа, що припускають його гнучкість при їх використанні. Необхідність таких формулювань зумовлена прагненням забезпечити максимально широку участь держав у конвенціях з урахуванням особливих обставин країн і відмінностей у наслідках імплементації конвенційних зобов'язань [487]. Зі специфічною природою модельних норм, їх концептуальним, абстрактним характером пов'язана їх специфіка щодо відсутності санкцій. Санкції містяться у конкретних нормах, що приймаються на основі та з урахуванням модельних норм [488].

Модельні норми неодмінно входять до складу «модельних законів», що активно застосовуються у міжнародній правотворчій практиці та являють собою рекомендаційний законодавчий акт. Цей документ приймається законодавчим інститутом федеративної держави, міждержавного об'єднання або міжнародною організацією в цілях

узгодження нормативної орієнтації суб'єктів законодавчої діяльності членів відповідного об'єднання.

Поширення функціонального використання терміна «модельний закон» пояснюється тенденцією запозичення понятійного апарату з англо-саксонської правової системи, а також необхідністю розмежування технічних і математичних термінів, наприклад, термін «модельний закон розподілу імовірностей» слід відрізнити від юридичних понять.

Процес створення модельних актів є доволі складним і суперечливим, оскільки це лише зразок, орієнтовне схематичне зображення, відповідно до якого розроблятимуть угоди з конкретних питань.

Під час проведення процесу переговорів з тією чи іншою державою модельний варіант можна змінити відповідно до конкретної специфіки співпраці з цією державою щодо зазначеного питання. Водночас укладання угоди з конкретного питання у вигляді єдиного зразка може забезпечити об'єднання міжнародних зобов'язань держави, що використовує модель при укладанні двосторонніх міжнародних договорів у визначеній сфері.

Так, модельний закон є зразком, правилом поведінки, що несе юридичне навантаження у майбутньому при затвердженні. Саме тоді він розглядається як документ, що вміщує достатньо потужний інформативний зміст. Нині модельні закони впливають на всю подальшу правотворчу практичну діяльність міжнародного співтовариства і визначають формування законодавства окремих держав. У такий спосіб розкривається дуалістичний характер модельних правових актів, який, по-перше, виявляється через його еталонність, до якої повинен прагнути законодавець у майбутньому, а, по-друге, такий акт дає змогу досягнути компромісного рішення учасникам конкретного правового регулювання.

Модельні акти щодо визначення, регулювання та функціонування міжнародно-правових засад податкового режиму податкової таємниці розробляються міжнародними організаціями, інколи (зрідка) самі держави розробляють відповідні моделі законів. Згодом ці документи пропонуються до розгляду та виконання законодавчим органам різних країн у якості зразка, на основі якого може бути ухвалений правовий документ.

Водночас не існує фактичних можливостей зобов'язати жодну державу не використовувати і виконувати запропоновану модель або до-

гматично дотримуватись усіх її приписів. Виняток у міжнародно-правових засадах податкового режиму податкової таємниці становлять лише випадки, коли прийняття внутрішньодержавного правового акта на основі моделі складає статутний обов'язок держави, що є членом міжнародного інтеграційного об'єднання (міжнародної організації). Подібні міжнародні договірні моделі у вигляді типових угод доволі часто ухвалюють у податково-правовій сфері. Зокрема стосовно уникнення подвійного оподаткування було запропоновано ввести поняття «комерційна таємниця». Так, ще в 1928 р. Лігою Націй був підготовлений проект такої угоди.

Цей документ було складено у двох варіантах, один з яких при визначенні податкової юрисдикції передбачав критерій резидентства, відносив інформацію про прибутки до поняття «комерційна таємниця», впроваджував єдиний податок для підприємців, оскільки їх прибутки не дозволялось ідентифікувати законом з метою залишення капіталу країні. Другий документ базувався на критерії територіальності. Ліга Націй стала першою міжнародною організацією, що почала роботу над розв'язанням проблеми міжнародного подвійного оподаткування за допомогою визначення поняття «комерційна таємниця».

Так, уже в 1923 році вона отримала від своїх експертів конкретні пропозиції з врегулювання даного питання шляхом укладання податкових угод на основі розроблених модельних податкових конвенцій. Перші чотири конвенції Ліги Націй стосувалися запобігання подвійного оподаткування доходів і капіталів, майна та спадщини, а також питань взаємної адміністративної допомоги країн у питаннях збору податків. Після розформування в 1954 році колишнього Фінансового комітету Ліги Націй подальша робота над вдосконаленням типових моделей міжнародних податкових конвенцій з 1956 року перемістилася у Фіскальний комітет Організації Європейського Економічного Співробітництва, що потім стала Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР).

Країни-члени ОЕСР мали приблизно однаковий економічний розвиток. Також вони дотримувались загальної ринкової моделі національного господарства. Відповідно вони легше могли знайти компромісне рішення проблеми подвійного юридичного оподаткування на багатосторонньому рівні. Результатом роботи фіскального комітету ОЕСР після численних погоджень з країнами-членами організації ста-

ла публікація в 1963 році Модельної податкової конвенції ОЕСР щодо уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталів (МПК ОЕСР).

З часом розвиток зовнішньоекономічного співробітництва країн-членів організації Модельна податкова конвенція ОЕСР зразка 1963 удосконалювався, з'являлися нові редакції і розширені тлумачення 1977 року, 1992 року і 2003 року. Згодом модельні угоди в цій галузі були розроблені ООН (Модель ООН 1980 р.).

Модельна конвенція ООН розкриває основні положення щодо усунення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і капітал, визначення поняття «комерційна таємниця» також дозволяє звести до мінімуму ймовірність термінологічних різночитань у договорах, створює умови для вибору методологічних дій для полегшення надмірного податкового тягаря.

Цей документ надає можливість державам визначати та встановлювати відповідні межі національної юрисдикції щодо забезпечення міжнародно-правових засад податкового режиму податкової таємниці, експорту капіталу, визначення імпорту грошових надходжень.

Багато положень Модельної конвенції ООН перетинаються з Конвенцією ОЕСР. Ці документи вплинули на більшість нині чинних міждержавних угод з податкових питань. Кількість угод, що визначають умови формування, функціонування та розвитку податкового права постійно зростає. Деталізується їх зміст, що впливає на появу нових Модельних законів.

У США в 1996 році був розроблений Модельний закон, який втілює в собі основні елементи міжнародно-правового механізму регулювання оподаткування, які були лише позначені в Типових моделях ООН і ОЕСР. Крім того, у 1981 році в рамках ОЕСР була розроблена також і Типова конвенція про надання взаємної адміністративної допомоги в податкових питаннях; у 1983 році Типова конвенція про нерухоме майно, спадщину і дарування. Кілька проектів типових угод, де також визначається поняття «комерційна таємниця» було підготовлено в рамках регіональних та субрегіональних інтеграційних груп. У 1964 році — податкова угода Британської співдружності націй, а у 1971 році — Модельна конвенція для держав — членів Андського пакту з іншими країнами, що знаходяться за межами визначених регіонів.

Практично всі з чинних натеper у глобальному масштабі угоди, в яких визначені міжнародно-правові засади податкового режиму ко-

мерційної таємниці базуються на одній з трьох основних універсальних форм податкових угод — типових конвенціях, розроблених у рамках ОЕСР, ООН або модельній конвенції США. Типові форми значною мірою схожі між собою, за винятком порядку визначення осіб, які підпадають під дію угод та правил застосування податкового режиму комерційної таємниці щодо окремих видів або різновидів конвенційних доходів, а також правил і порядку їх оподаткування. Слід зазначити, що в окремих податкових угодах, що приймаються країнами-учасниками ЄС, наявні елементи або положення, запозичені з типових конвенцій США та ООН.

Попри те, що держави ЄС є членами ОЕСР і в даній якості брали участь у розробці Типової конвенції ОЕСР, наведені вище факти наочно демонструють, що компромісна модельна форма ОЕСР відповідає інтересам західноєвропейських держав. Україна також дотримується вимог зазначених типових конвенцій. Українським урядом було укладено понад 70 договорів про уникнення міжнародного подвійного оподаткування, правил і порядку захисту даних, що становлять комерційну таємницю. Світові модельні конвенції систематично застосовуються Україною як визначні чинники і визначені юридичні конструкції у реформуванні свого фінансового права в цілому та податкового права особливо з огляду на підготовку її до вступу повноправним членом у ЄС. Застосування міжнародних податкових угод видається більш вигідним як державі, так і платнику податків.

З одного боку, визначальними у системі міжнародних податкових договорів щодо питання правових засад податкового режиму податкової таємниці є договори, в яких забезпечується узгоджене розмежування конкуруючих податкових юрисдикцій, а з іншого — утворюється правова база для розвитку адміністративної співпраці податкових органів договірних держав.

Більшість подібних угод у світі укладається на основі Модельної податкової конвенції ОЕСР стосовно доходів і капіталу 1977 року (далі — Типова конвенція ОЕСР) та Типової конвенції ООН у відносинах між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, 1979 року (далі — Типова конвенція ООН). Особливістю Типової конвенції ООН є те, що вона може надавати певні переваги у сфері оподаткування державам, що розвиваються, перед розвиненими державами. Зокрема, до таких позитивних зрушень можна віднести:

- 1) застосування поняття «постійне представництво»;
- 2) принцип «витягнутої руки» доповнюється правилом, що дозволяє оподатковувати підприємство та особу через їх постійне представництво в державі джерела, а не тільки доходи їх самого постійного представництва;
- 3) встановлено обмеження щодо використання права постійного представництва на вирахування витрат та обмеження на порушення дотримання комерційної таємниці понесених в інтересах підприємницької діяльності, включно з управлінськими та загальними адміністративними витратами;
- 4) альтернативні варіанти оподаткування доходів від морських перевезень та пенсій і виплат щодо соціального страхування надають державі джерела право в обмеженому вигляді оподатковувати їх, а також з метою збереження комерційної таємниці;
- 5) розширені можливості оподаткування пасивних доходів (дивідендів, процентів, роялті), що виплачуються нерезидентам.

Обмін податковою інформацією регулюється міжнародними юридичними інструментами: двосторонніми податковими конвенціями, що базуються на типових конвенціях ОЕСР і ООН про уникнення подвійного оподаткування щодо податків на дохід і капітал; міжнародними інструментами, спеціально розробленими для цілей адміністративної взаємодопомоги з податкових питань; у межах Європейського Союзу — Директивою ЄС про взаємну допомогу з питань обміну інформацією щодо податку на додану вартість і акцизних зборів; міжнародними угодами про допомогу в судових справах, наприклад Європейська конвенція про взаємну допомогу з кримінальних питань у випадках кримінального переслідування за податкові злочини [489].

Переважає більшість договорів України про уникнення подвійного оподаткування укладена саме на основі Типової конвенції ОЕСР, що може бути пов'язане з її надзвичайно широким застосуванням по всьому світу як загальновизнаної основи для ведення перемовин щодо укладення відповідних міжнародних податкових договорів. Що стосується США, то вони використовують власну типову модель міжнародних податкових договорів, яка також має багато спільних положень з Типовою конвенцією ОЕСР.

Факт укладання міжнародного податкового договору жодним чином не означає того, що його положення автоматично стають норма-

тивними для платників податків і відповідних органів договірних держав. Такі норми проходять також процедуру імплементації до національних правових систем відповідних держав. У цьому контексті можна виокремити ряд специфічних особливостей договорів про забезпечення податкового режиму податкової таємниці.

Однією причиною, що зумовлює формування таких особливостей, є загальний характер модельних актів, що є основою для розробки норм міжнародних податкових договорів. Звідси виникає необхідність у встановленні конкретного змісту відповідних договірних норм для належного регулювання податкових відносин договірних держав. Таку прогалину можна усунути за допомогою або укладення додаткових протоколів до міжнародного договору, або за допомогою детального тлумачення чи доповнення відповідних договірних норм національним законодавцем. Проте слід зауважити, що можливість втілення цих варіантів в українських реаліях є доволі складним і неоднозначним процесом.

Так, відповідно до п. 3.1 ст. 3 Податкового кодексу України, а також згідно зі ст. 9 Конституції України до національного податкового законодавства включаються лише міжнародні договори, що ратифіковані Верховною Радою України. А додаткові протоколи, що укладаються на розвиток положень договорів про уникнення подвійного оподаткування, чи їх уточнення, є окремими міжнародними договорами і не потребують проходження процедури ратифікації з боку єдиного органу законодавчої влади в Україні. За таких умов з формальних підстав відповідні протоколи не можуть визнаватись частиною національного податкового законодавства, а тому не можуть бути і нормативними орієнтирами для учасників податкових відносин. Також національне законодавство не завжди належним чином і своєчасно доповнює чинні міжнародно-правові норми національно-правовими для забезпечення ефективного функціонування перших. Наприклад, розглянемо ситуацію про умови збереження комерційної таємниці щодо фактичних власників доходу. Відповідно до договорів про збереження комерційної таємниці, з метою обмеження неналежного використання договірних норм часто запроваджується правило, яке передбачає можливість збереження комерційної таємниці при виплаті пасивних видів доходів лише в ситуаціях, коли отримувачем такого доходу є бенефіціарний (фактичний) отримувач (власник) доходу. При цьому в самих

міжнародних договорах не надається тлумачення терміна «бенефіціарний (фактичний) отримувач (власник) доходу».

Це означає, що необхідно звертатись до національного законодавства договірних сторін. У національному законодавстві п. 103.3 ст. 103 Податкового кодексу України вказується, що бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) доходу, що виплачується з території України, не може бути агент, номінальний утримувач (номінальний власник) або просто посередник. У цьому випадку законодавство обрало доволі прозорий підхід щодо розкриття норм міжнародного і податкового права. Українське законодавство розкриває дію інституту бенефіціарного (фактичного) отримувача (власника) доходу на застосування усіх міжнародних податкових договорів. Такий підхід є прямим порушенням Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року.

Національне законодавство за допомогою таких чинників надає підстави для відмови у доступі до договірних переваг національним особам іншої договірної держави, що не передбачено окремими міжнародними податковими договорами України. Так, у відповідному договорі між Україною та Кіпром відсутні законодавчі положення щодо можливості обмеження доступу до договірних переваг для суб'єктів господарювання обох держав на підставі невідповідності критеріям бенефіціарного (фактичного) отримувача (власника) доходу, що виплачується з України. Також дефінітивна структура п. 103.3 ст. 103 Податкового кодексу України не повною мірою відповідає меті запровадження інституту комерційної таємниці. Цей інститут знайшов своє втілення у національному законодавстві з причини необхідності обмеження випадків неналежного використання положень міжнародних податкових договорів. Хоча водночас не наводиться жодного об'єктивного критерію розмежування між належним і неналежним застосуванням міжнародних податкових договорів. Так, відповідно до цих положень не лише недобросовісні, а й добросовісні платники податків були позбавлені можливості доступу до договірних переваг на зазначених підставах. Наведене з усією очевидністю демонструє складність використання договірних норм як нормативних регуляторів в правовій системі України в цілому та у сфері оподаткування зокрема. У цьому випадку закономірною є порушення питання про можливість використання альтернативних варіантів для розв'язання проблем, пов'язаних із

визначенням у транскордонних межах поняття «комерційна таємниця», яке частково збігається у національному законодавстві з поняттям «податкова таємниця». Відповідь на це питання потребує аналізу цілей укладення міжнародних договорів у сфері оподаткування.

Як бачимо, основною ціллю укладення міжнародних податкових договорів є розв'язання проблеми подвійного оподаткування, яка є наслідком існування явища конкуренції податкових юрисдикцій держав. Можливим альтернативним варіантом є розробка національно-правових норм, спрямованих на «полегшення» податкового тягаря платників податків у випадку виникнення ситуації подвійного оподаткування.

Водночас використання другого підходу є набагато менш вигідним у порівнянні з першим. Адже прийняття національно-правових норм, спрямованих на зменшення податкового навантаження на платника податків у ситуації подвійного оподаткування, зменшуватиме у відповідній частині і дохідні надходження до державного бюджету. Укладення ж міжнародного податкового договору дозволяє узгодити інтереси держав у сфері оподаткування, посилити контроль за виконанням податкових зобов'язань за допомогою процедур адміністративної співпраці та сприяти поліпшенню інвестиційної привабливості країни.

Вітчизняний та іноземний досвід переконує, що модельні акти відіграють дедалі помітну роль у процесі зближення внутрішнього і міжнародного права у забезпечення податкового режиму податкової таємниці. Еволюціонування модельного законодавства сьогодні розкривається через розширення меж застосування модельних норм, збільшення законодавчого масиву, появі диференційованих галузевих систем.

Отже, міжнародні податкові договори та норми щодо їх застосування у правовій системі кожної країни формують окремий інститут національного податкового права. Це обумовлено специфічною природою міжнародно-правових норм та особливим порядком забезпечення їх дії у національному правопорядку.

В Україні цей інститут перебуває у фазі активного формування. Це пов'язано з поглибленням і розвитком глобалізаційних процесів. Саме від виваженості, обґрунтованості та визначеності норм даного інституту значною мірою залежить формування та розвиток податкового режиму податкової таємниці в Україні.

Водночас модельні закони відповідно до міжнародного законодавства формують структуровані системи для вирішення різних проблем

правового регулювання в різних сферах. Подібні системи сприяють усуненню суперечностей у змісті чинних та ухвалених правових норм, приводять до єдиного значення відповідні норми права, що визначають потреби суспільного розвитку.

У процесі розробки та впровадженні модельних актів виявляються правові прогалини і неповнота правового регулювання суспільних відносин. Особливого значення набувають важливі процеси створення модельних норм, вироблення концепцій, що враховують думки та інтереси різних соціальних груп і верств населення. Вони визначають співвідношення з іншими, чинними правовими актами, виражають здатність модельних норм адаптуватися в чинній правовій системі, а також втілюватися в майбутніх нормативних актах.

У цілому модельне законодавство, що визначає правовий режим податкової таємниці, сприяє підвищенню дієвості правового регулювання, пошуку нових правових регуляторів на основі типових норм, а також розвитку і зміцненню демократії і законності.

Відповідно можемо визначити, що нині існує нова еволюційна зовнішня форма вираження правових норм — модельне законодавство. Функціонування модельного законодавства надає можливість застосувати його при здійсненні правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення функціонування режиму податкової таємниці. Таке законодавство заповнює прогалини нормативного матеріалу, усуває колізії, надаючи можливість враховувати конкретні обставини справ, виносити відповідні рішення, що відповідають легальним та загальновизнаним правовим підставам. Модельне право в галузі податкового права, зокрема у реалізації податкового режиму податкової таємниці, є перспективною формою правотворчості, що підтвердила свою дієвість та самодостатність на практиці та в майбутньому претендує на активне використання в цілях розвитку і вдосконалення міжнародних та внутрішньодержавних правових систем.

Водночас є й протиріччя між вітчизняним та європейським законодавством щодо цього, зокрема щодо змісту поняття «податкова таємниця». Демократичний напрям у розвитку суспільства базується на загальних принципах відкритості та забезпеченні доступу до інформації. Водночас політика податкових органів щодо забезпечення податкового режиму податкової таємниці не передбачає переходу до дозвольного принципу для надання інформації, що містить податкову таємницю.

Міжнародно-правове визнання України й її участь у загальносвітових інформаційних потоках, побудова інформаційного суспільства, інформатизація органів влади зумовлюють проведення державної політики у сфері інформаційного забезпечення адміністративної діяльності щодо справляння податків, спрямованої на виконання таких основних завдань: створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб органів державної влади, фізичних та юридичних осіб; визначення загального порядку формування і використання інформаційних ресурсів для всіх органів державної влади, охоплених процесами інформатизації; забезпечення сумісності, взаємодії й інтеграції інформаційних ресурсів на базі сучасних інформаційних технологій, міжнародних стандартів, уніфікованих систем класифікації та кодування інформації; ліцензування діяльності з надання інформаційних послуг для забезпечення відповідності якості інформаційних ресурсів; сертифікація інформаційних технологій та їх продукції в рамках державної і міжнародної систем сертифікації; забезпечення комплексного захисту державних інформаційних ресурсів, використання сучасних засобів і методів захисту інформації від несанкціонованого доступу, пошкодження, спотворення, руйнування та блокування [490, с. 101].

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [203].

Не є винятком з цього правила і договори про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна, а також про функціонування інституту податкової таємниці, що становлять переважну більшість вітчизняних міжнародних податкових договорів.

Їх незмінна міжнародно-правова природа та особливості дії договірно-правових норм в територіальних межах України зумовлюють виникнення цілого комплексу питань, пов'язаних з виконанням подібними договірними нормами функцій нормативних орієнтирів в національній правовій системі.

До них можна віднести визначення специфічних рис імплементації міжнародно-правових норм у питанні забезпечення правового режиму податкової таємниці у вітчизняне законодавство, встановлення характерних ознак процесу забезпечення дії норм міжнародних податкових договорів на території України та визначення ролі міжнародного договору як джерела вітчизняного податкового права. Звідси стає оче-

видною необхідність у визначенні проблемних аспектів застосування норм міжнародних податкових договорів в Україні у процесі правової реалізації зазначеного права. Незважаючи на включення міжнародних договорів до системи національного законодавства згідно зі ст. 9 Конституції України, вони, однак, є звичайними законами, оскільки їм надається пріоритет перед нормами внутрішньодержавного законодавства і вони мають особливий порядок набуття і втрати чинності.

Отже, можемо визначити, що міжнародні податкові договори утворюють особливий інститут в рамках національного податкового права. Додатковим підтвердженням правильності подібного підходу є те, що в окремій главі 10 розділу 2 Податкового кодексу України детально розкривається порядок застосування положень міжнародних договорів.

3.3 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

«ЄС доволі давно працює над створенням рекомендацій та взаємних «м'яких» домовленостей щодо міжнародно-правових засад податкового режиму податкової таємниці, які від цього не втрачають характеру міжнародних та міждержавних зобов'язань. Він також наголошує, що норми модельного законодавства інструментарій «м'якого права» дедалі ширше застосовує для регулювання найрізноманітніших галузей людської діяльності і транснаціональної взаємодії. Воно дедалі частіше набуває самодостатнього характеру, не потребує додаткового підтвердження» [491].

Держави та групи держав воліють звертатися до нього і в регулятивних цілях з метою досягнення потрібного результату, на який вони розраховують.

Європейський Союз був завжди і майже в усьому, передусім, правовою спільнотою. Він діяв завжди через право і на основі права. Будь-які політичні рішення втілювались в нормі права, і згодом отримували свою реалізацію вже через її імплементацію та невсипущий контроль над її дотриманням. Але наскільки висока у ньому питома вага м'якого права, загальних принципів, які потребують конкретизації (як у випадку з Хартією основних прав ЄС), визначених норм і норм програмного типу, односторонніх зобов'язань і загальних орієнтирів, важко визначити.

Певний час політика ЄС здійснюється так: держави-члени узгоджують спільне завдання, надалі обіцяють один одному до певного періоду досягти конкретних показників, а потім працюють над досягненням намічених цілей. Але не тільки працюють. Водночас вони регулярно звітують один перед одним про результати, які їм вдалося отримати. Контролюють один одного, вносячи в процедури, механізми, якщо в цьому є необхідність, обґрунтовані вимогами практики корективи [491].

Забезпечення функціонування режиму податкової таємниці у європейських країнах виникає і формується у зв'язку з впровадженням на початку ХХ століття поняття «комерційна таємниця». Світова практика свідчить про те, що в міжнародних відносинах інструмент комерційної таємниці відіграє надзвичайно важливу роль.

Важливим у даному питанні для України є досвід не лише ЄС загалом, а також окремих країн-членів ЄС, аналіз законодавства яких дозволяє висновувати, що питання податкової таємниці унормовано в контексті питань захисту комерційної таємниці..

3.3.1 Велика Британія

У Великій Британії захист податкової таємниці базується на концепції охорони конфіденційності звичаєвого права. Той, хто одержав інформацію конфіденційно, не повинен недобросовісно використовувати переваги, пов'язані з нею. Він не має використовувати її на шкоду особі, яка надала інформацію, та без її згоди.

Зобов'язання зберігати конфіденційність може стосуватися третіх сторін, яким ця інформація була передана. Якщо третя сторона отримує інформацію, знаючи, що вона була розкрита інформатором шляхом порушення конфіденційності, вона сама набуває прав та обов'язків із збереження конфіденційності та щодо відшкодування шкоди при використанні чи розголошенні такої інформації без відповідного дозволу.

Нині у Великій Британії при викраденні конфіденційної інформації не застосовуються загальні кримінальні санкції, передбачені за крадіжку. Інформація про крадіжку не розглядається як власність [492]. Проте у 1981 року була введена кримінальна відповідальність за порушення конфіденційності інформації.

3.3.2 Швейцарія

У Швейцарії суди тлумачать поняття податкової таємниці в площині питань захисту комерційної інформації. Дана інформація впливає на комерційні результати діяльності підприємства, вона не є загальновідомою та загальнодоступною; власник її не розкриває, зважаючи на власні законні інтереси.

Злочином є розкриття комерційної таємниці іноземній державі або фірмі, а також використання переваг від відомостей, які є комерційною таємницею, одержаною незаконним шляхом.

Закон Швейцарії «Про недобросовісну конкуренцію» 1986 року містить положення щодо незаконного одержання відомостей, що є комерційною таємницею. Зловживання даною інформацією забороняє всі методи конкуренції, якщо вони пов'язані з використанням комерційної таємниці, одержаної шляхом порушення умов конфіденційності. За такі дії передбачається стягнення штрафів.

Статтею 4 даного Закону забороняється спонукання працівника до розголошення комерційної таємниці, що є деліктом, як і розкриття технічної або торговельної таємниці, одержаної незаконно. Деліктом також є використання відомостей третьою стороною, якщо вона знає, що відомості одержані неправомірно. Кримінальну відповідальність несе особа, якщо будь-який з наведених деліктів був учинений особою свідомо, або навмисно [492].

3.3.3 Німеччина

Захист податкової таємниці у Німеччині також здійснюється в межах законодавства про комерційну таємницю.

Хоча в законодавстві Німеччини відсутнє визначення поняття «комерційна таємниця», у законі про недобросовісну конкуренцію передбачено норми, що визначають концептуальні засади захисту промислових і комерційних секретів.

Практика свідчить, що суди не розрізняють ці два поняття і відносять їх до комерційної таємниці. Визначають такі *чинники надання інформації статусу промислової чи комерційної таємниці*:

- 1) інформація має бути відома лише обмеженій кількості осіб;
- 2) вона має бути пов'язана з певним бізнесом;

- 3) власник повинен тримати її в секреті та застосовувати усі заходи, щоб за конкретних обставин забезпечити її секретність;
- 4) визначені позиції враховуються за наявності законних прав та інтересів власника щодо збереження інформації в секреті.

У законі про недобросовісну конкуренцію передбачено кримінальні санкції за викрадення відомостей, що є комерційною таємницею. Закон визначає відповідальність за шкоду, заподіяну будь-якою особою, що в цілях конкуренції здійснює дії, які йдуть у розріз із чесною практикою. Водночас передбачено санкції за незаконне використання або передачу третій стороні комерційного або промислового секрету найманним працівником.

Якщо комерційна таємниця одержана особою незаконними способами, тоді забороняється її незаконне використання або розкриття. Таке положення застосовується, коли сторона діє в цілях конкуренції, задля власного інтересу, інтересу третьої сторони або заподіяла шкоду.

У ст. 18 цього Закону передбачено відповідальність кожного, хто в цілях конкуренції або власного інтересу нечесно використовує чи передає третій стороні зразки чи інструкції технічного характеру, що були використані під час ведення бізнесу.

Крадіжка відомостей, що є комерційною таємницею, переслідується у кримінальному порядку за заявою до прокуратури або в рамках власних дій відповідно до нормативних актів.

У ст. 823 Цивільного кодексу Німеччини міститься положення щодо делікту. «Спеціальне право» визначається як таке, що відноситься до промислових та комерційних секретів. Такі секрети можуть захищатись у цивільно-правовому порядку. При порушенні комерційної таємниці можливе винесення рішення про відшкодування збитків і судову заборону [492].

3.3.4 Франція

Законодавство Франції визначає комерційну таємницю як інформацію, що використовується компанією та є основою її конкурентоспроможності, а також відноситься до конфіденційної інформації.

За порушення комерційної таємниці особи притягуються до цивільної та кримінальної відповідальності. Крім комерційної таємниці, законодавство Франції передбачає захист виробничих секре-

тів. КК Франції містить норми щодо захисту виробничих секретів ще з 1844 року, хоча не надає визначення цієї категорії.

До виробничих секретів віднесли процес виробництва, що становить практичний або комерційний інтерес, який виробник зберігає в таємниці від конкурентів. Кримінальна відповідальність за розголошення виробничих секретів поширюється на керівний персонал, клерків та найманих працівників. Кримінальна відповідальність також передбачена за розголошення комерційної таємниці іноземцям чи передачу її за кордон [492].

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ

- 4.1 НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ
- 4.2 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ
- 4.3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

4.1 НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Окремі теоретичні та практичні аспекти підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці фрагментарно розглядаються в контексті удосконалення заходів забезпечення прав платників податків [493], захисту комерційної таємниці [494; 495; 496], інформатизації фіскальних органів [497; 498; 499; 500; 501; 502] чи окремих інститутів інформаційного права [503; 227; 230; 228; 246].

Трансформація вітчизняної податкової системи відбувається на тлі інтенсивного євроінтеграційного процесу, що вимагає: «...створення високопрофесійної автоматизованої податкової служби; досягнення та прийняття прозорих і зрозумілих нормативно-правових актів, які відповідають не тільки вимогам ЄС, а й національному законодавству, процедурам податкового адміністрування; запровадження механізму поетапного скорочення податкового тягаря; підвищення податкової культури серед платників податків, а й працівників ДПС країни; вдосконалення кадрової політики та системи оплати праці працівників податкових органів; автоматизацію процесів адміністрування податків; створення єдиної професійної команди» [504, с. 105].

Здебільшого дослідники зауважують про недосконалість нормативно-правового регулювання суспільних відносин у податковій сфері загалом та податкової таємниці зокрема.

В. М. Брижко зазначає: «...сучасне інформаційне законодавство має ряд недоліків. Вони зумовлені тією обставиною, що різні закони і підзаконні акти, що регулюють відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися в різний час без узгодження понятійного апарату. У юридичній практиці застосовують ряд термінів, які не досить коректні, не ви-

кликають відповідну рефлексію або не мають чіткого гносеологічного наповнення. Результатом є термінологічна неузгодженість, різне трактування однакових за назвою і формою понять, помилки омонімії, коли застосовують слова, які позначають різні предмети, що призводить до їх неоднозначного розуміння і застосування на практиці» [505, с. 44].

Поряд з несформованістю понятійно-категоріального апарата інформаційного права, термінологічною неузгодженістю, наявністю прогалин та колізій в цій сфері тощо забезпечення правового режиму податкової таємниці ускладнюється недолугим організаційно-технічним забезпеченням діяльності ДФС України.

Але ж нині інформаційна система ДФС України є доволі потужною, що складається з відомостей, які містяться в Державних реєстрах платників податків юридичних і фізичних осіб; державному реєстрі платників ПДВ, реєстрі прибуткових та неприбуткових організацій, підприємств; реєстрі постійних представництв нерезидентів, реєстрі фіктивних підприємств і фіктивних податкових накладних, реєстрі утрачених паспортів, реєстрі інформації (подекадної) про стан розрахунків платників податків із бюджетом (АІС «Галузь», «Пільги», «Аудит», «Податки», «Державний реєстр фізичних осіб-платників податків»,) тощо.

До того ж, виконання покладених на співробітників ДФС України функцій та завдань зобов'язує взаємодіяти з іншими суб'єктами інформаційних відносин шляхом доступу до їх інформаційних мереж та архівів.

Зрозуміло, що доступ до відомостей, котрі містяться в інформаційній мережі ДФС України, є предметом як внутрішнього, так і зовнішнього впливу. Практика діяльності органів і підрозділів ДПС України підтверджує пріоритетне значення інформаційного забезпечення як ланки, що зумовлює ефективність роботи всієї податкової системи [506, с. 63].

Недопущення несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації має забезпечуватись в органах ДФС системно: як технічними засобами захисту інформації, так і режимними заходами та криптографічними методами.

На дану обставину звертають увагу й інші дослідники. Так, *С. М. Попова* зауважує: «Захист інформації повинен забезпечуватись протягом всього періоду її існування і всі запити на доступ до неї, особливо у

комп'ютерних системах, повинні контролюватися комплексами засобів захисту» [507, с. 86].

Дослідження **причин скоєння злочинів у сфері податкової таємниці** дозволило *Р. Б. Іванченко* виокремити фактори, що детермінують скоєння таких злочинів:

- недосконалість законодавчої бази, що регламентує відносини з приводу комерційної, податкової та банківської таємниць;
- корумпованість чиновників державних правоохоронних, контролюючих та інших органів, які незаконно використовують відомості, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- недбалість посадових осіб державних органів у роботі з відомостями, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю, наслідками якої стає розголошення конфіденційних відомостей економічного характеру;
- розвиток інформаційних технологій (Інтернет, мобільний цифровий зв'язок, автоматизовані банківські системи розрахунків з використанням пластикових карток та ін.), що сприяє появі нових форм і механізмів здійснення аналізованого злочину;
- незахищеність комп'ютерних систем кредитних організацій, підприємств, державних правоохоронних і контролюючих органів, що робить можливим незаконне проникнення в електронні бази даних, що містять конфіденційну інформацію економічного характеру;
- широке поширення засобів негласного отримання інформації як вітчизняного, так і імпортного виробництва [148].

О. Г. Додонов, В. М. Росоловський, М. В. Синьков також акцентують увагу, що «низька якість (просто відсутність) сучасних засобів інформатизації вітчизняного виробництва, низький рівень вітчизняних інформаційних технологій обумовили побудову інформаційної інфраструктури ДПС України на базі імпортної техніки та технології, що ускладнює вирішення питань збереження державної, комерційної, службової та особистої таємниці, а значить, і забезпечення інформаційної безпеки ДПС України в цілому» [508].

Отже, ефективне функціонування податкової системи можливе винятково при використанні сучасних інформаційно-телекому-

нікаційних технологій та комп'ютерної техніки співробітниками ДФС України.

Попри те, що інститут податкової таємниці в РФ має тривалішу історію становлення та розвитку, а також більш потужне нормативно-правове забезпечення, російський дослідник *Ю. В. Дубровський* звертає увагу, що воно потребує удосконалення через: «...недостатність правового регулювання комерційної, податкової та банківської таємниці в російському праві; корумпованість державних службовців, яким в силу виконання службових обов'язків стає відома комерційна, податкова чи банківська таємниця громадян і юридичних осіб; поширеність у підприємницькому середовищі агресивних прийомів ведення бізнесу, допущення і навіть схвалення певною частиною бізнес-спільноти кримінальних прийомів ведення конкурентної боротьби; недооцінка рядом керівників господарюючих суб'єктів необхідності належної організації роботи служб власної безпеки; неналежне оформлення трудових правовідносин і пов'язаних з ними зобов'язань працівників про нерозголошення відомостей, що утворюють комерційну, податкову або банківську таємницю; недостатня організація юридичного, технічного, управлінського забезпечення збереження конфіденційної інформації на самому підприємстві; відсутність належного контролю за персоналом підприємства та попередження з боку даної групи потенційних суб'єктів можливих посягань на комерційну, податкову або банківську таємницю, а також кадрові помилки при підборі персоналу, відповідального за дотримання спеціальних правил; фактори суб'єктивного характеру (незадоволеність персоналу підприємства матеріальним становищем, наміри збагачення за рахунок підприємства, особисті якості співробітників і т.д.)» [147].

Майже ідентичні проблеми захисту податкової таємниці й для вітчизняної податкової системи.

4.2 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

За результатами досліджень авторами сформульовано чимало висновків, пропозицій і рекомендацій, які мають за мету вдосконалити діяльність підрозділів ДФС України, спрямовану на забезпечення прав платників податків як суб'єктів правового режиму податкової таємниці: від «...оновлення веб-порталу органів ДПС, який має скла-

датися з трьох основних блоків: інформаційного, консультативно-роз'яснювального та блоку електронних сервісів; впровадження системи «Податковий блок», яка буде складатись з реєстрації платників податків, обробки інформації про платників податків та обліку фінансової інформації; розробки інформаційної системи «Управління документами», яка має забезпечувати виконання усіх необхідних для податкової функцій, пов'язаних з прийняттям, обробкою, збереженням і передачею інформації» [509, с. 4—5] до «...стандартизації та уніфікації інформаційної системи ДПС» [395, с. 153].

Особливо цінними є запропоновані *Т. В. Субіною заходи забезпечення інформаційної безпеки в органах ДПС України*, серед яких: узгодити наявні нормативно-правові акти у сфері забезпечення інформаційної безпеки шляхом систематизації; врегулювати положення щодо отримання та надання інформації у сфері оподаткування; удосконалити нормативно-правову базу щодо забезпечення охорони, захисту та обігу інформації в органах ДПС України; розробити методичні рекомендації щодо нейтралізації вчинених протиправних дій відповідно до обігу податкової інформації в мережі Інтернет [295, с. 14] та заходи удосконалення організаційного забезпечення інформаційної безпеки в органах ДПС України як-от: створити Центр криптографічного захисту інформації в структурі Управління захисту інформації ДПА України; створити відділ з питань архівування та збереження електронної документації в структурі Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення процесів оподаткування ДПА України, до функцій якого входить робота з інформаційними базами даних та аналітична діяльність у сфері оподаткування [295, 15].

Т. О. Рекуненко пропонує ухвалення конкретних нормативно-правових актів з метою удосконалення адміністративно-правового забезпечення управління інформаційними ресурсами органів ДПС України, а саме Закону України «Про засади інформаційної політики в Україні», де унормовано єдину концепцію розвитку державних і суспільних інформаційних відносин, складовою частиною якого має бути врахування інтересів податкової служби в інформаційній сфері та Концепції використання інформаційних ресурсів ДПС України, яка комплексно визначила б порядок та процедури інформаційної діяльності в різних підрозділах ДПС України («Положення про інформаційні ресурси органів ДПС України та порядок їх використання») [294].

Не менш конструктивним вбачається розроблення методичних рекомендацій та роз'яснень, підготовлених фахівцями вищого управлінського рівня з основних проблемних питань даної сфери [294, с. 15].

Отже, сфера оподаткування є надзвичайно динамічною, комплексною, вона потребує постійного вдосконалення, взаємодії управлінських структур, що можливо при належному інформаційному забезпеченні та систематичному нормативно-правовому регулюванні [510, с. 73].

Попри конструктивність наукових пропозицій, більшість з них і донині не знайшли практичного втілення. Більше того, єдиний нормативно-правовий акт, який був покликаний визначати базові принципи, стратегічні напрями, цілі та завдання розвитку ДФС України, виконання якого забезпечило б реалізацію державної політики у податковій та митній сфері з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України у перспективі до 2018 року, зокрема й інститута податкової таємниці — Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013-2018 роки» від 23 жовтня 2013 року [511] — втратило чинність [512]. Нового ж нормативно-правового акта не ухвалено донині

4.3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

«Ефективність — одна з основних оціночних категорій права. Це складне явище, що визначається співвідношенням людських, організаційних, часових, науково-технічних, матеріальних ресурсів тощо й отриманих результатів. Тому тільки оптимальне використання таких ресурсів може забезпечити високу ефективність правового регулювання. В цій сукупності політичних, соціально-економічних, організаційних, ідеологічних, ситуаційних, психологічних і мотиваційних факторів кожний з них має свою питому вагу. Безумовно, їх вплив на ефективність правового регулювання різний: одні з них мають стійкий, визначений характер; інші — діють ситуативно і дискретно, а тому не справляють вирішального впливу. На сьогодні є всі підстави стверджувати про те, що чинниками, які негативно впливають на ефективність чинного українського законодавства, є: низька соціально-правова якість законів; неадекватність законів соціально-політичним ре-

аліям; нездатність законодавства забезпечити узгодження суспільних інтересів» [513, с. 14].

Ефективність правового режиму податкової таємниці можна визначити як результативну характеристику дії правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці, яка виявляється у певному співвідношенні між очікуваними та фактичними наслідками дії права на ці суспільні відносини.

Ефективність правового регулювання забезпечується такими факторами, як: а) ефективність самого закону; б) ефективність виконавчо-розпорядчої діяльності, що забезпечує конкретизацію норм закону на підзаконному рівні; в) ефективність діяльності щодо застосування положень закону спеціальними суб'єктами [513, с. 14].

Екстраполюючи зазначені положення на предмет нашого дослідження, вважаємо, що *ефективність правового режиму податкової таємниці забезпечується ефективністю закону, де визначалися б концептуальні засади забезпечення податкової таємниці, ефективністю підзаконних нормативно-правових актів, що конкретизують норми зазначеного вище закону та ефективністю діяльності щодо застосування положень закону спеціальними суб'єктами, тобто ефективність кадрової політики в ДФС України.*

Хоча інститут податкової таємниці є комплексним правовим інститутом і містить норми не тільки податкового, а й інформаційного, адміністративного, кримінального та інших галузей права, однак саме в Податковому кодексі України доцільно було б визначити чіткий перелік податкової інформації, яка є інформацією з обмеженим доступом і на яку поширюється режим податкової таємниці.

Отже, ґрунтуючись на міжнародно-правовому досвіді регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці, **вважаємо за доцільне закріпити такі концептуальні (загальні) засади правового режиму податкової таємниці в межах Податкового кодексу України:**

- удосконалення поняття «податкова інформація» як комплексної категорії, що охоплює відкриту податкову інформацію та податкову інформацію з обмеженим доступом;
- окреслення системи податкової інформації;
- визначення особливостей правового режиму відкритої податкової інформації та податкової інформації з обмеженим доступом;

- визначення поняття «податкова таємниця», переліку інформації, що становить такий вид інформації;
- закріплення правомірних випадків розголошення податкової таємниці, а також переліку правопорушень у цій сфері;
- окреслення прав, обов'язків суб'єктів забезпечення правового режиму податкової таємниці;
- визначення видів юридичної відповідальності за порушення суб'єктами забезпечення правового режиму податкової таємниці тощо.

Однією з гарантій права на захист конфіденційної інформації є встановлення відповідальності за порушення законодавства у цій сфері. Аналіз елементів правового режиму податкової таємниці дозволяє констатувати про необхідність удосконалення, насамперед, деліктного законодавства у цій сфері. Адже нині ані в КК України, ані в КУпАП не міститься жодної статті, відповідно до якої посадові особи несли б відповідальність за певні незаконні дії чи бездіяльність у цій сфері.

Ураховуючи те, що відповідно до чинного законодавства, зокрема Податкового, Цивільного та Господарського кодексів України, законів України «Про інформацію», «Про банки і банківську діяльність», «Про державну таємницю» поняття «комерційна таємниця», «банківська таємниця», «службова таємниця», «податкова таємниця» не є тотожними і відрізняються за своїм змістом та особливостями правового режиму доступу, вважаємо за необхідне встановити кримінальну та адміністративну відповідальність за порушення податкової таємниці окремою статтею.

Слід зауважити, що таку думку підтримають чимало дослідників. Так, ще в 2002 році *В. Ф. Коваль* та *В. І. Теремецький* пропонували встановити адміністративну й кримінальну відповідальність за розголошення податкової таємниці у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України відповідно [395].

Однак поряд з розголошенням такої інформації не менш загрозливим вбачаються й інші дії представників ДФС України, що можуть спричинити втрату конфіденційності інформації, яку надали платники податків, зокрема неправомірне її отримання, або втрата відомостей, що містять податкову таємницю тощо.

На цю обставину звертає свою увагу *М. Ю. Костенко*, пропонуючи виокремлювати такі складові правопорушення у цій сфері, як: розголо-

шення податкової таємниці, неправомірне використання податкової таємниці та втрату відомостей, що становлять податкову таємницю [313].

Аналіз діяльності посадових осіб ДФС України у сфері податкової таємниці дозволяє констатувати, що правовий режим податкової таємниці порушується на таких етапах: отримання податкової таємниці, її зберігання та використання.

Зважаючи на те, що в жодному нормативно-правовому акті чітко не визначено, яке коло відомостей складає податкова таємниця, на етапі «отримання» посадові особи ДФС України можуть вимагати більший спектр конфіденційної інформації, ніж потрібно для виконання покладених на них обов'язків, або більш стислі часові рамки для надання такої інформації.

Так, *Е. С. Дмитренко* стверджує: «... у результаті ретельного аналізу норм Податкового кодексу України, які стосуються механізму проведення органами ДПС перевірок, виявлено колізію між ними, сутність якої полягає в тому, що орган ДПС має право для здійснення передбачених податковим законодавством функцій отримувати безоплатно від платника значно більший обсяг податкової інформації і не за письмовим запитом» [514, с. 101].

Іншою проблемою є колізії між нормами Податкового кодексу, що визначають терміни надання інформації на запит органу ДПС, тобто місяць з дня, що настає за днем надходження запиту (п. 73.3 ПК України), а у деяких випадках (п. 78.1.1, 78. 1.4, 78. 1.9) — 10 днів. Недотримання цього терміну може зумовити обов'язкове проведення документальної позапланової виїзної перевірки.

До того ж на даному етапі можуть бути порушені процедури приймання та обліку такої інформації шляхом, наприклад, її нерестрації.

Слід зауважити, що термінологічна одиниця «отримання» доволі широко застосовується в чинному законодавстві. Наприклад, у ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю» Кримінального кодексу України закріплено: «Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю...»[515] чи у ч. 3 ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція» Кодексу України про адміністративні правопорушення: «Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці...» [462] тощо. Поряд з цим широковживаним є й поняття «збирання». При чому, якщо тер-

мін «збирання» має певне змістовне навантаження в чинній нормативній базі, то термін «отримання» є абсолютно невизначеним.

Саме тому конструктивною вбачається наукова розвідка у цій сфері, відповідно до якої «...збирання має активну форму поведінки, отримання — пасивну, тобто збирання інформації становить собою цілеспрямовану активну діяльність, що забезпечує отримання необхідних для індивіда відомостей [516, с. 97].

В. О. Навроцький під збиранням відомостей розуміє одержання інформації будь-яким способом: викрадення, підслуховування, фотографування, кіно- чи відеозйомка, використання технічних пристроїв (включаючи проникнення в комп'ютерні мережі, отримання доступів до каналів зв'язку) тощо, зосередження інформації чи матеріалів, які «розкидані» по різних джерелах. Збирання відповідних відомостей буде незаконним, вважає вчений, за наявності хоча б однієї з таких ознак:

- 1) використання методів збирання, які заборонені законом, що являє собою злочин чи проступок: викрадення предметів або документів, підслуховування телефонних розмов, перлюстрація кореспонденції, одержання інформації шляхом застосування погроз або насильства, втручання в роботу автоматизованих систем;
- 2) відсутність згоди власника суб'єкта підприємницької діяльності на отримання відповідної інформації сторонньою особою [517, с. 31].

Отже, незаконне отримання податкової таємниці податковими органами є тоді, коли воно здійснюється без відома і згоди власника чи розпорядника цієї таємниці, або проти його волі, і при цьому посадова особа, котра хоче отримати відомості, що становлять податкову таємницю, не має законних повноважень на доступ до них.

Правомірним отриманням податкової таємниці посадовою особою ДФС України без згоди платника податків є винятково випадки, що передбачені чинним законодавством.

Спочатку такі обмеження було визначено в ст. 32 Конституції України: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [203].

Нині зазначеним нормам Основного закону кореспондують норми інших важливих нормативно-правових актів:

- 1) ч. 1 ст. 302 Цивільного кодексу України («...збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [380]);
- 2) ч. 2 ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних» («...поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [459]);
- 3) ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ («...конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом» [183]);
- 4) ч. 2 ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» («...розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди — лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [145]).

Однак виникає питання: що вважати інтересами національної безпеки, що є економічним добробутом? Якщо дефініція поняття «національна безпека» знайшла своє відображення в концептуальному нормативно-правовому акті, що визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності — Законі України «Про основи національної безпеки України» як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечен-

ня, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [518], то поняття «інтереси національної безпеки» в жодному з нормативно-правових актів не закріплено. Натомість в цьому законі застосовується інша термінологія: «національні інтереси», «пріоритети національних інтересів» тощо. Логіко-семантичний аналіз зазначеної вище дефініції «національна безпека» дозволяє констатувати, що ним охоплюється занадто широке коло суспільних відносин. Саме «гумовий» характер цього поняття надає можливість стверджувати про необхідність конкретизації, які саме випадки обмеження конфіденційної інформації є законними.

Ще складніша ситуація з іншими поняттями, а саме «економічний добробут» чи навіть здавалося б на інтуїтивному рівні зрозуміле поняття «права людини». Однак жодного з них ще не визначено на законодавчому рівні у вітчизняному законодавстві. То що ж тоді казати про широкомасштабну дискусію серед науковців щодо цього?

Цікаво, що Конституційний суд України здійснював офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області [519]. Попри це, предметом розгляду стали винятково такі питання, як: що слід розуміти під інформацією про особисте і сімейне життя, зокрема, чи належить така інформація до конфіденційної інформації про особу та чи є збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу втручанням в її особисте і сімейне життя?

Дані норми Конституції ґрунтувались на низці міжнародно-правових актів у цій сфері. Але у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод визначено дещо інший перелік підстав порушення конфіденційної інформації. Так, органи державної влади не можуть втручатись у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя, «...за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [520].

Така прогалина у вітчизняному праві негативно впливає на рівень правозастосування, надаючи можливість порушувати органами державної влади ці права, аргументуючи інтересами національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

До того ж згідно із Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єкти первинного фінансового моніторингу, їх посадові особи та інші працівники не несуть дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за надання Уповноваженому органу інформації про фінансову операцію, якщо вони діяли в межах цього Закону, навіть якщо такими діями заподіяно шкоду юридичним або фізичним особам, та за інші дії, пов'язані з виконанням цього Закону [521].

Отже, оскільки податкову таємницю складає конфіденційна інформація платника податків, яку вони здебільшого самостійно надають посадовим особам ДФС України, то застосування терміна «отримання» щодо «збирання» для характеристики досліджуваних незаконних дій є більш вдалим.

Зважаючи на незадовільне організаційно-технічне забезпечення діяльності ДФС України, відсутність сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів захисту інформації в ДФС України, висококваліфікованих спеціалістів, що забезпечують безпеку інформаційної інфраструктури в ДФС України тощо, не менше занепокоєння викликає порушення правового режиму податкової таємниці на етапі зберігання податкової таємниці.

Платникові податків байдуже, хто саме не забезпечив захист конфіденційної інформації, що була надана податковим органам. Адже важливим є статус її конфіденційності.

Негласне ознайомлення з документами, що містять податкову таємницю, крадіжка, несанкціоноване копіювання чи підробка — це лише декілька правопорушень, що можуть бути скоєні у зв'язку з недосконалою системою зберігання податкової інформації.

Щодо втрати відомостей, що становлять податкову таємницю, то «втрата» є одним із способів порушення порядку зберігання. Саме тому будь-який протиправний вихід з володіння правозобов'язаної особи податкової таємниці, у тому числі знищення відомостей, що становлять податкову таємницю, є порушенням її порядку зберігання.

Порушення правового режиму податкової таємниці найнебезпечніше на етапі використання податкової таємниці.

На думку *П. Н. Панченка*, використання відомостей — це вилучення з них тієї чи іншої користі для себе чи інших осіб [522, с. 515].

Н. О. Лопашенко вважає, що використання полягає в розпорядженні цими відомостями будь-яким способом — в їх продажу, обміні на іншу інформацію чи матеріальні цінності, застосуванні їх за прямим призначенням — для виробництва товарів, для корегування своїх дій при укладанні угоди з власником таємниці тощо [523, с. 106].

М. Ю. Костенко надає таке визначення терміна «неправомірне використання податкової таємниці», як прийняття зобов'язаною особою різних рішень або здійснення дій на основі отриманих при виконанні своїх обов'язків відомостей, що становлять податкову таємницю, з метою добування як власної, так і вигоди для третіх осіб [313].

Особливе місце в системі правопорушень у сфері податкової таємниці займає її розголошення.

В. І. Ярочкін під розголошенням конфіденційної інформації розуміє повідомлення, передачу, надання, пересилання, оприлюднення, втрату чи розголошення будь-якими іншими способами конфіденційної інформації особам і організаціям, які не мають права доступу до охоронюваних секретів [524, с. 15].

М. Ю. Костенко розголошення податкової таємниці визначає як будь-яку дію або бездіяльність зобов'язаної особи, в результаті чого третім особам стали відомими відомості, що становлять податкову таємницю [313].

Аналіз наукової літератури у цій сфері дозволяє констатувати, що під розголошенням відомостей, що становлять податкову таємницю, вчені розуміють протиправне, із порушенням встановленого порядку

(правил) надання розголошуваної інформації, у результаті чого вона без згоди власника стала здобутком сторонніх осіб.

Отже, **розголошення податкової таємниці** — це будь-яка дія або бездіяльність посадової особи ДФС України чи її структурних підрозділів, в результаті якої третім особам стала відомою конфіденційна інформація платника податків без його згоди.

Будь-яке ознайомлення іншої особи без згоди платника податків з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України становлять податкову таємницю, особою, якій ці відомості стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, є розголошенням податкової таємниці.

Не лише безпосереднє незаконне ознайомлення інших осіб із відомостями, що становлять податкову таємницю, але так і само створення особою, якій ці відомості стали відомі у зв'язку зі службовою діяльністю, умов, сприятливих для ознайомлення з ними інших осіб, є неправомірним розголошенням податкової таємниці. Таким чином, розголошення податкової таємниці полягає як у діях, так в окремих випадках — у бездіяльності.

Розголошення шляхом бездіяльності — це невжиття належних заходів щодо збереження секретної інформації, у результаті чого стороння особа отримала таку інформацію. При цьому «секретноносій», нехтуючи правилами поведінки з секретними документами, виробами тощо (через неуважність, безпам'ятність, довірливість), створює умови, за яких стороння особа ознайомилася з таємницею, тобто не перешкоджає такому ознайомленню [525, с. 24].

Засоби та способи розголошення таємниці значення не мають [526, с. 606].

Так, розголошення податкової таємниці може відбутися в усній формі (у відкритому публічному виступі — лекції, доповіді, у приватній бесіді, під час розмови чи суперечки в громадському транспорті, на вулиці, в іншому місці в присутності сторонніх осіб тощо), у письмовій формі (при листуванні, у відкритих публікаціях і т. ін.), у формі наочної демонстрації чи умисної передачі стороннім особам для передруку, ознайомлення або іншого використання матеріальних носіїв конфіденційної інформації: предметів, об'єктів, документів чи матеріалів, які містять відомості, що становлять податкову таємницю.

Слід зауважити, що ми відстоюємо позицію, згідно з якою «розголошення» є одним зі способів неправомірного використання податко-

вої таємниці. Тому усі випадки незаконного розголошення податкової таємниці слід вважати її використанням.

Проведене нами анкетування осіб, які надають конфіденційну інформацію до фіскальних органів, показало, що серед основних напрямів покращення ситуації у сфері захисту податкової таємниці особлива роль відводиться удосконаленню деліктного законодавства у сфері податкової таємниці (47 %).

56 % опитуваних позитивно ставляться до нашої пропозиції доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею, що передбачає адміністративну відповідальність за порушення податкової таємниці.

74 % опитуваних вважають за необхідне доповнити також Кримінальний кодекс України статтею, що передбачає кримінальну відповідальність за порушення податкової таємниці.

Отже, з метою забезпечення належного захисту податкової таємниці та вдосконалення її правового режиму пропонується внести зміни до Кодексу про адміністративні правопорушення в Україні, зокрема статтю такого змісту: «Порушення порядку отримання, зберігання і використання податкової таємниці, що призвело до розголошення такої інформації, але не спричинило істотної шкоди платнику податків, — тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб — від шістдесяти до ста шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, —

тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб — від ста шістдесяти до двохсот шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

У разі завдання істотної шкоди платнику податків посадові особи несуть відповідальність відповідно до Кримінального кодексу України.

Аналізуючи об'єктивні ознаки складів правопорушень, що передбачають адміністративну чи кримінальну відповідальність за порушення законодавства про податкову таємницю, слід зазначити, що ці норми передбачають відповідальність за три відносно самостійні види діяльності: отримання, зберігання та використання податкової таємниці.

Поряд із законодавчим закріпленням концептуальних засад правового режиму податкової таємниці є потреба в їх конкретизації на підзаконному рівні.

О. А. Мандзюк пропонує розроблення та ухвалення Державної цільової програми захисту податкової інформації в Україні, де слід визначити мету, завдання, принципи й головні напрями захисту податкової інформації в Україні [303].

Н. В. Жмур аргументує доцільність ухвалення ієрархії нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері інформації з обмеженим доступом, а саме: Закону України «Про інформацію з обмеженим доступом» — Стратегії захисту інформації з обмеженим доступом — Доктрини захисту окремих видів інформації з обмеженим доступом, зокрема службової інформації, а зрештою — Інформаційного кодексу України, де окремим розділом закріпити основні положення забезпечення інформації з обмеженим доступом, у межах якого розкрити концептуальні засади нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері службової інформації України [527].

Ми погоджуємо з тим, що інститут податкової інформації є складним, в межах якого циркулює податкова інформація з обмеженим доступом та відкрита (публічна) податкова інформація, нормативно-правове забезпечення яких ґрунтується на діаметрально протилежних принципах правового регулювання. Однак доступ до публічної інформації доволі ґрунтовно визначено в Законі України «Про доступ до публічної інформації». Натомість концептуальні засади інституту інформації з обмеженим доступом, в межах якого виокремлюються різні види таємниць, зокрема й податкова таємниця, донині не закріплено в жодному законодавчому нормативно-правовому акті України.

Зважаючи на це, пропозиція Н. В. Жмур щодо необхідності системного нормативно-правового забезпечення суспільних відносин у сфері інформації з обмеженим доступом є, справді, конструктивною.

Ідентична ситуація з суспільними відносинами у сфері податкової інформації. Нині в жодному нормативно-правовому акті не визначено видів податкової інформації, особливостей нормативно-правового регулювання публічної (відкритої) та закритої (інформації з обмеженим доступом) податкової інформації.

Причому податкова таємниця є найменш унормованою складовою податкової інформації. Саме тому, поряд із закріпленням в Податково-

му кодексі України тих пропозицій, які ми визначили раніше, вважаємо на відомчому рівні за доцільне розробити та ухвалити Інструкцію про порядок підготовки, обліку, зберігання та знищення документів, справ, видань і матеріалів, що містять податкову таємницю в податкових органах, де визначити:

- 1) поняття та зміст податкової таємниці;
- 2) обов'язки співробітників податкових органів у сфері забезпечення правового режиму податкової таємниці;
- 3) порядок розробки документів і матеріалів, що містять податкову таємницю;
- 4) порядок реєстрації документів і матеріалів, що містять податкову таємницю;
- 5) порядок приймання та передачі документів та матеріалів, що містять податкову таємницю;
- 6) порядок оформлення, адресування, пересилки та доставки таємної кореспонденції;
- 7) правила складання номенклатури справ і журналів обліку, групування виконаних таємних документів у справи;
- 8) правила використання документів і матеріалів, що містять податкову таємницю;
- 9) правила знищення документів і матеріалів, що містять податкову таємницю;
- 10) режим зберігання документів і матеріалів, що містять податкову таємницю;
- 11) особливості захисту інформації, що містить податкову таємницю, при використанні електронних засобів її обробки, передавання і зберігання та інших матеріальних носіїв інформації;
- 12) особливості захисту інформації, що містить податкову таємницю, у процесі фінансово-господарської діяльності;
- 13) підстави та зміст відповідальності за втрату документів та матеріалів, що містять податкову таємницю, та за її розголошення тощо.

Поряд із удосконаленням нормативно-правового забезпечення суспільних відносин у сфері податкової таємниці на законодавчому та підзаконному рівнях, особливу увагу слід приділити ще одному фактору, що впливає на ефективність правового режиму податкової таємниці — ефективність кадрової політики в ДФС України.

Кадри для фіскальних служб в Україні повинні розглядатись як стратегічний капітал країни, тому 50% капіталовкладень цієї галузі повинні спрямовуватись на кадрове забезпечення.

Натомість проблема забезпечення фіскальної галузі в Україні залишається невирішеною. Основною проблемою кадрового забезпечення у фіскальній галузі є недостатня укомплектованість професійними кадрами.

За даними ДФС України [528] у 2015 році відсоток укомплектованості працівників фіскальної служби становив 79%, при цьому відсоток укомплектованості в областях працівниками становив 73%, у містах — 85%.

Станом на 2015 рік в Україні не вистачало 40,1 тисяч працівників фіскальних служб. Важливою проблемою також є диспропорційність кадрового забезпечення, що має прояв у відношенні щільності працівників по регіонах від 4,1 (Донецька і Луганська області) до 9,2 (місто Київ). Варто звернути увагу на укомплектованість працівниками керівної ланки, що загалом по Україні становить 99%; працівниками середньої ланки 67%.

Крім недоукомплектованості ДФС України, ситуація ускладнюється недостатнім знанням деякими посадовими особами ДФС України чинного інформаційного та податкового законодавства, плинністю кадрів, що працюють в режимно-секретних органах, браком спеціальних знань у сфері інформаційних технологій.

О. В. Нестеренко зазначає, що серед основних причин порушення права на доступ до інформації в Україні є «низький рівень фахової підготовки посадових та службових осіб, який проявляється у незнанні Конституції та законів України та нездатності тлумачити норми закону, що в кінцевому підсумку призводить до помилкового розуміння духу та букви закону», «відсутність культури інформаційної відкритості влади» тощо [69, с. 9].

О. А. Мандзюк також наголошує на кадрових проблемах, зокрема виокремлюючи ті, що негативно впливають на ефективність правового режиму податкової інформації в Україні, а саме:

- недостатня інформаційна кваліфікованість посадових та службових осіб органів податкової служби, що знаходить свій прояв у відсутності спеціальних знань, умінь та навичок володіння інформаційно-телекомунікаційними технологіями та засобами зв'язку;

- низький рівень правової культури посадових та службових осіб органів податкової служби, що знаходить свій прояв у недостатньому знанні чинних норм інформаційних нормативно-правових актів та податкового законодавства, вмінні їх тлумачити, слідкувати за змінами і доповненнями до нього;
- відсутність фахової юридичної підготовки серед працівників органів податкової служби;
- високий ступінь ротації кадрів, особливо серед керівників окремих підрозділів органів податкової служби та ДФС в цілому тощо [303].

Ураховуючи вищенаведене, удосконалення правового режиму податкової таємниці в Україні неможливе без вирішення проблем кадрового забезпечення цієї галузі. Успіх і темп процесу удосконалення залежить від обґрунтованості, виваженості й адаптованості до національних реалій, зацікавленості й узгодженості дій органів влади усіх рівнів, а також підготовленості та мотивації керівників та співробітників фіскальних органів.

Отже, з метою підвищення ефективності кадрової політики у сфері податкової таємниці слід удосконалити:

- 1) підготовку кадрів фіскальної служби (додипломну й післядипломну), в тому числі підготовку управлінських кадрів, здатних працювати в умовах ринкової економіки;
- 2) систему планування потреби в кадрах фіскальних органів, яка відповідає сучасному стану і розвитку фіскальної сфери в цілому, а також в регіональному та місцевому контекстах;
- 3) систему оплати праці та соціального захисту працівників фіскальних органів залежно від рівня їх кваліфікації, обсягів, якості, складності, ефективності та умов виконуваної роботи.

Задля реалізації зазначеного вище слід:

- 1) *провести деталізований аналіз стану кадрового забезпечення фіскальних органів та визначити реальну потребу в кількості спеціалістів залежно від демографічних та соціально-економічних показників (в цілому по Україні й по регіонах);*
- 2) *розробити регіональні програми підготовки працівників для фіскальних органів, ширше використовувати при цьому систему цільового направлення на підготовку кадрів;*
- 3) *створити нову систему мотивації до якісної праці. Реалізація цього завдання передбачає: визначення пріоритетних напря-*

мів програм щодо розвитку фіскальних органів; формування цільових наукових програм з розробки й впровадження нових ефективних технологій; розробку й впровадження комплексу заходів щодо забезпечення підготовки працівників згідно з державними пріоритетами; розробку й впровадження єдиного реєстру професійних кадрів фіскальних органів.

Удосконалення кадрової політики в ДФС України має за мету поетапне збільшення державних асигнувань у фіскальну сферу, їх ефективне використання; запровадження ефективної системи багатоканального фінансування фіскальної сфери; удосконалення системи соціального та правового захисту працівників фіскальних органів; визначення виважених критеріїв щодо диференціації розміру оплати праці працівників залежно від рівня їх кваліфікації, обсягів, якості, складності, ефективності та умов виконуваної роботи.

Розв'язання кадрових проблем в ДФС України сприятиме створенню правових, економічних та управлінських механізмів реалізації конституційних прав громадян України у сфері податкової таємниці в Україні; забезпеченню гарантованого рівня надання безоплатної кваліфікованої консультативної допомоги у визначеному законодавством обсязі фіскальними органами; ефективному використанню наявних кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів; активній участі держави у забезпеченні правового режиму податкової таємниці в Україні.

Держава зберігатиме за собою зобов'язання щодо захисту конституційних прав громадян у сфері податкової таємниці в Україні. Відповідно до сучасних демократичних позицій місця і ролі громадянина і держави в суспільстві саме громадянин є найважливішим не лише об'єктом, а й суб'єктом реалізації державної політики забезпечення правового режиму податкової таємниці в Україні.

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення й нове рішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності та специфіки правового режиму податкової таємниці в Україні, комплексності заходів щодо вдосконалення вітчизняного нормативно-правового регулювання суспільних відносин у цій сфері, у т. ч. деліктного та відомчого законодавства. За результатами роботи сформульовано такі основні висновки.

1. Попри наявність низки загально-правових та галузевих наукових публікацій, присвячених окремим аспектам правового режиму податкової таємниці, нині відсутнє комплексне дослідження цієї проблематики у вітчизняній юридичній доктрині. Здебільшого дослідниками констатується наявність такого виду інформації, як податкова таємниця, однак її специфіка, особливості правового режиму, місце в системі податкової інформації, а також співвідношення з іншими видами конфіденційної, службової та таємної інформації не стали предметом глибокого теоретичного аналізу серед вітчизняних учених на рівні монографічного дослідження.

Відсутність холистичного дослідження проблем податкової таємниці сприяла дискретності наукових розвідок цього напрямку, що унеможливорює здійснення періодизації становлення та розвитку наукової думки з окресленням її змістової характеристики для кожного періоду.

Здебільшого дана проблематика розглядається в межах галузевих правових досліджень: у конституційно-правових розвідках розкривається зміст та особливості права на інформацію та права на доступ до інформації; у межах цивільно-правових досліджень — особливості цивільно-правового регулювання таких видів інформації з обмеженим доступом, як комерційна таємниця та ноу-хау; дослідження у сфері кримінального права присвячено окремим правопорушенням у сфері

інформації з обмеженим доступом; розвідки з адміністративного, фінансового та інформаційного права є найбільш поглибленими та плюралістичними за змістом аспектів порушеної проблематики, серед яких особливості правового регулювання права громадян на інформацію у сфері державного управління, інформаційна безпека людини, суспільства та держави та специфіка окремих видів інформації з обмеженим доступом (державна таємниця, таємниця персональних даних тощо).

Лише у 2015 році були проведені комплексні монографічні дослідження, присвячені правовому режиму податкової інформації в Україні, в межах яких деяку увагу приділено правовому режиму податкової таємниці. Однак поза увагою дослідників залишилися питання визначення змісту, структури правового режиму податкової таємниці, розмежування понять «податкова таємниця», «податкова інформація», співвідношення понять «службова таємниця», «професійна таємниця», «податкова таємниця», «державна таємниця», організаційно-правового механізму захисту податкової таємниці тощо.

У зарубіжній юридичній доктрині найбільшу увагу приділено кримінально-правовим аспектам податкової таємниці, а саме незаконному отриманню і розголошенню відомостей, що становлять податкову таємницю, кримінально-правовій і кримінологічній характеристиці податкової таємниці, кримінально-правовому захисту податкової таємниці.

2. Інститут податкової таємниці є комплексним правовим інститутом, який містить норми не тільки податкового, а й інформаційного, адміністративного, кримінального та інших галузей права. У багатьох вітчизняних нормативно-правових актах застосовується категорія «податкова таємниця», однак у жодному з них не закріплено легальної дефініції.

Виокремлено два основні підходи у вітчизняній юридичній доктрині щодо визначення поняття «податкова таємниця». Згідно з першим підходом (вузьким) податкову таємницю становлять виключно відомості конфіденційного характеру про платника податків (Н. С. Нелюбіна, А. В. Перов, А. В. Толкушкін, Т. О. Рекуненко). Відповідно до другого (широкого) підходу до податкової таємниці належить будь-яка податкова інформація з обмеженим доступом (О. А. Мандзюк, А. В. Торшин).

Податкова таємниця — це сукупність конфіденційної, не загальнодоступної інформації платника податків, що стала відома співробіт-

нику податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на нього службових обов'язків, передбачених податковим законодавством.

Серед основних ознак податкової таємниці є такі: 1) податкова таємниця за режимом доступу належить до інформації з обмеженим доступом; 2) податкова таємниця є таємною інформацією, зокрема різновидом службової таємниці; 3) відомості, які містить податкова таємниця мають дійсну чи потенційну цінність для платника податків у силу її невідомості іншим особам та не загальнодоступності; 4) обмежений доступ до податкової таємниці здійснюється винятково на законних підставах згідно з чинним законодавством, тобто передбачена чітка процедура надання такої інформації статусу податкової таємниці; 5) податковою таємницею не можуть бути відомості, яким відповідно до чинного законодавства не може надаватись обмежений доступ; 6) податкову таємницю складають різні види інформації з обмеженим доступом платника податків як таємного, так й конфіденційного характеру; 7) податкові органи отримали доступ до певної інформації з обмеженим доступом платника податків винятково у зв'язку з необхідністю реалізації норм податкового законодавства та в силу необхідності виконання покладених на них службових обов'язків; 8) податкові органи зобов'язані вжити необхідних адекватних заходів з метою недопущення розголошення податкової таємниці чи доступу до неї сторонніх осіб; 9) податкові органи можуть поширювати інформацію про платника податків лише за його згодою, а за її відсутності — лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини; за незаконне розголошення податкової таємниці посадові особи податкових органів несуть юридичну відповідальність; 10) податкова таємниця містить відомості, що надаються платником податків добровільно; 11) конфіденційна інформація платника податків може надаватись як безпосередньо платником податків, так його законними чи уповноваженими представниками у випадках, передбачених податковим законодавством тощо.

3. Правовий режим податкової таємниці є складною юридичною конструкцією, особливим порядком правового регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи спеціальних юридичних засобів у сфері конфіденційної, не загальнодоступної інформації платника податків, що стала відома податковому органу у зв'язку з виконанням покладених на нього службових обов'язків, передбачених податковим законодавством.

Основними ознаками правового режиму податкової таємниці є: особливий порядок правового регулювання податкових відносин; обмежується сферою створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків; здійснюється за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів; має чітко визначені часово-просторові межі, організаційно-функціональний механізм забезпечення; формальна визначеність у низці нормативно-правових актів різної юридичної сили; закріпленість як податковим, так й інформаційним законодавством; метою є ефективне функціонування вітчизняної податкової системи.

Труднощі адекватного правозастосування податковими органами детерміновані не лише відсутністю уніфікованого понятійно-категоріального апарату, системного законодавчого упорядкування суспільних відносин у цій сфері, а й недостатньою науковою розробленістю цієї проблематики фахівцями податкового права. Нормативна невизначеність правового режиму податкової таємниці призводить до порушень податковими органами інформаційних прав і свобод платників податків.

Особливості того чи іншого правового режиму можна розкрити виключно через окреслення його структури. У зв'язку із законодавчою ентропією, а також неуніфікованим доктринальним баченням порушеного питання характеристика правового режиму податкової таємниці здійснювалась шляхом визначення мети, принципів, об'єкта, правового статусу суб'єктів та відповідальності за порушення правового режиму податкової таємниці.

Усі елементи правового режиму є діалектично взаємопов'язаними: трансформації в одному з них детермінують зміни в іншому або системні зміни.

Більшість елементів правового режиму податкової таємниці знайшли своє відображення в Податковому кодексі України, однак потребують упорядкування через розпорошеність по різних розділах та наявність низки колізій між нормами Податкового кодексу України та інформаційним законодавством.

Порівняно з іншими складниками правового режиму податкової таємниці потребує удосконалення такий елемент, як відповідальність за порушення правового режиму податкової таємниці та правовий статус суб'єктів правового режиму податкової таємниці.

Суб'єктами правового режиму податкової таємниці є платники податків та ДФС в особі відповідних структурних підрозділів або конкретних посадових чи службових осіб, які отримали доступ до їх конфіденційної інформації у зв'язку з необхідністю виконання покладених на них обов'язків.

В апараті ДФС України окремі напрями захисту податкової таємниці забезпечуються такими структурними підрозділами, як Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації, Департамент інфраструктури та Департамент інформаційних технологій. Однак нині у вітчизняному податковому законодавстві відсутнє чітке та уніфіковане визначення їх правового статусу.

Аргументовано необхідність створення спеціальної інституції в Державній фіскальній службі України, яка забезпечувала б правовий режим податкової таємниці в Україні.

Ефективне забезпечення правового режиму податкової таємниці неможливе без координації та співробітництва з іншими органами державної влади: Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державною службою України з питань захисту персональних даних, а також з банківською та нотаріальною системами в Україні.

4. Податкове законодавство зарубіжних країн по-різному розв'язує проблему впорядкування суспільних відносин у сфері податкової таємниці. У деяких країнах взагалі відсутній інститут податкової таємниці, в інших діє принцип податкової публічності, яким суттєво обмежується дія інституту податкової таємниці; або, навпаки, визначають інститут податкової таємниці, діяльність якого поширюється практично на всю податкову інформацію. Значну роль в упорядкуванні суспільних відносин у цій сфері відіграє Організація економічного співробітництва та розвитку, що розробляє акти модельного законодавства. Міжнародні податкові договори та норми щодо їх застосування у правовій системі кожної країни формують окремий інститут національного податкового права. Це обумовлено специфічною природою міжнародно-правових норм та особливим порядком забезпечення їхньої дії у національному правопорядку.

Забезпечення податкового режиму податкової таємниці у європейських країнах виникає і формується у зв'язку з упровадженням на початку ХХ століття поняття «комерційна таємниця».

У XXI столітті інститут податкового режиму податкової таємниці у країнах Європейського Союзу формується під впливом комплексного підходу та демократичного устрою держав, що базується на загальних принципах відкритості та забезпечення доступу до інформації. Водночас політика фіскальних органів щодо забезпечення податкового режиму податкової таємниці не передбачає переходу до дозвільного принципу для надання інформації, яка містить податкову таємницю.

5. У сучасному українському законодавстві не унормовано концептуальних засад нормативно-правового забезпечення суспільних відносин у сфері податкової таємниці.

У межах дослідження проводилось опитування 200 платників податків, що надають конфіденційну інформацію до Державної фіскальної служби України. На думку респондентів, вітчизняне законодавство, що регулює суспільні відносини у сфері захисту податкової таємниці, є недостатньо ефективним (63 %). Серед причин розголошення податкової таємниці респонденти визначили обговорення співробітниками у колі друзів службових питань (5 %), бажання співробітника заробити додаткові гроші будь-яким способом (53 %), відсутність адекватних правил захисту податкової таємниці (34 %), незадовільний стан інформаційно-технічного забезпечення діяльності Державної фіскальної служби України (8 %). Не менш вагомим чинником, який негативно впливає на рівень захисту правового режиму податкової таємниці, є його латентність, адже здебільшого у разі порушення права на захист податкової таємниці (користування Вашою конфіденційною інформацією без Вашого дозволу) платники податків до правоохоронних органів не звертались (86 %), попри те, що 74 % респондентів зауважили, що право на захист податкової таємниці порушувалось більше 10 разів, та 45 % осіб визнали, що розголошення іншими особами податкової таємниці завдало шкоди їхній діяльності.

Ефективність правового режиму податкової таємниці — це результативна характеристика дії правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці, яка виявляється у певному співвідношенні між очікуваними та фактичними наслідками дії права на ці суспільні відносини, забезпечується ефективністю закону, де визначалися б концептуальні засади забезпечення податкової таємниці, ефективністю підзаконних нормативно-правових актів, що конкретизують норми зазначеного вище закону, та ефективністю діяльності щодо застосуван-

ня положень закону спеціальними суб'єктами, тобто ефективністю вправозастосовної діяльності Державної фіскальної служби України.

Підтримано пропозицію тих дослідників, які зазначають необхідність закріплення в межах Податкового кодексу України поняття «податкова інформація» як комплексної категорії, що охоплює відкриту податкову інформацію та податкову інформацію з обмеженим доступом; системи податкової інформації; особливостей правового режиму відкритої податкової інформації та податкової інформації з обмеженим доступом, а також аргументують доцільність визначення в межах даного нормативно-правового акта поняття «податкова таємниця», переліку інформації, що становить такий вид інформації; правомірних випадків розголошення податкової таємниці, а також переліку правопорушень у цій сфері; прав, обов'язків суб'єктів забезпечення правового режиму податкової таємниці; видів юридичної відповідальності за порушення суб'єктами забезпечення правового режиму податкової таємниці тощо.

Важливим напрямом підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці в Україні є доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею *«Порушення порядку отримання, зберігання і використання податкової таємниці, що призвело до її розголошення»*:

Порушення порядку отримання, зберігання і використання податкової таємниці, що призвело до розголошення такої інформації, але не спричинило істотної шкоди платнику податків, — тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб — від шістдесяти до ста шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, — тягне за собою накладання штрафу на посадових осіб — від ста шістдесяти до двохсот шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

У разі завдання істотної шкоди платнику податків посадові особи несуть відповідальність відповідно до Кримінального кодексу України.

Запропоновано розроблення та ухвалення **Інструкції про порядок підготовки, обліку, зберігання та знищення документів, справ, видань і матеріалів, що містять податкову таємницю, в податкових органах**, де визначалися б концептуальні засади нормативно-право-

вого регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці: обов'язки співробітників податкових органів із забезпечення податкової таємниці; порядок розробки, реєстрації, приймання, передачі, оформлення, адресування, пересилки та доставки, знищення документів та матеріалів, що містять податкову таємницю; режим зберігання документів і матеріалів, що містять податкову таємницю; особливості захисту інформації, що містить податкову таємницю, під час використання електронних засобів її обробки, передавання і зберігання та інших матеріальних носіїв інформації; підстави та зміст відповідальності за втрату чи розголошення документів та матеріалів, що містять податкову таємницю тощо.

Акцентовано, що з метою підвищення ефективності правового режиму податкової таємниці особливу увагу слід приділити вдосконаленню кадрової політики шляхом ревізії знань співробітників Державної фіскальної служби України норм законодавства про податкову таємницю та правил поведіння з нею з метою недопущення її розголошення чи інших порушень у цій сфері.

ТЕЗАУРУС

Адаптація законодавства (з англ. — *adaptation*) — пристосовувати, переробляти — 1) процес зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства країн-моделей; 2) пристосування чинних внутрішньодержавних норм до нових міжнародних зобов'язань держави без внесення будь-яких змін в її законодавство. Термін «адаптація» вживається у ширшому значенні, ніж «наближення законодавств», і охоплює не тільки проведення гармонізації та уніфікації законодавства України з законодавством ЄС, а й здійснення комплексу заходів, необхідних для приведення законодавства України у відповідність до вимог нормативно-правових актів ЄС і рецепцію цілого комплексу правових принципів, концепцій, доктрин і понять, що становлять так зване *acquis communautaire*.

Адвокатський запит — письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту.

Адміністративна відповідальність — 1) форма реагування держави на правопорушення, яке виявляється в застосуванні повноважними державними органами, службовими особами, громадськістю до винної особи адміністративних санкцій у межах і в порядку, встановленому законодавством; це обов'язок правопорушника звітувати за свою протиправну поведінку і терпіти її несприятливі наслідки, передбачені санкцією правової норми; 2) застосування у встановленому порядку уповноваженими на те органами та посадовими особами адміністративних стягнень, закріплених санкціями адміністративно-правових норм, до винних у вчиненні адміністративних проступків, що містять державне і суспільне їх застосування, осуд їх особистості й протиправного діяння, що виражається в негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати і які мають на меті їх покарання, виправлення і перевиховання, а також охорону суспільних відносин у сфері державного управління; 3) застосування

до порушників загальнообов'язкових правил, що діють у сфері управління та інших сферах державних стягнень; 4) врегульовані нормами права відносини між державою в особі органів адміністративної юрисдикції і відповідних посадових осіб та особою, яка скоїла адміністративне правопорушення, що знаходять свій вираз у застосуванні до правопорушника адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень; 5) вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб перед органами виконавчої влади чи судом за порушення адміністративно-правових норм на основі застосування адміністративних стягнень; 6) реагування уповноваженого органу державного управління на адміністративне правопорушення і виражається в застосуванні адміністративного стягнення до правопорушника; 7) визнання повноважними державними органами через застосування адміністративно-примусових заходів обмежень майнових, а також особистих благ і інтересів за здійснення адміністративних правопорушень; 8) обов'язок понести обтяжливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру особою, яка вчинила правопорушення, передбачене нормою адміністративного права; 9) законодавчо встановлений примусовий захід, що застосовується до особи за скоєння адміністративного правопорушення державними органами або за їх дорученням іншими компетентними органами з метою відповідних негативних наслідків різноманітного характеру, які має зазнати особа, та які визначені чинним адміністративним законодавством, а також для запобігання майбутніх порушень.

Адміністративна відповідальність у сфері інформаційної безпеки — законодавчо встановлений примусовий захід, що застосовується до особи за скоєння адміністративного правопорушення у сфері інформаційної безпеки, державними органами або за їх дорученням іншими компетентними органами з метою відповідних негативних наслідків різноманітного характеру, які має зазнати особа-правопорушник, та які визначені чинним адміністративним законодавством, а також з метою запобігання майбутніх порушень.

Адміністративна деліктологія — сукупність знань про адміністративні делікти і деліктність як масове негативне явище, що містить у собі детермінанти протиправної поведінки делінквента, його особистості з метою вироблення і використання адекватних заходів для протидії адміністративним правопорушенням.

Адміністративна пеналізація — встановлення мір відповідальності за адміністративні правопорушення.

Адміністративний примус — владне, здійснюване в односторонньому порядку і в передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правопорушень, по-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, запобіжних заходів щодо правопорушень, по-третє, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових положень.

Адміністративний проступок — суспільно небезпечне протиправне винне каране діяння, за вчинення якого у вітчизняному законодавстві передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративний проступок у сфері інформаційної безпеки — суспільно небезпечне протиправне винне каране діяння, що посягає на суспільні відносини, урегульовані інформаційним законодавством, за вчинення якого передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративно-інформаційне право — сукупність правових норм, які регулюють відносини між суб'єктами публічної адміністрації або між приватними особами і органами публічної адміністрації щодо забезпечення публічного інтересу у сфері створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Адміністративно-правова форма забезпечення інформаційної безпеки — здійснення, визначеної нормативно-правовими актами, теорією та практикою державного управління однорідної діяльності посадовими та службовими особами органів виконавчої влади, за допомогою якої реалізується їх компетенція із забезпечення інформаційної безпеки. Адміністративно-правові форми забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади поділяються на правові та неправові (організаційні та організаційно-правові).

Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення права громадян на інформацію — врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, які виникають в інформаційній сфері у процесі здійснення державної влади у зв'язку з реалізацією інформаційних прав і свобод та забезпеченням інформаційних процесів.

Акумуляція нормативно-правових актів — накопичення масиву текстів нормативно-правових актів із питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері та інформації про їх ухвалення, зміну, припинення, що можуть здійснюватись як у паперовій, так і в електронній та цифровій формах.

Аспекти розуміння інформації: 1) *гносеологічний аспект* — інформація розглядається як повідомлення, його змістовність (семантичний аспект значеннєвого змісту інформації). Отже, можна говорити про те, що інфор-

мація — це сукупність даних про дійсність, побудована на основі мислення і висновків, або розв'язання завдань засобами з «інтелектуальними» можливостями. Або інформація — це документальні чи публічні зведення незалежно від форми їх представлення; 2) *онтологічний аспект* — інформація розглядається як кількісне значення міри пропускнуої спроможності каналу зв'язку (визначеності й упорядкованості (інтенсивності) потоку повідомлення в мережах передачі даних, що називається «трафік») й упорядкування повідомлень (організаційний аспект процесу кодування/декодування і передачі/прийому інформації). Інформація в даному аспекті розглядається як упорядкована система, котру можна описати математично. При цьому під упорядкованою системою мається на увазі будь-яка алгоритмізована система з об'єктивно заданим алгоритмом, що може бути пізнаний.

Аудіовізуальні засоби масової інформації: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис.

Безпосередній об'єкт адміністративного проступку — конкретні суспільні відносини, яким завдано шкоди певним проступком і які охороняються відповідною адміністративно-правовою нормою.

Безпосередній об'єкт адміністративного порушення права на одержання інформації — суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією права фізичних та юридичних осіб на одержання інформації, що не заборонена законодавством України.

Види адміністративних проступків у сфері інформаційної безпеки: 1) адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері збирання інформації; 2) адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері зберігання інформації; 3) адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері використання інформації; 4) адміністративні правопорушення, що посягають на суспільні відносини у сфері поширення інформації.

Види галузей права: за предметом і методом правового регулювання галузі права поділяються на: 1) профільні (фундаментальні) — конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне, цивільне процесуальне, кримінально-процесуальне право; 2) спеціальні — трудове, сімейне, фінансове, земельне, водне, лісове право тощо; 3) комплексні — господарське, аграрне, житлове, екологічне, морське право тощо.

Види загроз інформаційній безпеці органів виконавчої влади: 1) розкриття інформаційних ресурсів; 2) порушення цілісності інформаційних ресурсів; 3) збій у роботі обладнання.

Види інкорпорації: 1) за обсягом інкорпорованого нормативного матеріалу: генеральна (повна) та часткова; 2) залежно від характеру розміщення матеріалу: хронологічна та систематична; 3) залежно від суб'єкта інкорпорації чи від юридичної сили збірника: офіційна, неофіційна тощо.

Види податкової таємниці: 1) про платників податків — фізичних та юридичних осіб, одержана контролюючими органами у зв'язку з виконанням покладених на них функцій, крім інформації про невиконання ними податкових зобов'язань та вчинення інших правопорушень у сфері оподаткування; 2) про зовнішньоекономічну діяльність, фінансування валютних, експортно-імпортних операцій, одержана контролюючими органами згідно із законодавством України; 3) про підготовку та укладення міжнародних договорів України з питань оподаткування; 4) про діяльність контролюючих органів, у тому числі щодо стягнення податків; 5) інша податкова інформація, що є власністю держави та включена до переліку таємної інформації ДФС України.

Види правових інститутів (інститутів права): 1) за галузевою належністю — конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне тощо; 2) залежно від ролі, яку вони виконують — предметні та функціональні; 3) залежно від відносин, що вони регулюють — матеріальні і процесуальні; 4) залежно від закріплення загальних понять, принципів, завдань чи спеціальних зобов'язань — загальні та спеціальні; 5) за спрямованістю дії — регулятивні та правоохоронні.

Використання відомостей — вилучення з них тієї чи іншої користі для себе чи інших осіб; розпорядженні цими відомостями будь-яким способом — їх продажу, обміні на іншу інформацію чи матеріальні цінності, застосуванні їх за прямим призначенням — для виробництва товарів, для корегування своїх дій при укладанні угоди з власником таємниці тощо.

Відкрита податкова інформація — така інформація Державної фіскальної служби України, а також її структурних одиниць, яка має довідково-інформаційний характер з метою покращення реалізації сервісних функцій; інформація, доступ до якої забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах та будь-яким іншим способом, а також за запитами чи зверненнями на інформацію.

Віднесення інформації до державної таємниці — процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня її секретності шляхом обґрунтування та визначення заповідання можливої шкоди національній безпеці України у разі розго-

лошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього.

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію — передбачена ст. 47 Закону України «Про інформацію», згідно з яким порушення законодавства про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Властивості кодифікаційної діяльності у сфері інформації: 1) у процесі кодифікаційної діяльності на відміну від поточної правотворчості здійснюється глибокий перегляд усього чинного інформаційного законодавства та його більш чи менш широке включення до кодифікаційних актів; 2) кодифікація як форма правотворчості використовується для розв'язання перспективних завдань розвитку інформаційного законодавства; 3) при кодифікаційній діяльності ведеться найбільш детальний і ґрунтовний облік тенденцій розвитку інформаційного суспільства й інформаційного простору, забезпечується правильне відображення перспектив цього розвитку в законодавстві, що підлягає кодифікації.

Галузь права — сукупність правових норм, що регулюють якісно однорідну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання.

Головне завдання систематизації інформаційного законодавства — створення повноцінної й несуперечливої ієрархічної системи нормативно-правових актів, яка здатна забезпечити стабільне функціонування та розвиток інформаційного простору, інформаційного суверенітету та інформаційної інфраструктури, комплексний та ефективний захист інформаційних прав та інтересів суб'єктів інформаційних відносин.

Громадянські або особисті права й свободи людини та громадянина — це можливості людини, необхідні для забезпечення її фізичної і духовної індивідуальності. Їх поділяють на фізичні та духовні. Фізичні права: на життя, особисту недоторканність, свободу пересування, вибір місця проживання, безпечне довкілля, житло і т.д. Духовні права: на ім'я, честь і гідність, на справедливий, незалежний і публічний суд (у Конституції України 1996 р. — це статті 27, 28, 29 і ін.).

Грумінг — інформаційне правопорушення, що передбачає використання інтернет-технологій з метою входження в довіру до дитини, щоб схилити її до якоїсь неналежної поведінки, у тому числі у сексуальному плані.

Делегована правотворчість — видання нормативно-правового акта за доповіддю уповноваженням, яке впливає із закону, або за прямим дорученням од-

ного (вищого) органу держави іншому (нижчому) зі збереженням певної системи контролю з боку вищого органу за реалізацією делегованих повноважень.

Делікт (від лат. *delictum* — проступок, правопорушення, провина) — правопорушення, тобто незаконне діяння, тобто вчинення дії або бездіяльності, що суперечить законіві та, яка завдає шкоди суспільству, державі або особі.

Державна політика національної безпеки — один із основних видів державної політики, передбачає утвердження засад національної єдності задля розбудови демократичної, правової, конкурентоспроможної держави, формування соціально орієнтованої ринкової економіки, зміцнення науково-технологічного потенціалу, забезпечення інноваційного розвитку, зростання рівня життя і добробуту населення, забезпечення інформаційної безпеки, екологічно-, техногеннобезпечних умов життєдіяльності суспільства. Державна політика національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилкових, передусім, інформаційних складових її забезпечення.

Державна таємниця (секретна інформація) — вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки та техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею.

Державна цільова програма — комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Детермінація — категорія, що характеризує залежність одних явищ, процесів і станів від інших, свідчить про зв'язок між речами та явищами.

Джерела литовсько-руського права — ухвалені державою або визнані нею норми права, що надавали їм офіційного загальнообов'язкового значення. Поділялися на такі види: *правові звичаї*, об'єднані в систему усного звичаєвого права; нормативно-правові акти *писаного світського права*, насамперед привілеї; *релігійно-правові норми* християнського (канонічного права); внутрішні нормативно-правові *договори земського права*; *міжнародно-правові акти*; *судові декрети*. Правовий прецедент не був джерелом литовсько-руського права, проте судово-адміністративними

урядовцями у своїй службовій діяльності використовувалася практика судів, яка була не обов'язковою для застосування.

Доктрина інформаційної безпеки — офіційний документ методологічного (концепція — документ концептуального рівня) рівня, в якому визначені засади державної інформаційної політики, керівні принципи, цільові настанови та напрями забезпечення інформаційної безпеки, окреслений механізм функціонування системи інформаційної безпеки. Слугує основою для: формування державної політики інформаційної безпеки України; підготовки пропозицій з удосконалення правового, методичного, науково-технічного й організаційного забезпечення інформаційної безпеки України; формування напрямів систематизації (інкорпорації, консолідації, кодифікації) інформаційного законодавства; розроблення концепцій, стратегій, цільових програм і планів дій із забезпечення інформаційної безпеки України.

Друковані засоби масової інформації — періодичні друковані видання (преса) — газети, журнали, бюлетені тощо і разові видання з визначеним накладом.

Економічні права і свободи людини та громадянина — можливості (свободи) людини і громадянина розпоряджатися предметами споживання й засобами виробництва (право на приватну власність, право кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом (статті 41, 42).

Електронна демократія (е-демократія) — форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронна економіка (е-економіка) — форма економічних відносин у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг, наданих в електронному вигляді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронна комерція (е-комерція) — форма торгівлі товарами та послугами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, що включає всі фінансові та торгові трансакції, які проводяться за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, та бізнес-процеси, пов'язані з проведнням таких трансакцій.

Електронна культура (е-культура) — форма культури, яка передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронна медицина (е-медицина) — діяльність з використанням електронних інформаційних ресурсів у сфері охорони здоров'я та забезпечення оперативного доступу медичних працівників до пацієнтів.

Електронна освіта (е-освіта) — форма отримання освіти, що здобувається з використанням винятково інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронна послуга (е-послуга) — послуга, надана громадянам та організаціям в електронному вигляді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Елементи механізму адміністративно-правового забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України: 1) правові норми та нормативно-правові акти; 2) індивідуально-правові документи; 3) юридичні факти; 4) інформаційне середовище, в якому виникають правовідносини щодо захисту службової таємниці; 5) цілі та завдання, які відображають інтереси міліції України щодо забезпечення їх службової таємниці; 6) принципи цього механізму; 7) суб'єкти, які вступають у такі інформаційні відносини; 8) суб'єктивні права та юридичні обов'язки цих суб'єктів; 9) об'єкти, на які поширюється режим службової таємниці (носії інформації); 10) засоби, способи та методи забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України, що визначаються з урахуванням загроз; 11) відповідальність за дотримання правил режиму службової таємниці в органах внутрішніх справ України.

Елементи правового режиму податкової інформації в Україні: мета, принципи, «режимні правила», правовий статус (права та обов'язки) суб'єктів правового режиму, відповідальність за порушення.

Елементи режима службової таємниці в органах внутрішніх справ України: 1) мета адміністративно-правового режиму службової таємниці; 2) його принципи; 3) засоби віднесення інформації до службової таємниці та надання доступу до неї; 4) підстави виникнення повноважень працівників органів внутрішніх справ України щодо службової таємниці; 5) способи юридичного впливу на суб'єктів інформаційних правовідносин, предметом яких є службова таємниця; 6) способи захисту права на конфіденційність відомостей, віднесених до службової таємниці; 7) порядок здійснення контролю та нагляду за дотриманням правил використання службової таємниці.

Елементи структури права на інформацію — збирання, зберігання, використання, поширення інформації.

Етапи діяльності консолідатора — стадії діяльності особи, що здійснює консолідаційну діяльність: визначити обсяг нормативно-правового матеріалу, який піддається консолідації; проаналізувати кожен документ як об'єкт консолідації; прийняти класифікаційне рішення, до якої галузі права віднести даний нормативний акт або його складову частину; ухвалити рішення про включення цілого нормативного акта до консолідованого збірника законодавства чи про доцільність дроблення акта на складові

частини та включення їх до консолідованого збірника нормативно-правових актів; визначити місце даного документа або його складової частини в ієрархічній будові консолідованого збірника; звернути увагу на частини документа і зазначити, які з них можуть бути віднесені до інших галузей права та включені до інших галузевих або міжгалузевих збірників законодавства; визначити, чи має місце повторення гіпотези, диспозиції та санкції у статтях цього нормативного акта та інших документів; вказати на той чи інший нормативний акт або його частини, які втратили свою дію, і виключити їх зі складу консолідованого збірника нормативно-правового матеріалу

Етапи інкорпорації інформаційного законодавства — послідовні стадії проведення інкорпорації. Передбачається п'ять етапів: 1) з'ясування критеріїв для інкорпорації, тобто вибір виду інкорпорації (повна чи часткова; офіційна чи неофіційна; предметна чи хронологічна тощо); 2) визначення обсягу нормативно-правового матеріалу, що призначений для інкорпорації, тобто коло тих НПА, предметом яких є суспільні відносини у сфері інформації, інформаційної діяльності, чи права й обов'язки суб'єктів інформаційних відносин тощо; 3) дослідження НПА шляхом видалення з його тексту окремих статей, пунктів, абзаців, що втратили чинність; 4) моніторинг НПА щодо можливих внесень до них змін та доповнень, у разі виявлення таких здійснюється включення їх для дослідження з уточненням реквізитів актів, що внесли такі зміни чи доповнення; видалення з тексту тих частин, які не містять нормативних розпоряджень, зробивши позначку про причини їх відсутності в тексті тощо; 5) групування НПА відповідно до предметів регулювання в межах проблематики дослідження (наприклад, інформаційне законодавство може бути згруповано на: законодавство про ЗМІ; законодавство про інформаційну інфраструктуру; законодавство про науку та освіту; законодавство про інформаційну безпеку тощо).

Етапи кодифікації банківського законодавства: 1) допарламентський етап (уповноваження Комісії із систематизації банківського законодавства на здійснення кодифікаційних робіт; подання пропозицій щодо структури проекту Банківського кодексу України; обговорення поданих пропозицій у відкритому режимі конференцій, симпозіумів тощо; обговорення зауважень та нових пропозицій у тому самому режимі; обговорення структурних елементів проекту Банківського кодексу України; проведення юридичної експертизи проекту Банківського кодексу України; передача проекту Банківського кодексу України на розгляд комітету Верховної Ради України з питань фінансів та банківської діяльності; остаточне редагування тексту проекту Банківського кодексу України; подання під-

готовленого проекту Банківського кодексу України на розгляд Верховної Ради України; 2) парламентський етап (процедура розгляду проекту Банківського кодексу України як законопроекту; ухвалення проекту Банківського кодексу України шляхом голосування); 3) післяпарламентський етап (підписання Банківського кодексу України Президентом України; опублікування Банківського кодексу України; набрання чинності Банківським кодексом України).

Етапи розвитку ідеї прав людини — певні послідовні стадії розвитку ідеї прав людини: 1) зародження ідеї (з другої половини Vст. до н.е.) і формування вчення про права людини (з Нового часу); 2) позитивне закріплення прав людини як системного формування (з другої половини XVIIIст.); 3) соціалізація прав людини (на поч. XX ст.); 4) інтернаціоналізація прав (з середини XXст.); 5) глобалізація прав людини (XX-XXI ст.ст.).

Етапи систематизації інформаційного законодавства — послідовні стадії проведення систематизації. Передбачається три етапи: *інкорпорація законодавства* — визначення ієрархічної системи та структури інформаційного законодавства на рівні правової доктрини; *консолідація законодавства* — виділення в системі законодавства галузі та закріплення її легально у Зводі законів України як розділу — «Інформаційне законодавство»; *кодифікація* законодавства — розроблення і ухвалення Верховною Радою України Кодексу України про інформацію.

Ефективність правового регулювання — зумовлена його організацію конкретна міра результативності правового регулювання, яка виявляється у певному співвідношенні між очікуваними та фактичними наслідками дії права на суспільні відносини.

Ефективність правового режиму податкової інформації — здатність правового режиму податкової інформації забезпечувати ті цілі, що ставились при його впровадженні; відповідність отриманого результату задекларованій меті впровадження правового режиму податкової інформації.

Ефективність правового режиму податкової таємниці — результативна характеристика дії правового регулювання суспільних відносин у сфері податкової таємниці, яка виявляється у певному співвідношенні між очікуваними та фактичними наслідками дії права на ці суспільні відносини.

Життєво важливі інтереси в інформаційній сфері: 1) *особи:* забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; неприпустимість несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних; захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу; 2) *суспільства:* збереження і примноження духовних,

культурних і моральних цінностей Українського народу; забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди; формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства; 3) *держави*: неприпустимість інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії інших держав і міжнародних структур; ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері; побудова та розвиток інформаційного суспільства; забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України; формування позитивного іміджу України; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Життєво важливі національні інтереси України — права і свободи людини і громадянина; суверенітет України, її територіальна цілісність, недоторканність державного кордону, демократичного конституційного ладу, верховенство права; соборність держави на основі консолідації усіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп навколо цінностей незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України; конкурентоспроможність держави та економічний добробут населення шляхом всебічного розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни; удосконалення механізмів реалізації конституційного принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову; неухильне дотримання гарантій незалежності та об'єктивності суду; обмеження втручання держави у діяльність економічних суб'єктів, громадян, громадських організацій та політичних партій, релігійних об'єднань; безпечні умови життєдіяльності, захист навколишнього природного середовища; збереження і розвиток духовних і культурних цінностей суспільства; гармонійні відносини з іншими державами світу, сприйняття Української держави міжнародним співтовариством як повноцінного та рівноправного його члена.

Завдання держави в галузі правової інформатизації — детерміновані цілями розвитку держави в інформаційній сфері результати, скупне досягнення яких призводить до синергетичного ефекту: досягнення цілей системи. До основних із них належать: 1) розробка основ державної політики в галузі формування й використання правової інформації; 2) організація, фінансування і координація робіт щодо створення єдиної інфраструктури правової інформатизації, яка містить: загальне комунікаційне середовище, однорідне середовище збереження інформації, однотипні методи та засоби доступу до даних, еталонні й вторинні банки даних; 3) організація робіт щодо стандартизації юридичних документів і документообігу; 4) забезпечення безпеки даних; 5) забезпечення сертифікації та

ліцензування інформаційних ресурсів і послуг; 6) правове забезпечення інформатизації.

Завдання інформатизації органів виконавчої влади: 1) всебічне інформаційне забезпечення потреб органів виконавчої влади всіх рівнів; 2) створення єдиного інформаційного простору для усієї системи органів виконавчої влади; 3) створення, впровадження і використання інформаційних систем, інформаційних технологій і інформаційних продуктів загального значення; 4) підготовка кадрів, підвищення їхньої кваліфікації у сфері інформатизації.

Завдання Кодексу України про інформацію (Інформаційного кодексу України): 1) визначення консенсусу (згоди) в суспільних стосунках, узгодженості розуміння та застосування юридичних норм, правомірної поведінки учасників інформаційних відносин, відносин в інформаційній сфері; 2) забезпечення інформаційного суверенітету, незалежності України у міжнародних відносинах; 3) забезпечення інформаційної безпеки громадян, їх окремих спільнот, суспільства та держави як складових національної безпеки України; 4) визначення правомірної поведінки учасників інформаційних відносин в Україні; 5) захист інформації від несанкціонованого доступу, правопорушень (знищення, модифікації, перекручення тощо).

Завдання систематизації джерел литовсько-руського права — вдосконалення чинних привілеїв та упорядкування правових звичаїв, приведення їх до цілковитої внутрішньої узгодженості шляхом створення як єдиних, загальнодержавних збірників нормативних актів: Жалуваної грамоти 1457 р., Судебника Казимира IV 1468 р., так і місцевих Уставних земських грамот.

Завдання системи забезпечення внутрішньої інформаційної безпеки органів виконавчої влади: 1) забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади всіх рівнів; 2) забезпечення інформаційно-аналітичного потенціалу країни; 3) реалізація державної політики інформаційної безпеки; 4) ведення активної розвідувальної, контррозвідувальної і оперативно-розшукової діяльності з метою забезпечення інформаційної безпеки через здобуття необхідної розвідувальної, контррозвідувальної і оперативно-розшукової інформації для відпрацювання стратегічних, тактичних і оперативних рішень у сфері державного управління інформаційною безпекою та вироблення механізмів їх реалізації; 4) виявлення, запобігання і припинення розвідувальної та іншої, спрямованої на нанесення шкоди інформаційній безпеці України, діяльності спеціальних служб, а також окремих осіб чи організацій; 5) виявлення, запобігання і припинення інформаційного тероризму та іншої діяльності, спрямо-

ваної на підриив функціонування системи органів виконавчої влади; 6) моніторинг (спостереження, оцінка і прогноз) стану інформаційної безпеки у зв'язку із впливом загроз та небезпек як зсередини, так і ззовні системи державного управління; 7) протидія технічному проникненню до інформаційних систем органів виконавчої влади з метою вчинення злочинів, проведенню диверсійно-терористичної та розвідувальної діяльності; 8) забезпечення збереження державної таємниці; 9) організація демократичного цивільного контролю за функціонуванням системи органів державного управління тощо.

Завдання формування інформаційного простору України: 1) створення системи єдиного інформаційного простору України як суверенної держави; 2) взаємодія цієї системи зі світовими відкритими мережами, тобто інтеграція України в міждержавний інформаційний простір.

Загальний об'єкт адміністративного проступку — усі суспільні відносини, що охороняються адміністративним правом.

Загроза порушення цілісності інформаційних ресурсів полягає в зумисному антропогенному впливі (модифікація, видалення, зниження) даних, які зберігаються в інформаційній системі органів виконавчої влади, а також передаються від даної інформаційної системи до інших.

Загроза розкриття інформаційних ресурсів полягає у тому, що дані, інформація та знання стають відомі необмеженій кількості осіб.

Загрози інформаційній безпеці — прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб і національних інтересів суспільства та держави.

Загрози інформаційній безпеці системи органів виконавчої влади: 1) *за об'єктами, що підлягають розкраданню:* апаратні засоби (блоки, вузли і готові вироби), якими оснащуються комп'ютери та мережі; носії програмного забезпечення й інформації; тверді копії із роздрукованою інформацією; 2) *за способами здійснення розкрадань інформаційних джерел та носіїв:* з робочих місць користувачів; в момент транспортування; з місць збереження; 3) *за джерелами помилок у програмному забезпеченні:* логічні помилки розробників програмного забезпечення; непередбачені ситуації, що виникають при модернізації, заміні чи додаванні нових апаратних засобів, встановленні нових додатків, виході на нові режими ро-

боти ПЗ, появи раніше незафіксованих нештатних ситуацій; віруси, якими інфіковані програми; спеціальні програмні компоненти, які передбачені розробниками ПЗ для різного роду цілей; 4) *залежно від мети здійснення атаки на інформаційні системи*: встановлення доступу до інформації з обмеженим доступом; викрадення ключів, паролів, ідентифікаторів, списку користувачів; ініціалізація контрольованого алгоритму роботи комп'ютерної системи; доведення до непридатного стану частини або всієї системи органів державного управління; 5) *за джерелами виникнення*: природного походження — небезпечні природні явища; техногенного походження — транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи їх загроза, раптове руйнування каналів зв'язку, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, аварії головних серверів органів виконавчої влади тощо; антропогенного походження — вчинення людиною різноманітних дій по руйнуванню інформаційних систем, ресурсів, програмного забезпечення системи органів виконавчої влади тощо. До цієї групи за змістом дій належать: ненавмисні, викликані помилковими чи ненавмисними діями людини (наприклад, помилковий запуск програми, ненавмисне інсталювання закладок тощо); навмисні (інспіровані), що стали результатом навмисних дій людей (наприклад: навмисне інсталювання програм, які передають інформацію на інші комп'ютери, навмисне введення вірусів тощо); 6) *за ступенем гіпотетичної шкоди*: загроза — явні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних інтересів в інформаційній сфері та створюють небезпеку для органів виконавчої влади, життєзабезпечення її системостворювальних елементів; небезпека — безпосередня дестабілізація функціонування системи державного управління; 7) *за ймовірністю реалізації*: вірогідні — загрози, які за виконання певного комплексу умов обов'язково відбудуться. Прикладом може слугувати оголошення атаки інформаційним ресурсам органів виконавчої влади, яке передуює самій атаці; неможливі — загрози, які за виконання певного комплексу умов ніколи не відбудуться. Такі загрози, зазвичай, носять більше декларативний характер, не підкріплені реальною і навіть потенційною можливістю здійснити проголошені наміри, вони здебільшого мають залякуючий характер; випадкові — загрози, які за виконання певного комплексу умов кожного разу мають різний перебіг. Загрози даного рівня доцільно аналізувати за допомогою методів дослідження операцій, зокрема теорії ймовірностей і теорії ігор, які вивчають закономірності у випадкових явищах; 8) *за значенням*: допустимі — такі загрози, що не можуть призвести до колапсу системи. Прикладом можуть слугувати віруси, які не пошкоджують програми шляхом їх знищення; неприпустимі — такі загрози, що: 1) можуть у разі їх реалізації призвести до колапсу

та системної дестабілізації системи; 2) можуть призвести до змін, несумісних із подальшим існуванням системи національної безпеки. Так, наприклад, вірус «I love you» спричинив пошкодження комп'ютерних систем у багатьох містах світу і завдав загальних збитків близько 100 мільйонів доларів США; 9) *за структурою впливу*: системні — загрози, що впливають одразу на усі складові системи органів виконавчої влади. Цей вплив має відбуватись одночасно в кількох найбільш уразливих і важливих місцях. Для органу державного управління це може бути дискредитація працівників органів виконавчої влади через телебачення, радіо, друковані засоби масової інформації, Інтернет; структурні — загрози, що впливають на окремі ланки системи. Дані загрози є також небезпечними, водночас вони стосуються структури окремих органів державної влади або їх компонентів. Так, наприклад, під час порушень процедури виборів мера м. Мукачево навесні 2004 року були дискредитовані як місцеві органи виконавчої влади, так і Міністерство внутрішніх справ України — центральний орган виконавчої влади; елементні — загрози, що впливають на окремі елементи структури системи. Дані загрози мають постійний характер і можуть бути небезпечними лише за умов неефективності або непроведення їх моніторингу. Так, наприкінці 60-х років ХХ століття, коли в Італії діяли так звані «Червоні бригади», влада не приділяла належної уваги діям терористів, які спочатку погрожували, а згодом почали фізично ліквідувати усіх суддів, які виносили звинувачувальні вироки терористам. Жертвою халатності і неадекватної оцінки інформаційної загрози став і тодішній прем'єр-міністр Італії Альдо Моро, якого було попереджено заздалегідь про напад, однак влада не вжила відповідних заходів і його було викрадено, а згодом і вбито; 10) *за характером реалізації*: реальні — активізація алгоритмів дестабілізації є неминучою та не обмеженою часовим інтервалом і просторовою дією; потенційні — активізація алгоритмів дестабілізації можлива за певних умов середовища функціонування органу виконавчої влади; здійснені — такі, що втілені у життя; уявні — псевдоактивізація алгоритмів дестабілізації або ж активізація таких алгоритмів, які за деякими ознаками схожі з алгоритмами дестабілізації, але такими не є; 11) *за ставленням до наявних загроз*: об'єктивні — такі, що підтверджуються сукупністю обставин і фактів, які об'єктивно характеризують навколишнє середовище. При цьому ставлення до них суб'єкта управління не відіграє вирішальної ролі, через те що об'єктивні загрози існують незалежно від волі та свідомості суб'єкта. На жаль, український законодавець у Законі України «Про основи національної безпеки України» не визначив пріоритетність захисту від інформаційних загроз, відвівши їм найменшу увагу; суб'єктивні — така сукупність чинників об'єктивної дійсності, яка вважається суб'єктом управління системою

безпеки загрозою. За даного випадку визначальну роль в ідентифікації тих чи інших обставин та чинників відіграє воля суб'єкта управління, який і приймає безпосереднє рішення про надання статусу або ідентифікації тих чи інших подій в якості загроз безпеці; 12) *за об'єктами впливу*: Кабінет Міністрів України; центральні органи виконавчої влади; місцеві органи виконавчої влади.

Загрози національній безпеці — наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України.

Закон України «Про основи національної безпеки України» — нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою України 19 червня 2003 року, який відповідно до пункту 17 частини першої статті 92 Конституції України визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Законодавство у сфері інформаційної безпеки України — охоплює: закони України «Про Національну систему конфіденційного зв'язку» від 10 січня 2002 року, «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 червня 1994 року, «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року, Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції технічного захисту інформації в Україні» від 8 жовтня 1997 року, Указ Президента України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 8 липня 2009 року тощо.

Законодавча діяльність (законотворчість) — діяльність, пов'язана з підготовкою і ухваленням законодавчих актів.

Засекречування матеріальних носіїв інформації — введення у встановленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом надання відповідного грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації

Засоби масової інформації — 1) теле- і радіомовна організація, інформаційне агентство та друкований засіб масової інформації; 2) система організацій із відображення суспільних процесів і оточуючого середовища, які створюють, обробляють і доводять до масового споживача інформацію; 3) юридичні особи, які здійснюють соціально-комунікативну діяльність на підставі державної реєстрації з метою виробництва, зберігання і публічного поширення інформації. Поділяються на *аудіовізуальні* та *друковані*.

Заява — звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності.

Збирання відомостей — одержання інформації будь-яким способом: викрадання, підслуховування, фотографування, кіно- чи відеозйомка, використання технічних пристроїв (включаючи проникнення в комп'ютерні мережі, отримання доступів до каналів зв'язку) тощо, зосередження інформації чи матеріалів, які «розкидані» по різних джерелах.

Звернення громадян — викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Зміст доктрини інформаційної безпеки — понятійно-категорійний апарат, методологічне розв'язання проблем забезпечення інформаційної безпеки, широка і завершена система поглядів, що ґрунтується на категоріях, які мають базовий і парадигмальний серед фахівців характер саме у цій доктрині. Зміст доктрин має ґрунтуватися на системі логічних доказів і знаходити свій вираз у поняттях, що відображають дійсність із забезпечення інформаційної безпеки.

Зміст права громадян на інформацію в об'єктивному аспекті — сукупність правових приписів як об'єктивований результат волевиявлення правотворчих органів, за допомогою яких здійснюється регулювання інформаційно-правових відносин.

Зміст права громадян на інформацію в суб'єктивному аспекті — закріплені в правових нормах суб'єктивні права, юридичні обов'язки та заборони громадян щодо збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації.

Значення систематизації Юстиніана: 1) мала забезпечити належне правове регулювання у Візантійській імперії; 2) справила вплив практично на усі європейські правові системи; 3) може слугувати прикладом організації й успішного проведення у стислі терміни значних за обсягом робіт із систематизації і часткової кодифікації права.

Ідейне підґрунтя систематизації Юстиніана — специфічний візантійський світогляд, який сформувався на основі східноєвропейської (православної) гілки християнства.

Інкорпорація — (походить від латинського «incorporation» — включення до складу) — форма систематизації, коли закони, укази, урядові рішення та інший наявний нормативний матеріал поєднуються в певному порядку

у збірниках без зміни змісту цих актів; 1) вищий вид діяльності з упорядкування видання нормативних актів, за якого шляхом їх зовнішньої обробки та систематичного (хронологічного чи предметного) об'єднання у єдиному збірнику (зібранні) досягається всебічне викладення нормативно-правового матеріалу, що стосується визначеного часу чи визначеної сфери суспільного життя, яка має самостійне значення; 2) об'єднання нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту. Результатом інкорпорації є зовнішнє опрацювання чинного законодавства; 3) полягає в підготовці й виданні державними та недержавними інституціями чи окремими фахівцями різного роду збірників, що забезпечують доступність і можливість ознайомлення широкого кола громадськості з текстами законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють правові відносини в інформаційній сфері; 4) являє собою лише зовнішню систематизацію; 5) форма систематизації законодавства, яка полягає у зовнішньому впорядкуванні вже наявних НПА без зміни змісту норм права. Інкорпорація відрізняється від кодифікації тим, що остання завжди має офіційний характер.

Інкорпорація законодавства — виражається в повному або частковому об'єднанні в алфавітному, хронологічному, системно-предметному порядку нормативних актів визначеного рівня в різного роду збірники (зібрання). Інкорпорація є винятково зовнішньою обробкою законодавчого матеріалу, обліком і об'єднанням його без зміни тексту самих актів за задалегідь визначеними ознаками, зокрема: юридична чинність нормативно-правових актів, хронологічна чи алфавітна послідовність, системно-предметний порядок тощо.

Інкорпорація інформаційного законодавства — систематична інкорпорація, під час здійснення якої упорядковуються нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини у сфері інформації, усуваються норми, які втратили чинність; вона покликана упорядкувати законодавство за одним чи кількома критеріями без зміни змісту.

Інкорпорація податкового законодавства — форма систематизації податкового законодавства дещо відрізняється: 1) режим правового регулювання, як і правове регулювання оподаткування, в цілому не змінюється, бо постійним залишається зміст і форма податкових законодавчих норм; 2) мають констатуючий характер, тобто збірки податкового законодавства складаються без зміни текстів актів, які до них входять; 3) у процесі інкорпорації відображаються лише зміни актів, які мають офіційний характер, корекція інкорпораційних збірок здійснюється лише з урахуванням останніх офіційних змін і доповнень; 4) зміни та доповнення до текстів податкових актів повинні обов'язково містити посилання, офіцій-

ні реквізити актів, якими внесені відповідні зміни; 5) зміни податкових законодавчих актів стосуються вилучення із текстів актів, об'єднаних у збірку, лише тих частин, які втратили чинність. Хронологічна інкорпорація податкового законодавства виступає найпримітивнішою формою цього виду систематизації податкових законодавчих норм, має лише констатуючий характер та фактично не впливає на зміну законодавства, не усуває проблем при користуванні.

Інститут права — це сукупність відокремлених, взаємопов'язаних правових норм певної галузі чи підгалузі права, що регулюють певну групу однорідних суспільних відносин.

Інституції — слугували для закладення фундаменту юридичної освіти систематизації Юстиніана, згідно з яким вона розглядається не як кодифікація і не як компіляція класичного римського права, а як спроба шляхом систематизації (з відповідною переробкою та модернізацією) класичного римського та чинного візантійського права створити нове — греко-римське право на підґрунті права римського.

Інформаційна безпека — 1) невід'ємна складова кожної зі сфер національної безпеки, водночас — важлива самостійна сфера забезпечення національної безпеки. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки; 2) безпека інформації (вузьке розуміння), а також система, що складається з інформаційно-технічної, інформаційно-психологічної безпеки та інформаційної безпеки у сфері прав і свобод (широке розуміння); 3) стан захищеності інформаційного середовища, який відповідає інтересам держави, за якого забезпечується формування, використання і можливості розвитку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз; 4) стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, який виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, через негативні наслідки функціонування інформаційних технологій або внаслідок поширення законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації; 5) стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави; 6) стан інформаційного середовища суспільства і політичної еліти, який забезпечує її формування і розвиток в інтересах керівництва країни, громадян і суспільства; 7) захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави; 8)

стан захищеності встановлених законодавством норм та параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктів цих процесів та відносин; 9) стан захищеності інформації, яка забезпечує життєво важливі інтереси людини; 10) стан, тенденції розвитку, умови життєдіяльності соціуму, його структур, інститутів і установ, за яких забезпечується збереження їх якісної з об'єктивно обумовленими інноваціями в ній, і вільне, відповідне власній природі її функціонування; 11) стан, який характеризується відсутністю небезпеки, тобто чинників і умов, які загрожують безпосередньо індивіду, спільноті, державі з боку інформаційно-комунікаційного середовища; 12) стан і процес захищеності особи, суспільства, держави від реальних або потенційних загроз; 13) стан захищеності національних інтересів країни (життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави на збалансованій основі) в інформаційній сфері від внутрішніх та зовнішніх загроз; 14) стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації й несанкціоноване її поширення та використання, а також через негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій; 15) стан захищеності інформаційного простору, що забезпечує його формування та розвиток в інтересах громадян, організацій та держави, стан інфраструктури системи (об'єкта, держави), при якому інформація використовується суворо за призначенням та не завдає негативного впливу на систему (об'єкт, державу) при її використанні; стан інформації, за якого виключається чи суттєво ускладнюється порушення таких її властивостей, як таємність, цілісність та доступність; 16) вид суспільних інформаційних правовідносин щодо створення, підтримки, охорони та захисту бажаних для людини, суспільства і держави безпечних умов життєдіяльності; суспільних правовідносин, пов'язаних із створенням, розповсюдженням, зберіганням та використанням інформації; 17) проведення правових, організаційних та інженерно-технічних заходів при формуванні та використанні інформаційних технологій, інфраструктури та інформаційних ресурсів, захисті інформації високого значення й прав суб'єктів, які беруть участь в інформаційній діяльності; 18) діяльність із забезпечення особи, суспільства і держави виникає в ході вирішення суперечності між такою об'єктивною реальністю, як небезпека, і потребою розумної сутності, соціального індивіда, соціальної групи попередити її можливі шкідливі наслідки; 19) суспільні відносини, пов'язані із захистом життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави від ре-

альних та потенційних загроз в інформаційному просторі, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей титульної нації, її існування, самозбереження і прогресивного розвитку України як суверенної держави, що залежить від цілеспрямованої інформаційної політики гарантій, охорони, оборони, захисту її національних інтересів; 20) складова національної безпеки, процес управління загрозами та небезпеками державними і недержавними інституціями, окремими громадянами, за якого забезпечується інформаційний суверенітет України.

Інформаційна безпека органів внутрішніх справ України — стан захищеності службових інтересів, за якого зводиться до мінімуму заподіяння шкоди та створення перешкод у діяльності органів внутрішніх справ через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації, що використовується, або протиправний інформаційний вплив, недоліки функціонування інформаційних систем, мереж, технологій, а також через порушення режиму службової таємниці.

Інформаційна війна — 1) активні методи трансформації інформаційного простору, що знаходять відображення у системі нав'язування моделей світу, які покликані забезпечити бажані типи поведінки, атаки на структуру виникнення інформації — процеси міркувань; 2) процес встановлення контролю над системою ухвалення рішень; 3) гостра форма протиборства мотивацій, концептів та образів.

Інформаційна інфраструктура — сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування.

Інформаційна деліктологія — самостійна підгалузь інформаційного права, що містить сукупність знань про інформаційні делікти і деліктність як масове негативне явище, детермінанти протиправної поведінки делінквента з метою вироблення і використання адекватних заходів для протидії інформаційним правопорушенням.

Інформаційна діяльність — сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Інформаційний делікт — 1) суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого деліктним законодавством у сфері інформації передбачено юридичну відповідальність; 2) суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого інформаційно-деліктним законодавством передбачено юридичну відповідальність.

Інформаційна зброя — пристрої та засоби, що призначені для нанесення протидіючій стороні максимальної шкоди в ході інформаційної боротьби (шляхом небезпечних інформаційних впливів): 1) засоби інформаційно-технічного характеру, які знищують, перекручують або викрадають інформацію, незважаючи на систему захисту, обмеження доступу до цієї інформації законних користувачів; 2) інформаційно-психологічні засоби, які дезорганізують інформаційні системи шляхом дезінформації, формування помилкових логічних інформаційних концепцій, інтерпретацій та ін., впливаючи таким чином на думку суспільства та на функціонування органів виконавчої влади.

Інформаційна політика — діяльність державних органів, спрямована на врегулювання та розвиток національного інформаційного середовища, що охоплює не тільки телекомунікації, інформаційні системи і засоби масової інформації, а й сукупність виробництв і відносин, пов'язаних із створенням, збереженням, обробкою, демонстрацією, передачею інформації у всіх її видах.

Інформаційна сфера — єдиний інформаційний простір України, який формується державними органами, громадськими, політичними та соціальними організаціями, а також громадянами й функціонує на основі правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних, гуманітарних та моральних засад з урахуванням вимог та завдань національної інформаційної безпеки України.

Інформаційне законодавство — 1) складна внутрішньообумовлена єдність законів і підзаконних актів, об'єднаних одним предметом нормативно-правового регулювання (інформаційні відносини), узгодженістю імперативно-диспозитивного впливу на суміжні з ними відносини та своєрідною системністю, зумовленою ієрархією правових норм у сфері інформації; 2) множинна сукупність нормативно-правових актів, прийнятих Верховною Радою України у формі законів та постанов нормативного змісту, які регулюють суспільні відносини щодо інформації; 3) комплекс законів, міжнародних договорів і нормативних актів, що регламентують правовідносини в галузі збирання, опрацювання, збереження і використання інформації; 4) міжгалузевий, міждисциплінарний комплексний інститут в загальній системі національного законодавства, основним об'єктом правового регулювання якого є суспільні інформаційні відносини,

Інформаційне законодавство, спрямоване на забезпечення права на інформацію: 1) дотримання конституційного права кожного «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію» будь-яким законним способом (ст. 34 Конституції України), зокрема ознайомлюватися з документами і матеріалами, що безпосередньо стосуються його прав

і свобод; перетворення сучасної Української держави на інформаційну; 2) можливість контролю громадян і громадських організацій діяльності органів державної влади; 3) захист авторського права та права майнової власності на інформаційні ресурси, інформаційні технології та засоби їх забезпечення; 4) формування і використання інформаційних ресурсів в умовах рівності всіх форм власності шляхом створення інформаційного ринку і конкурентного середовища, проведення державної антимонопольної політики; 5) відповідальність суб'єктів інформаційних відносин за правопорушення під час формування інформаційних ресурсів та їх використання, зокрема персональної відповідальності керівників органів державної влади за якість формування державних інформаційних ресурсів і доступу до них; 6) узгодженості рішень і активного використання єдиного інформаційного простору; тісної інформаційної взаємодії з країнами-членами СНД і активного інформаційного обміну в системі міжнародного співробітництва.

Інформаційне правопорушення — порушення, яке спрямовано на порушення права на інформацію, чи інформаційну інфраструктуру, чи вчиняється за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій або засобів зв'язку.

Інформаційне протиборство — форма боротьби сторін в інформаційному просторі з використанням політичних, економічних, дипломатичних, військових та інших методів, способів та засобів впливу на інформаційне поле супротивника, а також захисту власного інформаційного поля в інтересах досягнення поставлених цілей. Інформаційне протиборство включає в себе три незмінні складові: 1) вплив; 2) аналіз; 3) протиборство.

Інформаційне суспільство — 1) суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку; 2) суспільство нового типу, що формується внаслідок глобальної соціальної революції та породжується вибуховим розвитком і конвергенцією інформаційних і комунікаційних технологій; 3) суспільство знань, тобто суспільство, у якому головною умовою добробуту кожної людини і кожної держави стає знання, здобуте завдяки безперешкодному доступу до інформації та вмінню працювати з нею; 4) глобальне суспільство, в якому обмін інформацією не матиме ні часових, ні просторових, ні політичних меж; яке, з одного боку, сприяє взаємопроникненню культур, а з іншого — відкриває кожному співсуспільству нові можливості для самоідентифікації.

Інформаційні відносини — 1) однорідна група суспільних відносин, що виникають при поводженні інформації в інформаційній сфері в результаті здійснення інформаційних процесів при реалізації кожним інформацій-

них прав і свобод, а також при виконанні обов'язків органами державної влади і місцевого самоврядування щодо забезпечення гарантій інформаційних прав і свобод; 2) інформаційні зв'язки між суб'єктами політичної системи суспільства, держави, що виникають під час одержання, використання, зберігання та споживання інформації; 3) такі відносини, що виникають між громадянами України, іноземними громадянами, особами без громадянства, юридичними особами, державою та міжнародними організаціями в усіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні документованої або публічно оголошеної інформації про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах.

Інформаційно-деліктні відносини — відносини, що виникають внаслідок скоєння інформаційних правопорушень між особою, що їх вчинила, та державою в особі її компетентних органів.

Інформаційно-деліктні норми — норми, що передбачають відповідальність за вчинення інформаційних проступків.

Інформаційний продукт (продукція) — документована інформація, яка підготовлена та призначена для задоволення потреб користувачів.

Інформаційний простір України — соціальне середовище, в якому здійснюється виробництво, збирання, зберігання, поширення і використання інформації і на яке поширюється юрисдикція України.

Інформаційно-правова культура — історично сформована й закріплена в нормах права сукупність знань, які відображуються в інформації, правомірній діяльності або поведінці.

Інформаційно-правовий простір — система організаційно і методично пов'язаних інформаційних ресурсів, сформованих державою та іншими учасниками інформаційних відносин.

Інформаційний ресурс — систематизована інформація або знання, що мають цінність у певній предметній галузі і можуть бути використані людиною у своїй діяльності для досягнення певної мети.

Інформаційно-психологічна безпека — управління реальними чи потенційними загрозами, що можуть завдати шкоди психіці людини, суспільству, державі: поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Інформаційно-технічна безпека — управління потенційними чи реальними загрозами з метою захисту комп'ютерних, телекомунікаційних техноло-

гій та інших технологій зв'язку: комп'ютерна злочинність і комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб і національних інтересів суспільства і держави.

Інформаційна безпека у сфері прав і свобод людини — прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації.

Інформація: 1) будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; 2) формально визначені результати інтелектуальної діяльності людини, що урегульовані вітчизняним законодавством.

Інформація про особисте та сімейне життя особи — будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною.

Інформація про фізичну особу (персональні дані) — відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. До персональних даних належать такі відомості, як: національність; освіта; сімейний стан; релігійні переконання; стан здоров'я; адреса народження; дата народження; місце народження.

Інформація як об'єкт службових правовідносин в органах внутрішніх справ України — сукупність відомостей про діяльність органів внутрішніх справ, заплановані заходи, результати роботи, шляхи вдосконалення боротьби із злочинністю, методи та засоби реалізації покладених завдань, а також відомості про осіб, предмети, події, процеси, що отримані ззовні системи органів внутрішніх справ і необхідні для ефективної правоохоронної діяльності.

Кібернетика (від *грецьк.* — мистецтво управляти) — наука про загальні закони отримання, збереження, передавання і розповсюдження інформації у складних управляючих системах. При цьому під управляючими системами розуміється не лише технічні, а й біологічні та соціальні системи. Прикладами складних управляючих систем є нервові системи живих організмів, особливо організм людини, а також апарат управління у суспільстві.

Кіберхуліганство — інформаційне правопорушення, що полягає у вчиненні в соціальних мережах діяння, направлене на нанесення шкоди честі,

гідності, здоров'ю людини шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій

Класифікація національних інтересів в інформаційній сфері: 1) **людини:** реалізація прав і свобод людини і громадянина щодо одержання, використання, поширення, зберігання інформації; забезпечення права людини на захист від маніпуляції індивідуальною свідомістю; захист права інтелектуальної власності тощо; 2) **суспільства:** побудова інформаційного суспільства; забезпечення плюралізму засобів масової інформації; захист від маніпуляції масовою свідомістю; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення психічного здоров'я нації; 3) **держави:** забезпечення інформаційного суверенітету; створення конкурентоспроможних інформаційних технологій та технологій зв'язку; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу; інтеграція України в європейський інформаційний простір; боротьба з інформаційною злочинністю тощо.

Класифікація прав і свобод людини та громадянина — розподіл прав і свобод людини та громадянина за певними критеріями: 1) за роллю держави у реалізації прав людини і громадянина: а) негативні; б) позитивні; 2) за часом проголошення на права і свободи: а) першого покоління; б) другого покоління; в) третього покоління; 3) залежно від належності особи до певної держави поділяються на права і свободи: а) громадян; б) іноземців; в) осіб без громадянства; г) осіб з подвійним громадянством; 4) за ступенем розповсюдження, права і свободи людини та громадянина поділяються на: а) загальні; б) спеціальні; 5) за кількістю суб'єктів, що реалізують права і свободи, вони поділяються на: а) індивідуальні; б) колективні; б) за сферами діяльності держави і громадян (за сферами реалізації в суспільному житті): а) громадянські або особисті права й свободи; б) політичні права і свободи; в) економічні права і свободи; г) соціальні права і свободи; г) культурні права та свободи.

Клопотання — письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Кодифікаційна діяльність — зумовлений потребами суспільного розвитку та системністю права, здійснюваний на основі певних принципів правотворчий процес із перероблення змісту та форми групи чинних нормативно-правових приписів, їх узгодження та об'єднання в єдиному кодифікованому акті з метою удосконалення законодавства.

Кодифікація законодавства — була введена у науковий обіг *І. Бентамом*: 1) найвищий рівень систематизації законодавства, який передбачає переосмислення, творче перероблення та вдосконалення всього правового матеріалу, наявного в державі; сприяє створенню якісної системи за-

конодавства, що позитивно впливає на ефективність правореалізації; 2) вид систематизації нормативних актів, що мають спільний предмет регулювання, який полягає в їх змістовній переробці (усуненні розбіжностей і суперечностей, скасуванні застарілих норм) і створенні зведеного нормативного акта.

Кодифікація інформаційного законодавства — 1) форма систематизації інформаційного законодавства, яка полягає у діяльності компетентних державних органів і спрямована на вдосконалення чинного законодавства з метою усунення прогалин та суперечностей, розроблення нових правових норм, зумовлених потребами суспільного розвитку; 2) найкращий напрям удосконалення нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері. На відміну від інших форм систематизації інформаційного законодавства кодифікація охоплює не тільки зовнішню, а й внутрішню обробку нормативно-правових актів, тобто впорядковується не тільки форма законодавства, а й перероблюється його зміст; 3) це форма докорінного перероблення консолідованих актів у сфері інформації, норми яких регулюють інформаційну діяльність, забезпечення узгодження інформаційного законодавства з нормами споріднених галузей права, звільнення інформаційно-нормативного масиву від застарілих норм шляхом прийняття Інформаційного Банківського кодексу України.

Консолідація — 1) самостійна форма систематизації, у процесі якої проходить процес об'єднання кількох нормативно-правових актів, що регулюють однакову сферу суспільних відносин, в один збільшений акт, який визнається правотворчим органом в якості нового джерела права, а попередні розрізнені акти втрачають юридичну силу. На відміну від інкорпорації, консолідація спрямована на підготовку одного або кількох нормативно-правових актів із вузького кола питань шляхом об'єднання в них правових норм, які містяться в раніше виданих нормативних актах. Крім того, консолідація законодавства має лише офіційний характер, оскільки новостворений акт затверджується уповноваженим органом, а всі інші акти, норми яких увійшли до нього, визнаються такими, що втратили силу. Щодо відмінностей з кодифікацією, то консолідація законодавства обмежується лише зовнішньою обробкою, а не внесенням, поряд із тим, ще змін до змісту нормативно-правового акта; 2) це, насамперед, лише зовнішня систематизація і в невеликому ступені — внутрішня; 3) є проміжним етапом, з'єднувальною ланкою між інкорпорацією та кодифікацією, чим забезпечується цілісність, монолітність і послідовність процесу систематизації. Особливу актуальність ця форма систематизації набула у сфері відомчої правотворчості.

Консолідація інформаційного законодавства — це проміжна форма систематизації інформаційного законодавства, що проводиться з метою об'єднання інформаційних норм інкорпорованих збірників і внесення деяких уточнень до них шляхом утворення інформаційних консолідованих актів.

Конфіденційна інформація — інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Криптографічний захист секретної інформації — вид захисту, що реалізується шляхом перетворення інформації з використанням спеціальних даних (ключових даних) з метою приховування (або відновлення) змісту інформації, підтвердження її справжності, цілісності, авторства тощо.

Критерії визначення форм удосконалення законодавства — 1) безпосередній (прямий) або опосередкований (непрямий) вплив певних видів юридичної діяльності (юридичних операцій) на якісний стан законодавства; 2) об'єкт удосконалення, в якості якого можуть виступати: а) зміст і форма проектів нормативно-правових актів; б) зміст і форма нормативно-правових актів, які були прийняті, але ще не набрали чинності; в) зміст і форма чинних нормативно-правових актів.

Критерії здійснення інкорпорації законодавства — дата прийняття НПА, алфавітний порядок, предметна ознака (галузі, інститути права та сфери державної діяльності), суб'єкт видання НПА, юридична чинність тощо.

Критерії класифікації інформації, яку можуть отримувати ОДВ — режим доступу до інформації (відкрита й ІзОД), спосіб поширення інформації (ОДВ отримують документовану інформацію та публічно оголошену інформацію), суб'єкти отримання (інформація, яка може бути отримана органами законодавчої, виконавчої, судової влади, форма активності органу державної влади при отриманні інформації (інформація, яка надається іншими суб'єктами самостійно та інформація, яка витребується органом державної влади).

Критерії класифікація податкової інформації — за належністю (суб'єктами володіння), за походженням, за способом отримання, за часом отримання, за режимом доступу, за змістом.

Критерії класифікації правового режиму податкової інформації — залежно від суб'єктів (правовий режим податкової інформації фізичних осіб, правовий режим податкової інформації юридичних осіб); за територією розповсюдження (загальнодержавний; регіональний; місцевий); залежно від змісту податку (правовий режим податкової інформації щодо

податків на доходи; правовий режим податкової інформації щодо податків на споживання; правовий режим податкової інформації щодо податків на майно тощо); залежно від функцій права (регулятивний, охоронний); залежно від сфер використання (внутрішній (правовий режим податкової інформації, що діє у сфері функціонування податкових органів) і зовнішній (правовий режим податкової інформації, що діє між податковими органами та іншими учасниками податкових відносин)); залежно від сфери життєдіяльності (правовий режим податкової інформації в культурній сфері, правовий режим податкової інформації в економічній сфері, правовий режим податкової інформації в політичній сфері тощо); залежно від джерел (правовий режим податкової інформації, отриманої з зовнішніх джерел (податкова інформація, надана платниками податків; з банківських чи правоохоронних установ тощо); правовий режим податкової інформації, отриманої з внутрішніх джерел (податкова інформація, що отримана податковими органами шляхом самостійного пошуку); залежно від рівня збору інформації (правовий режим вхідної податкової інформації і правовий режим вихідної податкової інформації); за часом дії (постійні і тимчасові); залежно від форми закріплення (правовий режим публічно оголошеної податкової інформації, правовий режим документованої податкової інформації, правовий режим податкової інформації, що міститься в інформаційно-телекомунікаційних системах); залежно від порядку доступу (відкрита податкова інформація і податкова інформація з обмеженим доступом).

Культурні права та свободи людини та громадянина — можливості (свободи) збереження і розвитку національної самобутності людини, доступу до духовних досягнень людства, їх засвоєння, використання й участі надалі у їхньому розвитку. До них відносяться: право на освіту; навчання рідною мовою; право на використання вітчизняних і світових досягнень культури і мистецтва; право на вільну наукову, технічну і художню творчість (у Конституції України 1996 р. — статті 53, 54).

Литовська метрика — Державний архів Великого князівства Литовського XV—XVIII століть. Матеріали Литовської Метрики Великого князівства Литовського опубліковані в «Актах, относящихся к истории Западной России», «Актах, относящихся к истории Южной и Западной России», «Архиве Юго-Западной России», «Актах, издаваемых Виленской комиссией для разбора древних актов» та інших збірниках старожитніх документів.

Литовський Статут — своєрідне завершення попереднього процесу уніфікації різних правових систем давніх руських земель з національним литовським правом. Замість різноманітного місцевого права: Волинського, Київського тощо, вперше утворено загальне «посполите» право для всіх

частин Литовської держави. **Литовський Статут є суто українським джерелом права**, оскільки останній свого часу увібрав більшість кількості норм «Руської Правди».

Медіа-право (право засобів масової інформації, мас-медійне право) — підгалузь інформаційного права, що регулює суспільні відносини у сфері засобів масової інформації.

Мета забезпечення інформаційної безпеки — створення нормальних умов функціонування конкретного міністерства, іншого центрального та місцевого органу виконавчої влади, а також проведення моніторингу стану інформаційної безпеки для розроблення оптимальної моделі функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки.

Мета інформаційної деліктології — вивчення змісту, природи, сутності, специфіки та різноманіття інформаційних деліктів, а також розроблення та впровадження конкретних шляхів, напрямів, способів їх профілактики.

Масова інформація — публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація.

Мета кодифікації — створення якісних нормативно-правових актів, а в цілому — удосконалення законодавства.

Мета консолідації — усунення множини нормативно-правових актів, дублювання чи колізій правових норм тощо.

Мета консолідації інформаційного законодавства — усунення множини нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері інформації завдяки зведенню їх до одного більш великого акта. Специфікою консолідованого акта є те, що він наново приймається компетентним правотворчим органом, має власні офіційні реквізити та замінює нормативні акти, що увійшли до його складу, які, своєю чергою, втрачають чинність цілком або частково.

Мета правового режиму податкової інформації — забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства та держави у податковій сфері.

Мета правового режиму податкової таємниці — упорядкування суспільних відносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків, що стала відома співробітникам податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на них службових обов'язків.

Мета систематизації інформаційного законодавства — 1) виявлення прогалин і суперечностей в правовому регулюванні відносин в інформаційній сфері; 2) уніфікація норм інформаційного законодавства з нормами

інших підгалузей інформаційного права та з нормами інших галузей права під час проведення інкорпорації та консолідації; 3) забезпечення належного інформаційно-правового регулювання відносин у сфері інформації шляхом розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України; 4) створення чіткої структури правового регулювання суспільних відносин між їх суб'єктами щодо інформації, забезпечення співвідношення потреб, інтересів людини, соціальних спільнот і держави; 5) стабілізація правопорядку; 6) приведення нормативно-правового регулювання до форми, яка забезпечує нормальне функціонування суспільного життя; 7) закладення основ для розроблення стратегії формування інформаційного законодавства.

Мета Стратегії національної безпеки України — забезпечити такий рівень національної безпеки, який гарантував би поступальний розвиток України, її конкурентоспроможність, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, подальше зміцнення міжнародних позицій та авторитету Української держави у сучасному світі.

Метод — сукупність прийомів і способів пізнання певного явища.

Методологія — множина методів, що визначають погляди і методики реалізації принципів, прийомів, способів, засобів, технологій практичної та наукової діяльності для отримання істинних, таких, що відображають об'єктивну реальність відомостей у знаннях для подальшого перетворення чи підтримання у визначеному стані певних явищ буття відповідно до потреб, інтересів певних суб'єктів.

Метод правового регулювання — сукупність способів і прийомів, за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини визначеного виду.

Механізм адміністративно-правового забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України — динамічна система правових форм, засобів і заходів впливу на поведінку суб'єктів через встановлення їхніх прав та обов'язків щодо створення, передачі, використання, зберігання, зміни, знищення конфіденційних службових відомостей, дія і взаємодія яких спрямовані на запобігання порушенню режиму службової таємниці чи на його відновлення у разі порушення.

Механізм правового регулювання — узятя в єдності система правових засобів, способів, форм, за допомогою яких здійснюється результативне врегулювання суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим»).

Міжнародне інформаційне право — умовно виділена із системи міжнародного права підгалузь, що складається з правових інститутів, котрі регу-

люють суспільні відносини, пов'язані з інформацією на транскордонному рівні.

Наукові підходи щодо структури правового режиму: згідно з *першим* — правовий режим репрезентується крізь призму окреслення правового статусу об'єкта та суб'єктів правового режиму, а також юридичної відповідальності за порушення режимних правил; *відповідно до другого підходу* правовий режим охоплює мету, завдання, сферу дії, принципи, права та обов'язки суб'єктів, правовий статус об'єкта, відповідальність за порушення режимних правил.

Напрями державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері: 1) забезпечення інформаційного суверенітету України; 2) вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; 3) активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України; 4) забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері та переслідування журналістів за політичні позиції; 5) вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

Напрями державної політики інформаційної безпеки — 1) активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України; 2) забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції; 3) забезпечення інформаційного суверенітету України; 4) вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною

інформацією про Україну; 5) вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

Напрями державної політики у сфері інформатизації: 1) забезпечення умов для розвитку і захисту усіх форм власності на інформаційні ресурси; 2) формування та захист державних інформаційних ресурсів; 3) створення та розвиток державних, регіональних і локальних інформаційних систем і мереж, забезпечення їх сумісності та взаємодії в єдиному інформаційному просторі; 4) створення умов для якісного й ефективного інформаційного забезпечення органів державного управління на основі державних інформаційних ресурсів; 5) забезпечення національної безпеки у сфері інформатизації, а також забезпечення взаємної реалізації прав як громадян, так і органів виконавчої влади в умовах інформатизації; 6) сприяння формуванню ринку інформаційних ресурсів, послуг, інформаційних систем, технологій і засобів їх забезпечення.

Напрями державної політики у сфері технічного захисту інформації: 1) удосконалення чинних та створення нових нормативно-правових актів щодо захисту інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом таємницю, конфіденційної інформації, що належить державі; 2) розроблення нормативно-правових актів щодо захисту відкритої інформації, важливої для особи, суспільства та держави; 3) удосконалення правових механізмів організаційного забезпечення ТЗІ; 4) удосконалення нормативно-правових актів щодо умов і правил провадження діяльності у сфері ТЗІ; 5) розроблення нормативно-правових актів щодо визначення статусу головної у сфері ТЗІ, головних (базових) за напрямами ТЗІ організацій; 6) удосконалення нормативно-правових актів щодо здійснення контролю за імпортом з метою впровадження в Україні іноземних інформаційних технологій із захистом інформації та засобів забезпечення ТЗІ; 7) розроблення нормативних документів із питань формування та розвитку моделі загроз для інформації; 8) розроблення нормативних документів із питань сертифікації засобів забезпечення ТЗІ та атестації на відповідність вимогам ТЗІ об'єктів, робота яких пов'язана з інформацією, що підлягає технічному захисту; 9) удосконалення чинних та розроблення нових нормативних документів із питань ТЗІ тощо.

Напрями інкорпорації: 1) розподіл повноважень між суб'єктами інкорпораційної процедури, що передбачає два послідовні етапи: докомісійний та комісійний; 2) вибір критерію, за яким необхідно проводити інкорпорацію; 3) характеризується процедурними аспектами цих дій, тобто передбачено поділ нормативно-правових актів залежно від часу їх ухвалення,

упорядкування, утворення підгруп нормативно-правових актів залежно від того, яким органом державної влади акт видано.

Напрями оптимізації інформаційної правосуб'єктності ОДВ: 1) ухвалення нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері отримання ОДВ інформації, зокрема закріплення відповідальності за не надання інформації на законний запит ОДВ; 2) створення правової бази для використання електронних інформаційних засобів отримання ОДВ інформації; 3) адаптація вітчизняного законодавства до загальноприйнятих міжнародних стандартів з питань отримання інформації у національне законодавство шляхом підписання і ратифікації відповідних договорів та угод; 4) уніфікація правозастосування щодо отримання ОДВ інформації, зокрема здійснення правосуддя з відповідних питань.

Напрями розвитку правового режиму податкової інформації в Україні: юридичне та технологічне забезпечення права та технічних можливостей на доступ, передачу, збереження та захист інформації у ДФС України; реалізація концепції універсального доступу до системних інформаційних баз ДФС України із дотриманням усіх належних захисних механізмів; цілеспрямоване використання новітніх інформаційних технологій в ДФС України та удосконалення системи їх захисту; подальший ефективний розвиток в Україні е-урядування на засадах нормативно-правової бази, спрямованої на ефективний захист інформації; формування нових державних програм, спрямованих на удосконалення правового режиму податкової інформації в Україні з урахуванням світового досвіду та основних норм європейського законодавства; збільшення інформаційного обміну між вітчизняними податковими органами та податковими органами зарубіжних країн, що обумовлено транснаціональністю інформаційних правопорушень.

Напрями удосконалення правового режиму податкової інформації: формування інформаційного поля про діяльність податкових органів через ініціативу пропаганди впровадження ефективних інформаційних інструментів комунікації з громадянами та бізнесом і розробки та реалізації законодавчих ініціатив у тісному діалозі з платниками податків; забезпечення єдиного підходу до застосування законодавства у галузі податкової інформації, тобто удосконалення податкового законодавства може здійснюватись відповідно до розробки нових законодавчих ініціатив у тісному діалозі з платниками податків і водночас за допомогою удосконалення механізму застосування апеляційних процедур, що базуються на неупередженому та справедливому застосуванні законодавства; затвердження єдиних правил та критеріїв підготовки відповідей на запитання платників податків за допомогою спрощення форм декларацій та

зменшення обсягу інформації, що надається платниками, яка може здійснюватись також іншими державними органами та органами місцевого самоврядування щодо обміну інформацією про платників податків, зборів; розвиток наявних і впровадження інноваційних електронних сервісів для збирання, обробки і передачі інформації за допомогою створення «єдиного вікна» для подання звітності в електронній формі; побудова сучасної динамічної ІТ-функції, що полягає у запровадженні ефективного процесу управління інформаційними технологіями через максимальну централізацію ІТ-функції та модернізації ІТ-інфраструктури та створення централізованого управління нею; забезпечення високого рівня продуктивності, надійності та безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем за допомогою запровадження ефективної комплексної системи захисту податкової інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах та утворення основного та резервного центрів для обробки даних відповідно до сучасних умов.

Національна безпека — захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Національні інтереси — життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності Українського народу як носія суверенітету й єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Національні інтереси в інформаційній сфері — визначальні потреби людини (громадянина), суспільства і держави в інформаційній сфері, реалізація яких гарантує інформаційний суверенітет України, а також права та свободи людини в інформаційній сфері.

Напівофіційна інкорпорація — це видання зібрань і збірників законодавства за дорученням правотворчого органу (органів) спеціально уповноваженим на те органом (наприклад Міністерством юстиції), причому правотворчий орган офіційно не затверджує і не схвалює таке зібрання, тому тексти розміщених у них актів не набувають офіційного характеру.

Незаконне збирання відомостей: 1) використання методів збирання, які заборонені законом, самі по собі це злочин чи проступок: викрадення предметів або документів, підслуховування телефонних розмов, перлюстрація кореспонденції, одержання інформації шляхом застосування погроз або насильства, втручання в роботу автоматизованих систем; 2) відсутність згоди власника суб'єкта підприємницької діяльності на отримання відповідної інформації сторонньою особою.

Незаконне отримання податкової таємниці податковими органами — отримання податкової таємниці податковими органами без відома і згоди власника чи розпорядника цієї таємниці, або проти його волі, і при цьому посадова особа, котра хоче отримати відомості, що становлять податкову таємницю, не має законних повноважень на доступ до них.

Неофіційна інкорпорація — інкорпорація, що не має обов'язкового характеру, здійснюється науковими установами, навчальними закладами, іншими суб'єктами юридичної діяльності для зручності користування нормативним матеріалом (зовнішня обробка законодавства, яка здійснюється організаціями чи окремими громадянами (учбовими закладами, відомствами, вченими та практиками) без спеціальних на те повноважень правотворчих органів).

Неправомірне використання податкової таємниці — прийняття зобов'язаною особою різних рішень або здійснення дій на основі отриманих при виконанні своїх обов'язків відомостей, що становлять податкову таємницю, з метою добування як власної, так й вигоди для третіх осіб.

Об'єкт адміністративного правопорушення — 1) суспільні відносини, яким правопорушення заподіює шкоду або створює загрозу її заподіяння, а також суспільні відносини, на які спрямоване посягання; 2) сукупність суспільних відносин, що охороняються адміністративним правом, а також регулюються нормами трудового, цивільного, земельного, фінансового права, за порушення яких накладаються адміністративні стягнення.

Об'єкт впливу інформаційної зброї: 1) інформаційно-аналітичні системи; 2) інформаційно-технічні системи, що включають канали та засоби зв'язку органів виконавчої влади; 3) інформаційні ресурси; державні засоби масової інформації, а також 4) психіка конкретного співробітника органу.

Об'єктивна сторона правопорушення — сукупність зовнішніх ознак та обставин, що характеризують конкретне правопорушення. До обов'язкових та факультативних ознак об'єктивної сторони правопорушення належить: діяння (дія чи бездіяльність), шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням та шкідливими наслідками, а також місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення проступку.

Об'єкти інформаційних відносин — документована або публічно оголошена (оприлюднена) інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах.

Об'єкти системи забезпечення інформаційної безпеки України: 1) інтереси органів виконавчої влади в інформаційній сфері; 2) система орга-

нів виконавчої влади, а також їх компетентні особи і відносини між ними (суспільні відносини в інформаційній сфері); 3) власне система забезпечення інформаційної безпеки України.

Об'єктивні причини кодифікації інформаційного законодавства: 1) наявність численних нормативно-правових актів із регулювання інформаційних правовідносин різної юридичної сили; 2) динамічність інформаційних відносин; неузгодженість зі стандартами Європейського Союзу; 3) декларативність окремих норм через відсутність механізму правореалізації; 4) необхідність системного розв'язання проблеми нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

Облік законодавства — діяльність зі збору, збереження та підтримки в контрольному стані, зі створення пошукової системи, яка забезпечує перебування необхідної правової інформації в масиві актів, взятих на облік; облік не усуває і не пом'якшує дефектів чинного законодавства, а є необхідним етапом здійснення кодифікаційної діяльності, технічним засобом, спрямованим на полегшення систематизації.

Обмеження права на інформацію — випадки реального чи потенційного невиконання права на інформацію, що передбачено законодавством: а) інтереси національної безпеки, територіальна цілісність України; б) забезпечення громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам; в) для охорони здоров'я населення; г) для захисту репутації або прав інших людей; д) для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно; є) для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя.

Обов'язки учасників інформаційних відносин: 1) поважати інформаційні права інших суб'єктів; використовувати інформацію згідно із законом або договором (угодою); 2) забезпечувати дотримання принципів інформаційних відносин; 3) забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених законом або угодою; 4) зберігати інформацію в належному стані протягом встановленого терміну та надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку; 5) компенсувати шкоду, заподіяну при порушенні законодавства про інформацію.

Ознаки адміністративної відповідальності: 1) підставою адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення (проступку); 2) принципи, підстави, механізм й характер адміністративної відповідальності визначаються нормами адміністративного права; 3) заходом адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення, за винятком установлених законодавством випадків, коли за вчинення ад-

міністративних проступків настає інший вид юридичної відповідальності; 4) до адміністративної відповідальності мають право притягувати осіб винятково уповноважені на те органи; 5) адміністративні стягнення накладаються уповноваженими органами на осіб, які не перебувають із ними в прямій субординаційній підлеглості; 6) застосування адміністративного стягнення не тягне за собою судимості й звільнення з роботи; 7) процесуальний порядок притягнення до адміністративної відповідальності здійснюється відповідно до установлених законодавством правил провадження у справах про адміністративні правопорушення і відрізняється достатнім ступенем оперативності.

Ознаки спільні для інкорпорації та консолідації: мета їх проведення (упорядкування нормативно-правових актів); об'єднання нормативного матеріалу за певним критерієм.

Ознаки інформації: багаторазовість використання; збереженість після передачі у суб'єкта, що її передає; невідчужуваність; невичерпність; отримуваність; здатність до тиражування; інтелектуальність; екземплярність; суспільна цінність; змістовність тощо.

Ознаки інформаційних правовідносин: 1) виникають, розвиваються та припиняються у зв'язку з інформацією; 2) визначають державну політику щодо дотримання і захисту інформаційних прав людини; 3) відбивають особливості застосування публічно-правових і цивільно-правових методів правового регулювання; 4) є ідеологічними відносинами — результатом свідомої діяльності людей, спрямованої на формування необхідного суб'єкту управління інформаційного впливу; 5) виникають, припиняються або змінюються, як правило, на основі норм права; 6) мають, як правило, багатосторонній характер і є особливою формою взаємного зв'язку між невизначеним колом суб'єктів (соціальні мережі) через їхні права, обов'язки, повноваження і відповідальність; 7) гарантуються державою через механізми реалізації державної інформаційної політики, зокрема через реалізацію державної політики інформаційної безпеки; 8) їм притаманний вольовий характер.

Ознаки інформаційного суспільства — компоненти, які описують інформаційне суспільство: 1) будь-який індивід, група людей, підприємство або організація в будь-якому місці країни й у будь-який час можуть одержати за відповідну плату або безоплатно на основі автоматизованого доступу та систем зв'язку певну інформацію і знання, необхідні для їхньої життєдіяльності та розв'язання як особистих, так і соціально значимих завдань; 2) виробляється, функціонує, є доступною будь-якому індивіду, групі або організації сучасна інформаційна технологія; 3) розвинені інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних

ресурсів в обсязі, необхідному для підтримки постійно прискороеного науково-технічного прогресу; 4) прискорена автоматизація, роботизація і комп'ютеризація всіх сфер і галузей виробництва та управління; 5) радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких стає розширення сфери інформаційної діяльності та послуг.

Ознаки податкової інформації: 1) загальні: відносна самостійність щодо свого носія; здатність до кількісного та якісного накопичення; можливість багаторазового використання та невичерпність після цього; збереженість після передачі у суб'єкта, що її передає тощо; 2) спеціальні (особливі): суспільна значимість, цінність; створення чи одержання податковими органами з метою реалізації повноважень, передбачених законодавством; основною метою її створення чи одержання податковими органами є забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування; системний зв'язок з іншими видами інформації (інформація про особу, банківська таємниця, адвокатська таємниця тощо); наявність законодавчо визначеної процедури захисту з метою унеможливлення доступу сторонніх суб'єктів; законодавчо визначена процедура її надання податковими органами іншим особам; особливий правовий режим доступу, захисту, функціонування тощо; забезпеченість заходами державного примусу, в тому числі різними видами юридичної відповідальності у разі порушення її правового режиму тощо.

Ознаки правового режиму податкової таємниці — особливий порядок правового регулювання податкових відносин; обмежується сферою створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків; здійснюється за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів; має чітко визначені часово-просторові межі, організаційно-функціональний механізм забезпечення; формальна визначеність у низці нормативно-правових актів різної юридичної сили; закріпленість як податковим, так й інформаційним законодавством; метою є ефективне функціонування вітчизняної податкової системи.

Ознаки систематизації податкового законодавства: 1) цілеспрямованість діяльності компетентних органів щодо упорядкування законодавчого забезпечення надходжень коштів до публічних фондів у вигляді податків і зборів; 2) діяльність компетентних органів з упорядкування податкових законодавчих норм у винятковій відповідності до їх повноважень; 3) здійснення систематизації податкового законодавства державними органами як у формі реалізації власної компетенції в регулюванні оподаткування, так і при делегуванні таких повноважень державою; 4) проведення систематизації податкового законодавства взаємопов'язаними формами

(інкорпорація — внаслідок простого зібрання нормативно-правових актів за часом або предметною ознакою; кодифікація — завдяки переробці й удосконаленню змісту нормативно-правового акта; консолідація — внаслідок одночасного зібрання нормативно-правових актів зі зміною їх змісту), які доповнюють одна одну; 5) оформленням підсумків систематизації податкового законодавства, що зумовлено формою систематизації та передбачає появу збірки нормативно-правових актів, кодексу або зводу законів тощо.

Ознаки, що різнять інкорпорацію і консолідацію: консолідація, на відміну від інкорпорації, передбачає перероблення правового масиву, внаслідок чого в одному НПА можуть міститися правові норми різних нормативних приписів, а також створюється новий консолідований нормативно-правовий акт, який заново ухвалюється правотворчим органом, проходить процедуру затвердження, має власний номер і слугує джерелом права, на яке можна посилатися в процесі правозастосування.

Організаційні (управлінські) методи забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади — способи, засоби і прийоми, за допомогою яких здійснюються відповідні форми організаційної діяльності органів виконавчої влади.

Основні принципи державної політики в галузі інформатизації: 1) інформаційна свобода — «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір» (ст. 34 Конституції України); 2) невтручання в особисте життя — «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди...» (ст. 32 Конституції України); 3) відкритість і доступність інформації — «Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе...» (ст. 32 Конституції України), «Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають, права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення...» (ст. 57 Конституції України); 4) інформаційна безпека — обмеження інформаційної свободи, відкритості й доступності інформації, режим використання персональних даних в інтересах національної безпеки, економічної доцільності й захисту прав інших людей (статті 32, 34 Конституції України); 5) право власності на інформаційні ресурси і підтримка різних форм власності; 6) відповідальність власників інформаційних ресурсів за якість інформації та порушення при роботі з інформацією; 7) роль держави у формуванні та реалізації політики інформатизації та інформаційної безпеки; 8) гармонізація українського інформаційного законодавства з законодавством інших країн.

Основи формування і функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки: 1) комплексне визначення поняття інформаційної безпеки та її складових елементів, світоглядне і концептуальне закріплення у концепції, доктрині, програмах, планах та інших документах; 2) формування і діяльність оптимальної структури системи інформаційної безпеки, аналіз функціонування її окремих елементів, організація функціонування даної системи в цілому; 3) формування єдиного методологічного підходу, а також вироблення і прийняття єдиного цілісного й узгодженого законодавства з питань інформаційної безпеки; 4) створення чіткого механізму, метою якого було б координування діяльності елементів системи забезпечення інформаційної безпеки на всіх рівнях державного управління; 5) підготовка і забезпечення найкращими професійними кадрами всіх складових елементів підсистеми інформаційної безпеки.

Особливості кодифікації: 1) предметом кодифікаційної обробки є конкретні правові норми й юридичні інститути незалежно від того, в яких актах вони містилися раніше; 2) систематичний виклад правових норм та інститутів саме і становить завдання кодифікації; 3) у результаті кодифікації укладається не збірник нормативних актів, а новий єдиний зведений правовий акт, який обов'язково затверджується компетентним правотворчим органом.

Особливості систематизації інформаційного законодавства — зумовлюються комплексним характером галузі, відсутністю єдиного методу правового регулювання, специфікою суспільних відносин в інформаційній сфері, наявністю значної кількості нормативно-правових актів, які регулюють інформаційну діяльність, врегулюванням окремих питань інформаційної діяльності нормами інших галузей права, наявністю значної кількості імперативних норм і застарілих нормативно-правових актів, здійсненою раніше кодифікацією в окремих інформаційних відносинах, значним впливом міжнародного інформаційного законодавства.

Отримання органами державної влади України інформації — вид інформаційної діяльності, що полягає у набутті, придбанні, накопиченні органами державної влади України відповідно до чинного законодавства України документованих або публічно оголошуваних відомостей задля виконання державних функцій.

Офіційна інкорпорація — діяльність правотворчого органу чи інших компетентних органів щодо видання збірників НПА, норми яких мають загальнообов'язковий характер та становлять офіційні джерела при розв'язанні різного роду юридичних питань. Збірник законодавства, який є наслідком інкорпораційної діяльності за власною ініціативою авторів, без спеціальних повноважень правотворчих органів, наукових і

навчальних установ. Укладається видавництвами, практичними органами чи окремими фахівцями. Не є офіційним.

Передумови систематизації джерел литовсько-руського права — загальні, об'єктивні економічні, соціальні, а також особливі, конкретні політичні передумови (війна з Тевтонським орденом, боротьба між польською та литовсько-руською шляхтою за Західну Волинь і Східне Поділля, ліквідація Казимиром IV удільних українських князівств тощо), що спонукало створенню необхідних нормативно-правових збірників.

Персональні дані — будь-яка інформація, що стосується конкретно визначеної особи або особи, яка може бути конкретно визначеною; будь-яка інформація про фізичну особу — ідентифіковану або таку, що може бути ідентифікована.

Підгалузь права — сукупність однорідних правових інститутів певної галузі права, що регулюють певну сферу суспільних відносин.

Підзаконна правотворча діяльність (підзаконна правотворчість) — діяльність правотворчих органів, пов'язана з підготовкою і ухваленням підзаконних нормативно-правових актів.

План дій «Безпечний Інтернет (1999-2005)» — план дій, головною метою якого є створення сприятливішого середовища для розвитку Інтернет-промисловості, шляхом безпечного використання Інтернету та боротьби з незаконним або шкідливим змістом.

Податкова інформація — суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування; сукупність відомостей та даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності й необхідні для реалізації покладених на органи податкової служби завдань та функцій; інформація, що пов'язана з об'єктом і суб'єктом оподаткування і використовується податковими органами для здійснення адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів; інформація у сфері оподаткування, що є у розпорядженні посадових осіб контролюючих органів або стала їм відома у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків; сукупність відомостей і даних щодо обчислення та сплати податків і зборів, що створені, надані, зібрані, одержані, збережені, накопичені, оброблені, передані, використані, поширені, оприлюднені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, які підлягають аналізу, охороні та захисту; сукупність відомостей та даних, що створені або отримані суб'єктами ін-

формаційних відносин у процесі поточної діяльності й необхідні для реалізації покладених на органи податкової служби завдань та функцій.

Податкова інформація з обмеженим доступом — це суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів або у зв'язку зі службовою необхідністю.

Податкова таємниця — конфіденційні відомості персоніфікованого характеру, необхідні для нарахування та сплати обов'язкових платежів (податків і зборів) платниками податків: будь-які отримані податковим органом, органами внутрішніх справ, органом державного позабюджетного фонду і митним органом відомості про платника податків; будь-які отримані податковим органом (посадовими особами) відомості про платника податків; інформація, що недоступна загальному колу осіб, про платників податків, податкові правопорушення, податкові інформаційні системи, відомості з цих систем, відомі працівникам ДПС України та іншим органам виконавчої влади: будь-які відомості, отримані податковим органом, а також відомості про платника податку або за його згодою; суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку з особливою цінністю для їх власників чи добросовісних користувачів; охоронювану федеральним законом незагальнодоступну інформацію про платника податків та іншої особи, що стала відомою податковому й іншому органу державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовим особам, а також будь-якій іншій особі, в силу виконання прав і обов'язків, встановлених податковим законодавством: інформація про платників податків та платників зборів, що надається ними самими, податковими агентами, органами реєстрації та банками податковим органам, митним органам, органам державних позабюджетних фондів та органам податкової поліції відповідно до законодавства про податки і збори. Крім того, до неї відноситься інформація, одержана цими органами у процесі здійснення податкового контролю, оперативного-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності та складає їх професійну таємницю, а також — передана їм у рамках інформаційного обміну, у тому

числі міжнародного, контролюючими та правоохоронними органами інших країн; сукупність конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків, що стали відомі співробітнику податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на нього службових обов'язків, передбачених податковим законодавством.

Політичні права і свободи людини та громадянина — можливості (свободи) громадянина активно брати участь в управлінні державою й у суспільному житті, впливати на діяльність різних державних органів, а також громадських організацій політичної спрямованості. Це — право обирати і бути обраним у представницькі органи державної влади і місцевого самоврядування, право створювати громадські об'єднання і брати участь у їхній діяльності, свобода демонстрацій і зборів, свобода слова, думок, у тому числі свобода друку, радіо, телебачення й ін. (у Конституції України 1996 р. — статті 38, 39, 40 і ін.).

Порушення законодавства про державну таємницю охоплює: 1) недотримання встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації; 2) засекречування інформації: про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися та загрожують безпеці громадян; про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти та культури населення; про факти порушень прав і свобод людини і громадянина; про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; іншої інформації, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена; 3) безпідставне засекречування інформації; 4) надання грифа секретності матеріальним носіям конфіденційної або іншої таємної інформації, яка не становить державної таємниці, або ненадання грифа секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а також безпідставне скасування чи зниження грифа секретності матеріальних носіїв секретної інформації; 5) порушення встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці; 6) нежиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та забезпечення контролю за охороною державної таємниці; 7) провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без отримання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності, а також розміщення державних замовлень на виконання робіт, доведен-

ня мобілізаційних завдань, пов'язаних з державною таємницею, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, яким не надано спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею; 8) недотримання вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства та проведення роботи з ними; 9) невиконання норм і вимог криптографічного та технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає загроза порушення цілісності цієї інформації або просочування її технічними каналами.

Поточна правотворчість — діяльність правотворчих органів, пов'язана з первинним регулюванням суспільних відносин, відновленням правових норм і заповненням прогалин.

Права людини — певні можливості людини, необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства (економічним, духовним, соціальним) і мають бути рівними для всіх людей.

Права людини — певні можливості людини, необхідні для її існування і розвитку в конкретних історичних умовах, детерміновані відповідним рівнем розвитку суспільства, що здебільшого закріплені в міжнародних нормативних документах.

Правила законодавчої техніки систематизації литовсько-руського права: 1) упорядники литовсько-руського права уникали суперечностей між правовими нормами рівної юридичної сили; 2) не допускали повторів при укладанні нових правових норм; 3) не посилалися на правові норми, що втратили чинність; 4) узгоджували нові нормативно-правові акти з раніше ухваленими та звичаєвим правом.

Право людини на інформацію — можливість вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким способом, на свій вибір; можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Правова інформація — виражена в державно-владній формі інформація законодавця про зовнішнє (суспільні, виробничі відносини) і внутрішнє (потреби, інтереси, мета) середовище, або в ширшому розумінні — про потреби й інтереси класу, що економічно — панує в суспільстві.

Правова основа розроблення та реалізації Стратегії національної безпеки України — Конституція України, Закон України «Про основи націо-

нальної безпеки України», інші закони України та міжнародні угоди, ратифіковані Верховною Радою України, які в сукупності визначають засади політики держави у сфері національної безпеки.

Правове регулювання інформаційних відносин в Україні — здійснюване державою за допомогою права та сукупності правових засобів упорядкування відносин, які виникають між громадянами України, іноземними громадянами, особами без громадянства, юридичними особами, державою та міжнародними організаціями в усіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації, їх юридичне закріплення, безпека і розвиток засобів масової інформації: друковані та аудіовізуальні ЗМІ.

Правовий режим податкової інформації — передбачений чинним законодавством особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, що здійснюється за допомогою системи спеціальних юридичних засобів у сфері суспільно значимих відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, що створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування; передбачений нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами особливий порядок створення, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації з метою забезпечення прав та інтересів суб'єктів інформаційних правових відносин; об'єктний режим, що вводиться законодавчим актом і дозволяє забезпечити комплексність впливу шляхом сукупності регулятивних, охоронних, процесуально-процедурних засобів, що характеризуються особливим поєднанням дозволів, заборон і зобов'язань, а також гарантій щодо його забезпечення.

Правовий режим податкової таємниці — особливий порядок правового регулювання суспільних відносин за допомогою системи варіативно поєднаних юридичних засобів щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту конфіденційної не загальнодоступної інформації платника податків, що стала відома співробітникам податкового органу у зв'язку з виконанням покладених на них службових обов'язків, передбачених чинним законодавством.

Правовий моніторинг — цілеспрямована систематична діяльність суб'єктів моніторингу щодо відстеження, обліку, оцінювання та аналізу нормативних правових актів, які регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері, з метою їх контролю, прогнозування, планування подальшого розвитку, підвищення ефективності, якості, а також ступеня їх доступності

для суб'єктів інформаційних відносин і підвищення правової обізнаності останніх на основі наданих у результаті моніторингу рекомендацій.

Правомірне розголошення медичної таємниці — право суб'єкта збереження лікарської таємниці розголошувати конфіденційну медичну інформацію без узгодження з особою, якої ця інформація стосується.

Правоутворення — всі форми і засоби виникнення, розвитку та зміни права, у тому числі правотворчість.

Правотворчість — форма владної діяльності держави, спрямована на утворення нормативно-правових актів, за допомогою яких в чинну юридичну систему запроваджуються, змінюються чи скасовуються правові норми.

Предмет систематизації інформаційного законодавства — власне інформаційне законодавство.

Предметна інкорпорація — інкорпорація, при якій нормативно-правові акти об'єднуються на підставі однорідності суспільних відносин, що становлять відокремлений предмет правового регулювання.

Принципи кодифікації інформаційного законодавства — верховенство права, законність, об'єктивність, поетапність, безперервність кодифікаційної роботи та відповідність Інформаційного кодексу України нормам інформаційного права та інших галузей права і вимогам юридичної техніки; плановість, системність і систематичність проведення кодифікаційних робіт; наукова обґрунтованість кодифікованих актів; врахування системно-структурних властивостей об'єктивного юридичного права та законодавства; техніко-юридична досконалість кодифікаційних актів; наближення кодифікаційної діяльності в Україні до європейських стандартів, зумовлених особливостями континентальної правової системи.

Принципи наукового забезпечення правотворчої діяльності щодо систематизації — системний та комплексний підходи у розв'язанні проблем правотворчості; ґрунтовне фундаментальне та прикладне теоретичне обґрунтування новацій (понять, категорій тощо); демократизм — залучення широкого кола вітчизняних фахівців до обговорення проблем інформаційного законодавства; неприпустимість необґрунтованого копіювання зарубіжного досвіду; повага та гуманне ставлення до людини, її честі, гідності, репутації; презумпція невинуватості.

Принципи політики національної безпеки — пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень і взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; демократичний цивільний контроль

над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави; залучення громадянського суспільства до процесу вироблення та реалізації політики національної безпеки; використання в інтересах України механізмів міжнародної колективної безпеки.

Принципи правового регулювання відносин щодо отримання ОДВ інформації: достовірність і повнота інформації, яка надається органам державної влади; своєчасність отримання ОДВ інформації; отримання ОДВ інформації про особисте життя за згодою фізичної особи (за винятком випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини); рівності прав ОДВ та інших учасників інформаційних відносин на отримання відкритої інформації; закріплення юридичної відповідальності за порушення права ОДВ отримувати інформацію; використання ОДВ законних засобів отримання інформації; законодавчого закріплення обов'язку фізичних і юридичних осіб надавати інформацію органам державної влади на їх законний запит; погодження з власником інформації питання про передачу стороннім суб'єктам отриманих від нього цінних відомостей (об'єктів права інтелектуальної власності, ІзОД, недоторканність якої охороняється законом); встановлення плати за надання органу державної влади інформації при переході до держави майнових прав на таку інформацію.

Принципи правового режиму відкритої податкової інформації: вільний доступ до відкритої податкової інформації; вільне розповсюдження відкритої податкової інформації; достовірність відкритої податкової інформації; своєчасність надання чи оголошення відкритої податкової інформації; рівноправність доступу до відкритої податкової інформації.

Принципи правового режиму податкової інформації з обмеженим доступом: обмеженість доступу до податкової інформації; неможливість передачі чи розповсюдження третім особам податкової інформації без згоди володільця чи власника такої інформації; закріпленість чіткого переліку податкової інформації, що є обмеженою; визначеність механізму надання податковій інформації статусу «податкова інформація з обмеженим доступом»; відповідальність за порушення умов зберігання конфіденційності податкової інформації з обмеженим доступом; обґрунтованість віднесення податкової інформації до інформації з обмеженим доступом тощо.

Принципи правового режиму податкової таємниці: обмежений доступ до податкової таємниці; захищеність податковими органами податкової таємниці; своєчасність і адекватність заходів захисту податкової таємниці; рівноправність захисту податкової таємниці; відповідальність службових осіб за порушення захисту та охорони податкової таємниці; відшкоду-

вання збитків за порушення захисту та охорони податкової таємниці; неможливість передачі чи розповсюдження третім особам податкової таємниці без згоди платника податків; не віднесеність до податкової таємниці інформації, яка становить державну таємницю, чи іншої інформації, доступ до якої не може бути обмежений; обґрунтованість віднесення податкової інформації до податкової таємниці тощо.

Принципи систематизації: демократизм, гласність, законність, науковість, системність, плановість.

Принципи формування Доктрини інформаційної безпеки — основоположні начала, на яких ґрунтується процес формування Доктрини інформаційної безпеки. Виокремлюють дві групи принципів: 1) *форми* ДІБ, які описують засади формування самого документа; 2) *змісту*, які описують засади внутрішнього наповнення даної Доктрини — текстуальної, змістовної, світоглядної, ідеологічної і концептуальної складової.

Причини систематизації Юстиніана — дія низки об'єктивних і суб'єктивних чинників: соціально-економічний стан імперії, який потребував відповідної системи управління та правового забезпечення; необхідність уніфікації правових норм, що діяли у Східній і Західній Римських імперіях, з метою консолідації правосвідомості їхніх мешканців; великодержавницькі прагнення Юстиніана I; особисті уподобання Юстиніана I, його харизматичність, наявність кваліфікованих помічників-правознавців.

Причини скоєння злочинів у сфері податкової таємниці: недосконалість законодавчої бази, що регламентує відносини з приводу комерційної, податкової та банківської таємниць; корумпованість чиновників державних правоохоронних, контролюючих та інших органів, які незаконно використовують відомості, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків; недбалість посадових осіб державних органів у роботі з відомостями, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю, наслідками якої стає розголошення конфіденційних відомостей економічного характеру; розвиток інформаційних технологій (Інтернет, мобільний цифровий зв'язок, автоматизовані банківські системи розрахунків з використанням пластикових карток та ін.), що сприяє появі нових форм і механізмів здійснення аналізованого злочину; незахищеність комп'ютерних систем кредитних організацій, підприємств, державних правоохоронних і контролюючих органів, що робить можливим незаконне проникнення в електронні бази даних, що містять конфіденційну інформацію економічного характеру; поширення засобів негласного отримання інформації як вітчизняного, так і імпортного виробництва.

Проблеми правового регулювання інформаційних відносин: 1) відсутність легальної чіткої ієрархічної єдності законів, що викликає суперечливе тлумачення при застосуванні правових норм у практиці; 2) у зв'язку з тим, що різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися у різні часи розвитку, становлення і удосконалення державності без узгодження понятійного апарату, вони мають ряд термінів, які недостатньо коректні, не викликають відповідної інформаційної рефлексії, або взагалі позбавлені чіткого конкретного змісту. Тож щодо інформаційних відносин, то тут доцільно зазначити такі поняття і терміни, як «інформація», «таємна інформація» і «таємниця», «документ» і «документована інформація», «майно», «власність», «володіння», «інтелектуальна власність», «суб'єкт суспільних відносин» та «учасники суспільних відносин», «система інформаційних відносин» тощо. Всі ці терміни законодавець використовує для регулювання відносин у різних сферах і галузях права; 3) термінологічні неточності, різне тлумачення однакових за назвою понять і категорій призводить до їх неоднозначного розуміння і застосування на практиці; 4) велика кількість законів та підзаконних нормативних актів у сфері інформаційних відносин ускладнює їх пошук, аналіз та узгодження для практичного застосування; 5) існує розбіжність щодо розуміння структури та складу системи законодавства у сфері інформаційних відносин і підходи до їх формування.

Пропозиція (зауваження) — звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Публічна інформація — відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом України «Про захист публічної інформації».

Режим службової таємниці в органах внутрішніх справ України — сукупність правил, передбачених законодавством, що визначають адміністративно-правові засоби і способи регулювання інформаційних правовідносин між працівниками органів внутрішніх справ України та іншими особами, предметом яких є службова таємниця, дія яких заснована на

принципі балансу інтересів та спрямована на забезпечення інформаційної безпеки органів внутрішніх справ України.

Режимні правила — встановлена в законодавчому порядку сукупність правил діяльності, дій або поведінки громадян, юридичних осіб, а також державних органів, їх посадових осіб та реалізацію ними своїх прав у певних ситуаціях (умовах); встановлена в законодавчому порядку сукупність правил діяльності юридичних осіб або поведінки фізичних осіб, а також державних органів, їх посадових чи службових осіб та реалізація ними своїх прав, свобод та обов'язків у чітко визначених ситуаціях (умовах).

Результат інкорпорації — видання збірників законів, інших нормативних актів. Деякі з науковців зазначають ще зібрання законодавства або звід законів.

Результати процесу систематизації — правове регулювання широкого спектра нормативно-правових актів, урахування їх специфіки й особливостей упорядкування; усунення або, принаймні, обмеження дублювання норм різними галузями законодавства; усунення прогалін; подолання колізій у законодавстві; створення умов відповідної юридичної кваліфікації.

Риси кодифікаційної діяльності: 1) здійснюється компетентними правотворчими органами держави, а тому має державно-владний, офіційний характер і є різновидом правотворчості; 2) її об'єктом є певна група нормативно-правових приписів, що мають спільний предмет правового регулювання; 3) зумовлена, передусім, потребами суспільного розвитку і такою властивістю об'єктивного юридичного права, як його системність; 4) метою цієї діяльності є перероблення форми та змісту нормативно-правових приписів, їх узгодження та об'єднання в єдиний цілісний комплекс; 5) вона являє собою процес, який складається з певних послідовних дій (операцій), стадій та етапів; 6) діяльність на основі певних принципів, за допомогою певних засобів, із застосуванням певних правил кодифікації; 7) її результатом є створення кодифікаційних актів, тобто єдиних, внутрішньоузгоджених за змістом і юридично цілісних нормативно-правових актів, які мають юридичну форму зовнішнього виразу (найменування): «закон», «кодекс», «основи законодавства», «положення», «статут» тощо.

Рівні забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади: 1) нормативно-правовий — закони, нормативно-правові акти тощо; 2) адміністративний — дії загального характеру, які застосовуються органами виконавчої влади; 3) процедурний — конкретні процедури забезпечення інформаційної безпеки; 4) програмно-технічний — конкретні технічні заходи забезпечення інформаційної безпеки.

Родовий об'єкт проступку — група однотипних суспільних відносин, що врегульовані нормами однієї галузі права або правового інституту.

Розголошення конфіденційної інформації — повідомлення, передача, надання, пересилання, оприлюднення, втрата чи розголошення будь-якими іншими способами конфіденційної інформації особам і організаціям, які не мають права доступу до охоронюваних секретів.

Розголошення податкової таємниці — будь-яка дія або бездіяльність зобов'язаної особи, в результаті якої третім особам стали відомими відомості, що становлять податкову таємницю; будь-яка дія або бездіяльність посадової особи ДФС України чи її структурних підрозділів, в результаті якої третім особам стала відомою конфіденційна інформація платника податків без його згоди.

Розголошення податкової таємниці шляхом бездіяльності — невжиття належних заходів щодо збереження секретної інформації, у результаті чого стороння особа отримала таку інформацію. При цьому «секретноносії», нехтуючи правилами поведінки з секретними документами, виробами тощо (через неухважність, безпам'ятність, довірливість) створює умови, за яких стороння особа ознайомилася з таємницею, тобто не перешкоджає такому ознайомленню.

Санкціонована правотворчість — затвердження актів, ухвалених організаціями громадянського суспільства — недержавними об'єднаннями: суспільними (партиями, профспілками та ін.) і комерційними (акціонерними товариствами та ін.), або в попередньому дозволі щодо їх видання).

Система забезпечення інформаційної безпеки — система інформаційно-аналітичних, теоретико-методологічних, адміністративно-правових, організаційно-управлінських, спеціальних та інших заходів, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку об'єктів інформаційної безпеки, а також інфраструктури її забезпечення.

Система законодавства — форма існування права, спосіб надання юридичного значення нормам-приписам, засіб їх організації та поєднання в конкретній статті нормативного юридичного акта.

Система права — об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певного суспільства, яка полягає в єдності і погодженості усіх юридичних норм та диференціації їх за галузями, підгалузями та інститутами.

Систематизація — передбачає обов'язкове здійснення правової акумуляції, яка являє собою відбір і накопичення нормативних правових актів для подальшої обробки засобами систематизації та є невід'ємною складовою процесу її здійснення.

Систематизація інформаційного законодавства: 1) тривала поетапна процедура упорядкування та вдосконалення законів і підзаконних актів, норми яких регламентують діяльність у сфері інформації, способами укладально-технічного або нормотворчого характеру, що передбачає створення єдиних нормативно-правових актів — інкорпорованих збірників і консолідованих актів інформаційного законодавства, а також (у кінцевій перспективі) розроблення та ухвалення Інформаційного кодексу України; 2) діяльність компетентних органів чи окремих осіб, спрямована на структурування, моніторинг, дослідження, упорядкування законів з метою підвищення ефективності правотворчості, правореалізації (правозастосування) та правової освіти щодо інформаційної сфери суспільства; 3) діяльність, спрямована на впорядкування, приведення до системи всього чинного законодавства або його частини за певними ознаками (зокрема галузевими), що визначається етапами; 4) суб'єктивний (особливий) прояв удосконалення законів із масиву нормативно-правових актів; 5) процес упорядкування й удосконалення різноманітного нормативного матеріалу шляхом його обробки і розміщення за класифікаційними критеріями, що обираються відповідно до тих завдань, що розв'язуються цією сферою галузевого законотворення; 6) функція органів держави з упорядкування й удосконалення законів, приведення їх у певну систему та діяльність інших суб'єктів (науковців, практиків) для задоволення їх потреб, інтересів; у результаті чого створюються збірники законів або зведення їх з перспективою до одного чи кількох (єдиних) нормативних актів; 7) завдання щодо зведення нормативно-правових актів (або їх елементів) у цілісний комплекс на рівні законів для розуміння у певних цілях; 8) цілеспрямована діяльність компетентних суб'єктів з приведення до певного порядку комплексу законів та порівняння реалізації їх в інших нормативно-правових актах з метою зручності користування ними на практиці, виявлення і усунення можливих суперечностей, неточностей, прогалин; 9) діяльність з упорядкування та удосконалення нормативного матеріалу шляхом його зовнішньої та внутрішньої обробки з метою підтримання системності законів та забезпечення суб'єктів права необхідною нормативно-правовою інформацією.

Скарга — звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Склад інформаційного простору: 1) інформаційний ресурс (ІР) суспільства як сукупність інформаційних ресурсів різного характеру — документів (у тому числі таких, що знаходяться в різних інформаційних системах),

інформація, що міститься в базах і банках даних, в архівах усіх видів, у системах депозитаріїв державних ІР тощо; 2) інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, що включає в себе: територіально розподілені державні, недержавні і корпоративні комп'ютерні та телекомунікаційні мережі, системи спеціального призначення загального користування, канали передачі даних, кошти комутації і керування інформаційними потоками; інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології; інформаційну індустрію; ринок інформаційних технологій, засобів зв'язку, інформатизації і телекомунікацій, інформаційних продуктів і послуг; соціальний інтелект — організаційні структури, включаючи кадри, здатні забезпечити створення, функціонування і розвиток національної інформаційної інфраструктури, 3) систему ЗМІ; 4) систему взаємодії інформаційного середовища зі світовими відкритими мережами; 5) систему забезпечення інформаційної безпеки (захисту); 6) систему інформаційного законодавства.

Службова інформація: 1) інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Службова податкова інформація — це суспільно значимі відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, створені чи одержані податковими органами у межах повноважень, передбачених законодавством з метою забезпечення ефективного функціонування системи оподаткування, доступ до яких обмежено ними відповідно до законодавства України у зв'язку зі службовою необхідністю.

Соціальні права і свободи людини та громадянина — можливості (свободи) особи вільно розпоряджатися своєю робочою силою, використовувати її самостійно чи за трудовим договором, тобто право на вільну працю (вибір виду діяльності, безпечні умови праці, гарантовані мінімальні розміри її оплати і т.п.), право на соціальне забезпечення, відпочинок, освіту, гідний рівень життя й ін.

Стадії систематизації: 1) розв'язання питання про вид систематизації та форму акта; 2) добір нормативно-правових актів, що підлягають подальшій обробці, визначення підрозділу, який здійснюватиме систематизацію; 3) аналіз відібраних актів, визначення їх юридичної повноцінності;

4) розміщення проаналізованого матеріалу та складання збірників відомчих нормативних актів або створення консолідованого акта.

Стратегія національної безпеки України — один із основоположних документів у сфері національної безпеки, в якому визначаються принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні — нормативно-правовий документ, що визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізм реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України.

Структура Доктрини інформаційної безпеки — внутрішня будова Доктрини, яка має корелювати цілям її розроблення, у ній мають знайти своє відображення: поняття інформаційної безпеки, її місце в системі національної безпеки; поняття системи інформаційної безпеки; чітке визначення національних інтересів в інформаційній сфері, визначення їх пріоритетності; мета, задачі, функції, принципи, методи та напрями функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки; обґрунтування функцій і структури, основних характеристик, властивостей і функціональних можливостей системи безпеки в інформаційній сфері за умови забезпечення єдності форми і змісту Доктрини.

Суб'єкт офіційної інкорпорації — правотворчий орган чи інші компетентні інституції. Якщо інкорпоровані збірники НПА готують інші компетентні органи, то збірник має бути затверджений або іншим способом офіційно схвалений правотворчим органом.

Суб'єкти інформаційних відносин — громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, юридичні особи, держава, інші держави та їх юридичні особи, міжнародні організації тощо.

Суб'єкти правового режиму податкової таємниці — платники податків та ДФС в особі відповідних структурних підрозділів, або конкретних посадових чи службових осіб, які отримали доступ до їх конфіденційної інформації у зв'язку з необхідністю виконання покладених на них обов'язків.

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення становить пов'язаний з його вчиненням психічний стан особи. До ознак, які характеризують суб'єктивну сторону, належать провина, мотив і мета вчинення правопорушення.

Субінститути сфер правового регулювання інформаційних правовідносин: 1) визначення та правове закріплення провідних напрямів і методів

державної політики у сфері вибору мов спілкування, формування провідної технології, комунікації в державі тощо; 2) правове регулювання суспільних відносин у сфері засобів масової інформації, визначення їх подібностей та відмінностей, систематизація їх через агрегацію (преса, видавнича справа, радіо, телебачення, комп'ютерні мас-медіа інтернет-технології тощо); 3) забезпечення умов для розвитку механізму правового захисту всіх форм власності на інформацію та інформаційні ресурси (право власності на інформацію); 4) організація та управління створенням і розвитком державних інформаційних систем і мереж, забезпечення їх сумісності та взаємодії з іншими в єдиному інформаційному просторі України; 5) правове регулювання щодо створення реальних умов для якісного та ефективного забезпечення необхідною інформацією громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних і приватних організацій, громадських об'єднань на основі використання державних інформаційних ресурсів, сучасних інформаційних технологій; 6) забезпечення співвідношення інтересів суб'єктів суспільних інформаційних відносин у сфері національної безпеки, складовою якої є інформаційна безпека, визначення загроз безпеці суспільним інформаційним відносинам, правове і технічне забезпечення регулювання захисту інформації, в тому числі в автоматизованих системах; 7) забезпечення реалізації конституційних прав осіб (приватних немайнових) на режим доступу до персональних даних інформації про громадян та їх спільноти (організації) за умов інформатизації державних органів управління; 8) державно-правове сприяння формуванню ринку інформаційних ресурсів, послуг, інформаційних систем, технологій з пріоритетами для вітчизняних виробників інформаційної продукції, засобів, технологій; 9) державне стимулювання вдосконалення механізму залучення інвестицій, розробки і реалізації проектів національної програми інформатизації та локальних програм інформатизації (установ, підприємств, організацій всіх форм власності, міністерств та відомств, регіонів тощо); 10) забезпечення правового режиму формування і використання національних інформаційних ресурсів, збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, поширення та надання споживачам інформації; 11) правове регулювання щодо стимулювання створення і використання в Україні новітніх інформаційних технологій.

Суспільно значима інформація — інформація, яка виступає предметом громадського інтересу за умови, що право громадськості знати цю інформацію переважає право власника на її захист.

Таємна інформація — інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю.

Тип правового регулювання — це особливий порядок правового регулювання, що виражається в певному поєднанні способів для задоволення інтересів суб'єкта права.

Тенденції міжнародно-правового регулювання інформаційних відносин у податковій сфері: міжнародно-правове регулювання податкової інформації здійснюються на основі рівноправності у володінні інформацією між платником податків і податковими органами; позбавлення громадян щодо збирання і представлення інформації про самих себе в податкові органи та передання цієї функції у відання податкових органів; добровільне дотримання податкового законодавства, що зростає за рахунок роботи над поінформованістю суспільства, впровадження на рівні громадянського обов'язку у свідомість громадян виконання податкових зобов'язань щодо надання інформації про прибутки; стандартизованість в інформаційній сфері щодо обслуговування платників податків гарантує: послідовність, справедливість і конфіденційність, ввічливість і люб'язність у спілкуванні, достовірність інформації та право платника податків на скарги, перевірки і апеляції; сформований розширений інформаційний банк даних податкової служби, що постійно поповнюється новою інформацією; особлива увага приділяється податковій таємниці, що не підлягає розголошенню податковими, а також іншими державними органами.

Технічний захист секретної інформації — вид захисту, спрямований на забезпечення інженерно-технічними заходами конфіденційності, цілісності та унеможливлення блокування інформації.

Технології кодифікаційної діяльності — 1) сукупність засобів і прийомів здійснення кодифікаційних робіт і створення кодифікованих актів; 2) правила застосування таких засобів і прийомів; 3) процес здійснення кодифікації, який складається з певних послідовних дій, етапів.

Удосконалення законодавства — діяльність компетентних органів держави з підтримки якісного стану законодавства (його змісту та форми) відповідно до потреб розвитку суспільних відносин, яка спрямована на забезпечення ефективності правового регулювання.

Українське право — система звичаєвих та правових норм, що була створена на основі «Руської Правди», найкращим чином збережена у Литовському Статуті та була поширена на території Лівобережної України до 1842 року введення в дію «Зводу законів Російської імперії».

Уніфікація законодавства — своєрідна наука узагальнення і єднання різних структур механізму правової регламентації, що має двоєдиний характер. Уніфікація є, з одного боку, процесом вироблення загальних норм щодо

подібних проблем соціального розвитку, з іншого — техніко-формалізованою обробкою вже прийнятих уніфікованих положень.

Уніфікація юридичних термінів — сукупність прийомів, правил і засобів, за допомогою яких досягаються термінологічна єдність і погодженість чинного законодавства.

Фактори ефективності правового регулювання: а) ефективність самого закону; б) ефективність виконавчо-розпорядчої діяльності, що забезпечує конкретизацію норм закону на підзаконному рівні; в) ефективність діяльності щодо застосування положень закону спеціальними суб'єктами.

Фактори ефективності правового режиму податкової таємниці: ефективність закону, де визначалися б концептуальні засади забезпечення податкової таємниці, ефективність підзаконних нормативно-правових актів, що конкретизують норми зазначеного вище закону та ефективність діяльності щодо застосування положень закону спеціальними суб'єктами, тобто ефективність кадрової політики в ДФС України.

Фішинг — інформаційне правопорушення, що полягає у використанні інтернет-технологій з метою отримання доступу до конфіденційної інформації про користувачів (паролів, логінів, фінансової інформації тощо).

Форми вираження процесу уніфікації законодавства — універсалізаційна, інтеграційна і систематизаційна. Ця тріада дає змогу детальніше аналізувати правову сутність регульованих відносин, пізнавати їх зміст і структуру. Уніфікація має суттєве значення в процесі систематизації законодавства, при розробленні різних галузевих і міжгалузевих стандартів, здійсненні ревізійних робіт.

Форми систематизації литовсько-руського права — перша — проста *галузева кодифікація*, характерними рисами якої були зовнішня і внутрішня переробка нормативного матеріалу; ухвалення нових нормативних документів; зміна правових принципів; здійснення кодифікації державними органами; оновлення законодавства, усунення суперечностей, прогалин, приведення до вимог сучасності. Наслідком цього стало ухвалення Жалуваної грамоти 1457 р. і Судебника Казимира IV 1468 р.; друга — офіційна, *предметна інкорпорація*: зведення нормативних актів, наданих населенню окремих земель, в Уставних земських грамотах у предметному порядку без суттєвої зміни змісту попередніх привілеїв.

Форми систематизації транспортного законодавства — поділяються на головні, до яких належать *кодифікація й інкорпорація*, та другорядні — *облік і консолідація*. Базовими засадами систематизації при цьому виступають законність, нормативна визначеність процедури, плановість і науковість, відсутність бюрократичних і формальних підходів, узгодже-

ність процесу та змісту, системність, адекватність, стабільність і визначеність меж, форм і суб'єктів, що здійснюють зазначену діяльність.

Форми удосконалення законодавства: 1) обговорення проектів нормативно-правових актів; узгодження проектів нормативно-правових актів; 2) експертиза нормопроектів; 3) підписання законів Президентом України; 4) державна реєстрація підзаконних нормативно-правових актів відповідними органами юстиції; 5) новелізація та ревізія чинних нормативно-правових актів; 6) скасування незаконних чинних нормативно-правових актів; 7) офіційне нормативне тлумачення чинних нормативно-правових актів; 8) припинення чинності неконституційних та незаконних нормативно-правових актів судовими рішеннями; 9) систематизація нормативно-правових актів, у тому числі їх кодифікація.

Функції кодифікації — правотворча, узгоджувальна, фундаментальна, ієрархічна, узагальнювальна, новелізаційна, системоутворювальна, стабілізаційна, оптимізаційна, функція усунення дефектів у законодавстві.

Функції Кодексу: 1) регулятивна — визначення прав, обов'язків та зобов'язань суб'єктів; 2) нормативна — визначення норм, правил поведінки суб'єктів інформаційних відносин; 3) охоронна — визначення гарантій та меж правомірної поведінки, за якими діяння утворюють правопорушення (делікти) та відповідальність за них у відповідності з нормами цивільного, адміністративного, трудового, кримінального права; 4) інтегративна — системне поєднання комплексу визначених юридичних норм, які регулюють інформаційні відносини в Україні, тобто Кодекс повинен стати поєднувальною ланкою між провідними традиційними галузями права щодо застосування їх методів в сфері інформаційних відносин; 5) комунікативна — зазначення в окремих статтях посилань на законодавчі акти, які є, (або необхідність в яких може виникнути), системоутворювальними різних міжгалузевих інститутів права.

Функції кодифікації банківського законодавства — головні зовнішні прояви сутнісних властивостей кодифікаційної процедури, конкретизовані на прями її суспільно-значимого впливу на банківські відносини: 1) *змістові* функції — залежно від виду банківських відносин, на які поширюється вплив процесу кодифікації; 2) *процедурні* функції — залежно від тих завдань, які стоять перед кодифікацією як такою; поділяються на: 1) функції, що реалізуються під час проведення процедури кодифікації (законопроектна, економічна, нормотворювальна, деколізційна, інтегративна, обмежувальна, стимулювальна, наукова, охоронна) та 2) наслідкові функції (системна, стабілізаційна, орієнтаційна, навчальна та інтерпретаційна).

Функції системи забезпечення інформаційної безпеки: 1) створення та забезпечення діяльності державних та недержавних органів та організа-

цій — елементів системи забезпечення інформаційної безпеки; 2) управління системою інформаційної безпеки — здійснення свідомого цілеспрямованого впливу суб'єктом управління на загрози та небезпеки, внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на стан інформаційної безпеки; 3) здійснення планової та оперативної діяльності щодо забезпечення інформаційної безпеки; 4) здійснення організаційних та матеріально-технічних заходів забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади; 5) здійснення контрольно-наглядової діяльності щодо забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади; 6) міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки органів виконавчої влади.

Хронологічна інкорпорація — інкорпорація, що здійснюється у певній послідовності за ознакою часу видання нормативних актів.

Цифрова асиметрія — процеси в інформаційній сфері, за яких збільшення віку людства не супроводжується адекватним значним збільшенням індивідуальної тривалості життя, і з кожним поколінням на людину лягає дедалі більший тягар знань, який вона вже не в змозі засвоїти.

Шлях підвищення ефективності вітчизняного інформаційного законодавства — проведення широкомасштабної, поступової його систематизації через три основні форми: інкорпорацію, консолідацію та кодифікацію, розроблення концепції розвитку інформаційного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансове право : підруч. / [М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.]; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. — Х. : Право, 2013. — 400 с.
2. **Соколова І. О.** Правовий режим: поняття, особливості, різновиди : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права; історія правових та політичних учень» / І. О. Соколова. — Х., 2011. — 23 с.
3. Правовые режимы: общетеоретический и отраслевые аспекты : [моногр.] / под ред. А. В. Малько, И. С. Барзиловой. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 416 с.
4. **Настюк В. Я.** Адміністративно-правові режими в Україні : [моногр.] / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева. — Х. : Право, 2009. — 128 с.
5. **Родионов О. С.** Механизм установления правовых режимов российским законодательством : автореф. дис. на соис. ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история правовых учений» / О. С. Родионов. — Саратов, 2001. — 19 с.
6. **Шамсумова Э. Ф.** Правовые режимы: теоретический аспект : автореф. дис. на соис. ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история правовых учений» / Э. Ф. Шамсумова. — Екатеринбург, 2001. — 18 с.
7. **Тирских М. Г.** Трансформация политических режимов: государственно-правовые аспекты : автореф. дис. на соис. ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история правовых учений» / М. Г. Тирских. — Челябинск, 2005. — 18 с.
8. **Гайдамака І. О.** Правовий режим: поняття та види / І. О. Гайдамака // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — Х., 2008. — Вип. 15. — С. 120–127.
9. **Гайдамака І. О.** Правовий режим як критерій поділу права на галузі / І. О. Гайдамака // Державне будівництво та місцеве самоврядування — Х., 2008. — Вип. 16. — С. 140–150.
10. **Гайдамака І. О.** Юридична конструкція правового режиму / І. О. Гайдамака // Юридична Україна. — 2010. — № 1. — С. 30–33.
11. **Гайдамака І. О.** Поняття правового режиму у вітчизняній правовій науці та законодавстві / І. О. Гайдамака // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. — Одеса, 2007. — Вип. 7. — С. 31–34.
12. **Гайдамака І. О.** Правозастосовчий режим / І. О. Гайдамака // Вісник академії правових наук України. — Х., 2009. — № 1. — С. 208–209.

13. **Гайдамака І. О.** Правовий режим у системі поділу права на галузі / І. О. Гайдамака // Проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування на сучасному етапі. — Х., 2009. — С. 148–150.
14. **Гайдамака І. О.** Загальна характеристика правового режиму регулювання суспільних відносин / І. О. Гайдамака // Правова система України: проблеми і тенденції розвитку. — Х., 2010. — С. 93–96.
15. **Родионов О. С.** Механізм установлення правових режимов російским законодательством : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Родионов Олег Сергеевич. — Саратов, 2001. — 157 с.
16. **Снігур І. Й.** Механізм реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / І. Й. Снігур. — К., 2007. — 19 с.
17. **Снігур І. Й.** До питання про поняття механізму реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади / І. Й. Снігур // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2005. — Вип. 28. — С. 130–135.
18. **Снігур І. Й.** Право громадян на участь у здійсненні державної влади / І. Й. Снігур // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — К., 2005. — № 3. — С. 107–117.
19. **Снігур І. Й.** Правова культура в контексті реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади / І. Й. Снігур // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. — К., 2006. — № 3. — С. 98–109.
20. **Снігур І. Й.** Місце юридичних гарантій у системі гарантій права громадян на участь у здійсненні державної влади / І. Й. Снігур // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць / Київ. ац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана. — К., 2006. — № 6. — С. 239–248.
21. **Снігур І. Й.** Юридичні гарантії прав та свобод людини і громадянина як необхідна умова їх реальності / І. Й. Снігур // Юридичні читання молодих вчених : зб. матеріалів всеукр. наук. конф., (23–24 квіт. 2004 р.) / НПУ ім. М.П. Драгоманова. — К., 2004. — С. 131–135.
22. **Снігур І. Й.** До питання про участь громадян у здійсненні державної влади або роздуми про демократію / І. Й. Снігур // ПОЛІТ-2005 : зб. матеріалів V-ої Міжнар. наук. конф.ї студентів та молодих учених, (12–13 квіт. 2005 р.) / НАУ. — К., 2005. — С. 556.
23. **Снігур І. Й.** Загальні гарантії права громадян на участь у здійсненні державної влади / І. Й. Снігур // Другі юридичні читання : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф., (18 трав. 2005 р.) / НПУ ім. М.П. Драгоманова. — К., 2004. — С. 132–134.
24. **Снігур І. Й.** Реалізація права громадян на участь у здійсненні державної влади в Україні / І. Й. Снігур // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф.ї(28–29 квіт. 2005 р.) / НаУ «Острозька академія». — Острог, 2005. — С. 134–135.
25. **Снігур І. Й.** Діалог між владою та громадянами в контексті реалізації права на участь у здійсненні державної влади / І. Й. Снігур // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доп. II Міжнар. наук.-практ. конф.

- студ. та аспірантів, (17–18 берез. 2006 р.) / Волинський держ. ун-т імені Лесі Українки. — Луцьк, 2006. — С. 254–255.
26. **Снігур І.Й.** Правовий нігілізм як перешкода на шляху формування правової культури громадян / І. Й. Снігур // Від громадянського суспільства — до правової держави : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф., (28 квіт. 2006 р.) / Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. — Х., 2006. — С. 153–156.
  27. **Максименко Ю. Є.** Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Ю. Є. Максименко. — К., 2007. — 20 с.
  28. **Тихомиров О. О.** Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Тихомиров Олександр Олександрович. — К., 2011. — 231 с.
  29. **Максименко Ю. Є.** Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Максименко Юлія Євгенівна. — К., 2007. — 188 с.
  30. **Максименко Ю. Є.** Націобезпекознавство: проблеми формування категорійно-понятійного апарату / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 8. — С. 7–11.
  31. **Максименко Ю. Є.** Інформаційні права і свободи людини та громадянина / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 9. — С. 64–68.
  32. **Максименко Ю. Є.** Створення єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів: правові аспекти / Ю. Є. Максименко, Ю. С. Федоренко // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 9. — С. 123–126.
  33. **Максименко Ю. Є.** Засади розвитку інформаційної деліктології / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Право України. — 2013. — № 10. — С. 249–256.
  34. **Максименко Ю. Є.** Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин в Україні: стан та перспективи / Ю. Є. Максименко // Юридичний вісник. — 2014. — № 3. — С. 142–146.
  35. **Максименко Ю. Є.** Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки / Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 11. — С. 63–65.
  36. **Максименко Ю. Є.** Інформаційна деліктологія: історичні витоки / Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 9. — С. 67–70.
  37. **Максименко Ю. Є.** Право в умовах євроінтеграції / Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 8. — С. 72–74.
  38. **Максименко Ю. Є.** Інформаційна діяльність НАТО-Україна в контексті євроатлантичної інтеграції / Ю. Є. Максименко // Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України : зб. наук. пр. / за ред. В. Й. Лажніка. — Луцьк, 2008. — С. 144–149.
  39. **Максименко Ю. Є.** Забезпечення інформаційної безпеки України : методологічні аспекти / Ю. Є. Максименко // Філософські, методологічні і психологічні проблеми права : матеріали Третньої Всеукр.і наук.-теорет. конф. — К., 2010. — С. 73–75.

40. **Максименко Ю. Є.** Правове регулювання національної безпеки України: окремі аспекти / Ю. Є. Максименко // Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (Київ, 15 квіт. 2010 р.). — К., 2010. — С. 96–99.
41. **Максименко Ю. Є.** Щодо структури Інформаційного кодексу України / Ю. Є. Максименко // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 20 груд. 2010 р.). — К., 2010. — С. 61–64.
42. **Максименко Ю. Є.** Безпека соціальних мереж як складова інформаційної безпеки України / Ю. Є. Максименко // Актуальні проблеми державотворення : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 28 черв. 2011 р.). — К., 2011. — С. 13–15.
43. **Максименко Ю. Є.** Международное сотрудничество в сфере обеспечения информационной безопасности / Ю. Є. Максименко // Інформаційні технології в глобальному управлінні : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 29 жовт. 2011 р.). — К., 2011. — С. 11–15.
44. **Максименко Ю. Є.** Права і свободи людини та громадянина в інформаційній сфері в умовах проведення конституційної реформи в Україні / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Конституція України: зміни чи нова редакція : матеріали круглого столу, присвяченого 15-й річниці прийняття Конституції України, (24 черв. 2011 р.) / [редкол.: В. В. Коваленко (голов. ред..) та ін.]. — К., 2011. — С. 91–101.
45. **Максименко Ю. Є.** Боротьба з тероризмом в умовах інформатизації / Ю. Є. Максименко // Правові проблеми сучасності : матеріали наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 26 лют. 2013 р.). — К., 2013. — С. 48–51.
46. **Максименко Ю. Є.** Інформаційні правопорушення: поняття і зміст / Ю. Є. Максименко // Правова доктрина та юридична практика: досвід і перспективи розвитку : матеріали постійно діючого наук.-теорет. семінару, (м. Київ, 25 берез. 2014 р.) / НАВС. — К., 2014. — С. 69–70.
47. **Максименко Ю. Є.** Інформаційна деліктологія: проблемні питання / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Prava a slobody cloveka a obcana : mechanismus ich implementacie a ochrany roznych oblastiach prava : матеріали міжнар. конф., і (м. Братислава, 19–20 верес. 2014 р.). — Братислава, 2014. — С. 40–43.
48. **Максименко Ю. Є.** Плюралізм загроз інформаційній безпеці України / Ю. Є. Максименко // Імперативи розвитку цивілізації : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф., (м. Київ, 31 берез. 2015 р.). — К., 2015. — № 2. — С. 82–83.
49. **Тихомиров О. О.** Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : [моногр.] / Тихомиров О. О. ; заг. ред. Р. А. Калюжний. — К. : Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. — 196 с.
50. **Супрун В. М.** Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень» / В. М. Супрун. — Х., 2010. — 21 с.
51. **Супрун В. М.** Інформаційний суверенітет у системі суміжних юридичних категорій / В. М. Супрун // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — Х., 2008. — № 40. — С. 31–39.

52. **Супрун В. М.** Інформаційний суверенітет як один з елементів інформаційної безпеки держави: теоретико-правовий аспект / В. М. Супрун // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Право. — 2009. — № 841. — С. 136—139.
53. **Супрун В. М.** Правові принципи інформаційного суверенітету / В. М. Супрун // Право і безпека. — X., 2009. — № 3. — С. 34–39.
54. **Супрун В. М.** Теоретико-правова розробленість категорії «інформаційний суверенітет» у сучасній юридичній науці / В. М. Супрун // Проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування на сучасному етапі : тези міжнар. наук.-практ. конф. / [редкол. : Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк]. — X., 2009. — С. 184–186.
55. **Супрун В. М.** Інформаційний суверенітет, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, інформаційна приватність, інформаційна самоізоляція: теоретико-правовий аспект / В. М. Супрун // Право на приватність: тенденції і перспективи : тези Всеукр. наук.-практ. конф. / Львівський держ. ун-т внутр. Справ. — Львів, 2008. — С.195–197.
56. **Супрун В. М.** Взаємодія понять права на інформацію та інформаційний суверенітет: теоретико-правовий аспект / В. М. Супрун // Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах : тези Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених / Харьк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. — X., 2008. — С. 26–28.
57. **Кушакова Н. В.** Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Кушакова Наталія Вадимівна. — К., 2003. — 243 с.
58. **Кушакова Н. В.** Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Н. В. Кушакова. — К., 2003. — 18 с.
59. **Кушакова Н. В.** Право людини на інформацію в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / Н. В. Кушакова // Митна справа : наук.-аналіт. журн. — Львів, 2001. — № 3. — С. 41–46.
60. **Кушакова Н. В.** Право людини на інформацію та його обмеження в контексті рішень Європейського Суду з прав людини / Н. В. Кушакова // Митна справа : наук.-аналіт. журн. — 2001. — № 4. — С. 32–39.
61. **Кушакова Н.** Конституційне право на інформацію: правомірні та неправомірні обмеження / Н. Кушакова // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 3. — С. 66–70.
62. **Кушакова Н.** Застосування новітніх інформаційних технологій у професійній підготовці юристів / Н. В. Кушакова // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 6. — С. 61–66.
63. **Кушакова Н.** Правові аспекти ліцензування Інтернет-послуг / Н. Кушакова // Підприємництво, господарство і право. — 2002. — № 8. — С. 69–71.
64. **Кушакова Н. В.** Проблеми законодавчого врегулювання юридичної відповідальності за дифамацію в Україні / Н. В. Кушакова // Нові Цивільний і Кримінальний кодекси — важливий етап кодифікації законодавства України : матеріали наук.-практ. конф., присвяченій 10-й річниці заснування юридичного інституту

- Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, (3–4 жовт. 2002 р.). — Івано-Франківськ, 2002. — С. 47–49.
65. **Кушакова Н.** Конституційне право на інформацію в Україні: сучасний підхід / Н. В. Кушакова // *Право України*. — 2002. — № 12. — С. 51–55.
66. **Кушакова Н.** Правомірні обмеження права на інформацію в Україні / Н. В. Кушакова // *Актуальні проблеми профілактики правопорушень підрозділами міліції громадської безпеки : матеріали наук.-практ. конф.* — Івано-Франківськ, 2003. — С.124–125.
67. **Кушакова Н.** Законодавче регулювання Інтернет в Україні: проблемні питання й перспективи розвитку / Н. В. Кушакова // *Юридичний журнал*. — 2003. — № 3. — С. 32–33.
68. **Кушакова Н. В.** Вплив новітніх інформаційних технологій на юридичну методологію / Н. В. Кушакова // *Юридична методологія — основа гармонізації законодавства України до законодавства ЄС : матеріали Міжнародного семінару, (13–14 лист. 2003 р., м. Київ) / Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства*. — К., 2003. — С. 161–163.
69. **Нестеренко О. В.** Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нестеренко Оксана В'ячеславівна. — К., 2008. — 243 с.
70. **Нестеренко О. В.** Проблеми конституційно-правового регулювання права на інформацію в Україні / О. В. Нестеренко // *Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб.* — Х., 2005. — Вип. 75. — С. 7–13.
71. **Нестеренко О. В.** Проблеми вдосконалення законодавства України по забезпеченню права на доступ до інформації / О. В. Нестеренко // *Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб.* — Х., 2006. — Вип. 83. — С. 110–115.
72. **Нестеренко О. В.** Підстави обмеження права на доступ до інформації / О. В. Нестеренко // *Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб.* — Х., 2007. — Вип. 86. — С. 49–55.
73. **Нестеренко О. В.** Інформаційний омбудсман в механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод / О. В. Нестеренко // *Юридична Україна*. — 2008. — № 1. — С. 16–21.
74. **Нестеренко О. В.** До питання заснування інституту спеціалізованого Омбудсманна із захисту права на доступ до інформації в Україні / О. В. Нестеренко // *Молодь у юридичній науці : зб. тез міжнар. наук. конф. молодих вчених [«Четверті осінні юридичні читання»], (21 — 22 жовт. 2005 р.) : [у 3 ч.]*. — Хмельницький, 2005. — Ч. 1 : Загальнотеоретичні та історичні правові науки. Конституційне право. — С. 201–204.
75. **Нестеренко О. В.** Генезис права на доступ до інформації / О. В. Нестеренко // *Актуальні проблеми правознавства : тези доп. та наук. повідомл. учасн. наук. конф. молодих учених та здобувачів / за ред. М. І. Панова*. — Х., 2006. — С. 31–33.
76. **Нестеренко О. В.** Неурядові правозахисні організації в механізмі забезпечення права на доступ до інформації в Україні / О. В. Нестеренко // *Конституційно-політичний процес в Україні: ідеї, досвід, проблеми : зб. наук. ст. (за матеріалами XVIII Харк. політол. читань)*. — Х., 2006. — С. 88–89.

77. **Нестеренко О. В.** Законодавче регулювання права на доступ до інформації в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення / О. В. Нестеренко // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XII регіон. наук.-практ. конф., (9–10 лют. 2006 р.) / Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. — Львів, 2006. — С. 167–168.
78. **Нестеренко О. В.** Фактори, що впливають на реалізацію права на доступ до інформації / О. В. Нестеренко // Простір і час сучасної науки : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (24–26 квіт. 2006 р.). — К., 2006. — С. 29–31.
79. **Нестеренко О. В.** Проблеми забезпечення права на доступ до інформації: конституційно-правовий аспект / О. В. Нестеренко // Конституція України — основа побудови правової держави і громадянського суспільства : тези доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів, (26–27 черв. 2006 р.) / за заг. ред. М. І. Панова ; Нац. юрид. акад. України. — Х., 2006. — С. 27–30.
80. **Нестеренко О. В.** Огляд змін до законодавства в сфері регулювання діяльності засобів масової інформації та свободи інформації в Україні у 2005 р. / О. В. Нестеренко // Свобода висловлювань і приватність : щокварт. дод. до інформ.-аналіт. бюл. Харк. правозахис. групи «Права людини». — Х., 2005. — № 4. — С. 3–9.
81. **Нестеренко О. В.** Чи зможе прийняття законопроекту «Про інформаційну відкритість органів державної влади та вищих посадових осіб України» забезпечити інформаційну відкритість влади / О. В. Нестеренко // Свобода висловлювань і приватність : щокварт. дод. до інформ.-аналіт. бюл. Харк. правозахис. групи «Права людини». — Х., 2005. — № 3. — С. 9–11.
82. **Чубарук Т. В.** Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Чубарук Тетяна Володимирівна. — К., 2012. — 213 с.
83. **Чубарук Т. В.** Окремі аспекти дослідження інформаційного законодавства / Т. В. Чубарук // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць. — К., 2007. — № 7. — С. 184–189.
84. **Чубарук Т. В.** Законодавче забезпечення інформаційної безпеки в Україні / Т. В. Чубарук // Право України. — 2007. — № 9. — С. 67–69.
85. **Чубарук Т. В.** Система джерел екологічної інформації в аспекті конституційного права доступу до такої інформації / Т. В. Чубарук // Правова інформатика. — 2008. — № 3 (19). — С. 31–37.
86. **Чубарук Т. В.** Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери / Т. В. Чубарук // Правова інформатика. — 2010. — № 3 (27). — С. 16–20.
87. **Чубарук Т. В.** Реалізація конституційного принципу забезпечення інформаційної безпеки / Т. В. Чубарук // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. [«Шості осінні юридичні читання»], (м. Хмельницький, 26–27 жовт. 2007 р.) : [у 3 ч.]. — Хмельницький, 2007. — Ч. 1 : Теорія та історія держави і права. Історія політичних та правових вчень. Філософія права. Конституційне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Міжнародне право. Порівняльне законодавство. — С. 20–23.
88. **Чубарук Т. В.** Загальнотеоретичні питання поняття «конституційні засади» / Т. В. Чубарук // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар.

- наук.-практ. конф. [«Сьомі осінні юридичні читання»], (м. Хмельницький, 28–29 лист. 2008 р.) : [у 4 ч.]. — Хмельницький, 2008. — Ч. 2 : Конституційне право. Адміністративне право. Фінансове право. Інформаційне право. Земельне право. Аграрне право. Екологічне право. Природоресурсне право. Трудове право. Право соціального забезпечення. — С. 192–194.
89. **Чубарук Т. В.** Інформаційна сфера як об'єкт конституційно-правового регулювання / Т. В. Чубарук // Сучасний вимір держави і права : зб. наук. праць / за ред. В. І. Терентьєва, О. В. Козаченка. — Миколаїв, 2008. — С. 474–476.
90. **Чубарук Т. В.** Науково-теоретичне розуміння принципів права: основні категорії та підходи / Т. В. Чубарук // Закарпатські правові читання : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів, (28–30 квіт. 2009 р., м. Ужгород) / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. — Ужгород, 2009. — С. 65–67.
91. **Чубарук Т. В.** Особливості захисту права на інформацію в системі захисту прав людини / Т. В. Чубарук // Держава і право : De lege praeterita, instante, future : тези міжнар. наук.-практ. конф., (м. Миколаїв, 27–28 лист. 2009 р.). — Миколаїв, 2009. — С. 128–130.
92. **Смолла Р. А.** Право граждан на получение информации: «прозрачность» деятельности государственных органов [Электронный ресурс] : отчет Ком. по свободе информации Палаты представителей США 1976 г. / Р. А. Смолла // Материалы о «Демократии». — Режим доступа : <http://www.infousa.ru/government/dmpaper10.htm>.
93. **Волчинская Е. К.** Интернет и гласность / Волчинская Е. К., Терещенко Л. К., Якушев М. В. — М. : Галерея, 1999. — 89 с.
94. Права людини в Україні — 2004. Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Захарова, І. Рапп, В. Яворського ; Українська Гельсінська спілка з прав людини. — Х. : Фоліо, 2005. — 165 с.
95. Доступ до інформації та електронне урядування / [авт.-упоряд. М. С. Демкова, М. В. Фігель]. — К. : Факт, 2004. — 106 с.
96. **Швердяев С. Н.** Право на доступ к информации в России: проблемы теории и законодательства / С. Н. Швердяев // Журналистика и право. — М., 2004. — Вып. 35. — С. 18–23.
97. **Лазаренко Л. А.** Конституційне право на звернення людини і громадянина та його забезпечення в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Л. А. Лазаренко. — К., 2010. — 19 с.
98. **Лазаренко Л. А.** Поняття конституційного права людини і громадянина на звернення / Л. А. Лазаренко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ, 2008. — № 2 (38). — С. 86–93.
99. **Лазаренко Л. А.** Види конституційного права на звернення / Л. А. Лазаренко // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ : наук.-теорет. журн. — К., 2008. — № 3. — С. 70–78.
100. **Лазаренко Л. А.** Зміст конституційного права на звернення / Л. А. Лазаренко // Право і суспільство. — 2008. — № 5. — С. 9–15.
101. **Лазаренко Л. А.** Удосконалення нормативно-правового регулювання конституційного права на звернення / Л. А. Лазаренко // Розвиток України в XXI століт-

- ті : економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : тези доп. Міжнар. інтернет-конф. — Тернопіль, 2008. — С. 37–41.
102. **Лазаренко Л. А.** Зміст забезпечення конституційного права людини і громадянина на звернення в умовах формування громадянського суспільства в Україні / Л. А. Лазаренко // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., (5–6 черв. 2008 р.). — Черкаси, 2008. — С. 176–181.
103. **Лазаренко Л. А.** Конституційно-правові засади права на звернення людини і громадянина в Україні / Л. А. Лазаренко // Принципи гуманізму та верховенства права як умова розвитку демократичної, соціальної, правової держави (пам'яті професора В. В. Копейчикова) : матеріали міжвузів. наук.-теор. конф., (26 груд. 2008 р.). — К., 2009. — С. 137–140.
104. **Лазаренко Л. А.** Звернення громадян — як засіб забезпечення, захисту та утвердження всіх прав людини і громадянина, закріплених конституцією України / Л. А. Лазаренко // Права людини та механізм їх забезпечення в Україні (у рамках загальноукраїнського тижня права) : матеріали міжвузів. наук.-теор. конф., (4 груд. 2009 р.). — К., 2009. — С. 125–128.
105. **Лазаренко Л. А.** Забезпечення конституційного права на звернення громадян парламентом України / Л. А. Лазаренко // Право і суспільство. — 2009. — № 6. — С. 31–36.
106. **Котляревська Г. М.** Конституційне право громадян на звернення до органів влади в Україні (питання теорії та практики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Г. М. Котляревська — К., 2011. — 22 с.
107. **Котляревська Г. М.** Конституційне право на звернення до органів влади в системі прав людини в Україні / Г. М. Котляревська // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2008. — Вип. 41. — С. 303–308.
108. **Котляревська Г. М.** До питання практики законодавчого регулювання звернень громадян в Україні / Г. М. Котляревська // Віче. — 2008. — № 23. — С. 27–28.
109. **Котляревська Г. М.** Становлення законодавства України про звернення громадян до органів влади / Г. М. Котляревська // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 43. — С. 205–210.
110. **Котляревська Г. М.** Законодавче регулювання звернень громадян у країнах СНД / Г. М. Котляревська // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — Вип. 44. — С. 245–249.
111. **Котляревська Г. М.** Визначення поняття та видів звернень громадян до органів влади / Г. М. Котляревська // Віче. — 2009. — № 22. — С. 13–15.
112. **Котляревська Г. М.** Актуальні питання вдосконалення законодавства і практики про звернення громадян до органів влади / Г. М. Котляревська // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 49. — С. 145–152.
113. **Котляревська Г. М.** Методичні питання класифікації звернень громадян до органів влади / Г. М. Котляревська // Юридична Україна. — 2010. — № 5. — С. 34–39.
114. **Котляревська Г. М.** Конституційне і законодавче регулювання звернень громадян у країнах СНД (порівняльно-правовий аспект) / Г. М. Котляревська //

- Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку : зб. матеріалів міжнар. наук. симпозіуму [«Дні порівняльного правознавства»], (м. Київ, 8–11 квіт. 2009 р.). — К., 2009. — С. 263–267.
115. **Котляревська Г. М.** Вдосконалення законодавства про звернення громадян до органів влади: Концептуальні питання / Г. М. Котляревська // Треті Конституційні читання : зб. тез наук. доп. і повідомл. Міжнар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів, присв. пам'яті академіка права Ю. М. Тодики (м. Харків, 28–29 трав. 2010 р.). — Х., 2010. — С. 176–179.
116. **Котляревська Г. М.** Право на звернення до органів влади в Україні та країнах СНД (порівняльно-правовий аспект) / Г. М. Котляревська // Порівняльне правознавство : філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти : матеріали II Всеукр. круглого столу (м. Львів, 28 трав. 2010 р.) / ЛьвДУВС. — Львів, 2010. — С. 382–385.
117. **Чуб О. О.** Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О. О. Чуб. — Х., 2004. — 22 с.
118. **Грабильніков А. В.** Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами: проблеми теорії і практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / А. В. Грабильніков. — К., 2005. — 22 с.
119. **Скібіна О. О.** Вибори як основоположна форма участі громадян України в політичному процесі / О. О. Скібіна // Проблеми законності : [респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій]. — Х., 2003. — Вип. 61. — С. 28–33.
120. **Скібіна О. О.** Поняття участі громадян в управлінні державними справами: конституційно-правовий аспект / О. О. Скібіна // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — Харків, 2003. — Вип. 22. — С. 310–314.
121. **Скібіна О. О.** Розвиток ідеї участі громадян України в управлінні державними справами / О. О. Скібіна // Вісник Академії правових наук України. — Х., 2003. — № 4 (35). — С. 299–306.
122. **Скібіна О. О.** Конституційні гарантії права громадян України на участь в управлінні державними справами / О. О. Скібіна // Проблеми законності : [респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій]. — Х., 2004. — Вип. 65. — С. 31–36.
123. **Скібіна О. О.** Конституційний механізм реалізації права громадян України на участь в управлінні державними справами / О. О. Скібіна // Проблеми законності : [респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій]. — Х., 2004. — Вип. 66. — С. 158–163.
124. **Скібіна О. О.** Політичні права молоді в аспекті безпосереднього народовладдя / О. О. Скібіна // Конституція України — гарант розвитку творчих здібностей молоді : матеріали «круглого столу», (27 черв. 2002 р.). — Х., 2002. — С. 23–25.
125. **Скібіна О. О.** Правові засади участі громадян в управлінні державними справами / О. О. Скібіна // Проблеми розвитку юридичної науки у новому столітті (До Міжнародного дня науки за мир і розвиток) : тези наук. доп. та повідомл. учасників наук. конф. молодих учених, (м. Харків, 25–26 груд. 2002 р.) / за ред. М. І. Панова. — Х., 2003. — С. 10–12.
126. **Скібіна О. О.** Громадянин як суб'єкт конституційного права на участь в управлінні державними справами / О. О. Скібіна // Особистість в умовах сучасних по-

- літичних відносин : зб. наук. статей за матеріалами XIV Харківських політологічних читань. — Х., 2003. — С. 167–169.
127. **Скібіна О. О.** Виборче законодавство України та передвиборна агітація: шляхи вдосконалення / О. О. Скібіна // Нове законодавство України та питання його застосування : тези доп. та наук. повідомл. учасників наук. конф. молодих учених та здобувачів, (м. Харків, 26–27 груд. 2003 р.) / за ред. М. І. Панова. — Х., 2004. — С. 25–28.
128. **Серьогін В. О.** Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / В. О. Серьогін. — Х., 1999. — 22 с.
129. **Тодика Ю.** Конституційний принцип гласності: поняття та сутність / Ю. Тодика, В. Серьогін // Вісник Академії правових наук України. — Х., 1998. — № 1 (12). — С.50–58.
130. **Тодика Ю.** Конституційний принцип гласності як гарантія основних прав і свобод громадян / Ю. Тодика, В. Серьогін // Право України. — 1998. — № 6. — С. 22–24, 29.
131. **Серьогін В. О.** Принцип гласності у Конституції України / В. О. Серьогін // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. — Х., 1997. — Вип. 2. — С. 123–127.
132. **Серьогін В. О.** Гласність в історії вітчизняної політико-правової думки та державного будівництва / В. О. Серьогін // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. — Х., 1997. — Вип. 3–4. — С. 167–174.
133. **Серєгин В.** Конституция и общественное мнение / В. Серєгин // Бизнес Информ. — 1996. — № 23. — С. 9–11.
134. **Серєгин В.** Информатизация парламентов: перспективное направление развития гласности законодательных органов / В. Серєгин // Бизнес Информ. — 1998. — № 20. — С.13–15.
135. **Серьогін В. О.** Гласність роботи українського парламенту з точки зору стандартів Ради Європи / В. О. Серьогін // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали наук.-практ. конф., (Жовтень 1998 р.). — К., 1998. — С. 213–216.
136. **Шаповалова А. О.** Забезпечення охорони банківської таємниці у кримінальному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / А. О. Шаповалова. — К., 2009. — 22 с.
137. **Азаров Д. С.** Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / Д. С. Азаров. — К., 2003. — 18 с.
138. **Орлов С. О.** Кримінально-правова охорона інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / С. О. Орлов. — Х., 2004. — 20 с.
139. **Розенфельд Н. А.** Кримінально-правова охорона інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах : автореф. дис. на здобуття наук. сту-

- пеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / Н. А. Розенфельд. — К., 2003. — 17 с.
140. **Рудик М. В.** Незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / М. В. Рудик. — Одеса, 2007. — 19 с.
141. **Карчевський М. В.** Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж (аналіз складу злочину) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / М. В. Карчевський. — Х., 2003. — 19 с.;
142. **Самойлова О. С.** Кримінально-правова характеристика передачі або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / О. С. Самойлова. — К., 2006. — 20 с.
143. **Рудик М. В.** Незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Рудик Михайло Вікторович. — Х., 2007. — 221 с.
144. **Самойлова О. С.** Кримінально-правова характеристика передачі або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Самойлова Олена Сергіївна. — К., 2006. — 182 с.
145. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Офіційний вісник України. — 2011. — № 10. — Ст. 446.
146. **Артемов В. В.** Незаконные получение и разглашение сведений, составляющих коммерческую, налоговую или банковскую тайну, в уголовном праве России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Артемов Владислав Викторович. — М., 2011. — 206 с.
147. **Дубровский Ю. В.** Коммерческая, налоговая и банковская тайна: уголовно-правовой и криминологический аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дубровский Юрий Валентинович. — М., 2005. — 237 с.
148. **Иванченко Р. Б.** Уголовно-правовая защита коммерческой, налоговой и банковской тайн : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Иванченко Роман Борисович. — М., 2003. — 254 с.
149. **Дзіс С. А.** Проблеми авторського права в сфері новітніх комп'ютерних технологій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Дзіс Сергій Анатолійович. — К., 2004. — 252 с.
150. **Дмитришин В. С.** Набуття та передання авторських прав на комп'ютерні програми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право та міжнародне приватне право» / В. С. Дмитришин. — К., 2008. — 20 с.
151. **Колісник А. С.** Цивільно-правовий захист комп'ютерного програмного забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Колісник Артем Семенович. — Одеса, 2007. — 187 с.

152. **Селіванов М. В.** Захист права на комп'ютерну програму (авторсько-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право та міжнародне приватне право» / М. В. Селіванов. — Х., 2002. — 20 с.
153. **Кохановська О. В.** Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право та міжнародне приватне право» / О. В. Кохановська. — К., 2006. — 34 с.
154. **Ващинець І. І.** Цивільно-правова охорона авторських прав в умовах розвитку інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право та міжнародне приватне право» / І. І. Ващинець. — К., 2006. — 20 с.
155. **Пастухов О. М.** Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право та міжнародне приватне право» / О. М. Пастухов. — К., 2002. — 18 с.
156. **Гоголь Б. М.** Право на інформацію в цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право та міжнародне приватне право» / Б. М. Гоголь. — К., 2010. — 19 с.
157. **Петров Є. В.** Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Є. В. Петров. — Х., 2003. — 18 с.
158. **Ясечко С. В.** Цивільно-правова відповідальність за порушення права на інформацію : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / С. В. Ясечко. — Х., 2011. — 19 с.
159. **Дідук А. Г.** Правовий режим конфіденційної інформації: цивільно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Дідук Алла Григорівна. — Х., 2008. — 243 с.
160. **Кулініч О. О.** Інформація з обмеженим доступом як об'єкт цивільних відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Кулініч Ольга Олексіївна. — Одеса, 2006. — 200 с.
161. **Носік Ю. В.** Права на комерційну таємницю в Україні: цивільно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Ю. В. Носік. — К., 2006. — 19 с.
162. **Івченко Т. В.** Цивільно-правове регулювання комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Т. В. Івченко. — К., 2009. — 19 с.
163. **Кузенко Л. В.** Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кузенко Лариса Володимирівна. — Х., 2003. — 200 с.

164. **Кузенко Л. В.** Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління ; адміністративне право і процес ; фінансове право» / Л. В. Кузенко. — Х., 2003. — 20 с.
165. **Кузенко Л. В.** Акти управління, як носії інформації / Л. В. Кузенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 2000. — № 1 (10). — С. 97–101.
166. **Кузенко Л. В.** Інформація, як необхідна умова державного управління. Класифікація інформації для її організації в системі органів внутрішніх справ / Л. В. Кузенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 2000. — № 4 (13). — С. 124–131.
167. **Кузенко Л. В.** Інформація як елемент державного управління: загальні засади її класифікації / Л. В. Кузенко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2001. — № 11. — С. 216–220.
168. **Кузенко Л. В.** Питання інформаційної політики по висвітленню роботи органів державної влади / Л. В. Кузенко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2001. — № 12. — С. 234–238.
169. **Кузенко Л. В.** Організація та використання технічного забезпечення в державному управлінні / Л. В. Кузенко // Збірник наукових статей Донецького інституту внутрішніх справ при Донецькому національному університеті. — Донецьк, 2001. — № 2. — С. 141–149.
170. **Кузенко Л. В.** Інформаційна обумовленість державного управління / Л. В. Кузенко // Право України. — 2002. — № 3. — С. 16–19.
171. **Кузенко Л. В.** Процесуальний зміст управління. Структурна організація форм та функцій управління як його окремих елементів / Л. В. Кузенко // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — 2002. — № 16. — С. 168–173.
172. **Кузенко Л. В.** Питання про адміністративно-процесуальну природу державного управління / Л. В. Кузенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 2002. — № 1 (18). — С. 120–125.
173. **Кузенко Л. В.** Адміністративна відповідальність за порушення прав громадян на інформацію / Л. В. Кузенко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 2002. — № 3 (20). — С. 316–321.
174. **Марценюк О. Г.** Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Марценюк Олександр Геннадійови. — К., 2009. — 266 с.
175. **Марценюк О. Г.** Заборонена інформація та її місце у системі інформаційних відносин / О. Г. Марценюк // Право України. — 2006. — № 5. — С. 44–48.
176. **Марценюк О. Г.** Режими доступу до інформації в системі українського права / О. Г. Марценюк // Юридична Україна. — 2006. — № 7. — С. 23–29.
177. **Марценюк О. Г.** Право людини на інформацію в європейському та українському праві / О. Г. Марценюк // Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. — Донецьк, 2006. — № 2, т. 2. — С. 429–432.
178. **Калюжний Р. А.** Предмет та методи інформаційного права / Р. А. Калюжний, О. Г. Марценюк // Правова інформатика. — 2008. — № 3 (19). — С. 5–9.
179. **Марценюк О. Г.** Права фізичних і юридичних осіб на медичну конфіденційну інформацію / О. Г. Марценюк // Медичне право України: правовий ста-

- тус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення) : II Всеукр. наук.-практ. конф., (17–18 квіт. 2008 р.). — Львів, 2008. — С. 166–171.
180. **Калюжний Р. А.** Теоретико-методологічні засади формування науки інформаційного права / Р. А. Калюжний, О. Г. Марценюк // Інформаційне суспільство в Україні: інформаційно-правова культура, освіта, наука : Міжнар. наук.-практ. конф., (16–17 трав. 2008 р.). — Суми, 2008. — С. 38 — 44.
181. **Марценюк А. Г.** Конфиденциальная информация в системе права на информацию в Украине / А. Г. Марценюк // Историко-правовые и социально-экономические аспекты развития общества : тезисы докл. V Межвуз. науч.-практ. конф., (5 апр. 2006 г.). — Чернигов, 2006. — С. 25–27.
182. **Сопілко І. М.** Правове регулювання відносин щодо отримання органами державної влади України інформації : дис.. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сопілко Ірина Миколаївна. — К., 2010. — 198 с.
183. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
184. **Лопатін С. І.** Адміністративно-правові відносини у сфері права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Лопатін Сергій Ігорович. — К., 2010. — 266 с.
185. **Лопатін С. І.** Методологічні підходи до дослідження адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення права громадян на інформацію / С. І. Лопатін // Наука і правоохорона. — 2009. — № 4. — С. 188–193.
186. **Лопатін С. І.** Правовий статус громадян як суб'єктів адміністративно-правових відносин в інформаційній сфері [Електронний ресурс] / С. І. Лопатін // Форум права. — 2010. — № 2. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/101cvvic.pdf>.
187. **Лопатін С. І.** Роль і значення інформації в адміністративно-правових відносинах / С. І. Лопатін // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 49. — С. 230–235.
188. **Лопатін С. І.** Забезпечення права громадян на інформацію як об'єкт адміністративно-правових відносин / С. І. Лопатін // Наука і правоохорона. — 2010. — № 2. — С. 143–149.
189. **Лопатін С. І.** Обіг персональних даних в інформаційно-телекомунікаційних системах правоохоронних органів в контексті дотримання прав людини / К. І. Беляков, С. І. Лопатін // Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 4 груд. 2009 р.) / ДНДІ МВС України. — Х., 2009. — С. 221–223.
190. **Лопатін С. І.** Інформаційна безпека та реалізація громадянами прав у сфері інформатизації / С. І. Лопатін // Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Кіровоград, 5–6 лист. 2009 р.) / КірюОІ ХНУВС. — Кіровоград, 2009. — С. 156–159.
191. **Петров С. В.** Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на інформацію : дис.. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Петров Сергій Вікторович. — Запоріжжя, 2013. — 196 с.

192. **Петров С. В.** Зміст права на інформацію / С. В. Петров // Юридичний вісник Причорномор'я. — Херсон, 2011. — № 3 (3), ч. 2. — С. 182–193.
193. **Петров С. В.** До питання про правову природу права громадян на інформацію / С. В. Петров // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — Ужгород, 2012. — № 19. — Том 3. — С. 180–183.
194. **Петров С. В.** Суб'єкти забезпечення права громадян на інформацію [Електронний ресурс] / С. В. Петров // Форум права. — 2012. — № 3. — С. 544–549. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12pevpgp.pdf>.
195. **Петров С. В.** Місце права громадян на інформацію в адміністративно-правовому статусі громадянина / С. В. Петров // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць. — Донецьк, 2012. — № 4. — С. 59–64.
196. **Петров С. В.** Проблематика захисту права на інформацію / С. В. Петров // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — Ужгород, 2013. — № 21, ч. I. — Том 2. — С. 145–149.
197. **Петров С. В.** Комерційна таємниця і «ноу-хау» в праві / С. В. Петров // Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України : зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., (м. Донецьк, 26 лист. 2010 р.). — Донецьк, 2010. — С. 139–142.
198. **Петров С. В.** Інформація як об'єкт адміністративно-правових відносин / С. В. Петров // Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку економіки України : зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., (м. Донецьк, 25 лист. 2011 р.). — Донецьк, 2011. — С. 139–144.
199. **Петров С. В.** Право громадян на інформацію в історичній ретроспективі / С. В. Петров // Сучасні аспекти правового життя України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 28–29 серп. 2012 р.). — К., 2012. — С. 75–77.
200. **Петров С. В.** Інформація як об'єкт права: постановка проблеми / С. В. Петров // Актуальні проблеми адміністративного права та процесу : зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., (м. Донецьк, 28 верес. 2012 р.). — Донецьк, 2012. — С. 210–213.
201. **Арістова І. В.** Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності ОВС України: організаційно-правові засади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Арістова Ірина Вікторівна. — Х., 2002. — 408 с.
202. **Чуприна О. В.** Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Чуприна Олена Василівна. — К., 2013. — 174 с.
203. **Конституція України** : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
204. **Логінов О. В.** Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Логінов Олександр Володимирович. — К., 2005. — 242 с.
205. **Логінов О. В.** Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / О. В. Логінов. — К., 2005. — 20 с.

206. **Линник Г. М.** Адміністративно-правове регулювання інформаційної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Линник Григорій Миколайович. — К., 2010. — 182 с.
207. **Сулацький Д. В.** Організаційно-правові засади забезпечення інформаційної безпеки людини як споживача телекомунікаційних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сулацький Денис Володимирович. — Херсон, 2011. — 191 с.
208. **Стоєцький О. В.** Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Стоєцький Олексій Васильович. — К., 2013. — 191 с.
209. **Березовська І. Р.** Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. Р. Березовська. — К., 2012. — 18 с.
210. **Сідак В. С.** Забезпечення інформаційної безпеки в країнах НАТО та ЄС : [навч. посіб.] / В. С. Сідак, В. Ю. Артемов. — К. : КНТ, 2007. — 160 с.
211. **Ліпкан В. А.** Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посіб.] / Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. — К. : КНТ, 2006. — 280 с.
212. **Кормич Б. А.** Інформаційна безпека : організаційно-правові основи : [навч. посіб.] / Кормич Б. А. — К. : Кондор, 2004. — 382 с.
213. **Кормич Б. А.** Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України : [моногр.] / Кормич Б. А. — Одеса : Юрид. літ., 2003. — 472 с.
214. **Благодарний А. М.** Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Благодарний Андрій Миколайович. — К., 2006. — 200 с.
215. **Шлома Г. О.** Адміністративно-правове забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Г. О. Шлома. — Дніпропетровськ, 2008. — 18 с.
216. **Шлома Г. О.** Адміністративно-правове забезпечення службової таємниці в органах внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шлома Ганна Олександрівна. — Дніпропетровськ, 2008. — 286 с.
217. **Матвієнко П. Є.** Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Матвієнко Поліна Євгенівна. — К., 2010. — 264 с.
218. **Шатковська І. В.** Адміністративно-правове забезпечення лікарської таємниці в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Шатковська Інна Вікторівна. — К., 2010. — 264 с.
219. **Баскаков В. Ю.** Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Баскаков Володимир Юрійович. — К., 2012. — 193 с.
220. **Брижко В. М.** Організаційно-правові питання захисту персональних даних : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Брижко Валерій Михайлович. — Ірпінь, 2002. — 185 с.
221. **Тунік А. В.** Правовий захист персональних даних в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Тунік Андрій Володимирович. — К., 2012. — 212 с.

222. **Гелич Ю. О.** Інформаційно-правові гарантії таємниці особистого життя людини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гелич Юлія Олександрівна. — К., 2010. — 196 с.
223. **Письменицький А. А.** Загальна теорія інформаційного права : [моногр.] / А. А. Письменицький, В. Д. Гапотій. — Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2012. — 299 с.
224. **Марущак А. І.** Правомірні засоби доступу громадян до інформації : [наук.-практ. посіб.] / Марущак А. І. — Біла Церква : Буква, 2006. — 432 с.
225. **Марущак А. І.** Інформаційне право: Доступ до інформації : [навч. посіб.]. — К. : КНТ, 2007. — 532 с.
226. **Цимбалюк В. С.** Інформаційне права (основи теорії і практики) : [моногр.] / Цимбалюк В. С. — К. : Освіта України, 2010. — 388 с.
227. **Ліпкан В. А.** Систематизація інформаційного законодавства України : [моногр.] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2012. — 304 с.
228. **Ліпкан В. А.** Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні : [моногр.] / В. А. Ліпкан, В. Ю. Баскаков ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 344 с.
229. **Ліпкан В. А.** Правові та організаційні засади взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми : [моногр.] / В. А. Ліпкан, О. В. Кушнір ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 376 с.
230. **Ліпкан В. А.** Консолідація інформаційного законодавства України : [моногр.] / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2014. — 408 с.
231. **Цимбалюк В. С.** Кодифікація інформаційного законодавства України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. С. Цимбалюк. — К., 2013. — 38 с.
232. **Цимбалюк В. С.** Інформаційне право : концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства / Цимбалюк В. С. — К. : Освіта України, 2011. — 426 с.
233. **Цимбалюк В. С.** Охорона та захист інформаційних ресурсів на засадах юридичної деліктології / В. С. Цимбалюк // Правова інформатика. — 2007. — № 4 (16). — С. 13–24.
234. **Татарникова К. Г.** Кодифікація законодавства України про інформацію: підходи до формування теорії інформаційного права / К. Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 6. — С. 35–38.
235. **Татарникова К. Г.** Методологічні підходи до кодифікації законодавства України про інформацію / К. Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 5. — С. 99–101.
236. **Татарникова К. Г.** Концепт комплексної кодифікації законодавства про інформацію / К. Г. Татарникова // Юридичний вісник. — 2013. — № 3 (28). — С. 69–73.
237. **Татарникова К. Г.** Концепт фрагментарної галузевої кодифікації законодавства про інформацію: методологія визначення / К. Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 9. — С. 53–55.

238. **Татарникова К. Г.** Отдельные предложения по решению ряда научных и практических проблем, связанных с кодификацией информационного законодательства / К. Г. Татарникова // *Legea Şi Viaţa* : междунар. науч.-практ. правовой журн. — Кишинев, 2013. — № 12. — С. 200–202.
239. **Татарникова К. Г.** Тенденції розвитку законодавства у сфері захисту персональних даних / К. Г. Татарникова // *Інформаційні стратегії в глобальному управлінні* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 29 жовт. 2011 р.). — К., 2011. — С. 65–66.
240. **Татарникова К. Г.** Деякі аспекти методології кодифікації інформаційного законодавства / К. Г. Татарникова // *Правові та політичні проблеми сучасності* : тези доп. наук.-практ. конф., (м. Луцьк, 22 квіт. 2012 р.). — К., 2012. — С. 38–40.
241. **Татарникова К. Г.** Кодифікація інформаційного законодавства як напрям боротьби з тероризмом / К. Г. Татарникова // *Інформаційні технології боротьби з тероризмом* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 15 лип. 2012 р.). — К., 2012. — С. 17–21.
242. **Татарникова К. Г.** Щодо змісту поняття Кодифікація інформаційного законодавства / К. Г. Татарникова // *Проблеми державного будівництва в Україні* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу [«Україна в Євроінтеграційних процесах»], (м. Київ, 18–19 лют. 2012 р.). — К., 2012. — Вип. 20. — Т. 1. — С. 165–168.
243. **Татарникова К. Г.** Гносеологічний аспект розвитку теорії інформаційного права у контексті протидії екстремізму та тероризму / К. Г. Татарникова // *Імперативи розвитку цивілізації* : навч.-наук. вид. — К., 2013. — Вип. № 1. — С. 65–69.
244. **Татарникова К. Г.** Засади комплексної кодифікації законодавства про інформацію / К. Г. Татарникова // *Проблеми державного будівництва в Україні* : тези доп. XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу [«Україна в Євроінтеграційних процесах»], (м. Київ, 16–17 лют. 2013 р.). — К., 2013. — Вип. 21. — Т. 1. — С. 226–229.
245. Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 берез. 2008 р. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0010525-08>
246. **Ліпкан В. А.** Правовий режим податкової інформації в Україні : [моногр.] / В. А. Ліпкан, О. В. Шепета, О. А. Мандзюк ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2015. — 440 с.
247. **Мандзюк О. А.** Зміст правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // *Публічне право*. — 2013. — № 4 (12). — С. 114–121.
248. **Мандзюк О. А.** Податкова інформація : окремі аспекти реалізації права на доступ / О. А. Мандзюк // *Юридичний вісник*. — 2013. — № 4 (29). — С. 51–56.
249. **Мандзюк О. А.** Податкова таємниця : стан та перспективи нормативно-правового регулювання / О. А. Мандзюк // *Вісник Запорізького національного університету*. — Запоріжжя, 2013. — № 4. — С. 112–117.
250. **Мандзюк О. А.** Міжнародно-правове регулювання податкової інформації : окремі аспекти / О. А. Мандзюк // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. — Херсон, 2014. — Вип. 1, т. 2. — С. 169–173.

251. **Мандзюк О. А.** Структура правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Херсон, 2014. — Вип. 2, т. 3. — С. 127–131.
252. **Мандзюк О. А.** Податкова інформація з обмеженим доступом : окремі аспекти / О. А. Мандзюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — Ужгорода, 2014. — № 24, т. 3. — С. 80–82.
253. **Мандзюк О. А.** Тенденції розвитку правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 3. — С. 63–66.
254. **Мандзюк О. А.** Поняття та ознаки правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 4. — С. 64–68.
255. **Мандзюк О. А.** Особенности нормативно-правового регулирования налоговой информации в Украине / О. А. Мандзюк // Legea Și Viața : междунар. науч.-практ. правовой журн. — Кишинев, 2014. — Februarie. — С. 169–172.
256. **Мандзюк О. А.** Інформаційна політика в податкових органах: стан та перспективи / О. А. Мандзюк // Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин : міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпропетровськ, 4–5 квіт. 2014 р.). — Дніпропетровськ, 2014. — С. 109–111.
257. **Мандзюк О. А.** Класифікація податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації : реалії та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 11–12 квіт. 2014 р.). — К., 2014. — Ч. 2. — С. 73–75.
258. **Мандзюк О. А.** Принципи правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Сучасний вимір держави і права : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30–31 трав. 2014 р.). — Львів, 2014. — С. 97–99.
259. **Мандзюк О. А.** Суб'єкти правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті : міжнар. наук.-практ. конф., (м. Одеса, 16–17 трав. 2014 р.). — Одеса, 2014. — С. 79–83.
260. **Мандзюк О. А.** Класифікація правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини : міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 16–17 трав. 2014 р.). — К., 2014. — Ч. II. — С. 12–14.
261. **Мандзюк О. А.** Удосконалення податкового законодавства в умовах реформування / О. А. Мандзюк // Правова доктрина та юридична практика : досвід і перспективи розвитку : наук.-теорет. семінар (м. Київ, 25 берез. 2014 р.). — К., 2014. — С. 70–72.
262. **Капінус Л. І.** Актуальні проблеми прийняття інформаційного кодексу України / Л. І. Капінус // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 7. — С. 59–62.
263. **Капінус Л. І.** Содержание права человека и гражданина на доступ к информации / Л. И. Капинус // Закон и жизнь : междунар. науч.-практ. правовой журн. — Молдова, 2013. — С. 57–61.
264. **Капінус Л. І.** Проблеми вироблення уніфікованого поняття права на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Наукові праці Національного авіаційного університе-

- ту. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» : зб. наук. праць. — К., 2013. — № 1 (26). — С. 41–46.
265. **Ліпкан В. А.** Доступ до інформації з обмеженим доступом: проблеми вироблення уніфікованих дефініцій / В. А. Ліпкан, Л. І. Капінус // Публічне право : наук.-практ. юрид. журн. — 2013. — № 4 (12). — С. 45–54.
266. **Капінус Л. І.** Право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини та громадянина / Л. І. Капінус // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 1. — С. 53–57.
267. **Капінус Л. І.** Право людини та громадянина на інформацію: плани та реальність / Л. І. Капінус // Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 12–13 квіт. 2012 р.) : [у 4 т.]. — Х., 2012. — Т. 2. — С. 44–46.
268. **Капінус Л. І.** Актуальні проблеми прийняття інформаційного кодексу України / Л. І. Капінус // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та напрями розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : [у 2 ч.]. — Запоріжжя, 2012. — Ч. 2. — С. 35–38.
269. **Капінус Л. І.** Проблеми визначення поняття права на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Правові та політичні проблеми сучасності : матеріали наук.-практ. конф., (Луцьк, 22 квіт., 2012 р.). — К., 2012. — С. 27–30.
270. **Капінус Л. І.** Інформаційний тероризм та дотримання права людини та громадянина на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Інформаційні технології боротьби з тероризмом : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 15 лип., 2012 р.). — К., 2012. — С. 14–17.
271. **Капінус Л. І.** Доступ до інформації та застереження про публічний порядок / Л. І. Капінус // Імперативи розвитку цивілізації : матеріали наук.-практ. конференції [«Протидія сучасним формам тероризму та екстремізму»], (Київ, 31 січ. 2013 р.). — К., 2013. — С. 61–63.
272. **Капінус Л. І.** Проблеми визначення поняття права на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Проблеми державного будівництва в Україні : матеріали наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу [«Україна в Євроінтеграційних процесах»], (Київ, 15–16 лют. 2014 р.). — К., 2013. — С. 73–75.
273. **Бандурка О. М.** Податкове право : [навч. посіб.] / Бандурка О. М. Понікаров В. Д., Попова С. М. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 312 с.
274. Податкове право України : [навч. посіб.] / за ред. М. П. Кучерявенка. — Х. : Право, 2010. — 256 с.
275. Податкове право : навч. посіб. / [Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, Д. А. Кобильник та ін.] ; за ред. Проф. М. П. Кучерявенка. — К. : Юрінком Інтер, 2003. — 400 с.
276. **Кучерявенко Н. П.** Налоговое право : [учеб.] / Кучерявенко Н. П. — Х. : Консул, 2001. — 360 с.
277. **Угровецький О. П.** Система оподаткування в Україні: становлення, адміністрування, реформування : [моногр.] / Угровецький О. П. — Х. : Золота миля, 2009. — 326 с.
278. **Бандурка О. О.** Державна податкова служба в Україні: система, правовий статус, модернізація : [моногр.] / Бандурка О. О. — Х. : НУВС, 2004. — 233 с.

279. **Бандурка О. О.** Управління державною податковою службою в Україні : [моногр.] / Бандурка О. О. — Х. : ХНУВС, 2005. — 504 с.
280. **Марченко В. Б.** Податкове право : [учеб.] / В. Б. Марченко, М. Ф. Легкова. — К. : КНЕУ, 2004. — 225 с.
281. **Алісов Є. О.** Фінансове право : [підруч.] / Алісов Є. О., Воронова Л. К., Кадькаленко С. Т. — Х. : Консум, 1999. — 496 с.
282. **Алисов Е. А.** Финансовое право Украины : [учеб. пособ.] / Алисов Е. А. — Харьков : Эспада, 2005. — 360 с.
283. **Бех Б. В.** Фінансове право України : [підруч.] / Бех Г. В., Дмитрик О. О., Криницький І. Є.; за ред. М. П. Кучерявенка. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 320 с.
284. **Воронова Л. К.** Финансовое право : [учеб. пособ. для студентов юрид. вузов и ф-тов.] / Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко. — Х. : Легас, 2003. — 360 с.
285. **Воронова Л. К.** Финансовое право : [учеб. пособ. для студентов юрид. вузов и ф-тов.] / Воронова Л. К., Криницький І. Є., Кучерявенко Н. П. — Х. : Право, 2006. — 384 с.
286. **Дмитренко Е. С.** Фінансове право України. Загальна частина : [навч. посіб.] / Дмитренко Е. С. — К. : Алерта ; КНТ, 2006. — 376 с.
287. **Дмитренко Е. С.** Фінансове право України. Особлива частина : [навч. посіб.] / Дмитренко Е. С. — К. : Алерта ; КНТ, 2006. — 613 с.
288. **Дмитренко Е. С.** Фінансове право України. Практикум / Дмитренко Е. С. — К. : Алерта ; КНТ, 2004. — 216 с.
289. **Роль В. Ф.** Фінансове право : [навч. посіб.] / Роль В. Ф., Сергієнко В. В., Попова С. М. — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 392 с.;
290. Финансовое право : [учеб.] / под ред. И. Н. Пахомова. — Х. : Одиссей, 2003. — 380 с.
291. Финансовое право : [учеб.] / под ред. О. Н. Горбуновой. — [2 е изд., перераб. и доп.]. — М. : Юрист, 2004. — 496 с.
292. **Мацюк В. Я.** Використання інформаційного ресурсу підрозділами податкової міліції для прийняття управлінського рішення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / В. Я. Мацюк. — Ірпінь, 2004. — 15 с.
293. **Стаценко-Сургунова І. С.** Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / І. С. Стаценко-Сургунова. — Ірпінь, 2008. — 21 с.
294. **Рекуненко Т. О.** Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів державної податкової служби України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Т. О. Рекуненко. — К., 2012. — 21 с.
295. **Субіна Т. В.** Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах державної податкової служби України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Т. В. Субіна. — Ірпінь, 2010. — 19 с.

296. **Мацюк В. Я.** Якість збору, аналізу інформації — гарантія виконання управлінського рішення / В. Я. Мацюк // Збірник наукових праць Академії ДПС України. — Ірпінь, 2002. — № 4. — С. 301–304.
297. **Шамрай В. О.** Інформація та інформаційна характеристика процесу управління / В. О. Шамрай, В. Я. Мацюк // Вісник ХІРУП. «Науковий часопис». — Хмельницький, 2002. — № 4. — С. 146–152.
298. **Мацюк В. Я.** Організаційно-правові засади інформаційного забезпечення управління органами податкової міліції / В. Я. Мацюк // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 2003. — № 1. — С. 114–123.
299. **Мацюк В. Я.** Інформація в структурі правового управління / В. Я. Мацюк // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. — Ірпінь, 2003. — № 3. — С. 182–191.
300. **Мацюк В. Я.** Організаційно-правові аспекти аналізу інформаційних зв'язків в органах податкової міліції / В. Я. Мацюк // Правова держава : щорічник наук. праць / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. — К., 2003. — Вип. 14. — С. 279–286.
301. **Мацюк В. Я.** Інформаційний ресурс та його використання підрозділами податкової міліції / В. Я. Мацюк // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених : наук.-практ. зб. — К., 2004. — № 26. — С. 12–19.
302. **Мандзюк О. А.** Правовий режим податкової інформації в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. А. Мандзюк. — Запоріжжя, 2014. — 19 с.
303. **Мандзюк О. А.** Правовий режим податкової інформації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Мандзюк Олег Андрійович. — Запоріжжя, 2014. — 198 с.
304. **Мандзюк О. А.** Стан та перспективи розвитку правового режиму податкової інформації в Україні : [моногр.] / Мандзюк О. А. — К. : Дорадо-Друк, 2015. — 192 с.
305. **Мандзюк О. А.** Правове регулювання аналітичної діяльності в Україні : [моногр.] / О. А. Мандзюк, М. Г. Сабіна. — К. : Дорадо-Друк, 2015. — 312 с.
306. **Мандзюк О. А.** Кадровий ресурс розвитку аналітичних спільнот в Україні / О. А. Мандзюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки. — Херсон, 2014. — Вип. 6–1, т. 2. — С. 54–58.
307. **Мандзюк О. А.** Податкова інформація : окремі аспекти реалізації права на доступ / О. А. Мандзюк // Юридичний вісник. — 2013. — № 4 (29). — С. 51–56.
308. **Мандзюк О. А.** Правова природа функціонування та розвитку аналітичних спільнот в Україні / О. А. Мандзюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. — Одеса, 2014. — № 10–2, т. 1. — С. 109–112.
309. **Мандзюк О. А.** Правове регулювання аналітичного простору / О. А. Мандзюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. — Одеса, 2014. — № 11, т. 1. — С. 187–190.
310. **Мандзюк О. А.** Правове регулювання інтелектуальних ресурсів в Україні / О. А. Мандзюк // Вісник Запорізького національного університету. — Запоріжжя, 2014. — № 4 (1). — С. 180–187.

311. **Мандзюк О. А.** Роль аналітичних спільнот у державотворчому процесі / О. А. Мандзюк // *Visegrad Journal on Human Rights*. — 2014. — № 1. — С. 96–102.
312. **Політило В. Я.** Право людини та громадянина на доступ до податкової інформації в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. Я. Політило. — Запоріжжя, 2015. — 21 с.
313. **Костенко М. И.** Правовые проблемы налоговой тайны : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Костенко Мария Ивановна. — М., 2002. — 146 с.
314. **Торшин А. В.** Правовой режим информации, составляющей налоговую тайну : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Торшин Андрей Викторович. — М., 2003. — 212 с.
315. **Козюбра М. І.** Проблеми методології теорії держави і права в умовах політичного та ідеологічного плюралізму / М. І. Козюбра // Проблеми правознавства : міжвідом. наук. зб. — К., 1992. — Вип. 53. — С. 3–7.
316. Рекомендації міжнародної науково-теоретичної конференції «Проблеми методології сучасного правознавства» // Вісник Академії правових наук України. — Х., 1997. — № 1. — С. 150–154.
317. **Селиванов В.** Проблема методологічної обґрунтованості вітчизняного правознавства та юридичної практики / В. Селиванов // *Право України*. — 1998. — № 12. — С. 34–43.
318. **Козловський А.А.** Право як пізнання: Вступ до гносеології права / Козловський А. А. ; Чернів. держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. — Чернівці : Рута, 1999. — 295 с.
319. **Шемшученко Ю. С.** Юридична наука на межі століть / Ю. С. Шемшученко // *Правова держава : щорічник наук. праць*. — К., 2000. — Вип. 11. — С. 3–7.
320. **Рабінович П. М.** Трансформація методології вітчизняного праводержавознавства: досягнення і проблеми / П. М. Рабінович // *Юридична Україна*. — 2003. — № 1. — С. 20–25.
321. Рекомендації міжнародної наукової конференції «Методологічні проблеми правової науки» // Вісник Академії правових наук України. — Х., 2003. — № 1 (32). — С. 236–239.
322. **Тацій В. Я.** Методологічні проблеми правової науки на етапі формування правової, демократичної, соціальної держави / В. Я. Тацій // *Методологічні проблеми правової науки : матеріали міжнар. наук. конф., (Харків, 13–14 груд. 2002 р.)*. — Х., 2003. — С. 3–12.
323. **Керимов Д. А.** Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права / Керимов Д. А. — [2-е изд.]. — М. : Аванта+, 2001. — 559 с.
324. **Лебедев С. А.** Философия научного познания: основные концепции : [моногр.] / Лебедев С. А. — М. : Моск. психолого-социальный ун-т, 2014. — 272 с.
325. **Степин В. С.** Методы научного познания / В. С. Степин, А. Н. Елсуков. — Минск : Вышэйшая школа, 1974. — 152 с.
326. **Кучук А. М.** Методология правознавства: пропедевтичний аспект / А. М. Кучук // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. — Херсон 2016. — № 4. — С. 21–24.
327. **Кучук А. М.** Методология правознавства як фактор ефективного державотворення / А. М. Кучук // *Право і суспільство*. — 2010. — № 6. — С. 33–36.

328. **Скакун О. Ф.** Теорія держави і права : [підруч.] / Скакун О. Ф. — Х. : Консул, 2008. — 656 с.
329. **Гусарев С. Д.** Теорія права і держави : [навч. посіб.] / Гусарев С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. — К. : Правова єдність, 2008. — 270 с.
330. **Шейко В. М.** Організація та методика науково-дослідницької діяльності : [підруч.] / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. — [2-ге вид., перероб. і доповн.]. — К. : Знання-Прес, 2002. — 295 с.
331. **Лисенков С. Л.** Загальна теорія держави і права : [навч. посіб.] / Лисенков С. Л. — К. : Юрисконсулт, 2006. — 355 с.
332. **Швырев В. С.** Методология [Електронний ресурс] / В. С. Швырев // Новая философская энциклопедия : [в 4 т.]. — М. : Мысль, 2001. — Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4515
333. **Новиков А. М.** Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. — М. : Либроком, 2013. — 208 с
334. **Костицький М. В.** Філософські та наукознавчі проблеми юриспруденції (як науково-практичного комплексу) та окремих галузей юридичної науки / М. В. Костицький // Філософські та методологічні проблеми права. — К., 2013. — № 1–2. — С. 3–10.
335. **Алексеев С. С.** Общая теория права : [учеб.] / Алексеев С. С. — М. : Велби ; Проспект, 200. — 576 с.
336. **Машков А. Д.** Проблемы теории держави і права : [курс лекцій] / Машков А. Д. — К. : К.І.С., 2008. — 470 с.
337. Мала енциклопедія теорії держави і права / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. — К. : Європ. ун-т, 2010. — 369 с.
338. **Тихомиров А. Д.** Юридическая компаративистика: философские, теоретические и методологические проблемы / Тихомиров А. Д. — К. : Знання, 2005. — 334 с.
339. **Орлова О. О.** Сучасний стан методології теорії держави і права / О. О. Орлова // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Херсон, 2014. — Вип 1, т. 1. — С. 20–23
340. **Неприцький О. А.** Велика Британія та європейська інтеграція (90-ті роки ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. Наук : 07.00.02 / Неприцький Олександр Анатолійович. — Вінниця, 2003. — 230 с.
341. **Стефанов Н.** Мультипликационный подход и эффективность / Стефанов Н.. — М. : Прогресс, 1976. — 251 с.
342. **Комиссарова Е. Г.** Методологические ориентиры в учении о диффамации / Е. Г. Комиссарова // Пятый Пермский междунар. конгресс ученых-юристов : материалы междунар. науч.-практ. конф., (г. Пермь, 24–25 октября, 2014 г.) / отв. ред. О. А. Кузнецова ; Перм. гос. нац. исслед. ун-т. — Пермь, 2014, — С. 97–99.
343. **Малеин Д. Я.** Методология гражданского процессуального права / Малеин Д. Я. — М. : Статут, 2010. — 208 с.
344. **Сердюк О. В.** Соціологічний підхід у сучасному правознавстві : філософсько-правове дослідження : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.12 / Сердюк Олександр Васильович. — Х., 2010. — 400 с.
345. **Маркарян Е.** Вопросы системного исследования общества / Маркарян Е. — М. : Знание, 1972. — 303 с.

346. **Алексеев С. С.** Структура советского права / Алексеев С. С. — М. : Знание, 1972. — 303 с.
347. **Тиунова Л. Б.** О системном подходе к праву / Л. Б. Тиунова // Советское государство и право. — 1986. — № 10. — С. 46–52.
348. **Афанасьев В. Г.** Системность и общество / Афанасьев В. Г. — М. : Политиздат, 1980. — 368 с.
349. **Блауберг И. В.** Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. — М. : Наука, 1973. — 270 с.
350. **Петрушенко Л. А.** Единство системности, организованности и самодвижения / Петрушенко Л. А. — М. : Мысль, 1975. — 286 с.
351. **Садовский В. Н.** Основание общей теории систем. Логико-методологический анализ / Садовский В. Н. — М. : Наука, 1974. — 280 с.
352. **Садовский В. Н.** Системная деятельность и ее философское осмысление / В. Н. Садовский // Системные исследования : ежегодник. — М., 1980–1981. — С. 332–339.
353. **Керимов Д. А.** Философские основания политико-правовых исследований / Керимов Д. А. — М. : Мысль, 1986. — 332 с.
354. **Соколов В. Г.** Исследование гибкости и надежности экономических систем / В. Г. Соколов, Б. А. Смирнов ; отв. ред. Б. Б. Розин. — Новосибирск : Наука, Сиб. отделение, 1990. — 249 с.
355. **Гусарев С. Д.** Юридична деонтологія / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. — К. : ВІРА-Р, 1999. — 215 с.
356. **Сердюк О. В.** Функціоналізм в соціально-правових дослідженнях: рефлексія методологічних традицій радянського правознавства / О. В. Сердюк // Університетські наукові записки. — Хмельницький, 2010. — № 1 (33). — С. 16–20.
357. **Козюбра М. І.** Праворозуміння: поняття, типи та рівні / М. І. Козюбра // Прво України. — 2010. — № 4. — С. 10–21
358. Теорія держави та права : підруч. (за вимогами кредитно-модульної системи навчання) / [Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний, А. О. Осауленко та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Гіди ; Нац. акад. внутр. справ. — К. : О. С. Ліпкан, 2011. — 363 с.
359. **Ліпкан В. А.** Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : [моногр.] / Ліпкан В. А. — К. : Текст, 2003. — 600 с.
360. **Ліпкан В. А.** Безпекознавство : [навч. посіб.] / Ліпкан В. А. — К. : Європ. ун-т, 2003. — 208 с.
361. **Ліпкан В. А.** Синергетичний і гомеостатичний підходи до системи національної безпеки / В. А. Ліпкан // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — К., 2003. — № 2. — С. 104–111.
362. **Ліпкан В. А.** Основи терорології (синергетична теорія тероризму) / Ліпкан В. А. — К. : КНТ, 2006. — 84 с. — (Серія : Національна і міжнародна безпека).
363. **Арістова І. В.** Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : [моногр.] / Арістова І. В. ; за заг. ред. О. М. Бандурки. — Х. : Ун-т внутрішніх справ, 2000. — 368 с.
364. **Баглай М. В.** Конституционное право Российской Федерации : [учеб. для вузов] / Баглай М. В. — [3-е изд., изм. и доп.]. — М. : НОРМА, 2001. — 784 с.

365. **Кохановська О.** Галузеві розробки проблем інформації як передумова правового регулювання інформаційних відносин / О. Кохановська // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — №12. — С. 144–147.
366. **Тронь В.** Феномен інформації — майбутнє Всесвіту / В. Тронь // Вісник УАДУ. — К., 1998. — № 4. — С. 200–207.
367. **Лукашевич В. Г.** До визначення поняття «інформація», що вживається в сучасному юридичному обігу / В. Г. Лукашевич // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 1998. — № 3. — С. 263–268.
368. **Колодій І.** Поняття та зміст інформації : соціальні та правові аспекти / І. Колодій // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 1. — С. 83–86.
369. **Кормич Б. А.** Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Кормич Борис Анатолійович. — Одеса, 2004. — 427 с.
370. **Голубев В. О.** Програмно-технічні засоби захисту інформації від комп'ютерних злочинів / Голубев В. О. — Запоріжжя : Павел, 1998. — 144 с.
371. **Копылов В. А.** К вопросу об информационной собственности / В. А. Копылов // Научно-техническая информация. Серия 1. — 1998. — № 3. — С. 3.
372. **Дозорцев В. А.** Информация как объект исключительного права / В. А. Дозорцев // Дело и право. — 1996. — № 4. — С. 27.
373. Комп'ютерна злочинність : навч. посіб. / [П. Д. Біленчук, Б. В. Романюк, В. С. Цимбалюк та ін.]. — К. : Атіка, 2002. — 240 с.
374. **Антопольский А. А.** Правовое регулирование информационных объектов / А. А. Антопольский // Проблемы информатизации. — 1999. — Вып. 3. — С. 51.
375. **Петров Є. В.** Інформація як об'єкт правовідносин / Є. В. Петров // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — Х., 2001. — Спец. вип. — С. 249–252.
376. **Погорілко В. Ф.** Інформація / В. Ф. Погорілко // Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. — К., 1999. — Т. 2. — С. 717.
377. **Белкин Р. С.** Курс криминалистики : [в 3 т.] / Белкин Р. С. — М. : Юристъ, 1997. — Т. 1 : Общая теория криминалистики. — 1997. — 404 с.
378. Про телекомунікації : Закон України від 18 лист. 2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 12. — Ст. 155.
379. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25 черв. 1993 р. № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 33. — Ст. 345.
380. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
381. **Залізник В. А.** Систематизація інформаційного законодавства України : дис. ... канд. ... юрид. наук : 12.00.07 / Залізник Віталій Анатолійович. — К., 2011. — 210 с.
382. **Крисоватий А. І.** Податковий глосарій : словник податкових термінів : навч.-метод. вид. для студ., які навч. за напрямком «Економіка і підприємництво» / Крисоватий А. І. — К. : Задруга, 2002. — 72 с.
383. Податковий словник-довідник / [упоряд. Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій, А. М. Новицький, Н. Б. Новицька] ; за ред. Л. Л. Таорангул. — К., 2010. — 155 с.
384. **Загородній А. Г.** Податки, збори, обов'язкові платежі : термінологічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — Львів : Інтелект-Захід, 2003. — 192 с.

385. Податковий менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [О. О. Папаїка, В. О. Орлов, О. В. Грицак та ін.]. — Донецьк, 2012. — 361 с.
386. **Долгий О.** Класифікація інформації: зв'язок із забезпеченням безпеки працівників державної податкової служби / О. Долгий // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 11. — С. 75–79.
387. **Дмитренко Е. С.** Повноваження органів державної податкової служби у сфері забезпечення інформаційної безпеки: проблеми реалізації / Е. С. Дмитренко // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. — 2012. — № 1 (8). — С. 41–46.
388. **Бандурка О. М.** Реформування податкової служби — справа невідкладна [Електронний ресурс] / О. М. Бандурка // Форум права. — 2009. — № 2. — С. 25–29. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09bomssn.pdf>
389. **Корнієнко Т. Н.** Податковий кодекс і стратегія розвитку економіки України / Т. Н. Корнієнко, С. А. Корнієнко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії : Економічні науки. — Дніпропетровськ, 2010. — № 2 (24). — С. 145–149.
390. Податковий кодекс України: прогнози та реальність [Електронний ресурс] : роз'яснення Міністерства юстиції України від 06 лип. 2011 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0049323-11>
391. **Перов А. В.** Налоги и налогообложение : [учеб. посіб.] / А. В. Перов, А. В. Толкушкін. — [3-е изд., перераб. і доп.]. — М. : Юрайт-Издат, 2005. — 720 с.
392. Энциклопедия российского и международного налогообложения / [сост. А. В. Толкушкін]. — М. : Юристь, 2003. — 910 с.
393. **Грачева Е. Ю.** Финансовое право : схемы, комментарии : [учеб. посіб.] / Грачева Е. Ю. — [3-е изд., исправ. И доп.]. — М. : Юриспруденция 1999. — 320 с.
394. **Нелюбина Н.** Обект податкової таємниці / Н. Нелюбина // Правова інформатика. — 2007. — № 1 (13). — С. 85–89.
395. **Коваль В. Ф.** Основні напрями модернізації взаємодії структурних підрозділів ДПС в інформаційній сфері / В. Ф. Коваль, В. І. Теремецький // Вісник Вищої ради юстиції. — 2012. — № 2 (10). — С. 142–157.
396. **Бабін І. І.** Правове регулювання податкової таємниці за законодавством України / І. І. Бабін // Науковий вісник Чернівецького університету. — Чернівці, 2012. — Вип. 6182. — С. 98–101.
397. Податковий кодекс : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 13–14, № 15–16. — Ст. 112.
398. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців : Закон України від 15 трав. 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31–32. — Ст. 263.
399. **Тімарцев О. Ю.** Податкова таємниця: дискусійні аспекти / О. Ю. Тімарцев // Економічний часопис- XXI. — 2013. — № 7–8 (1). — С. 65–68.
400. Про затвердження Положення про порядок розпорядження геологічною інформацією [Електронний ресурс] : постан. Кабінету Міністрів України від 13 черв. 1995 р. № 423 ; в ред. від 29 жовт. 2014 р. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/423-95-%D0%BF>

401. **Погорілецька А. В.** Нормативно-правове регулювання права громадян на офіційну інформацію в Україні / А. В. Погорілецька // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання в сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : зб. наук. праць / за заг. ред. к. філос. н. М. А. Журби. — Луганськ, 2011. — Ч. IV. — С. 104–108.
402. **Яременко О. І.** Офіційна державна інформація в Україні : поняття та право на доступ / О. І. Яременко // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 8. — С. 89–92.
403. **Яременко О. І.** Офіційна правова інформація в Україні : поняття, класифікація, джерела / О. І. Яременко // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 10. — С. 101–102.
404. **Єдербром Г.** Принципи доступу осіб до офіційної інформації [Електронний ресурс] / Г. Єдербром. — Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?d=225&i=&w=r>
405. **Погорілецька А. В.** Офіційна інформація: теоретико-правовий аспект / А. В. Погорілецька // Вісник Вищої ради юстиції. — 2012. — № 1 (9). — С. 130–139.
406. Информационное обеспечение государственного управления / [Никитов В.А., Орлов Е.И., Старовойтов А.В., Савин Г.И.] ; под ред. Ю. В. Гуляева. — М. : Славянский диалог, 2000. — 415 с.
407. **Кураков Л. П.** Информация как объект правовой защиты / Л. П. Кураков, С. Н. Смирнов. — М. : Гелиос, 1998. — 240 с.
408. **Копылов В. А.** Информационное право : [учеб.] / Копылов В. А. — М. : Юрист, 2005. — 512 с.
409. **Мулявка Д. Г.** Організація використання інформаційних ресурсів ДПС України у протидії податковим правопорушенням : [навч. посіб.] / Мулявка Д. Г., Атаманчук О. В., Рекуненко Т. О. — Ірпінь : Нац. ун-т державної податкової служби України, 2012. — 192 с.
410. **Мулявка Д. Г.** Інформаційна безпека у податковій сфері / Д. Г. Мулявка, А. О. Максютя // Юридичний вісник Причорномор'я. — Херсон, 2011. — № 2 (2). — С. 166–172.
411. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній фіскальній службі України та її територіальних органах : наказ Міністерства фінансів України від 02 берез. 2015 р. № 271 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 38. — Ст. 1153.
412. ЗВІТ про виконання Плану заходів щодо реалізації Міндоходів України Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2014 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/dra-i-gromadskist/povidomlennya-dlya-gromadskosti/povidomlennya/181950.html>
413. Звіт про надходження до Державної фіскальної служби України запитів на отримання публічної інформації станом на 01.10.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/priymalna-gromadyan/dostup-do-publichnoi-inform/zviti/218235.html>
414. Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах Міндоходів [Електронний ресурс] : наказ Міністерства доходів і зборів України від 14 січ. 2014 р. — Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/dovidniki—reestri—perelik/pereliki-/128268.html>

415. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 27. — Ст. 282.
416. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 груд. 2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5–6. — Ст. 30.
417. Налоговый кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakonrf.info/nk/102/>
418. Налоговый кодекс Республики Беларусь [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://kodeksy-by.com/nalogovyj_kodeks_rb/79.htm
419. Про порядок здійснення Аграрним фондом закупівель зерна, переданого у заставу за надану бюджетну позику в межах режиму державних заставних закупівель : постан. Кабінету Міністрів України від 26 лют. 2009 р. № 146 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 14. — Ст. 441.
420. Про прикордонний режим : постан. Кабінету Міністрів України від 27 лип. 1998 р. № 1147 // Офіційний вісник України. — 1998. — № 30. — Ст. 33.
421. Про затвердження Інструкції з організації охорони та забезпечення пропускнуго режиму до адміністративної будівлі Державної служби України з надзвичайних ситуацій : наказ Міністерства оборони України від 13 січ. 2014 р. № 21 // Офіційний вісник України. — 2014. — № 13. — Ст. 399.
422. Про затвердження Інструкції із санітарно-епідеміологічного режиму аптечних закладів : наказ Міністерства охорони здоров'я від 15 трав. 2006 р. № 275 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 22. — Ст. 1685.
423. Про питання безвізового режиму для громадян Турецької Республіки : указ Президента України від 03 груд. 2013 р. № 665/2013 // Офіційний вісник України. — 2013. — № 95. — Ст. 3528.
424. Про затвердження Положення про порядок зарахування дохідних надходжень з поточних рахунків зі спеціальним режимом використання залізниць і підприємств, підпорядкованих Державній адміністрації залізничного транспорту України, на єдиний поточний рахунок зі спеціальним режимом використання Державної адміністрації залізничного транспорту України : наказ Міністерства інфраструктури України від 04 лист. 2013 р. № 872 // Офіційний вісник України. — 2013. — № 93. — Ст. 3558.
425. **Тунік А. В.** Правові основи захисту персональних даних режим : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. В. Тунік. — К., 2012. — 19 с.
426. **Брижко В. М.** Правовий механізм захисту персональних даних : [моногр.] / Брижко В. М. ; за заг. ред. д.е.н., професора, засл. діяча науки і техніки України М. Я. Швеця та д.ю.н., професора Р. А. Калюжного. — К. : Парламентське видавництво, 2003. — 120 с.
427. Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних / [В. Брижко и др.] ; ред. М. Швець. — К. : НДЦПІ АПРН України, 2005. — 334 с.
428. **Баскаков В.** Адміністративно-правовий режим захисту інформації з обмеженим доступом: окремі аспекти / В. Баскаков // Інформаційні технології в глобальному управлінні : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 29 жовт. 2011 р.). — К., 2011. — С. 47–51.

429. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165
430. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 лист. 2015 р. № 848-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 3. — Ст. 25.
431. **Бачило И. Л.** Информационное право. Основы практической информатики : [учеб. пособ.] / Бачило И. Л. — М. : Юринформцентр, 2001. — 352 с.
432. **Городов О. А.** Основы информационного права России : [учеб. пособ.] / Городов О. А. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. — 305 с.
433. **Алексеев С. С.** Общие дозволения и общие запреты в советском праве / Алексеев С. С. — М. : Юрид. лит., 1989. — 288 с.
434. **Матузов Н. И.** Правовые режимы: вопросы теории и практики / Н. И. Матузов, А. В. Малько // Изв. Вузов. Правоведение. — 1996. — №1. — С.16–29.
435. **Шамсумова Э. Ф.** Правовые режимы(теоретический аспект): дис. ... канд. юрмд. наук : 12.00.01 / Шамсумова Эмма Файсаловна. — Екатеринбург, 2001. — 213 с.
436. **Исаков В. Б.** Правовые режимы и их совершенствование / В. Б. Исаков // XXVI съезд КПСС и развитие теории права : межвуз. сб.науч.трудов / Свердловский юрид.ин-т. — Свердловск, 1982. — С. 34–39.
437. **Корельский В. М.** Теория государства и права : [учеб. для вузов] / В. М. Корельский, В. Д. Перевалов. — М. : Инфра — М, 1997. — 570 с.
438. **Лук'янов Д. В.** Теорія держави і права : [посіб. для підгот. до держ. Іспитів] / Лук'янов Д. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. — Х. : Право, 2013. — 208 с.
439. **Ефремов А. А.** Информация как объект интеллектуальной собственности [Электронный ресурс] / А. А. Ефремов. — Режим доступа : // [www/info.law.hut.ru/works/](http://www.info.law.hut.ru/works/).
440. **Савельев Д. А.** Информация и интеллектуальная собственность как объекты гражданского права [Электронный ресурс] / Д. А. Савельев. — Режим доступа : <http://www.law.agava.ru/inf-pravo/works/>
441. **Чернишова Т. В.** Правові режими інформації за законодавством України / Т. В. Чернишова // Право і суспільство. — № 4. — 2012. — С. 97–101.
442. **Терещенко Л. К.** Правовой режим информации: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.14 / Терещенко Людмила Константиновна. — К., 2011. — 415 с.
443. **Митягин К. С.** Гражданско-правовой режим земельных участков : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Митягин Кирилл Станиславович. — М., 2009. — 163 с.
444. **Егоров Ю. П.** Правовой режим сделок как средств индивидуального гражданско-правового регулирования : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Егоров Юрий Петрович. — Екатеринбург, 2003. — 475 с.
445. **Нуруллина Р. Т.** Гражданско-правовой режим антиквариата : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нуруллина Регина Талгатовна. — Казань, 2014. — 197 с.
446. **Сидоренко Э. Л.** Диспозитивность как режим уголовно-правового регулирования : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Сидоренко Элина Леонидовна. — М., 2013. — 497 с.
447. **Тихомиров Ю. А.** Курс административного права и процесса : [учеб.] / Тихомиров Ю. А. — М. : Юрид. лит., 1998. — 798 с.
448. **Магда С. О.** Забезпечення прав, свобод та реалізації обов'язків громадян в умовах надзвичайних адміністративно-правових режимів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Магда Світлана Олександрівна. — Х, 2008. — 224 с.

449. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1075-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 48. — Ст. 407.
450. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06 квіт. 2000 р. № 1647-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 28. — Ст. 224.
451. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 28. — Ст. 250.
452. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 23. — Ст. 176.
453. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 лип.1999 р. № 991-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 40. — Ст. 363.
454. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лют.1991 р. № 791а-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 16. — Ст. 198.
455. Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів : Закон України від 17 лют. 2011 р. № 3041-VI // Офіційний вісник України. — 2011. — № 22. — Ст. 898.
456. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів : Закон України від 09 лип. 2010 р. № 2480-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 1. — Ст. 1.
457. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII // Офіційний вісник України. — 2014. — № 36. — Ст. 957.
458. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 16. — Ст. 93.
459. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2010. — № 34. — Ст. 481.
460. Державна фіскальна служба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparatt/02-department-ohoroni-derjavnoi-taemn/zavdannya-i-funktsii/>
461. **Глуховець В. А.** Юридична відповідальність у механізмі забезпечення режиму інформації з обмеженим доступом [Електронний ресурс] / В. А. Глуховець. — Режим доступу: [//C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D0%B8%D1%8F/Downloads/Pis_2015_1_23%20\(1\).pdf](http://C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D0%B8%D1%8F/Downloads/Pis_2015_1_23%20(1).pdf)
462. Кодекс про адміністративні правопорушення : Закон України // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — додаток до № 50. — Ст. 1122.
463. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять банківську таємницю, та за розголошення банківської таємниці : Закон України від 16 груд. 2004 р. № 2252-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 5. — Ст. 119.
464. **Новицький А. М.** Правові основи формування інститутів інформаційного суспільства в Україні : теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

- доктора. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень» / А. М. Новицький. — Ірпінь, 2012. — 40 с.
465. **Боровик С.** Угоди про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна — запорука стабільності іноземних інвестицій / С. Боровик // *Право України*. — 2001. — № 4. — С. 33–35.
466. **Зверев Є. О.** Договори про уникнення подвійного оподаткування як джерело українського національного права / О. Є. Зверев // *Наукові записки. Юридичні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. — К., 2008. — Т. 77. — С. 90–93.
467. **Кузнєцов К. В.** Підвищення ефективності механізмів державного управління в контексті міжнародних податкових договорів України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Кузнєцов Костянтин Володимирович. — К., 2006. — 194 с.
468. **Морозов С. Н.** До питання щодо природи класифікації угод про регулювання усунення подвійного оподаткування / С. Н. Морозов // *Форум права*. — 2008. — № 1. — С. 312–315.
469. **Петраш І. Ю.** Міжнародно-правові аспекти співробітництва України з питань подвійного оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Петраш Іван Юрійович. — Львів, 2003. — 190 с.
470. **Селезень П. О.** Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Селезень Павло Олександрович. — Ірпінь, 2009. — 249 с.
471. **Bird R. M.** Tax Policy and Economic Devepment / Bird R. M. — The Johns Hopkins University Press, 1992. — P. 16.
472. **Ward D.** Access to Tax Treaty Benefits. Research Report Prepared for the Advisory Panel on Canada's System of International Taxation, September 2008 / Ward D. — Toronto, 2008. — 52 p.
473. **Vogel K.** General Report in International Fiscal Association, Interpretation of Double Taxation Conventions / K. Vogel, R. Prokisch // *Cahiers de droit fiscal international*. — vol. 78a. — Deventer, the Netherlands: Kluwer Law and Taxation, 1993. — P. 55–85.
474. **Engelen F.** Interpretation of Tax Treaties Under International Law / Engelen F. — Amsterdam : IBFD Publications, 2004. — 590 p.
475. **Перов А. В.** Налоги и международные соглашения России / Перов А. В. — М.: Юристь, 2000. — 520 с.
476. **Кучерявенко Н. П.** Курс налогового права : в 2 т. Т. 1 : Общая часть / Кучерявенко Н. П. ; под ред. к.ю.н. Д. М. Щекина. — М.: Статут, 2009. — 863 с.
477. *Налоговое право России : [учеб. для вузов] / отв. ред. д. ю. н., проф. Ю. А. Крохина. — [3-е изд., испр. и доп.]. — М. : НОРМА, 2007. — 752 с.*
478. **Шахмаметьев А. А.** Международное налогообложение и международное налоговое право: правовые аспекты взаимосвязи / А. А. Шахмаметьев // *Финансовое право*. — 2006. — № 3. — С. 24–31.
479. **Ларютина И. А.** Международное налоговое право / И. А. Ларютина // *Московский журнал международного права*. — 2001. — № 4. — С. 94–16.
480. **Борисов К. Г.** К вопросу о формировании международного налогового права в международном общении государств / К. Г. Борисов // *Московский журнал международного права*. — 1999. — № 4. — С. 42–47.

481. **Мелдешов Ж. Ж.** Сотрудничество Республики Казахстан с государствами Европейского Союза в области налогообложения на основе двусторонних договоров / Ж. Ж. Мелдешов // *Международное публичное и частное право.* — 2006. — № 5. — С. 26–29.
482. **Лукашук И. И.** *Международное право. Общая часть : [учеб. для студ. юрид. ф-тов и вузов] / Лукашук И. И. ; Рос. акад. наук ; Ин-т гос-ва и права ; Академ. правовой ун-т.* — [3-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 432 с.
483. **Кашин В. А.** *Международные налоговые соглашения / Кашин В. А..* — М. : Международн. отношения, 1983. — 184 с.
484. **Фомина О. А.** *Источники налогового права зарубежных стран / Фомина О. А.* — М. : РГБ, 1996. — 138 с.
485. *Большая Советская Энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров.* — [30-е изд.]. — М. : Сов. энциклопедия, 1969–1978. — Т. 5. — 1971. — 640 с.
486. **Кондаков Н. И.** *Логический словарь — справочник / Кондаков Н. И. ; отв. ред. доктор филос. наук, проф. Д. П. Горский.* — [2 изд., испр. и доп.]. — М. : Наука, 1975. — 720 с.
487. **Безбородов Ю. С.** *Международные модельные нормы / Безбородов Ю. С.* — М. : Волтерс Клувер, 2008. — 152 с.
488. **Шестакова Е. В.** *Модельное законодательство. Теоретико-правовые аспекты и практика применения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Шестакова Екатерина Владимировна.* — М., 2006. — 203 с.
489. *Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки). «Шляхом європейської інтеграції» / за ред. А. С. Гальчинського і В. М. Гейця.* — К. : Міністерство з економіки та з питань європейської інтеграції України ; К. : ГВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
490. **Косиця О.** *Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення у сфері справляння податків / О. Косиця // Підприємництво, господарство і право.* — 2013. — № 4. — С. 98–101.
491. **Энтин М. Л.** *Вызовы времени и новое видение международного, наднационального внутригосударственного права / М. Л. Энтин // Новые вызовы и международное право.* — М., 2010.
492. **Торшина А.** *Работа налоговых органов / А. Торшина // Налоговая политика и практика.* — 2013. — №5. — С. 22–31.
493. **Мулявка Д. Г.** *Адміністративно-правові заходи забезпечення прав платників податків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Мулявка Дмитро Григорович.* — Ірпінь., 2004. — 212 с.
494. **Матвієнко П. Є.** *Організаційно-правові механізми захисту інформації, яка становить комерційну таємницю / П. Є. Матвієнко // Юриспруденція : теорія і практика.* — 2009. — № 12. — С. 41–45.
495. **Матвієнко П. Є.** *Місце та роль адміністративної відповідальності у системі заходів охорони прав на комерційну таємницю / П. Є. Матвієнко // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук. конф. [«Восьмі осінні юридичні читання»], (м. Хмельницький, 13–14 лист. 2009 р.) : [у 4].* — Хмельницький, 2009. — Ч. 2 : Конституційне право. Адміністративне право. Фінансове право. Інформаційне право. Земельне право. Аграрне право. Екологічне право.

- Природоресурсне право. Трудове право і право соціального забезпечення. — С. 115–116.
496. **Матвієнко П. Є.** Основні напрями удосконалення системи захисту інформації, яка становить комерційну таємницю для суб'єкта господарювання / П. Є. Матвієнко // Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка) : зб. тез міжвузів. наук.-теорет. конф., (Київ, 16.жовт. 2009 р.) / КНУВС. — К., 2009. — С. 99–102.
497. **Касянюк Т. С.** Правове забезпечення інформатизації Державної податкової служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Касянюк Тетяна Сергіївна. — К., 2013. — 189 с.
498. **Касянюк Т. С.** Законодавче забезпечення інформатизації податкової служби України / Т. С. Касянюк // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). — 2012. — № 1–2 (48–49). — С. 41–47.
499. **Касянюк Т. С.** Особливості правового забезпечення інформатизації державної податкової служби України / Т. С. Касянюк // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). — Ірпінь, 2012. — № 1 (56). — С. 187–191.
500. **Касянюк Т. С.** Правове забезпечення інформатизації державної податкової служби України [Електронний ресурс] / Т. С. Касянюк // Право та управління. — 2012. — № 1. — С. 277–291. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/index.html
501. **Касянюк Т. С.** Вдосконалення інформаційного забезпечення органів ДПС при проведенні податкових перевірок / Т. С. Касянюк // Мінімізація сплати податків : тези доп. наук.-практ. конф., (29 квіт. 2010 р.) / НУДПС України. — Ірпінь, 2010. — С. 58–60.
502. **Касянюк Т. С.** Правове забезпечення протидії деліктів в інформаційних системах / Т. С. Касянюк // Реформування податкової служби України відповідно до Європейських стандартів : тези доп. наук.-практ. конф., (22 жовт. 2010 р.) / НУДПС України. — Ірпінь, 2010. — С. 250–252.
503. **Шепета О. В.** Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації : [моногр.] / Шепета О. В. — К. : О. С. Ліпкан, 2012. — 296 с.
504. **Шакірова О.** Інформація та її захист в органах ДПС України в умовах євроінтеграційного процесу / О. Шакірова // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 7. — С. 104–107.
505. **Брижко В. М.** Про узгодженість понять у сфері інформаційного права / В. М. Брижко // Правова інформатика. — 2009. — № 1. — С. 39–45.
506. **Дмитрук О.** Адміністративно-правове регулювання отримання інформації органами ДПС України / О. Дмитрук // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 2. — С. 62–65.
507. **Попова С. М.** Інформаційне забезпечення діяльності органів податкової служби / С. М. Попова // Право і суспільство. — 2011. — № 5. — С. 82–86.
508. **Додонов О. Г.** Концептуальні основи побудови системи забезпечення інформаційної безпеки Державної податкової служби України / О. Г. Додонов, В. М. Росоловський, М. В. Синьков // Реєстрація, зберігання та обробка даних. — 2002. — Т. 4, № 4. — С. 92–103.

509. **Теремецький В. І.** Стан і перспективи розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної податкової служби України / В. І. Теремецький // Часопис Академії адвокатури України. — К., 2011. — № 13. — С. 1–6.
510. **Глуцук Н.** Законодавче регулювання інформаційної діяльності органів Державної податкової служби України / Н. Глуцук // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 7. — С. 71–74.
511. Про затвердження Стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 роки [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 23 жовт. 2013 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/869-2013-p>.
512. Про визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 жовт. 2013 р. № 869 [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2015 р. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
513. **Мельник О. М.** Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. М. Мельник. — К., 2004. — 19 с.
514. **Дмитренко Е. С.** Реалізація права на податкову інформацію у контексті Податкового кодексу України / Е. С. Дмитренко // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. — 2012. — № 2 (9). — С. 99–103.
515. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
516. **Харламова С. О.** Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харламова Світлана Олегівна. — К., 2007. — 221 с.
517. **Навроцький В. О.** Господарські злочини : [лекції для студ. юрид. фак-ту] / В. О. Навроцький / Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. — Львів, 1997. — 60 с.
518. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 29. — Ст. 1433.
519. Рішення у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. Справа № 1–9/2012 [Електронний ресурс] : рішення Конституційного суду України від 20 січ. 2012 р. № 2-рп/2012. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12/paran51#n51>
520. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : підпис. в Римі 4 лист. 1950 р.. — Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf
521. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1702-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 50–51. — Ст. 2057.

522. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации : [в 2 т.] / под ред. П. Н. Панченко. — Н. Новгород : НОМОС, 1996— . — Т. 1. — 1996. — 624 с.
523. **Лопашенко Н. О.** Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания / Лопашенко Н. О. — Саратов : СГАП, 1997. — 256 с.
524. **Ярочкин В. И.** Коммерческая информация фирмы. Утечка или разглашение конфиденциальной информации? / Ярочкин В. И. — М. : Ось-89, 1997. — 160 с.
525. **Шамсутдінов О.** Відповідальність за розголошення державної таємниці за новим кримінальним законодавством України / О. Шамсутдінов // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні : наук.-техн. зб. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 22–26.
526. **Саніахметова Н. О.** Підприємницьке право : [навч. посіб.] / Саніахметова Н. О. — К. : А.С.К., 2003. — 700 с.
527. **Жмур Н. В.** Правове забезпечення службової інформації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Жмур Наталія Володимирівна.. — Запоріжжя, 2015. — 198 с.
528. Кадровий потенціал ДФС України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/robota-z-personalom/kadry/>

КОРИСНА БІБЛІОГРАФІЯ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Праці наукової школи доктора юридичних наук Ліпкана В. А.

Монографії

1. **Ліпкан В.** Тероризм і національна безпека України : [монографія] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К. : Знання, 2000. — 184 с.
2. **Ліпкан В. А.** Боротьба з тероризмом : [монографія] / В. А. Ліпкан, Д. Й. Никифорчук, М. М. Руденко. — К. : Знання, 2002. — 254 с.
3. **Ліпкан В. А.** Національна безпека України : нормативно-правові аспекти забезпечення : [монографія] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К. : Текст, 2003. — 180 с.
4. **Ліпкан В. А.** Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : [монографія] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К. : Текст, 2003. — 600 с.
5. **Ліпкан В. А.** Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України : [монографія] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К. : Текст, 2005. — 350 с.
6. **Ліпкан В. А.** Адміністративно-правове регулювання національної безпеки України : [монографія] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К. : Текст, 2008. — 440 с.
7. **Ліпкан В. А.** Систематизація інформаційного законодавства України : [монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізняк ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2012. — 304 с.
8. **Ліпкан В. А.** Адміністративна відповідальність за порушення порядку державної закупівлі товарів, робіт і послуг : [монографія] / В. А. Ліпкан, М. Ю. Довгань ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 344 с.
9. **Ліпкан В. А.** Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні : [монографія] / В. А. Ліпкан, В. Ю. Баскаков ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 344 с.
10. **Ліпкан В. А.** Правові та організаційні засади взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми : [монографія] / В. А. Ліпкан, О. В. Кушнір ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2013. — 376 с.
11. **Ліпкан В. А.** Национальная безопасность и негосударственная система безопасности / В. А. Липкан // Угроза международной стабильности : аспекты проблемы / Европейский Центр Изобразительных искусств, Братислава, 2013. — С. 90–93.

12. **Ліпкан В. А.** Інкорпорація інформаційного законодавства України : [монографія] / В. А. Ліпкан, К. П. Череповський ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2014. — 408 с.
13. **Ліпкан В. А.** Консолідація інформаційного законодавства України : [монографія] / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2014. — 416 с.
14. **Ліпкан В. А.** Правовий режим податкової інформації в Україні : [монографія] / В. А. Ліпкан, О. В. Шепета, О. А. Мандзюк ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2015. — 440 с.
15. **Ліпкан В. А.** Адміністративно-правове регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні : [монографія] / А. А. Кафтя, В. А. Ліпкан, Н. Ю. Баланюк ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2015. — 316 с.
16. **Ліпкан В. А.** Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : [монографія] / В. А. Ліпкан, І. М. Сопілко, В. О. Кір'ян / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. — 664 с.
17. **Ліпкан В. А.** Сутність та порядок вирішення службових спорів : [монографія] / В. А. Ліпкан, О. Г. Мовчун / за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : Видавець О. С. Ліпкан, 2017. — 312 с.
18. **Мандзюк О. А.** Правове регулювання аналітичної діяльності в Україні : [монографія] / О. А. Мандзюк, М. Г. Сабіна. — К. : Дорадо-Друк, 2016. — 312 с.
19. **Мандзюк О. А.** Стан та перспективи розвитку правового режиму податкової інформації в Україні : [монографія] / О. А. Мандзюк. — К. : Дорадо-Друк, 2015. — 192 с.
20. **Шепета О. В.** Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації : [монографія] / Шепета О. В. — К. : О. С. Ліпкан, 2012. — 296 с.

Підручники та навчальні посібники, словники, довідкові видання

1. **Ліпкан В. А.** Стратегічні комунікації : [словник] / Т. В. Попова, В. А. Ліпкан ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. — К. : О. С. Ліпкан, 2016. — 416 с.
2. **Ліпкан В. А.** Национальная безопасность и негосударственная система безопасности // Угроза международной стабильности : аспекты проблемы. — Европейский Центр Изобразительных искусств, Братислава, 2013. — С. 90–93. (312 с.)
3. **Ліпкан В. А.** Борьба с терроризмом : [навч. посіб.] / [В. А. Ліпкан, Д. Й. Никифорчук, О. М. Джужа та ін.] — К. : Скіф, 2013. — 548 с.
4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» / **В. А. Ліпкан, О. А. Івахненко, І. М. Рижов, В. В. Майоров.** — К. : КНТ, 2009. — 208 с. — (Серія: національна і міжнародна безпека).
5. **Ліпкан В. А.** Теорія національної безпеки : [підручник] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: КНТ, 2009. — 631 с.
6. **Ліпкан В. А.** Національна безпека України : [навчальний посібник] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — [2-е вид.]. — К. : КНТ, 2009. — 576 с.
7. Міжнародне право : [підручник] / [В. А. Ліпкан, В. Ф. Антипенко, С. О. Акулов та ін.] ; за ред. доктора юридичних наук **В. А. Ліпкана.** — К. : КНТ, 2009. — 752 с.

8. **Ліпкан В. А.** Організація Об'єднаних Націй // [підручник] / [В. А. Ліпкан, В. Ф. Антипенко, С. О. Акулов та ін.] ; за ред. доктора юридичних наук **В. А. Ліпкана**. — К. : КНТ, **2009**. — С. 195–228.
9. **Ліпкан В. А.** Право міжнародної безпеки / В. А. Ліпкан // [підручник] / [В. А. Ліпкан, В. Ф. Антипенко, С. О. Акулов та ін.] ; за ред. доктора юридичних наук **В. А. Ліпкана**. — К. : КНТ, **2009**. — С. 285–320. .
10. **Ліпкан В. А.** Боротьба з тероризмом : у визначеннях та поняттях / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К. : Магістр — XXI століття, **2009**. — 162 с.
11. **Ліпкан В. А.** Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях : [словник] / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан, — [2-е вид., доп. і перероб.]. — К. : Текст, **2008**. — 400 с.
12. **Ліпкан В. А.** Національна безпека України : [Навчальний посібник] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: Кондор, **2008**. — 552 с. (40 д.а.)
13. **Ліпкан В. А.** Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях : [словник] / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан, — Вид. 2-е, доп. і перероб. — К. : Текст, **2008**. — 400 с. (21, 76 д.а.)
14. Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навч. посіб.] / **за ред. В. А. Ліпкана**. — К. : КНТ, **2007**. — 884 с.
15. **Ліпкан В. А.** Боротьба з міжнародним тероризмом : [Нормативна база] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: КНТ, **2007**. — 248 с. (Серія: Національна і міжнародна безпека).
16. **Ліпкан В. А.** Національна безпека України: кримінально-правова охорона : [Навчальний посібник]. / В. А. Ліпкан, І. В. Діордіца — К.: КНТ, **2007**. — 292 с. (Серія: Національна і міжнародна безпека).
17. **Кобринський В. Ю.** Роль МВС України в управлінні національною безпекою // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, 2007. — С. 755–772.
18. **Кушнір О. В. (Зелінська)** Роль МВС України в управлінні у сфері економічної безпеки // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 814 — 842.
19. **Ліпкан В. А.** Основні теорії організації // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 62–129.
20. **Ліпкан В. А.** Організація як функція управління // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 236–258.
21. **Ліпкан В. А.** Еволюція системних уявлень // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 290–367.
22. **Ліпкан В. А.** Управління в органах внутрішніх справ у контексті співробітництва України та ЄС у боротьбі з тероризмом // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 712–734.
23. **Ліпкан В. А.** Словник // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 843–880.

24. **Майоров В. В.** Управління в органах внутрішніх справ у контексті співробітництва України та ЄС у боротьбі з тероризмом // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 712–734.
25. **Максименко Ю. Є.** Концептуальні засади євроінтеграції // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навчальний посібник] ; за ред. В.А. Ліпкана. — К.: КНТ, **2007**. — С. 669–688.
26. **Ліпкан В. А.** Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан, О. О. Яковенко. — К.: Текст, **2006**. — **256** с.
27. **Ліпкан В. А.** Національна безпека і національні інтереси України / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: КНТ, **2006**. — 68 с. (Серія: Національна і міжнародна безпека)
28. **Ліпкан В. А.** Керування транспортними засобами в екстремальних умовах : [Навчально-наочний посібник] / Б. В. Павленко, В. А. Ліпкан, М. О. Тарасюк. — К.: КНТ, **2006**. — **96** с. (Серія: Національна і міжнародна безпека).
29. **Ліпкан В. А.** Управління системою національної безпеки України / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: КНТ, **2006**. — 68 с. (Серія: Національна і міжнародна безпека).
30. **Ліпкан В. А.** Основи терорології (синергетична теорія тероризму) / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: КНТ, **2006**. — 84 с. (Серія: Національна і міжнародна безпека).
31. **Ліпкан В. А.** Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [Навчальний посібник] / [В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський]. — К.: КНТ, **2006**. — 280 с. — (Серія: Національна і міжнародна безпека).
32. **Ліпкан В. А.** Інформаційна безпека України : [Глосарій] / В. А. Ліпкан, Л. С. Харченко, О. В. Логінов. — К.: Текст, **2004**. — 136 с.
33. **Ліпкан В. А.** Боротьба з тероризмом: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / В. А. Ліпкан, П. Я. Кондратьєв. — К.: Національна академія внутрішніх справ України, **2003**. — 20 с.
34. **Ліпкан В. А.** Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / Я. Ю. Кондратьєв, В. А. Ліпкан. — К.: Національна академія внутрішніх справ України, **2003**. — 20 с.
35. **Ліпкан В. А.** Безпекознавство : [Навчальний посібник] / Володимир Анатолійович Ліпкан. — К.: Вид-во Європ. ун-та, **2003**. — 208 с.

Наукові статті, тези виступів

1. **Бамбізов Е. Е.** Информационная функция Государственной фискальной службы Украины: состояние и перспективы правового обеспечения / Е. Е. Бамбізов // *Leges et Vita*. — 2017. — № 6. — С. 11–16.
2. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна функція Державної фіскальної служби України: форми та методи реалізації / Є. Є. Бамбізов // Науковий вісник публічного та приватного права. — 2016. — № 1. — С. 102–107.
3. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна функція Державної фіскальної служби України: генезис наукових досліджень / Є. Є. Бамбізов // Науковий вісник публічного та приватного права. — 2016. — № 2. — С. 81–86.

4. **Бамбізов Є. Є.** Функції держави: національно-безпековий підхід / Є. Є. Бамбізов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». — 2016. — № 41. — Т. 3. — С. 87–91.
5. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна функція податкових органів України: щодо визначення поняття / Є. Є. Бамбізов // Актуальні проблеми держави і права. — 2016. — № 77. — С. 9–14.
6. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна функція Державної фіскальної служби України: окремі аспекти правового забезпечення / Є. Є. Бамбізов // Прикарпатський юридичний вісник. — 2017. — № 1. — С. 58–62.
7. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна функція Державної фіскальної служби України: на прямих реалізаціях / Є. Є. Бамбізов // Юридичний вісник. — 2017. — № 1. — С. 156–160.
8. **Бамбізов Є. Є.** Державна фіскальна служба України як суб'єкт інформаційних відносин / Є. Є. Бамбізов // Актуальні проблеми держави і права. — 2017. — № 78. — С. 67–71.
9. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна складова діяльності податкових органів України / Є. Є. Бамбізов // Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 грудня 2016 року). — Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. — С. 61–62.
10. **Бамбізов Є. Є.** Правове забезпечення інформаційної функції ДФС України : окремі аспекти / Є. Є. Бамбізов // Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18–19 травня 2017 року). — Харків : Друкарня «Мадрид», 2017. — С. 82–83.
11. **Бамбізов Є. Є.** Інформаційна функція податкових органів України в контексті становлення системи стратегічних комунікацій / Є. Є. Бамбізов // Правова доктрина сектору безпеки України: актуальні питання сьогодення : матеріали V міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2017 року). — Харків : Точка, 2017. — С. 129–131.
12. **Баскаков В.** Адміністративно-правовий режим захисту інформації з обмеженим доступом: окремі аспекти / В. Баскаков // Інформаційні технології в глобальному управлінні : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 29 жовт. 2011 р.). — К., 2011. — С. 47–51.
1. **Баскаков В.** Захист інформації з обмеженим доступом в умовах боротьби з організованою злочинністю / В. Баскаков, В. Ліпкан // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2011. — № 24. — С. 263–269. (здобувачу належить визначення інформації з обмеженим доступом)
2. **Баскаков В.** Захист інформації з обмеженим доступом: окремі аспекти / В. Баскаков // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 20 груд. 2010 р.). — К., 2010. — С. 59–61.
3. **Баскаков В.** Захист інформації з обмеженим доступом: розвиток вітчизняного законодавства / В. Баскаков // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 4. — С. 126–128.

4. **Баскаков В.** Інформація з обмеженим доступом: аналіз термінологічно-понятійного апарату / В. Баскаков // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 5. — С. 124–127.
5. **Баскаков В.** Інформація з обмеженим доступом: поняття та ознаки / В. Баскаков // Актуальні проблеми державотворення : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 28 черв. 2011 р.). — К., 2011. — С. 47–49.
6. **Баскаков В.** Тенденції адміністративної відповідальності у сфері інформаційної безпеки / В. Баскаков, О. Стоєцький // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 20 груд. 2010 р.). — К., 2010. — С. 64–66. (здобувачу належать інформаційно-правові дефініції понять, висвітлених в публікації).
7. **Баскаков В. Ю.** Захист інформації з обмеженим доступом у контексті міжнародної інформаційної безпеки : аналіз термінологічно-понятійного апарату / В. Ю. Баскаков // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 29 груд., 2011 р.). — К., 2011. — С. 55–59.
8. **Баскаков В. Ю.** Поняття та зміст інформації з обмеженим доступом / В. Ю. Баскаков // Правова інформатика. — 2012. — № 33(1). — С. 7–14.
9. **Вац В. М.** Організаційно-правові засади вдосконалення функціональної структури органів внутрішніх справ України / В. М. Вац // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — №8.— С.101–103.
10. **Вац В. М.** Чинники, що знижують ефективність кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України / В. М. Вац // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — №7.— С.46–48.
11. **Вац В. М.** Адміністративно-правові засади управління за результатами діяльності в системі державних органів України / В. М. Вац // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — №12.— С.124–127.
12. **Вац В. М.** Основні етапи розвитку нормативно-правової бази кадрового забезпечення органів внутрішніх справ / В. М. Вац // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — №12.— С.32–34.
13. **Вац В.** Ежегодная оценка работников как одно из направлений развития оценки персонала органов внутренних дел Украины / В. Вац // *Legea Si Viata*. — 2014. — №2.— С.33–36.
14. **Деркаченко Я. А.** Інформаційно-психологічні операції як сучасний інструмент геополітики // Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України». — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 62–64.
15. **Дімчогло М. І.** Завдання інформатизації в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні / М. І. Дімчогло // Інформаційні стратегії в глобальному управлінні : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2011. — С. 36–37.
16. **Дімчогло М. І.** Консолідація інформаційного законодавства у сучасних правових системах (на прикладі законодавства окремих країн) / М. І. Дімчогло // Правові та політичні проблеми сучасності. — К., 2012. — С. 23–27.

17. **Дімчогло М. І.** Консолідація інформаційного законодавства України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / М. І. Дімчогло ; Нац. авіаційний ун-т. — К., 2012. — 18 с.
18. **Дімчогло М. І.** Консолідація інформаційного законодавства як напрям боротьби з тероризмом / М. І. Дімчогло // Інформаційні технології боротьби з тероризмом : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2012. — С. 22–24.
19. **Дімчогло М. І.** Консолідація як вид систематизації інформаційного законодавства / М. І. Дімчогло // Правова інформатика. — 2012. — № 1 (33). — С. 15–24.
20. **Дімчогло М. І.** Окремі принципи інформаційних правовідносин / М. І. Дімчогло // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2011. — С. 59–61.
21. **Дімчогло М. І.** Консолідація конституційних положень щодо інформаційних правовідносин у законодавстві / М. І. Дімчогло // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 6. — С. 39–42.
22. **Дімчогло М. І.** Основи теорії консолідації інформаційного законодавства / М. І. Дімчогло // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 5. — С. 41–46.
23. **Діордіца І. В.** Поняття злочину проти основ національної безпеки України / І. В. Діордіца // Підприємництво, господарство і право. — К., 2006. — № 8. — С. 145 — 148.
24. **Діордіца І. В.** Кримінально-правове розуміння національної безпеки України за Кримінальним Кодексом України від 5 квітня 2001 року / І. В. Діордіца // Підприємництво, господарство і право. — К., 2006. — № 9. — С. 121 — 124.
25. **Діордіца І. В.** Родовий об'єкт злочину «дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади» / І. В. Діордіца // Підприємництво, господарство і право. — К., 2006. — № 11. — С. 154 — 157.
26. **Діордіца І. В.** Поняття конституційної безпеки / І. В. Діордіца // Проблеми державного будівництва в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу «Україна в євроінтеграційному процесі: проблеми і перспективи» (Київ, 25–26 лютого 2006 року). — К., 2006. — Вип. №11. — С. 225 — 230.
27. **Діордіца І. В.** Родовий об'єкт злочинів проти основ національної безпеки / І. В. Діордіца // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми національної і міжнародної безпеки» (Київ, 27 квітня 2007 року). — К.: Текст, — 2007, — №2. — С. 121 — 129.
28. **Діордіца І. В.** Роль соціальної інженерії в забезпеченні інформаційної безпеки // Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України». — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 64–65.
29. **Діордіца І.** Кібертероризм як елемент дестабілізації системи стратегічних комунікацій // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за

- міжнар. участю (м. Одеса, 28 жовтня 2016 року). — Одеса, ОРІДУ НАДУ, 2016. — С. 262–264.
30. **Довгань М. Ю.** Поняття адміністративного проступку, що посягає на встановлений порядок здійснення державних закупівель / М. Ю. Довгань // *Правова інформатика*. — 2012. — 1 (33). — С. 130–135.
31. **Довгань М. Ю.** Поняття державного замовлення як засобу адміністративно-правового впливу на господарську діяльність / М. Ю. Довгань // *Підприємництво, господарство і право*. — 2012. — № 1. — С. 79— 82.
32. **Довгань М. Ю.** Адміністративна відповідальність в системі заходів юридичної відповідальності у сфері державних закупівель / М. Ю. Довгань // *Науковий вісник НУБіП*. — 2011. — № 165. — Ч. 3. — С. 270— 277.
33. **Довгань М. Ю.** Державне замовлення в системі заходів впливу на економіку з боку публічної адміністрації / М. Ю. Довгань : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в глобальному управлінні» (Київ, 29 жовтня 2011 р.). — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. — С. 106–108.
34. **Довгань М. Ю.** Кваліфікація адміністративних проступків у сфері державних закупівель за ознаками їх суб'єктивної сторони / М. Ю. Довгань : матеріали науково-практичної конференції «Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах» (Київ, 29 грудня, 2011 р.). — К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. — С. 82–84.
35. **Довгань М. Ю.** Деякі аспекти розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері державних закупівель / М. Ю. Довгань : матеріали науково-практичної конференції «Правові та політичні проблеми сучасності» (Луцьк, 22 квітня 2012 р.). — К. : ФОП О. С. Ліпкан. — С. 89–92
36. **Дьоміна О.О.** Місце вилучення речей і документів як заходу адміністративно-процесуального примусу в адміністративному примусі і адміністративному процесі / О.О.Дьоміна // *Підприємництво, господарство і право*. — 2010. — № 11. — С. 165–168.
37. **Дьоміна О.О.** Співвідношення вилучення речей і документів з іншими заходами обмеження майнових прав в адміністративному процесі / О.О. Дьоміна// *Підприємництво, господарство і право*. — 2010. — № 12. — С. 86–90.
38. **Дьоміна О.О.** Адміністративно-процесуальні умови вилучення речей і документів у справах про адміністративні проступки / О.О. Дьоміна // *Підприємництво господарство і право*. — 2011. — № 4. — С.116–120.
39. **Дьоміна О.О.** Адміністративне затримання та огляд як передумови вилучення речей і документів в адміністративно-деліктному провадженні / О.О. Дьоміна // *Підприємництво, господарство і право*. — 2011. — № 5. — С. 106–109.
40. **Дьоміна О.О.** Удосконалення процедури вилучення транспортних засобів та розгляду справ про адміністративні проступки, що вчиняються за їх допомогою / О.О. Дьоміна // *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали науково-практичної конференції* (Київ, 20 грудня 2010 р.). — К. : ФОП Ліпкан О.С., 2010. — С. 36–38.
41. **Дьоміна О.О.** Вилучення речей і документів в провадженні у справах про адміністративні проступки: сучасний стан та перспективи правового регулювання / О.О.Дьоміна // *Актуальні проблеми державотворення : матеріали науково-*

- практичної конференції (Київ, 28 червня 2011 р.). — К.: ФОП Ліпкан О.С., 2011. — С. 40–42.
42. **Залізняк В. А.** Інформаційна безпека як інститут інформаційного права України / В. А. Залізняк // Актуальні проблеми зміцнення державності і національної єдності України : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2010. — С. 46–48.
43. **Залізняк В. А.** Міжнародно-правове регулювання права на інформацію / В. А. Залізняк // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 8. — С. 69–72.
44. **Залізняк В. А.** Особливості систематизації інформаційного законодавства України / В. А. Залізняк // Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 15 квіт. 2010 р.). — К., 2010. — С. 48–50.
45. **Залізняк В. А.** Правова свідомість в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні / В. А. Залізняк // Розвиток правової свідомості сучасного суспільства : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. — Тернопіль, 2009. — С. 73–75.
46. **Залізняк В. А.** Систематизація інформаційного законодавства / В. А. Залізняк // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 9. — С. 140–143.
47. **Залізняк В. А.** Систематизація інформаційного законодавства України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / В. А. Залізняк ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. — К., 2011. — 18 с.
48. **Залізняк В. А.** Системний підхід при дослідженні систематизації інформаційного законодавства України / В. А. Залізняк // Філософські, методологічні і психологічні проблеми права : тези доп. III Всеукр. наук.-теорет. конф., (Київ, 23 квіт. 2010 р.) / [ред. кол. : В. В. Коваленко, М. В. Костицький, О. М. Джужа та ін.]. — К., 2010. — С. 56–57.
49. **Залізняк В. А.** Удосконалення інформаційного законодавства України : методологічні засади / В. А. Залізняк // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 2. — С. 59–61.
50. **Залізняк В. А.** Удосконалення інформаційного законодавства: стан та перспективи / В. А. Залізняк // Національні проблеми юридичної науки. — Хмельницький, 2009. — Вип. 4. — С. 63–64.
51. **Збінський Є. Ф.** Стан і перспективи вітчизняного законодавства у сфері податкової таємниці / Є.Ф.Збінський // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Херсон, 2014. — Вип. 5, т. 2. — С. 115–119.
52. **Збінський Є. Ф.** Правовий режим податкової таємниці України: характеристика структурних елементів / Є.Ф.Збінський // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Херсон, 2015. — Вип. 6, т. 2 — С. 61–65.
53. **Збінський Є. Ф.** Інститут податкової таємниці в правовій системі України / Є. Ф. Збінський // Право і суспільство. — 2015. — № 6. — С. 134–139.
54. **Збінський Є. Ф.** Захист податкової таємниці як складова інформаційної безпеки / Є. Ф.Збінський // Імперативи розвитку цивілізації. — 2015. — № 2. — С. 84–85.
55. **Збинский Е.** Налоговая тайна: особенности украинского законодательства / Е. Збинский // *Legea Se Viata*. — 2015. — 11/2(287). — С. 61–64.

56. **Збінський Є.** Податкова таємниця в системі податкової інформації: класифікаційний підхід / Є. Збінський // *Jurnalul Juridic National: Teorie si Practica*. — 2015. — 5(15). — С. 62–65.
57. **Збінський Є. Ф.** Інститут податкової таємниці в Російській Федерації: компаративний аналіз / Є.Ф.Збінський // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. — Херсон, 2016. — № 1. — С. 16–18.
58. **Збінський Є. Ф.** Податкова таємниця: окремі аспекти міжнародно-правового регулювання / Є.Ф.Збінський // *Підприємництво, господарство і право*. — 2016. — № 1. — С. 137–141.
59. **Збінський Є. Ф.** Правовий режим податкової таємниці України: герменевтичний аналіз поняття / Є.Ф.Збінський // *Право і суспільство*. — 2016. — № 1. — С. 149–155.
60. **Збінський Є. Ф.** Юридична відповідальність як важливий елемент правового режиму податкової таємниці / Є.Ф.Збінський // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. — Ужгород, 2016. — № 36. — С. 27–31.
61. **Збінський Є. Ф.** Інституційно-функціональний механізм забезпечення податкової таємниці в Україні: стан та перспективи / Є.Ф.Збінський // *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. — 2016. — № 1. — С. 40–44.
62. **Збінський Є. Ф.** Правовий режим податкової таємниці України в контексті реалізації державної інформаційної політики / Є. Ф. Збінський, О. Паночек // *Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України»*. — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 66–68.
63. **Капінус (Рудник) Л. І.** Актуальні проблеми прийняття інформаційного кодексу України / Л. І. Капінус // *Підприємництво, господарство і право*. — 2012. — № 7. — С. 59–62.
64. **Капінус (Рудник) Л. И.** Содержание права человека и гражданина на доступ к информации / Л.И. Капинус // *Закон и жизнь : международный научно-практический правовой журнал*. — Молдова, 2013. — С. 57–61.
65. **Капінус (Рудник) Л. І.** Проблеми вироблення уніфікованого поняття права на доступ до інформації / Л.І. Капінус // *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: зб. наук. пр.* — К., 2013. — № 1 (26). — С. 41–46.
66. **Капінус (Рудник) Л. І.** Доступ до інформації з обмеженим доступом: проблеми вироблення уніфікованих дефініцій / В. А. Ліпкан, Л. І. Капінус // *Публічне право : наук.-практ. юрид. журн.* — Ужгород, 2013. — № 4 (12). — С. 45–54.
67. **Капінус (Рудник) Л. І.** Право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини та громадянина / Л. І. Капінус // *Підприємництво, господарство і право*. — 2014. — № 1. — С. 53–57.
68. **Капінус (Рудник) Л. І.** Право людини та громадянина на інформацію: плани та реальність / Л. І. Капінус // *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., (12–13 квіт. 2012 р.)*. — Х., 2012. — С. 44–46.

69. **Капінус (Рудник) Л. І.** Актуальні проблеми прийняття інформаційного кодексу України / Л. І. Капінус // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та напрями розвитку: тези дп. міжнар. наук.-практ. конф., (30 трав 2012 р.). — Запоріжжя, 2012. — С. 35–38.
70. **Капінус (Рудник) Л. І.** Проблеми визначення поняття права на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Правові та політичні проблеми сучасності : тези доп. наук.-практ. конф., (22 квіт. 2012 р.). — Луцьк, 2012. — С. 27–30.
71. **Капінус (Рудник) Л. І.** Інформаційний тероризм та дотримання права людини та громадянина на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Інформаційні технології боротьби з тероризмом : тези доп. міжнар. матер. наук.-практ. конф., (15 лип. 2012 р.). — К., 2012. — С. 14–17.
72. **Капінус (Рудник) Л. І.** Проблеми визначення поняття права на доступ до інформації / Л. І. Капінус // Проблеми державного будівництва в Україні : тези доп. наук.-практ. конф., (15–16 лют. 2014 р.). — К., 2013. — С. 73–75.
73. **Кобринський В. Ю.** Адміністративно-правові аспекти визначення поняття контролю / В. Ю. Кобринський // Юридична Україна. — 2006. — № 12. — С. 45–48.
74. **Кобринський В. Ю.** Предметна компетенція контрольних органів у сфері боротьби з тероризмом / В. Ю. Кобринський // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 5. — С. 83–86.
75. **Кобринський В. Ю.** Принципи контролю у сфері національної безпеки України» / В. Ю. Кобринський // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 6. — С. 79–83.
76. **Кобринський В. Ю.** Адміністративно-правові аспекти контролю у сфері національної безпеки України / В. Ю. Кобринський // Судова апеляція. — 2007. — № 2. — С. 92–97.
77. **Кобринський В. Ю.** Державний контроль у сфері боротьби з тероризмом / В. Ю. Кобринський, В. В. Майоров // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 1. — С. 17–19.
78. **Кобринський В. Ю.** Поняття та зміст контролю / В. Ю. Кобринський // Наукове забезпечення правоохоронної діяльності: історія, сучасність та міжнародний досвід : тези підсумкової наук.-теорет. конф., присвяченої Дню науки ; за ред. О. М. Джужі. — К. : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. — С. 16–19.
79. **Кобринський В. Ю.** Контроль у сфері боротьби з корупцією / В. Ю. Кобринський // Актуальні проблеми науки та юридичної практики очима молодих учених : тези підсумкової наук.-теорет. конф., присвяченої Дню науки ; за ред. О. М. Джужі. — К. : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2007. — С. 55–60.
80. **Кобринський В. Ю.** Щодо необхідності дослідження принципів контролю у сфері національної безпеки / В. Ю. Кобринський // Київський нац. університет внутр. справ. — К.: Текст, Щорічник. — № 2. — 2007. — С. 40–41.
81. **Кушнір О. В.** Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Юридична Україна. — 2008. — № 12 (72). — С. 47–53.
82. **Кушнір О. В.** Спеціально-галузеві принципи взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 4 (160). — С. 149–151.

83. **Кушнір О. В.** Класифікація взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 5 (161). — С. 96–99.
84. **Кушнір О. В.** Щодо необхідності прийняття Закону України «Про протидію торгівлі людьми та допомогу постраждалим від торгівлі людьми» / О. В. Кушнір // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 12 (168). — С. 27–29.
85. **Кушнір О. В.** Проблеми удосконалення нормативно-правового регулювання протидії торгівлі людьми в сучасних умовах / О. В. Кушнір // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 9 (177). — С. 104–106.
86. **Кушнір О. В.** Поняття торгівлі людьми, її види та форми / О. В. Кушнір // 100-річчя розшуку: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 10–12 жовтня, 2008 р. — О., Одеський університет внутрішніх справ, 2008. — С. 16–17.
87. **Кушнір О. В.** Розуміння поняття «торгівля людьми»: адміністративно-правовий аспект / О. В. Кушнір // Адміністративне право в сучасному вимірі: матеріали IV наук.-практ. Семінару [ред. колегія: В. К. Колпаков (голова), О.В. Кузьменко, В.А. Ліпкан, І.Д. Пастух]. — К., 2010. — С. 138–141.
88. **Кушнір О. В.** Щодо необхідності здійснення взаємодії у протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Актуальні проблеми зміцнення державності і національної єдності України: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 19 річниці незалежності України, 24 серпня 2010 р. — К., 2010. — С. 48–51.
89. **Кушнір О. В.** Особливості правового статусу суб'єктів протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності: матеріали наук.-практ. конф., 20 грудня 2010 р. — К., 2010. — С. 45–48.
90. **Кушнір О. В.** Концептуальні засади реформування районного органу внутрішніх справ на напрямку протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Реформування районного органу внутрішніх справ: матеріали круглого столу, 26 травня 2011 р. — К., 2011. — С. 52–56.
91. **Кушнір О. В.** Щодо необхідності удосконалення нормативного регулювання діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах: матеріали наук.-практ. конф., 26 грудня 2011 р. — К., 2011. — С. 92–94.
92. **Кушнір О.** Зміст стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні / О. Кушнір, Ю. Максименко // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Одеса, 28 жовтня 2016 року). — Одеса, ОРІДУ НАДУ, 2016. — С. 267–269.
93. **Ліпкан В. А.** Основы права национальной безопасности / В. А. Липкан // Публичное и частное право. — 2009. — № 2. — С. 34–46.
94. **Ліпкан В. А.** Правовий статус РНБОУ у сфері національної безпеки України / В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 12. — С. 4 — 8.
95. **Ліпкан В. А.** Проблеми формування інституту безпекового омбудсмана в контексті розбудови правової держави в Україні / В. А. Ліпкан // Право України. — 2010. — № 7. — С. 70–80.

96. **Ліпкан В. А.** Безпековий омбудсмен: проблеми формування нового інституту / В. А. Ліпкан // Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка) : зб. тез міжвузів. наук.-теорет. конференції. — К., 2009. — С. 114–117.
97. **Ліпкан В. А.** Біла книга: суть та призначення / В. А. Ліпкан // Адміністративне право в сучасному вимірі : матеріали IV наук.-практ. семінару / [ред. колегія : В. К. Колпаков (голова), О. В. Кузьменко, В. А. Ліпкан, І. Д. Пастух]. — К., 2010. — С. 19–21.
98. **Ліпкан В. А.** Контрольне право як атрибутивний елемент української системи права / В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 8. — С. 7 — 10.
99. **Ліпкан В. А.** Теоретична концепція Білої книги / В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 9. — С. 80 — 83.
100. **Ліпкан В. А.** Щодо необхідності реформування системи державного контролю за діяльністю міліції / В. А. Ліпкан, І. І. Троханенко // Актуальні проблеми правохоронної діяльності : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 20 груд. 2010 р.). — К., 2010. — С. 38–41.
101. **Ліпкан В. А.** Засади формування поліції в Україні / В. А. Ліпкан // Реформування районного органу внутрішніх справ : матеріали круглого столу (Київ, 26 трав. 2011 р.). — К., 2011. — С. 24–28.
102. **Ліпкан В.** Мультикультуралізм и толерантность: грани соотношения / В. Липкан // Формирование толерантного сознания в обществе : материалы VII междунар. антитеррористического форума. — К., 2011. — С. 92–100.
103. **Ліпкан В. А.** Права і свободи людини і громадянина в інформаційній сфері в умовах проведення конституційної реформи в Україні / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко // Конституція України : зміни чи нова редакція : матеріали круглого столу, присвяченого 15-й річниці прийняття Конституції України, : 24 черв. 2011 р. / [редкол. : В. В. Коваленко (голов. ред.) та ін.] — К., 2011. — С. 91–101.
104. **Ліпкан В.** Інтереси держави: інтегральна категорія безпекознавства і державознавства / В. А. Ліпкан // Актуальні проблеми державотворення : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 28 черв. 2011 року). — К., 2011. — С. 7–9.
105. **Ліпкан В.** Націобезпекознавство: проблеми формування категорійно-понятійного апарату / В. Ліпкан, Ю. Максименко // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 8. — С. 7–11.
106. **Ліпкан В. А.** Інформаційна війна як засіб сучасних інформаційних стратегій / В. А. Ліпкан // Інформаційні стратегії в глобальному управлінні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 29 жовт. 2011 року). — К., 2011. — С. 8–11.
107. **Ліпкан В. А.** Безпековий вимір Стратегії національної безпеки США / В. А. Ліпкан // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 29 груд. 2011 року). — К., 2011. — С. 8–11.
108. **Ліпкан В. А.** Інформаційні права і свободи людини та громадянина // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 9. — С. 64–68.
109. **Ліпкан В.** Захист інформації з обмеженим доступом в умовах боротьби з організованою злочинністю / В. Ліпкан, В. Баскаков // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — К., 2011. — № 24. — С. 263–269.

110. **Ліпкан В. А.** Врегулювання кризових ситуацій соціального характеру в контексті профілактики тероризму / В. А. Ліпкан, І. М. Рижов // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 10. — С. 131–135.
111. **Ліпкан В. А.** Підходи до аксіології національної безпеки / В. А. Ліпкан // Правові та політичні проблеми сучасності : матеріали наук.-практ. конф., (Луцьк, 22 квіт. 2012 р.). — К., 2012. — С. 8–11.
112. **Ліпкан В. А.** Систематизація інформаційного законодавства як напрям боротьби з тероризмом / В. А. Ліпкан // Інформаційні технології боротьби з тероризмом : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 15 лип. 2012 р.). — К., 2012. — С. 7–11.
113. **Липкан В.** Ренессанс безопасности. Негосударственная система безопасности как атрибут государства / В. Липкан, И. Бондаренко // Российские вести. — 11 февраля 2013. — № 3–4 (2107–2108). — С. 2.
114. **Ліпкан В. А.** Підвалини формування нової концепції права в контексті протидії екстремізму / В. А. Ліпкан, А. М. Лобода // Імперативи розвитку цивілізації. — 2013. — № 1. — С. 86–87.
115. **Ліпкан В. А.** Роль «soft law» у розвитку інформаційного законодавства / В. А. Ліпкан // Правові проблеми сучасності : матеріали наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 26 лют. 2013 р.). — К., 2013. — С. 46–48.
116. **Липкан В. А.** Национальная безопасность и негосударственная система безопасности / В. А. Липкан // Угроза международной стабильности : аспекты проблемы / Европейский Центр Изобразительных искусств. — Братислава, 2013. — С. 90–93.
117. **Ліпкан В. А.** Поняття держави в контексті діяльності УДО України / В. А. Ліпкан, О. О. Ткаченко // Наше право. — 2013. — № 2. — С. 16–21.
118. **Ліпкан В. А.** Особливості застосування «smart law» у сучасному геоправовому просторі / В. А. Ліпкан, О. В. Кушнір // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 5. — С. 146–149.
119. **Ліпкан В. А.** Інформаційна деліктологія: засади становлення / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко // Матеріали круглого столу, присвяченого 90-літтю академіка В. В. Копейчикова (19 лист. 2013 р.). — К., 2014. — С. 92–96.
120. **Ліпкан В. А.** Науковий алгоритм дослідження кодифікації інформаційного законодавства України / В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 1. — С. 44–48.
121. **Ліпкан В. А.** Рада національної безпеки України — державний орган стратегічної комунікації / В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 12. — С. 3–7.
122. **Ліпкан В. А.** Сутність гібридної війни проти України / В. А. Ліпкан // Імперативи розвитку цивілізації. — К., 2015. — № 2. — С. 13–16.
123. **Ліпкан В. А.** Роль стратегічних комунікацій у протидії гібридній війні проти України // Проблеми протидії проявам тероризму, сепаратизму та екстремізму в сучасних умовах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 25 вересня 2015 р.). — Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ, 2015. — С. 24–26 (252 с.).

124. **Ліпкан В. А.** Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Одеса, 28 жовтня 2016 року). — Одеса, ОРІДУ НАДУ, 2016. — С. 270–271 (428 с.).
125. **Ліпкан В. А.** Профілактика тероризма с позицій стратегических коммунікацій // Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 28 жовтня 2016 р.). — Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. — С. 158–161 (356 с.).
126. **Ліпкан В. А.** Національна безпека / В. А. Ліпкан // Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 Т. / Відп. Ред. Ю.І.Римаренко, Я.Ю.Кондратьєв, В.Я.Тацій, Ю.С.Шемшученко. — К.: Концерн «Видавничий дім «Ін юре», 2003. — СС. 41 — 57, 404 — 415, 441 — 450, 1007 — 1037.
127. **Ліпкан В. А.** Концептуальний аналіз артикуляції стратегічних комунікацій в Посланні Президента України // Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України». — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 58–61 (248 с.).
128. **Лобода А. М.** Щодо визначення поняття правової безпеки / А. М. Лобода // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 2. — С. 10–12.
129. **Лобода А. М.** Правова безпека особи: антропологічний підхід / А. М. Лобода // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 9. — С. 16–21.
130. **Лобода А. М.** Поняття та зміст правової безпеки особи / А. М. Лобода // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 10 — С. 121–126.
131. **Лобода А. М.** Інформаціологічний зміст ідеології безпеки / А. М. Лобода, В. О. Кір'ян // Правова інформатика. — 2012. — № 1 (33). — С. 39–44.
132. **Лобода А. М.** Правова безпека особи: аксіологічний вимір / А. М. Лобода // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 12. — С. 16–21.
133. **Лобода А. М.** Місце правової безпеки в системі національної безпеки / А. М. Лобода // Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13–14 листопада 2009 року) : У 4-х частинах. — Частина друга: «Конституційне право. Адміністративне право. Фінансове право. Інформаційне право. Земельне право. Аграрне право. Екологічне право. Природоресурсне право. Трудове право і право соціального забезпечення». — Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2009. — С. 57–58.
134. **Лобода А. М.** Щодо необхідності визначення поняття правової безпеки особи / А. М. Лобода // Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 15 квітня 2010 р.). — К. : Ліпкан О. С., 2010. — С. 13–14.
135. **Лобода А. М.** Забезпечення безпеки особи органами внутрішніх справ / А. М. Лобода // Адміністративне право в сучасному вимірі : Матеріали IV науко-

- во-практичного семінару / ред. колегія : В.К.Колпаков (голова), О. В. Кузьменко, В. А. Ліпкан, І. Д. Пастух. — К. : Ліпкан О. С., 2010. — С. 135–138.
- 136. Лобода А. М.** Правова сфера як інститутивна сфера національної безпеки / А. М. Лобода // Актуальні проблеми зміцнення державності і національної єдності України : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 24 серпня 2010 р.). — К. : Ліпкан О. С., 2010. — С. 13–14.
- 137. Лобода А. М.** Життєво важливі інтереси особи в правовій сфері / А. М. Лобода // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 20 грудня 2010 р.). — К. : Ліпкан О. С., 2010. — С. 31–33.
- 138. Лобода А. М.** Інститут правоохоронного омбудсмана / А. М. Лобода // Правові та політичні проблеми сучасності : матеріали науково-практичної конференції (Луцьк, 22 квітня 2012 р.). — К. : Ліпкан О. С., 2012. — С. 75–78.
- 139. Логінов О. В.** Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / О. В. Логінов ; Нац. акад. внутр. справ України. — К., 2005. — 20 с.
- 140. Логінов О. В.** Деякі аспекти інформаційного забезпечення діяльності Уряду України / О. В. Логінов // Сучасні проблеми управління : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конференції / [уклад. Б. В. Новиков, І. І. Федорова та ін.]. — К., 2003. — Ч. 1. — С. 127–130.
- 141. Логінов О. В.** Гносеологічний аспект управління інформаційною безпекою України / О. В. Логінов // Науковий вісник Юридичної академії МВС України. — Дніпропетровськ, 2004. — № 2. — С. 153–161.
- 142. Логінов О. В.** Інформаційна безпека: потребнісний та гносеологічний підходи / О. В. Логінов // Забезпечення прав людини та громадянина в умовах реформування політичної та правової системи України : тези доп. наук.-практ. конференції / НАВС. — К., 2004. — С. 253–256.
- 143. Логінов О. В.** Класифікація загроз та небезпек інформаційній безпеці системи органів державного управління України / О. В. Логінов // Міліція України : наук.-практ. зб. — 2004. — № 8. — С. 12–16.
- 144. Логінов О. В.** Сучасні проблеми забезпечення інформаційної безпеки в контексті формування системи державного управління / О. В. Логінов // Науковий вісник Юридичної академії МВС України. — Дніпропетровськ, 2003. — № 3. — С. 199–205.
- 145. Майоров В. В.** Розмежування терористської та екстремістської діяльності / В. В. Майоров // Юридична Україна. — 2006. — № 11. — С. 27–34.
- 146. Майоров В. В.** Проблеми боротьби з міжнародним тероризмом / В. В. Майоров // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 12. — С. 88–90.
- 147. Майоров В. В.** Роль міжнародних організацій у боротьбі з тероризмом / В. В. Майоров // Судова апеляція. — 2007. — № 2 (7). — С. 110–119.
- 148. Майоров В. В.** Принципи функціонування інституціональної антитерористичної системи / В. В. Майоров // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 5. — С. 87–89.

149. **Майоров В. В.** Конвенціональний механізм протидії міжнародному тероризму / В. В. Майоров // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 6. — С. 150–153.
150. **Майоров В. В.** Поняття інституціональної антитерористичної системи / В. В. Майоров // Підприємництво, господарство і право. — № 7. — 2007. — С. 73–76.
151. **Майоров В. В.** Щодо поняття «жертви-посередника» при вчиненні актів тероризму / В. В. Майоров // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією. — 2007. — № 15. — С. 223–230.
152. **Майоров В. В.** Державний контроль у сфері боротьби з тероризмом / В. В. Майоров, В. Ю. Кобринський // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 1. — С. 17–19.
153. **Майоров В. В.** Адміністративно-правовий статус суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом / В. В. Майоров // Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України. — 2008. — С. 243–252.
154. **Майоров В. В.** Адміністративно-правовий статус суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом / В. В. Майоров // Проблеми національної та міжнародної безпеки України : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2007 р.) / Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К. : 2007. — С. 106–112.
155. **Майоров В. В.** Державна антитерористична стратегія України: адміністративно-правовий зміст / В. В. Майоров // Запобігання злочинам у сфері забезпечення національної безпеки України : Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції, 21 листопада 2008 р., м. Київ. — К. : Наук.-вид. відділ НАСБ України, 2008. — С. 272–276.
156. **Майоров В. В.** Роль МВС у боротьбі з міжнародним тероризмом / В. В. Майоров // Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навч. посібник] ; за ред. В. А. Ліпкана. — К. : КНТ, 2007. — С. 723–726.
157. **Максименко Ю. Є.** Міжнародно-правові та європейські засади забезпечення безпеки інформаційного суспільства / Ю. Є. Максименко // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки України : матеріали наук.-прак. конф., (м. Київ, 6 груд. 2005 р.) / Київський націон. ун-т внутр. справ. — К., 2005. — С. 58–66.
158. **Максименко Ю. Є.** Актуальні проблеми боротьби з інформаційним тероризмом / Ю. Є. Максименко // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених : наук.-практ. зб. — 2004. — № 31. — С. 10–12.
159. **Максименко Ю. Є.** Вхідження до глобального інформаційного простору: проблеми та перспективи / Ю. Є. Максименко // Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: міжнародні відносини, економіка, політика, географія, історія, право : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конференції студентів, аспірантів і молодих науковців, (м. Луцьк, 19–20 трав. 2005 р.) / за ред. В. Й. Лажніка і В. С. Федонюка. — Луцьк, 2005. — С. 161–163.
160. **Максименко Ю. Є.** Деякі аспекти визначення поняття національної безпеки / Ю. Є. Максименко // Науковий вісник Юридичної академії МВС. — Дніпропетровськ, 2004. — № 3. — С. 77–81.
161. **Максименко Ю. Є.** Діяльність Київського національного університету внутрішніх справ у сфері підготовки фахівців із інформаційної безпеки України /

- Ю. Є. Максименко // Проблеми національної і міжнародної безпеки : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 27 квіт. 2007 р.) / Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2007. — № 2. — С. 138–145.
- 162. Максименко Ю. Є.** Європейські засади забезпечення безпеки інформаційного суспільства / Ю. Є. Максименко // Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Луцьк, 18–19 трав. 2006 р.) : у 2 т. / [уклад. В. Й. Лажніка, С. В. Федонюка]. — Луцьк, 2006. — С. 108–110.
- 163. Максименко Ю. Є.** Нормативно-правове регулювання інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції / Ю. Є. Максименко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія : юридична : [зб. наук. пр / голов. ред.. В. Л. Ординський]. — Львів, 2006. — Вип. 3. — С. 176–183.
- 164. Максименко Ю. Є.** Побудова інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції до Європейського Союзу / Ю. Є. Максименко // Від громадянського суспільства — до правової держави : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (28 квіт. 2006 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2006. — С. 71–73 .
- 165. Максименко Ю. Є.** Проблеми правового забезпечення інформаційної безпеки України / Ю. Є. Максименко // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. — К., 2005. — Спецвип. — С. 131–134.
- 166. Максименко Ю. Є.** Роль Національної академії внутрішніх справ України в підготовці кадрів по забезпеченню національної безпеки України в інформаційній сфері / Ю. Є. Максименко // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. — Луганськ, 2004. — № 3. — С. 84–90.
- 167. Максименко Ю. Є.** Стан нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки України в умовах євроінтеграції / Ю. Є. Максименко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — Х., 2006. — № 34. — С. 38–45.
- 168. Максименко Ю. Є.** Сучасні проблеми криміналізації інформаційної сфери / Ю. Є. Максименко // Актуальні проблеми політики : [зб. наук. праць. / голов.ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л.І. Кормич]. — Одеса, 2005. — Вип.26. — С. 294–299.
- 169. Максименко Ю. Є.** Удосконалення нормативно-правових засад забезпечення безпеки в мережі INTERNET / Ю. Є. Максименко // Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф., (Харків, 11–12 квіт. 2006 р.). — Х., 2006. — С. 241–243.
- 170. Максименко Ю. Є.** Визначення поняття інформаційної безпеки з позицій діяльнісного підходу/ Ю. Є. Максименко // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених : наук.-практ. зб.. — 2004. — № 32. — С. 16–19.
- 171. Максименко Ю. Є.** Націобезпекознавство: проблеми формування категорійно-понятійного апарату / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство, право. — 2011. — № 8. — С. 7–11.
- 172. Максименко Ю. Є.** Інформаційні права і свободи людини та громадянина / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 9. — С. 64–68.
- 173. Максименко Ю. Є.** Створення єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів: правові аспекти / Ю. Є. Максименко, Ю. С. Федоренко // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 9. — С. 123–126.

174. **Максименко Ю. Є.** Засади розвитку інформаційної деліктології / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // *Право України*. — 2013. — № 10. — С. 249–256.
175. **Максименко Ю. Є.** Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин в Україні: стан та перспективи / Ю. Є. Максименко // *Юридичний вісник*. — 2014. — № 3. — С. 142–146.
176. **Максименко Ю. Є.** Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки / Ю. Є. Максименко // *Підприємництво, господарство і право*. — 2014. — № 11. — С. 63–65.
177. **Максименко Ю. Є.** Інформаційна деліктологія: історичні витоки / Ю. Є. Максименко // *Підприємництво, господарство і право*. — 2014. — № 9. — С. 67–70.
178. **Максименко Ю. Є.** Право в умовах євроінтеграції / Ю. Є. Максименко // *Підприємництво, господарство і право*. — 2014. — № 8. — С. 72–74.
179. **Максименко Ю. Є.** Інформаційна діяльність НАТО-Україна в контексті євроатлантичної інтеграції / Ю. Є. Максименко // *Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України* : [зб. наук. пр. / за ред. В. Й. Лажніка]. — Луцьк, 2008. — С. 144–149.
180. **Максименко Ю. Є.** Забезпечення інформаційної безпеки України : методологічні аспекти / Ю. Є. Максименко // *Філософські, методологічні і психологічні проблеми права* : матеріали Третьої Всеукр. наук.-теорет. конференції. — К., 2010. — С. 73–75.
181. **Максименко Ю. Є.** Правове регулювання національної безпеки України: окремі аспекти / Ю. Є. Максименко // *Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (Київ, 15 квіт. 2010 р.). — К., 2010. — С. 96–99.
182. **Максименко Ю. Є.** Щодо структури Інформаційного кодексу України / Ю. Є. Максименко // *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності* : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 20 груд. 2010 р.). — К., 2010. — С. 61–64.
183. **Максименко Ю. Є.** Безпека соціальних мереж як складова інформаційної безпеки України / Ю. Є. Максименко // *Актуальні проблеми державотворення* : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 28 черв. 2011 р.). — К., 2011. — С. 13–15.
184. **Максименко Ю. Є.** Международное сотрудничество в сфере обеспечения информационной безопасности / Ю. Є. Максименко // *Інформаційні технології в глобальному управлінні* : матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 29 жовт. 2011 р.). — К., 2011. — С. 11–15.
185. **Максименко Ю. Є.** Права і свободи людини та громадянина в інформаційній сфері в умовах проведення конституційної реформи в Україні / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // *Конституція України: зміни чи нова редакція* : матеріали круглого столу, присвяченого 15-й річниці прийняття Конституції України, 24 черв. 2011 р. / [редкол.: В. В. Коваленко (голов. ред..) та ін.]. — К., 2011. — С. 91–101.
186. **Максименко Ю. Є.** Боротьба з тероризмом в умовах інформатизації / Ю. Є. Максименко // *Правові проблеми сучасності* : матеріали наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 26 лют. 2013 р.). — К., 2013. — С. 48–51.
187. **Максименко Ю. Є.** Інформаційні правопорушення: поняття і зміст / Ю. Є. Максименко // *Правова доктрина та юридична практика: досвід і перспективи*

- розвитку : матеріали постійно діючого наук.-теорет. семінару (м. Київ, 25 берез. 2014 р.) / Нац. акад. внутр. справ. — К., 2014. — С. 69–70.
- 188. Максименко Ю. Є.** Інформаційна деліктологія: проблемні питання / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // *Prava a slobody cloveka a obcana : mechanismus ich implementacie a ochrany roznych oblastiach prava* : матеріали між нар. конф., (м. Братислава, 19–20 верес. 2014 р.). — Братислава, 2014. — С. 40–43.
- 189. Максименко Ю. Є.** Плюралізм загроз інформаційній безпеці України / Ю. Є. Максименко // *Імперативи розвитку цивілізації : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.*, (м. Київ, 31 берез. 2015 р.). — К., 2015. — С. 82–83.
- 190. Максименко Ю. Є.** Інформатизація як детермінанта трансформації правової системи України // *Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України»*. — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 68–69.
- 191. Мандзюк О. А.** Зміст правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // *Публічне право*. — 2013. — № 4 (12). — С. 114–121.
- 192. Мандзюк О. А.** Податкова інформація : окремі аспекти реалізації права на доступ / О. А. Мандзюк // *Юридичний вісник*. — 2013. — № 4(29). — С. 51–56.
- 193. Мандзюк О. А.** Податкова таємниця : стан та перспективи нормативно-правового регулювання / О. А. Мандзюк // *Вісник Запорізького національного університету*. — Запорыжжя, 2013. — № 4. — С. 112–117.
- 194. Мандзюк О. А.** Міжнародно-правове регулювання податкової інформації : окремі аспекти / О. А. Мандзюк // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. — Херсон, 2014. — Вип. 1, т. 2. — С. 169–173.
- 195. Мандзюк О. А.** Структура правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. — Херсон, 2014. — Вип. 2, т. 3. — С. 127–131.
- 196. Мандзюк О. А.** Податкова інформація з обмеженим доступом : окремі аспекти / О. А. Мандзюк // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. — Ужгород, 2014. — № 24, т. 3. — С. 80–82.
- 197. Мандзюк О. А.** Тенденції розвитку правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // *Підприємництво, господарство і право*. — 2014. — № 3. — С. 63–66.
- 198. Мандзюк О. А.** Поняття та ознаки правового режиму податкової інформації в Україні / О. А. Мандзюк // *Підприємництво, господарство і право*. — 2014. — № 4. — С. 64–68.
- 199. Мандзюк О. А.** Правове регулювання інтелектуальних ресурсів в Україні / О. А. Мандзюк // *Вісник Запорізького національного університету*. — Запоріжжя, 2014. — № 4 (1). — С. 180–187.
- 200. Мандзюк О. А.** Кадровий ресурс розвитку аналітичних спільнот в Україні / О. А. Мандзюк // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки*. — Херсон, 2014. — Вип. 6–1, т. 2. — С. 54–58.
- 201. Мандзюк О. А.** правова природа функціонування та розвитку аналітичних спільнот в Україні / О. А. Мандзюк // *Науковий вісник Міжнародного гумані-*

- тарного університету. Сер.: Юриспруденція. — Одеса, 2014. — № 10–2, т. 1. — С. 109–112.
- 202. Мандзюк О. А.** Правове регулювання аналітичного простору / О. А. Мандзюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. — Одеса, 2014. — № 11, т. 1. — С. 187–190.
- 203. Мандзюк О. А.** Особенности нормативно-правового регулювання налоговой информации в Украине / О. А. Мандзюк // *Legea Și Viața*. — 2014. — Februarie. — С. 169–172.
- 204. Мандзюк О. А.** Роль аналітичних спільнот у державотворчому процесі / О. А. Мандзюк // *Visegrad Journal on Human Rights*. — 2014. — №1. — С. 96–102.
- 205. Мандзюк О. А.** Наратив як метатеоретична парадигма // Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України». — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 69–72.
- 206. Мандзюк О. А.** Підходи до будови алгоритму аналітичного наративу в рамках теорії стратегічних комунікацій // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Одеса, 28 жовтня 2016 року). — Одеса, ОРІДУ НАДУ, 2016. — С. 273–274.
- 207. Матвієнко П. Є.** Аналіз сучасного етапу розвитку законодавства про комерційну таємницю в Україні / П. Є. Матвієнко // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 12. — С.85–88.
- 208. Матвієнко П. Є.** Доцільність боротьби засобами адміністративного примусу з посяганнями на встановлений порядок обігу інформації, що становить комерційну таємницю / П. Є. Матвієнко // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні науки і політичні науки. — К., 2009. — № 46. — С.273–276.
- 209. Матвієнко П. Є.** Місце та роль адміністративної відповідальності у системі заходів охорони прав на комерційну таємницю / П. Є. Матвієнко // Актуальні проблеми юридичної науки: зб. тез міжнар. наук. конф. [«Восьмі осінні юридичні читання»], (м. Хмельницький, 13–14 лист. 2009 р) : [у 4 ч.]. — Хмельницький, 2009. — Ч. 2 : Конституційне право. Адміністративне право. Фінансове право. Інформаційне право. Земельне право. Аграрне право. Екологічне право. Природоресурсне право. Трудове право і право соціального забезпечення. — С. 115–116.
- 210. Матвієнко П. Є.** Організаційно-правові механізми захисту інформації, яка становить комерційну таємницю / П. Є. Матвієнко // Юриспруденція : теорія і практика. — 2009. — № 12. — С.41–45.
- 211. Матвієнко П. Є.** Основні напрями удосконалення системи захисту інформації, яка становить комерційну таємницю для суб'єкта господарювання / П. Є. Матвієнко // Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка) : зб. тез міжвуз. наук.-теорет. конференції / Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2009 — С. 99–102.
- 212. Матвієнко П. Є.** Технічний захист інформації у процесі підготовки кадрів для органів внутрішніх справ / П. Є. Матвієнко // Наука і вища освіта : тези доп.

- учасників XVII Міжнар. наук. конф. студентів і молодих науковців, (м. Запоріжжя, 9–10 квіт., 2009 р.) : [у 4 т.] / Класичний приватний університет. — Запоріжжя, 2009. — Т. 4. — С. 3–4.
- 213. Матвієнко П. Є.** Формування переліку інформації суб'єкта господарювання, яка становить комерційну таємницю / П. Є. Матвієнко // Адвокат. — 2009. — № 5. — С. 36–38.
- 214. Мовчун О. Г.** Вирішення службових спорів без звернення до суду / О. Г. Мовчун // *Visegrad Journal of Human Rights*. — 2015. — № 2. — С. 139–143.
- 215. Мовчун О. Г.** Види службових спорів / О. Г. Мовчун // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — Вип. 6–1. — Т. 2. — С. 201–205.
- 216. Мовчун О. Г.** Поняття службового спору як виду публічно-правового спору / О. Г. Мовчун // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2014. — Вип. 10–2. — Т. 1. — С. 151–154.
- 217. Мовчун О. Г.** Правові акти публічної служби як предмет службового спору / О. Г. Мовчун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2014. — Вип. 28. — Т. 2. — С. 143–146.
- 218. Мовчун О. Г.** Поняття й особливості службового спору / О. Г. Мовчун // Право і суспільство. — 2015. — № 5. — Ч. 2. — С. 90–95.
- 219. Мовчун О. Г.** Службові відносини в адміністративному праві / О. Г. Мовчун // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — Вип. 1. — Т. 3. — С. 48–52.
- 220. Мовчун О. Г.** Класифікація службових спорів / О. Г. Мовчун // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — Вип. 2. — Т. 2. — С. 156–160.
- 221. Мовчун О. Г.** Про об'єкт службового спору / О. Г. Мовчун // Актуальні питання теорії і практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13 червня 2015 року). — Київ : Центр правових наукових досліджень. — 2015. — С. 10–12.
- 222. Мовчун О. Г.** Юридична природа службового спору / О. Г. Мовчун // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26 червня 2015 року). — Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина». — 2015. — С. 105–106.
- 223. Політило В. Я.** Генезис міжнародно-правового регулювання права на доступ до податкової інформації / В. Я. Політило // *Jurnalul Juridic National : Teorie si Practica*. — 2015. — № 4 (14). — С. 42–44.
- 224. Політило В. Я.** Плюралізм наукових підходів щодо визначення поняття «податкова інформація» / В. Я. Політило // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 12. — С. 46–49.
- 225. Політило В. Я.** Право на доступ до податкової інформації в контексті гібридної війни / В. Я. Політило // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — Вип. 5–2. — Т. 2. — С. 110–115.
- 226. Політило В. Я.** Взаємодія державних і недержавних інституцій у формуванні механізму права на доступ до податкової інформації / В. Я. Політило // Науко-

- вий вісник Ужгородського національного університету. — 2014. — Вип. 29. — Т. 1. — Ч. 2. — С. 81–85.
- 227. Політило В. Я.** Захист податкової інформації : правовий досвід Російської Федерації / В. Я. Політило // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — Вип. 3. — Т. 2. — С. 144–147.
- 228. Політило В. Я.** Нормативно-правове регулювання права на доступ до податкової інформації у Республіці Білорусь / В. Я. Політило // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2015. — № 15. — Т. 1. — 109–111.
- 229. Політило В. Я.** Інституційний механізм забезпечення права на доступ до податкової інформації / В. Я. Політило // Право і суспільство. — 2015. — № 5–2. — Ч. 2. — С. 148–154.
- 230. Політило В. Я.** Тенденції правового регулювання права на доступ до податкової інформації / В. Я. Політило // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2015. — № 34. — Т. 2. — С. 124–128.
- 231. Політило В. Я.** Правомірність надання податкової інформації нотаріусами / В. Я. Політило // Інформаційна безпека у воєнній сфері. Сучасний стан та перспективи розвитку : міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 31 березня 2015 року). — 2015. — № 2. — С. 85–86.
- 232. Політило В. Я.** Збір податкової інформації в Україні : дискусійні аспекти / В. Я. Політило // Актуальні питання правової теорії та юридичної практики : міжнародна науково-практична конференція (м. Одеса, 7–8 серпня 2015 року). — Одеса : ГО «Причорноморська фундація права». — 2015. — С. 80–83.
- 233. Політило В. Я.** Теоретичні основи функціонування інституційних механізмів податкового права / В. Я. Політило // Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні : міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 14–15 серпня 2015 року). — Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». — 2015. — С. 76–78.
- 234. Рудник Л. І.** Соціальні мережі як засіб здійснення терористичних актів // Інформаційна безпека: європейські орієнтири та перспективи для України : Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародного науково-практичного круглого столу, Серія «Сектор безпеки України». — Вип. 14. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). — Харків: Видавництво «Плеяда», 2016. — С. 76–78.
- 235. Стоєцький О. В.** Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право»/ О. В. Стоєцький ; Запорізький. нац. ун-т. — Запоріжжя, 2013. — 19 с.
- 236. Стоєцький О. В.** Основні недоліки адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України / О. В. Стоєцький // Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка) : зб. тез міжвуз. наук.-теорет. конференції. — К., 2009. — 204 с.
- 237. Стоєцький О. В.** Характеристика складу адміністративного правопорушення за порушення законодавства про державну таємницю / О. В. Стоєцький // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 29 груд. 2011 р.). — К., 2011. — С. 94–96.

238. **Стоєцький О.** Тенденції адміністративної відповідальності у сфері інформаційної безпеки / В. Баскаков, О. Стоєцький // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 20 груд. 2010 р.). — К., 2010. — С. 64–66.
239. **Стоєцький О. В.** Адміністративно-правовий статус Президента України як суб'єкта забезпечення інформаційної безпеки / О. В. Стоєцький // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез між нар. конф. [«Восьмі осінні юридичні читання»], (м. Хмельницький, 13–14 лист. 2009 р.) : у 4 ч. — Хмельницький, 2009. — Ч. 2 : Конституційне право. Адміністративне право. Фінансове право. Інформаційне право. Земельне право. Аграрне право. Екологічне право. Природоресурсне право. Трудове право і право соціального забезпечення. — С. 191–193.
240. **Стоєцький О. В.** Реалізація адміністративно-правових норм у сфері забезпечення інформаційної безпеки / О. В. Стоєцький // Адвокат. — 2008. — № 12. — С. 36–39.
241. **Стоєцький О. В.** Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України: адміністративно-правові засади / О. В. Стоєцький // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 11. — С. 161–164.
242. **Стоєцький О. В.** Характеристика інформаційної безпеки як складової інформаційної сфери / О. В. Стоєцький // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 12. — С. 72–75.
243. **Татарникова К. Г.** Кодифікація законодавства України про інформацію: підходи до формування теорії інформаційного права / К. Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 6. — С. 35–38.
244. **Татарникова К. Г.** Методологічні підходи до кодифікації законодавства України про інформацію / К. Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 5. — С. 99–101.
245. **Татарникова К. Г.** Концепт комплексної кодифікації законодавства про інформацію / К. Г. Татарникова // Юридичний вісник. — 2013. — № 3 (28). — С. 69–73.
246. **Татарникова К. Г.** Концепт фрагментарної галузевої кодифікації законодавства про інформацію: методологія визначення / К. Г. Татарникова // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 9. — С. 53–55.
247. **Татарникова К. Г.** Отдельные предложения по решению ряда научных и практических проблем, связанных с кодификацией информационного законодательства / К. Г. Татарникова // Закон и жизнь : междунар. науч.-практ. правовой журн. — Молдова, 2013. — Декабрь. — С. 200–202.
248. **Татарникова К. Г.** Тенденції розвитку законодавства у сфері захисту персональних даних / К. Г. Татарникова // Інформаційні стратегії в глобальному управлінні : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 29 жовт. 2011 р.). — К., 2011. — С. 65–66.
249. **Татарникова К. Г.** Деякі аспекти методології кодифікації інформаційного законодавства / К. Г. Татарникова // Правові та політичні проблеми сучасності : тези доп. наук.-практ. конф., (м. Луцьк, 22 квіт. 2012 р.). — К., 2012. — С. 38–40.
250. **Татарникова К. Г.** Кодифікація інформаційного законодавства як напрям боротьби з тероризмом / К. Г. Татарникова // Інформаційні технології боротьби з

- тероризмом : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 15 лип. 2012 р.). — К., 2012. — С. 17–21.
- 251. Татарникова К. Г.** Щодо змісту поняття Кодифікація інформаційного законодавства / К. Г. Татарникова // Проблеми державного будівництва в Україні : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу [«Україна в Євроінтеграційних процесах»], (м. Київ, 18–19 лют. 2012 р.). — К., 2012. — Вип. 20. — Т. 1. — С. 165–168.
- 252. Татарникова К. Г.** Гносеологічний аспект розвитку теорії інформаційного права у контексті протидії екстремізму та тероризму / К. Г. Татарникова // Імперативи розвитку цивілізації : навч.-наук. вид. — К., 2013. — № 1. — С. 65–69.
- 253. Татарникова К. Г.** Засади комплексної кодифікації законодавства про інформацію / К. Г. Татарникова // Проблеми державного будівництва в Україні : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу [«Україна в Євроінтеграційних процесах»], (м. Київ, 16–17 лют. 2013 р.). — К., 2013. — Вип. 21, т. 1. — С. 226–229.
- 254. Ткаченко О. О.** Управління державної охорони України в реалізації національних інтересів / О. О. Ткаченко // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 12. — С. 120–123.
- 255. Ткаченко О. О.** Історичні основи діяльності Управління державної охорони України / О. О. Ткаченко // Малий і середній бізнес. — 2012. — № 3–4(50–51). — С. 116–121.
- 256. Ткаченко О. О.** Співвідношення функцій охорони та безпеки в діяльності Управління державної охорони України / О. О. Ткаченко // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 1. — С. 92–95.
- 257. Ткаченко О. О.** Засади державної політики безпеки Президента України / О. О. Ткаченко // Підприємництво, господарство і право. — 2013. — № 2. — С. 140–142.
- 258. Ткаченко О. О.** Адміністративно-правові аспекти взаємодії Управління державної охорони України з іншими суб'єктами забезпечення безпеки органів державної влади / О. О. Ткаченко // Митна справа. — 2013. — № 1 (85). — С. 345–351.
- 259. Ткаченко О. О.** Поняття держави в контексті діяльності УДО України / О. О. Ткаченко, В. А. Ліпкан // Наше право. — 2013. — № 2. — С. 16–21.
- 260. Ткаченко О. О.** Роль Управління державної охорони України в реалізації національних інтересів / О. О. Ткаченко // Матеріали науково-практичної конференції «Правові та політичні проблеми сучасності». — К. : О. С. Ліпкан. — 2012. — С. 19–22.
- 261. Ткаченко О. О.** Роль Управління державної охорони України в боротьбі з тероризмом / О. О. Ткаченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології боротьби з тероризмом». — К. : О. С. Ліпкан. — 2012. — С. 69–71.
- 262. Череповський К. П.** Гносеологічні аспекти розуміння інформаційного права / К. П. Череповський // Інформаційні стратегії в глобальному управлінні : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції. — К., 2011. — С. 96–100.

- 263. Череповський К. П.** Елементи структуризації міжнародного інформаційного права / К. П. Череповський // Правові та політичні проблеми сучасності : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2012. — С. 40–44.
- 264. Череповський К. П.** Інкорпорація інформаційного законодавства України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / К. П. Череповський ; Запоріж. нац. ун-т. — Запоріжжя, 2013. — 19 с.
- 265. Череповський К. П.** Інкорпорація інформаційного законодавства як напрям боротьби з тероризмом / К. П. Череповський // Інформаційні технології боротьби з тероризмом : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2012. — С. 12–14.
- 266. Череповський К. П.** Інкорпорація як етап до кодифікації інформаційного законодавства / К. П. Череповський // Підприємництво, господарство і право. — 2012. — № 5. — С. 47–49.
- 267. Череповський К. П.** Інкорпорація як складова систематизації інформаційного законодавства України / К. П. Череповський // Вісник Запорізького національного університету. — Запоріжжя, 2012. — № 2, ч. II. — С. 177–182.
- 268. Череповський К. П.** Окремі питання інкорпорації міжнародного інформаційного права / К. П. Череповський // Правова інформатика. — 2012. — № 1 (33). — С. 68–76.
- 269. Череповський К. П.** Щодо наукової розробленості інкорпорації інформаційного законодавства / К. П. Череповський // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матеріали наук.-практ. конференції. — К., 2011. — С. 69–71.
- 270. Шепета Е. В.** Основные факторы, снижающие темпы развития системы технической защиты информации Украины / Е. В. Шепета // Преимущество и новации в юридической науке : материалы конф. адъюнктов и соискателей / [отв. за вып. С. М. Андреев] ; Омск. акад. МВД России. — Омск, 2009. — Вып. 5. — С. 226–228.
- 271. Шепета О. В.** Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / О. В. Шепета ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2011. — 25 с.
- 272. Шепета О. В.** Захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах / О. В. Шепета // Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка) : зб. тез міжвуз. наук.-теор. конф. / Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2009. — С. 186–188.
- 273. Шепета О. В.** Напрями удосконалення державної політики у сфері технічного захисту інформації в Україні / О. В. Шепета // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. — 2010. — № 4. — С. 42–46.
- 274. Шепета О. В.** Нормативне регулювання технічного захисту інформації в Україні / О. В. Шепета // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — № 46. — С. 283–288.
- 275. Шепета О. В.** Органи державної влади та система технічного захисту інформації України / О. В. Шепета // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 2. — С. 56–58.

- 276. Шепета О. В.** Органи державної влади та система технічного захисту інформації в Україні / О. В. Шепета // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конференції / Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2009. — С. 224–225.
- 277. Шепета О. В.** Організаційно-правові засади взаємодії Держспецзв'язку та Служби безпеки України з питань охорони державної таємниці та технічного захисту інформації / О. В. Шепета // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 4. — С. 34–36.
- 278. Шепета О. В.** Організаційно-правові засади взаємодії Держспецзв'язку та Служби безпеки України з питань охорони державної таємниці й технічного захисту інформації / О. В. Шепета // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави : зб. матер. наук.-практ. конф., (м. Київ, 17 берез. 2010 р.) / Нац. акад. СБ України. — К., 2010. — С. 128–133.
- 279. Шепета О. В.** Принципи взаємодії суб'єктів технічного захисту інформації / О. В. Шепета // Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали наук.-практ. конф., (м. Київ, 15 квіт. 2010 р.). — К., 2010. — С. 50–53.
- 280. Шепета О. В.** Роль та місце законів у системі нормативного регулювання технічного захисту інформації в Україні / О. В. Шепета // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук. конф. [«Восьмі осінні юридичні читання»], (м. Хмельницький, 13 — 14 лист. 2009 р.): у 4 ч. — Хмельницький, 2009. — Ч. 2. — С. 218–219.
- 281. Шепета О. В.** Удосконалення інформаційного законодавства України в контексті протидії екстремізму та тероризму / О. В. Шепета // Імперативи розвитку цивілізації. — 2013. — № 1. — С. 67–69.

СЛОВА ДЯКИ

Висловлюємо слова щирої дяки тим, хто своїми змістовними та доброзичливими порадами, неординарними думками, конструктивними рекомендаціями, організаційною підтримкою сприяли проведенню досліджень, результатом яких і стало видання цієї праці.

Особливу подяку автори висловлюють голові спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету *Тетяні Олександрівні Коломоєць*.

Слова подяки також висловлюємо вченому секретареві спеціалізованої вченої ради 17.051.07 у Запорізькому національному університеті, доктору юридичних наук, доценту — *Павлові Сергійовичу Лютікову* за підтримку теми дослідження і чітке документальне супроводження, а також технічному секретареві доктору юридичних наук, доценту — *Михайлові Юрійовичу Віхляєву*.

Під час захисту нами було отримано чимало конструктивних порад від членів спеціалізованої вченої ради, зокрема: *В. М. Бевзенка, Є. В. Курінного, М. О. Германюк, А. Т. Комзюка, Ю. В. Пирожкової, В. В. Прокопенка, І. О. Сквірського, А. А. Шараї* та інших.

Вихід цієї праці став можливий, завдяки ґрунтовній підтримці:

- наукового колективу Інституту адміністративного правосуддя та судової реформи Глобальної організації союзницького лідерства під керівництвом кандидата юридичних наук, доцента *Ігоря Володимировича Діордіци*,
- радника цієї організації кандидата юридичних наук *Ольги Василівни Кушнір*,
- директора інституту теророгенезу ГОСЛ, віце-президента Академії безпеки відкритого суспільства доктора юридичних наук, професора *Ігоря Миколайовича Рижова*,
- колективу Академії наук вищої освіти України.

Щиросердна дяка за креативний підхід, відповідальну та копітку роботу Голові наглядової ради Глобальної організації союзницького лідерства — *Олені Сергіївні Ліпкан*, завдячуючи якій власно і побачила світ дана праця.

Окрема дяка *Олегу Андрійовичу Мандзюку* за його професіоналізм, невтомну копітку працю, щоденну підтримку та всіляку допомогу в підготовці і захисті дисертації й подальшому доопрацюванні даної монографії.

Від себе особисто (*Ліпкан В. А.*) хочу низько вклонитися моїм вчителям.

Передусім, щиро дякую своїй матері *Галині Федорівні Ліпкан*, своїй дружині — *Ліпкан Олені Сергіївні*, за їх довготерпіння та всіляке сприяння творчій атмосфері, що й стало запорукою натхнення.

Ушанувати світлу пам'ять свого батька *Анатолія Миколайовича Ліпкана*, який натхненно вкладав у мене свою любов, загартував мій непереможний дух, сформував незламний характер, дав мені шлях у житті, спрямував мою життєву енергію на досягнення шляхетних цілей.

Красно вдячний своїй першій вчительці *Катерині Іванівні Сидоренко*, яка підтримувала мене з перших років навчання, привчала до самостійного осягнення навколишнього середовища, готувала до майбутніх перемог і невдач і в цілому сприяла становленню мене як особи з чітко сформованою громадянською позицією.

Шаную світлу пам'ять *Сергія Михайловича Штефана*, який після мого закінчення з золотою медаллю спеціалізованої фізико-математичної школи № 173 м. Києва зумів прищепити мені любов до права, спонукав до глибшого розуміння його сутності і призначення у сучасному буремному світі.

Слова дяки хочу сказати і вшанувати світлу пам'ять *Юрія Валер'яновича Александрова*, який розпалив жаринку любові вже до юридичної науки, надав можливість повірити у власні сили та повернув мене до перших маленьких успіхів — у 1995 році, саме під його керівництвом, я виборов перемогу на Всеукраїнському конкурсі наукових робіт, який проводила Українська правнича фундація, отримавши премію імені Володимира Суміна.

Хочу згадати добрими словами людину, яка після мого закінчення з відзнакою Національної академії внутрішніх справ України відкрила мені двері до тернистого шляху науки — керівника кандидатської дис-

ертації — *Володимира Івановича Антипова*, який був джерелом життєдайної сили і насаги, еталоном наукового керівника та особистості. Саме він прищепив мені навички до копіткої аналітичної праці, навчив ефективно працювати з матеріалом, наполегливо рухатись вперед, постійно вчитись.

Особлива дяка своєму науковому консультанту з докторської дисертації — *Василію Івановичу Шакуну* — порядність, мудрість, поміркованість і принципова наукова позиція якого сприяли моєму становленню як доктора юридичних наук і вченого, здатного самостійно формувати наукові школи, пропагуючи науковий стиль мислення і буття, а також епістемологічні спільноти.

Спасибі усім нашим Вчителям, ми щиро і вдячно і завжди пам'ятатимемо та цінуватимемо Вашу істинну віру в кожного з нас.

Дякуємо усім, хто щиро підтримує нас.

Наукове видання

**ЛІПКАН Володимир Анатолійович
ЗБІНСЬКИЙ Євген Федорович**

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОДАТКОВОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Монографія

Керівник проекту **В. А. Ліпкан**
Художній редактор **О. Г. Новіков**
Літературний редактор **Н. І. Гриценко**
Науковий редактор **М. Я. Швець**
Випускаючий редактор **О. О. Машкова**
Коректор **О. С. Ліпкан**
Дизайн обкладинки **В. А. Ліпкан**
Комп'ютерне верстання **Д. Лепешин**
Відповідальний за випуск **І. Михайленко**

Підписано до друку 17.01.18. Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 30,23.
Наклад 500 прим. Зам. № 374.

Видавець ФОП Ліпкан Володимир Анатолійович
03126, Київ, вул. М. Донця, 23, б, кв. 33
E-mail: **book@market-ua.com.**,
сайти: **www.book.market-ua.com.**
www.goal-int.org
www.lipkan.com
www.stratcom.co.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5943 від 15.01.18